CAMIL PETRESCU

PATUL LUI PROCUST

CAMIL PETRESCU

PATUL LUI PROCUST

I

Mustrările d-tale sunt fără utilitate, ca mânia cuiva care bate la uşa vecină închisă, în loc de aceea pe care o caută, dar şi în scrisoarea trecută, ca şi acum aproape, mi-a slăbit voinţa de a face efortul unei explicaţii gândul că şi lămuririle sunt de obicei zadarnice{1}.

Veneam în ziua aceea cu braţul plin cu flori... Nu mă aşteptase... Nu dorisem decât să retrăiesc o clipă... ceva din trecut şi mă supuneam acestui demers cum primeşti un singur pahar de vin, ştiind că mai multe nu ai putea suporta. Dar servitorul mi-a remis un bilet când am sunat.

Un plic odios, de un albastru pal, aproape alb. Parcă un gând otrăvit mi s-a împrăştiat în sânge şi mi-a uscat pielea. Nu ştiam ce să răspund, nici n-am citit biletul, pentru că acum conţinutul lui mi-era indiferent. Altă-dată mă adânceam în cercetarea motivelor, cum ai căuta izvorul apei neregulat subterane într-o grotă. Mi-era acum numai o milă imensă de bucuria mea şi de florile pe care le aveam în braţe. Am regretat pe urmă brusc că am dat drumul trăsăturii — din superstiţie — căci eram atât de obosită, că nu mai puteam merge pe jos, şi parcă din senin am început să sufăr în tot corpul cum revin durerile dacă a trecut prea repede anastezicul. Mă strângeau pantofii, mi se lipeau năduşite, de-a lungul picioarelor, jartierele. Nu ştiu de ce mi-a fost ruşine să mă vadă servitoarea că aduce flori neprimite acasă şi asta era fără temei, pentru că de obicei îmi cumpăr singură flori, pe care le aduc şi le risipesc în vasele smălţuite. Dar gândirea mi-era atât de dezorientată şi mă puteam folosi de o logică jignită tot atât de puţin cât te poţi sprijini pe un picior bandajat. Încruntasem sprâncenele ca să nu-mi dea lacrimile şi regretam stupid pe

un singur ton, cum, îţi aduci aminte când ai fost la noi la vie, cânta neântrerupt din fluier, aceeaşi măsură nebunul care se întorcea cu vacile. De ce a făcut asta? Singur m-a chemat şi eu am venit să fac un lucru drăguţ, nerefuzând să retrăim o oră dintr-un trecut atât de plin de bucurii neclasate încă.

Acasă l-am găsit pe D. stând pe divan şi citind. Socot însă că a luat cartea în mână numai când mi-a auzit paşii în vestibul. M-a scos din sărite şi cred că în privire îmi apăruse, ca un câine la poarta ogrăzii, toată indignarea de care eram capabilă. Mi-a fost însă milă de el... Era palid, mai urât ca de obicei, cu ochii tulburi şi gura informă, uscată ca o smochină. Aş fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre şi să rămână la mine când nu sunt acasă, dar mi s-a părut că mânia mea i-ar sfărâma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată. De aceea am zâmbit oportun şi i-am dat mâna... Mi-a sărutat-o intimidat şi a căutat să-mi definească parfumul. Întâia oară mă parfumasem din nou — tot din superstiţie — cu parfumul care făcea parte din vechea mea dragoste, ca mirosul dintr-o grădină.

Pe urmă a întrebat stângaci şi penibil: „Te superi că te-am aşteptat?” Întrebarea lui, care nu avea decât un răspuns, m-a crispat din nou, m-a enervat mai mult decât aşteptarea însăşi şi n-am răspuns. Fireşte că oricare altul ar fi plecat imediat, jignit, el însă a rămas umilit şi cu sufletul ghemuit. Într-o clipă mi-a părut rău de brutalitatea mea şi am căutat acum, după ce mi se părea că pusesem lucrurile la punct şi stabilisem o înţelegere tăcută între noi, că nu trebuie să mai vie altă dată — să repar puţin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervi roşi de suferinţă ca un lemn de cari — şi am chemat servitoarea, spunând să prepare ceai. Din nou tot corpul i s-a ridicat în privire o strălucire, ca untdelemnul care se înalţă din fundul apei. Şi-am fost mulţumită de mine.

Mă iubea de cincisprezece ani. Ştiam că sunt pasiunea lui rămasă din adolescenţă, cum rămâne puţin ilogică şi

copilăroasă mintea bolnavilor după meningită. Acum cincisprezece ani eram, mi se spune şi astăzi, cea mai frumoasă fată din orăşelul nostru. E foarte important acest „cea mai” în orăşelele mici. Mi-e greu să-ţi explic de ce. Dar pentru că te-am văzut iubitor de curse de cai, ca şi mine, dă-mi voie să fac o comparaţie care are să-ţi dovedească definitiv, dacă mai era nevoie, că nu aş putea deveni niciodată scriitoare şi te va face, sper, să renunţi la insistenţele dumitale. Simt însă că numai aşa aş putea spune exact ceea ce gândesc. Ştii că sunt, în general, luate, două categorii de cai. Cei pretendenţi la marile premii clasice şi cei care se mulţumesc să-şi încerce norocul numai în handicapuri modeste. Se întâmplă însă în unii ani că se găseşte pe hipodrom câte un cal cu sânge foarte aristocratic şi cu toţi muşchii necontenit gata de întrecere, care câştigă toate premiile mari, nelăsând celor care sunt abia cu puţin inferiori lui nici unul. Fiecare dintre aceşti cai nenorocoşi ar putea câştiga orice handicap, rareori însă, sau din pricina regulamentelor, sau a mândriei proprietarilor, aleargă în aceste curse. Aşa că ei nu se aleg în unii ani cu nici un premiu. Ei bine, într-un orăşel de provincie, toate fetele frumoase sunt faţă de cea mai frumoasă — chiar când deosebirea e tot aşa de mică — în situaţia acestor nenorocoşi candidaţi. Cea mai frumoasă recoltează toate visurile, toate ambiţiile adolescenţilor din oraş. Aş vrea să-ţi spun că şi mai târziu, şi într-altă parte, am văzut că lucrurile se întâmplă tot aşa, dar ar fi nevoie de oarecare precizări şi simt că nu mi-ar mai ajunge respiraţia, că aş ocoli prea mult. Eram deci, în strâmtul şi proaspătul nostru orăşel de munte, cea mai frumoasă fată iubită de elevii liceului, curtată de tinerii magistraţi şi obiectul cavalerismului ofiţerilor din garnizoană.

Fără să fim vecini, casa judecătorului D. tatăl era în apropierea noastră, pe o stradă bolovănoasă, care urca spre coastă, în pădure la stânga. Grădinile noastre comunicau una cu alta, şi un pârleaz scurta drumul noaptea

vecinilor noştri, când se întorceau de la noi, de la cărţi, acasă. Oarecare dificultate era, pentru că doamna D. era destul de durdulie şi cu greutate, de aceea, ziua prefera înconjurul pe cele două străzi.

E de prisos să-ţi mai spun că D. era mai toată ziua la noi. Ştiam de la o soră a lui — erau două — cât mă iubeşte, şi poate că iubirea lor pentru mine venea din faptul că era alimentată de pasiunea importantă a fratelui pentru mine. Ceea ce am ştiut mai târziu — după ce m-am măritat am aflat de la un coleg al lui — e că D. era invidiat de tot liceul, că avea un fel de nevăzută şi emoţională aureolă, pentru că toţi colegii lui îl vedeau pe stradă, la tenis, la conferinţele Cercului militaro-civil, în apropierea şi tovărăşia mea şi a lor. Ele erau însă urâte. E adevărat că plătea destul de scump această distincţie. Îl puneam să-mi scrie lecţiile, să-mi reţină bilete la teatru, să ducă scrisorile direct la gură şi să ia răspunderea tuturor lucrurilor prin casă, căci mama era cu mine foarte severă.

Mai târziu, a venit în orăşelul nostru, întors din Germania, un tânăr inginer, cu care după câteva luni m-am măritat. Aveam optsprezece ani şi D. nouăsprezece. Când a auzit că s-a hotărât logodna mea, a venit şi mi-a spus întâia oară ceea ce ştiam de la sora lui, că mă iubeşte şi că are să se omoare. Am fost mirată când am aflat câtă poezie făcuse până atunci fără să ştiu, m-a mişcat durerea lui, am plâns amândoi, dar m-am măritat cu celălalt, care, după cum îmi explica mama, avea o frumoasă carieră. D. Însă nu s-a omorât şi, deşi mi-a trimis în ajunul zilei de nuntă o poezie tradusă din nemţeşte de Iosif — ah nu mai stau acum să-mi amintesc autorul, Heine, nu? — n-a venit la nuntă în giulgiu de strigoi, ci într-un smoching nou, din garderoba pe care ai lui i-o dăduseră şi cadou, şi pentru că îi era necesară la terminarea liceului. N-aş fi vrut să se omoare, o, deloc, dar m-am gândit uneori ce impresie ar fi făcut în orăşelul nostru sinuciderea lui din cauza mea.

Eu am plecat cu soţul meu în Germania. D. s-a dus să-şi facă Dreptul la Bucureşti. Din când în când mama îmi transmitea în post-scriptumuri de scrisori ecouri din necazurile familiei D. Fetele s-au măritat prost, şi vechiul meu tovarăş, din vremea cozilor pe spate, nu-şi dădea examenele la Universitate, îşi petrecea timpul prin cafenele şi lucra noaptea la o gazetă. Acasă, în timpul acesta, bătrânul D. Îşi părăsise nevasta şi avea o amantă mai tânără, cu care îşi cheltuia în escapade amoroase la Bucureşti tot ce câştiga, ba chiar rupea şi din mica avere pe care o agonisise până atunci, din care însă apucase să dea zestre fetelor. A urmat o afacere nelămurită, bătrânul a murit, dar să trecem peste asta.

Multe s-au întâmplat de la divorţ şi de la întoarcerea mea din Germania. Într-o zi de primăvară ieşeam pe strada uscată de vântul nou şi inundată alb de lumina proaspătă. Era plină de lume bucuroasă că a părăsit paltoanele şi blănile, ca nişte şopârle cu pielea nouă. Se purtau buchete de violete şi toate privirile erau vii. Coboram pe bulevard spre Cişmigiu, uşoară cercetând interesată rochiile deschise ale femeilor, în tonuri îndrăzneţe, aşa cum nu eram obicinuită să văd în Germania. Moda cerea mult un galben de culoarea lămâii, care la început mă jignea, dar, când îl vedeam purtat de mai toate femeile frumoase, lăudam croitoreasa care-mi impusese culoarea. În dreptul hotelului „Palace”, văd că la doi paşi înaintea mea se opreşte cineva împietrit şi atât de brusc, că m-am oprit şi eu în loc, ca un răspuns reflex. Aveam dinainte un tânăr într-un palton prea mare, cu buzunarele roase şi lăbărţate, cu gulerul soios şi decolorat. Aveam maxilarele aproape dreptunghiulare, neras de multe zile, gura ştearsă şi uscată dispărea în figura palidă şi brăzdată, cum dispar desenurile pe o batistă murdară. Dar când i-am întâlnit ochii, i-am recunoscut nu pe ei, ci privirea.

Era D., devenit bărbat şi precoce îmbătrânit. Îşi frământa figura, îşi trecea limba peste buze ca să şi le umezească, dar nu putea articula nici o vorbă. M-am apropiat şi i-am luat mâna, atunci l-am auzit pronunţând, mai mult gâfâit: „Tu!” Dar mâna nu mi-a strâns-o, şi a lui rămăsese inertă într-a mea, ca şi când toate puterea din ea se consuma în respiraţia sacadată şi în privire. Îşi trecea mereu limba peste buzele uscate ca să poată spune „Tu!”

La doi paşi de noi se opriseră doi domni cărora primăvara le oferea prilejul să apară în sacouri tăiate după noua modă, cu talie strânsă. O doamnă, care aştepta lângă trotuar o trăsură, întorsese şi ea capul. Nu ştiu dacă ai să mă înţelegi, şi poate că ai să mă certi şi pentru asta, explicându-mi-o cu severitate; însă nu-mi place să fiu văzută în tovărăşia unor bărbaţi mizeri ca înfăţişare, cu ghetele scâlciate şi cu mâinile neângrijite. Dar îmi părea bine că îl văd şi, poate şi ca să mă pedepsesc puţin, aşa cum nu ştiu care general îşi pedepsea corpul fricos, i-am luat braţul, am traversat bulevardul şi ne-am trezit pe cheiul Dâmboviţei, şi el cu pavajul uscat de vânt, cu iarba malurilor convalescentă.

Am aflat atunci, şi mai târziu după asta, că m-a iubit necontenit. Căci i-am zădărnicit viaţa.

Într-o zi am fost până la el. Locuia pe Calea Moşilor, într-o curte lungă, mărginită de o parte şi de alta de căsuţe mici şi dărăpănate, ca o stradelă. Intrarea mea acolo a fost un prilej de uimire: ovreici diformate de maternitate ieşiseră în prag, fetele mă priveau de după perdele, iar copiii îşi întrerupseseră jocul şi se luaseră după mine. D. mă aştepta în faţa uşii. Asta mi-a displăcut violent. Era ceva grotesc, prin exces.

Am petrecut aproape două ceasuri într-o cămăruţă mirosind a umezeală, cu o masă cu picior în mijloc, cu oglindă de perete pistruiată de rugină, cu un pat cu aşternutul lăsat la mijloc şi înspre margine, din pricină că slujea şi de scaun, cu cearşaful atârnat mai jos decât un soi de cuvertură. Mi-a fost imposibil să refuz ceaiul pe care mi

l-a dat, dar n-am putut să mănânc nişte bomboane săpunoase, cumpărate de la o fostă cofetărie de mare lux, de la care totuşi cei care cumpără des bomboane ştiu că nu trebuie să mai târguieşti. Mi-a arătat însă lucruri care m-au făcut să retrăiesc clipe din trecut şi m-au impresionat. Caiete de ale mele din şcoală cu marginea albă de două degete, cu scrisul ascuţit şi neglijent, pentru care eram necontenit pedepsită, o fotografie luată de primul fotograf ambulant venit în orăşelul nostru. Eram un grup care ne întorceam de la tenis, şi în dreptul pavilionului „ne-am pozat”, făcând năzbâtii. Şi mai erau într-un sertar de şifonier, jos, singurul sertar din casă, o mulţime de alte lucruri de ale mele: batiste, bileţele trimise prin care îi ordonam să-mi reţie locuri la conferinţe, un volum de Lamartine cu versuri subliniate şi comentate de mine, o altă carte, de germană, pe care eu scrisesem, Dumnezeu ştie ce acolo, din Suily Prudhomme:

Ici bas tous les hommes pleurent
Leurs amities ou leurs amours.
Je reve aux couples qui demeurent
Toujours.

Mi-a vorbit mult, neântrerupt, cu febră. Şi pentru a doua oară descopeream la omul acesta ceva neobişnuit şi eram înspăimântată mai mult decât măgulită, ca de o rană ce ţi se descopere treptat de sub bandaj.

Nu m-am mai dus niciodată în cămăruţa din Calea Moşilor, dar a fost nelipsit de la mine el. Necontenit intimidat, gata să se facă oricând de folos. Am fost într-un rând rău bolnavă şi el era disperat. Mă plictisea pentru că niciodată nu înţelegea ce-i spun, încurca totul din exces de zel. Îmi făcea din când în când cadouri care depăşeau evident resursele lui obicinuite, de corector de gazetă. Nu puteam să mai vorbesc despre nevoile mele faţă de el, că

mă surprindea cu servicii. Intimidat ca de obicei, într-o zi mi-a rupt umbreluţa şi până seara disperat mi-a adus alta şi cu un mâner mai scump decât cel vechi. Îi interziceam cu înverşunare aceste apucături, dar era zadarnic. De la o vreme mi-era teamă să nu fure de undeva şi, nenorocindu-se, să nu mă compromită şi pe mine. Aş fi preferat nesfârşit mai mult ca tot ce cheltuia aşa să cheltuiască mai bine schimbându-şi înfăţişarea şi hainele, dar, nu ştiu de ce, niciodată nu m-a ascultat şi continua să mă facă să privesc în jurul meu de câte ori mă oprea pe stradă.

Acasă de asemeni nu-mi convenea totdeauna când venea. Eu îl primeam bucuroasă când eram singură, dar când se întâmpla să am lume la ceai, era atât de deplasat între cei câţiva bărbaţi eleganţi, femeile îl evitau atât, că mi-era milă de el. De multe ori mă gândeam să nu-l primesc sau să-i spun să mă aştepte într-o odăiţă pe care o am sus la etaj. Dar imediat mi-era ruşine de mine însămi că am avut acest gând.

Am încercat să-l fac să-şi schimbe viaţa, să-l transform aşa cum spălăcita Thea transformase pe Lowborg, dar n-am izbutit. E iremediabil ratat şi, cred, într-adevăr mediocru. Multă vreme am socotit că numai din cauză că eu îl intimidez e aşa, dar pe urmă am citit câteva poezii dedicate iniţialelor mele, într-o revistă de mâna a şaptea, curente şi patetice ca nişte sorcove.

Ţi-aduci aminte că m-ai privit surprins când te-am întrebat despre el chiar din ziua când te-am cunoscut şi când, de altfel, te-am întrebat atât de multe”. Dar cândva am să-ţi povestesc mai multe întâmplări din vremea asta. În timpul pasiunii mele pentru *** a trebuit, şi ce greu mi-a venit, să-i interzic să mai vină la mine. *** îmi spunea „că-l plictiseşte”. Mi-a trimis scrisori disperate şi fără înţeles, flori puţine în fiecare zi, căci era singurul lucru pe care îi mai îngăduisem să mi-l trimită, îl ghiceam la colţul străzii şi mă pândea noaptea când veneam acasă. De la o vreme i-am

permis din nou să vină, dar atrăgându-i luarea-aminte să evite să întâlnească pe ***.

N-am văzut însă niciodată pe cineva mai „*malencontreux*” decât el. E adevărat că şi eu uitam uneori că trebuie să vie, dar de cele mai adeseori, tocmai când veneam cu prietenul meu acasă, îl găseam aşteptându-mă. Evident că ar fi putut spune că mi-a adus o carte sau că a venit să-mi facă un comision, dar nu spunea nimic. Avea un aer speriat, bâlbâia lucruri neânţelese, se ascundea când era inutil, compromiţător şi ridicol. Şi el făcea asta ca să-mi evite mie nemulţumirile, căci gândul că e incomod, mai târziu am ştiut, îl durea.

Ca şi acum, când mă întreba dacă mă supără că a aşteptat în salonaş.

Când am cerut de ceai, toată figura lui îmbătrânită s-a iluminat de bucurie, ca o movilă veche pe care cade soarele. Se învârtea în jurul meu împiedicându-mă, îmi ajuta să prepar ceaiul, zăpăcit. Ne aşezasem pe treptele divanului, care face colţ, dinainte cu ceştile tăiate-n felii alb şi albastru — nu scosesem pentru el ceşti japoneze — pe tava mare de aramă veche bătută, care e transformată în măsuţă.

Îi râdeau ochii.

— Ce bine-mi pare că nu l-ai găsit acasă. Am încremenit cu ceaşca în mână.

— De unde ştii că am fost la el?

— Deşi n-aţi vorbit de aproape o jumătate de an, ştiu că azi ai fost la el... Îl întrebam cu ochii mari şi buzele oprite.

S-a dus la biroul mic, la miniatura de birou de domn care ţi-a plăcut atât de mult, şi dintr-un sertar mi-a scos o scrisoare a mea neterminată. Toată dimineaţa mă întrebasem dacă să mă duc sau nu la ***. În mine lupta dorinţa de a-mi da, numai, întârziind o oră în garsoniera care m-a văzut de atâtea ori înflorită de bucurie, prilej de amintiri mai precise, aşa cum unii iau opium, ştiind că îşi procură doar iluzie trecătoare, dar căutând ca măcar în vis să se simtă aproape de cineva dorit şi teama că are să fie o

greşeală, că el, lipsind cum de atâtea ori a făcut-o, ar putea transforma acest proiect într-o întâmplare dezagreabilă. Îi scrisesem deci: „Prietene, iartă-mă dacă nu voi veni. După-amiază va trebui să mă duc neapărat...” Şi aci ezitasem: să-i pui un motiv serios ca să fie o adevărată justificare, sau să pun dinadins unul fără însemnătate, ca să-i dau impresia că acum, pentru mine, a mă duce să-l văd are mai puţină importanţă decât o probă la croitoreasă, un ceai la o prietenă „care nu poate fi refuzată”, sau altceva în felul acesta?

Nehotărâtă, m-am întrerupt şi am lăsat scrisoarea pe masă. Am ocolit-o toată ziua, iar pe la patru, când m-am hotărât s-o completez, mi-am spus că acum e prea târziu ca s-o mai trimet. N-am putut măcar să respect nici o altă hotărâre pe care o luasem, aceea de a mă duce cu întârziere, ca să-l fac să mă aştepte, dovedindu-i că-i fac o concesie acceptând invitaţia.

În mine totul se accelera însă, mai întâi domol, dar o dată coborâtă în stradă, atât de violent, că mi se părea că trăsura merge prea încet, numai la gândul că voi fi acolo.

D. mă privea înmărmurit acum, pironit de ochii mei, aşteptând pentru întâia dată de la mine vorba tăioasă de mânie.

— Ai umblat în hârtiile mele?

Mi se părea că nu mi se poate aduce o jignire mai gravă... că omul acesta abuza de delicateţea mea. E adevărat că era atât de alarmat, că nu mai îndrăznea nici să respire, că îşi trecea limba numai peste buzele uscate ca să şi le umezească.

M-am sculat de jos înfuriată şi m-am dus la sertar, în care am recunoscut, cu un capăt de dovadă în mâini, că umblase la toate scrisorile.

— Să plec?

Atât a putut articula, scos din tiparele lui.

Nu m-am mai putut stăpâni, căci gândul că libertatea mea, la care am ţinut atât, e în joc, mă scotea din sărite.

— Da, şi imediat!

Din ochii care nu puteau fixa nici un gând s-a lăsat pe pleoapele înroşite o rouă de lacrimi, pe urmă două şiroaie s-au scurs de-a lungul nasului osos, pe gura fără sânge şi fără contur, ca o floare veche de cârpă decolorată.

Am simţit un val de căldură, în piept, în obraji, n-am mai putut respira nici eu şi mi s-au mărit şi îngreuiat ochii. Pe urmă. am simţit că gura mi se strâmbă într-un surâs involuntar şi trist. M-am apropiat de el şi i-am luat mâna, spunându-i pe nume. Din tot corpul acela îmbătrânit înainte de vreme, sucit în el însuşi ca o foaie veştedă, s-a pornit un plâns zguduitor, de parcă toată viaţa din el s-ar fi revărsat lichidă, în lacrimi. Ochii inundaţi nu i se mai vedeau, doar sprâncenele, îmbinate acum într-un unghi uşor, accentuau că acolo s-a concentrat totul.

L-am luat în braţe şi, plângând mereu, s-a lipit de mine ca un înecat de cel care vrea să-l salveze. Pe braţul gol simţeam acum şi gura lui, şi lacrimile fierbinţi. L-am sărutat pe ochi, i-am spus vorbe de mângâiere, mă înlănţuia tot mai strâns şi, cum eram acum amândoi pe divan, el mi-a răspuns lipindu-şi gura de gâtul meu, de obrajii mei.

Atâta suferinţă, prin simpatie, ca acele forţe recent descoperite, a înmuiat în mine tot scheletul mândriei. Şi mai ales era un gând care acum mi se întindea în sânge, drept, cum se întinde culoarea vărsată în apă. Când eu am suferit atât, când eu am fost îndurerată că *** n-a putut face un gest de prietenie şi loialitate, cum pot eu lăsa lângă mine atâta deznădăjduită durere din cauza mea?

M-am dezmeticit târziu. Eram pe jumătate goală, dar puţin îmi păsa de asta. El aştepta alături de mine şi am simţit, deschizând ochii, că nu m-a acoperit pentru ca, o dată revenită, să nu trec peste un fapt evident împlinit, să se creeze între noi o realitate care să-şi caute continuarea. In orice caz îi era teamă să nu regret, considerând totul ca o uitare de o clipă, care niciodată nu va reveni. I-am zâmbit însă fără să fac un gest măcar şi atunci, în lumina slabă pe

care o trimitea prin fereastră un bec din stradă, l-am simţit mai mult decât l-am văzut cutremurat de bucurie. Mi-a vorbit mult, tot mai încălzit, de această realizare a visului lui, de zigzagul cumplit al zilei acesteia după cincisprezece ani. S-a întrerupt din povestire, adică din această descărcare de gânduri, ca să-şi muşte pumnul încremenit: „Dacă n-aş fi venit astăzi?...” Şi numai gândul ăsta l-a împietrit de groază, de părea în lumina slabă o coloană de lavă stinsă.

Simţeam o mulţumire potolită că am făcut o faptă bună. Mi-a fost milă de el şi i-am luat obrajii în palme: „O să rămânem împreună toată noaptea”. S-a lipit de mine, înlănţuitor, recunoscător.

Am trecut apoi în camera de baie şi apropierea unei deprinderi igienice m-a străbătut toată cu un fior, ca un pumnal înfipt în cel mai ascuns colţ al trupului meu: „Dacă aş rămâne mamă?” Eu, mama unui copil al acestui om? Şi am simţit că mă doare capul, că mi-e rău ca după dezmeticirea dureroasă din visul dat de cocaină. Am întârziat mult, căutând să înlătur orice posibilitate.

Când am revenit, am reaprins lumina, pentru că în întunerec omul acesta căruia mă dădusem lua contururi de moluscă uriaşă. A venit şi m-a luat lângă el, sărutându-mi braţele, în timp ce eu, regretând cumplit uşurinţa cu care-i promisesem noaptea, mă gândeam cum să-mi reiau făgăduinţa.

„Ştiam cât eşti de bună. Întotdeauna am gândit că eşti bună şi cred că este ceea ce am iubit în tine... nesfârşita ta bunătate.”

N-am mai căutat să născocesc nimic, căci simţeam că n-aş fi avut curajul să i-o spun.

Dar toată noaptea n-am avut decât un singur gând. Să-mi feresc gura de a lui. La început n-a observat, pentru că făceam aceasta cu oarecare abilitate. Dar mai târziu n-am mai putut ascunde nimic. Îi simţeam buzele şi calde, şi cleioase, ca un corp de melc târându-se de-a lungul

corpului meu... pe gât în sus. Nu ştiu dacă mă lăsasem cu totul dezbrăcată, dintr-o inconştientă cochetărie — cei doi bărbaţi îmi spuseseră că am un corp „neasemănat”, de „*fausse maigre*”, ca şi prietenele mele care mă vedeau uneori goală-sau pentru că el mă rugase asta, lipindu-şi obrajii de pulpele mele: „Ah, dacă ai şti cum mi-am ars timp de cincisprezece ani închipuirea, ca să mi te văd în minte, în toată intimitatea ta de femeie! Cum nimic, nimic, pe lume nu mi se părea mai neajuns!” Dar poate că era şi nădejdea că se va mulţumi cu atât. Într-un târziu, săruturile lui au devenit mai stăruitoare şi gura lui lipicioasă şi moale îmi căuta buzele. Am avut o crispare a întregului corp. I-am respins toată faţa, punându-i mâinile parapet în dreptul gâtului.

Din nou am crezut că se rupe ceva în el, o arteră, un organ vital. S-a oprit uimit: „De ce? De ce asta?”

Şi iar n-am avut tăria să i-o spun. Am minţit: „Am o respiraţie îmbibată de acid fenic. Am fost azi la dentist.” Şi încă o dată, la o încercare, mi-a simţit braţul oprindu-i gâtul. Atunci s-a mulţumit cu corpul. Dar eu simţeam că tot ce eram „eu” mi se refugiase în ochi, în obraji; în linia strânsă a gurii, cum se refugiază cineva dintr-o cameră inundată, într-un colţ oarecare, pe o mobilă mai ridicată. Îl priveam, simţeam zgâriindu-mi pieptul hainele lui care încă mă dezgustau, şi atunci, nădăjduind prin absurd că poate gol îmi va stârni prin deviere un interes oarecare, i-am spus să se dezbrace. Dar am făcut mai rău. Avea toată pielea palidă şi neagră de-am îngheţat.

Tot corpul mi-a înţepenit, refuzându-se. Dificultăţile pe care le spoream cu atât dezgust îl făceau penibil de stângaci şi, fără să vrea, brutal. Un cot rău plasat îmi tăia respiraţia, un genunchi îmi zgâria pielea. Extenuat, s-a ridicat târziu şi şi-a apropiat figura de a mea.

— Nu mă iubeşti?

Atunci, ca unui frate, cu vocea îndurerată, cu o sinceritate de început de viaţă, i-am răspuns: — Nu.

Abia când l-am văzut devenit livid şi cu gura întredeschisă am înţeles că el mă întrebase cu nădejdea unei protestări de negaţie din partea mea. Dar simţeam că n-aş putea reveni, şi el s-a ridicat ameţit. S-a aranjat în grabă şi a plecat, după ce cu privirea mi-a cerut, din uşă, un vag da. I-am răspuns cu un surâs dezolat, rigid, ca de lemn.

A revenit după trei zile într-un hal de nedescris. Era dimineaţă, eram în pat încă şi a îngenuncheat lângă căpătâiul meu. M-aşteptam să se plângă, să ameninţe, deşi mă rugase să-l primesc, spunând că va fi cuminte. Mi-a spus cu vocea potolită, ca o lumină egală, cu o privire frumoasă cum n-a avut el niciodată, că înţelege că nu pot să-l iubesc, că niciodată n-are să uite cât am fost de bună cu el. Simţeam în mine un suflet de soră. I-am luat mâinile şi i le-am mângâiat. Râdea mai pe urmă frumos, dar am simţit cum mâna lui mă căuta, sub cuvertura de lână moale şi fină, ca un şarpe care-şi joacă limbile. Simţeam că sunt limite peste care n-aş putea trece. Nu mi-am putut feri decât capul, căci am înţeles că toată liniştea lui este liniştea care precede un eveniment neobicinuit, moartea sau nebunia.

Şi el a frământat, exasperat, în braţe un trup a cărui inerţie îi înnebunea simţurile, voluptate cumplită pe care şi eu de atâtea ori am cunoscut-o.

Peste câteva zile, înfrânt, umilit, mi-a ieşit înainte jos, în stradă, căci spusesem servitoarei să-i spună că nu sunt acasă.

— Ştiam că eşti acasă şi că trebuie să ieşi. Aseară am văzut lumină în cameră la tine şi nu m-am mişcat de la poartă! Nu m-aş fi mişcat niciodată înainte de a te vedea, căci mă asigurasem că eşti sus şi că trebuie odată şi odată să cobori. De ce nu mă primeşti ca mai înainte sus?... numai să stau acolo să te privesc.

M-a înfiorat o tresărire de indignare, ca şi când mi-ar fi trecut de-a lungul şirei spinării un postav aspru. Cererea asta în rate şi perfidă m-a revoltat.

— Pentru că sus n-ai să te mulţumeşti cu atât... M-a privit cu ochii albi.

— Te dezgust atât de mult?

Am simţit din nou că mă întreabă cu nădejdea absurdă că-i voi răspunde tăgăduind. Dar nici n-am putut să-i confirm brutal primul răspuns. Alături de noi locuia o vecină greu bolnavă de tuberculoză, care întreba pe toată lumea cum o găseşte, dar toţi primiseră cuvânt de la doctor să nu-i spuie adevărul, căci asta ar fi omorât-o.

Dar am obosit azi, altă dată am să-ţi scriu mai mult.

T[{2}].

II

Să-ţi mai scriu despre D. mi-ar fi greu, căci îţi mărturisesc că el nu formează nici pe departe centrul preocupărilor mele de acum, iar efortul la care mă supui este asemeni acelui care e impus unui convoi, obligat să se abată ca să ia un trecător izolat. De altminteri, nici n-a mai venit la mine decât de puţine ori. Ne-am întâlnit multă vreme numai pe stradă şi am făcut totdeauna aşa ca, deşi i-am răspuns cu amabilitate la salut, să nu mă poată opri să stăm de vorbă. Când mi s-a părut că sentimentele şi mai ales dorinţele lui şi-au pierdut din acuitate, i-am făcut din nou posibilă venirea în salonaşul cu divan care face colţ, cu birou în miniatură şi mese din tipsii de aramă bătută.

E adevărat că de când intra, chiar de la uşă, căuta să-mi surprindă privirea, ca să vadă ce intenţii am. Şi pe urmă, punându-mi întrebări obicinuite, mă supraveghea continuu, ca un judecător de instrucţie care, fumând amabil cu cel bănuit, îl examinează atent. Vream să plec îndată, dar gestul mi se părea brutal şi atunci exageram în întrebări binevoitoare, al căror răspuns nu-l aşteptam niciodată. Până când, în cele din urmă, el mă întreba, vrând să pară degajat: „Vrei să pleci?” Şi aşteptând răspunsul meu pe care îl ştia inevitabil şi penibil prietenos: „Trebuie să mă duc să încerc o rochie, însă n-are decât să mai aştepte croitoreasa”. Dar abia acum plecarea era hotărâtă, căci peste câteva momente, după ce îl mai întrebam ceva fără rost, îmi puneam pălăria: „Mă conduci până la o trăsură?” Conştiinţa mea era acum împăcată, căci aveam chiar aerul — şi asta era important — că am făcut un sacrificiu pentru el, întârziind.

Într-o zi, într-o dimineaţă luminoasă, cum citeam leneşă încă în pat, a venit şi a intrat, profitând că era deschis. Am

încremenit şi, ca într-un film american din Far-West, privirile a doi duşmani care se examinează brusc din prima clipă ca să-şi cunoască intenţiile, iar pe urmă îşi dau familiar mâna, ochii noştri s-au întâlnit. M-am liniştit însă imediat. D. era trist şi transfigurat. Ochii mici aveau o lumină vagă, iar gura veştedă, un surâs care cobora colţul stâng al buzelor. Nu era liniştea imobilă despre care ţi-am scris. A aşteptat să mă liniştesc şi eu, iar când a văzut că sunt dispusă să stau de vorbă cu el, şi-a adus un taburet lângă căpătâiul meu şi mi-a spus că afară e o vreme de primăvară frumoasă, că toată lumea e pe stradă şi că sunt o leneşă dacă sunt în pat la o asemenea oră, chiar dacă e sărbătoare.

Era simpatic şi-i vorbeam cu plăcere. Învârtea în mână gânditor o foaie de hârtie, în timp ce-mi răspundea. I-am cerut să văd ce e şi mi-a arătat-o bucuros. Era o romanţă din cele pe care le vând colportorii prin cafenele, prost tipărită, cu notele greşite şi versurile anapoda. Dar era vorba acolo de un bărbat, care spunea unei femei — chipurile în versuri — „o, te-am iubit întotdeauna şi tu n-ai preţuit cum se cuvine dragostea mea, dar vei îmbătrâni, toate farmecele se vor duce şi atunci vei regăsi, părăsită de toţi, pe cel care te-a iubit de când era copil şi te va iubi până la moarte”.

— Am auzit-o aseară cântată într-o familie (cred că într-o familie de funcţionari de la poştă, cu fete, unde el se ducea de obicei) şi azi am cumpărat-o.

Era plin de cântecul acesta şi simţeam bine că venise să mi-l aducă, nu ca o pledoarie pentru cauza lui, cât ca să încheie firesc o stare sufletească, stăruitoare în el, ca o lumină într-un interior confortabil. Venise la mine mai mult pentru el însuşi, ca să bea tot paharul de vin al coincidenţei plăcute.

Din cauză că am înţeles asta nu i-am spus: „dar eu nu sunt o femeie iubită de toată lumea”, ci aşa vag: „Vor fi femei iubite de toată lumea?”

El s-a uitat, surâzând mirat, în ochii mei: „Tu”.

Am primit însă răspunsul acesta măgulitor cu conştiinţa tulbure cu care desfaci un plic care nu ţi-e adresat decât din greşeală. M-am întrebat dacă e exact ce spune, sau dacă nu i se pare lui asta, cum ni se pare tuturor că obiectul pe care-l dorim, şi ne e refuzat, e dorit de toată lumea. I-am spus îngândurată: „Ţi se pare”. M-a privit surprins, cu colţul gurii fixat într-un surâs, stabilind parcă o concluzie unei lungi discuţii care n-a avut loc: „E îngrozitor câţi bărbaţi sunt îndrăgostiţi de tine”...

N-am răspuns nimic, pentru că argumentele lui nu m-ar fi convins. De unde să ştie d că acei bărbaţi, şi încă aţâţi, mă iubesc cu adevărat, când eu nu pot să ştiu măcar despre unul singur, despre *** dacă mă iubeşte sau nu. Am devenit tristă, căci din tot corpul mi s-a adunat un nod, ca un nucleu, în inimă. Am auzit de multe ori spunându-mi-se că sunt iubită în taină de bărbaţi şi am fost invidiată de asta, ca şi când ar fi fost o realitate pentru mine această iubire de a cărei existenţă nu ştiu, cum nu ştiu să desluşesc realitatea unui singur personaj în toată populaţia Guatemalei, unde n-am fost niciodată, însă ştiu că există. Dar ştiu un lucru, că *** nu mă iubeşte, că am suferit din cauza lui aproape mortal. Dacă sunt într-adevăr excepţională, cum de îmi poate prefera pe alta? E numai joc al întâmplării toată iubirea? Şi dacă într-adevăr el mă preţuieşte ca pe singura femeie al cărei suflet a stat faţă-n faţă cu al lui, atunci pentru ce acum e în braţele alteia, pentru ce mie mi se întâmplă ceea ce mi se întâmplă, pentru ce el şi eu trăim în medii străine, jucând acolo o viaţă definitivă, când avem intens şi nevăzut acelaşi suflet ca doi fraţi siamezi acelaşi pântec? El are metresă, trăieşte o viaţă completă fără mine, apare cu femei care joacă rolul de soţie, de la masa luată în restaurant până la camera de dormit; asta poate până la moarte, în orice caz acum când tinereţea trece. Ochii mi s-au îngreuiat din nou de tristeţe, dinţii au prins buza de jos şi pe urmă am unit sprâncenele în unghi ridicat ca să nu-mi

dea lacrimile. O, imposibilă dragoste, suflet fermentat de îndoială, descurajare de „femeie iubită de toţi bărbaţii”.

Aş fi vrut ca D. să plece, ca să pot sări din pat şi să mă plimb agitată prin casă... Dar dacă toţi se înşală? Oare nu i se spune oricărei femei acelaşi lucru? Sau dacă mi se spune numai mie nu-i poate un *malenlendu* general? S-ar putea să nu fie vorba decât despre o simpatie anume, nu neapărat erotică, şi în privinţa asta mi-am adus aminte cât de mult m-a nelinişţit faptul că, atunci chiar când toţi bărbaţii musafiri, în aceeaşi casă cu mine, îmi arătau stăruitoarea şi indiscreta lor preferinţă, până la complimentul definitiv şi brutal, nevestele lor nu erau geloase. Pe urmă, mi se atribuie anumite „succese” pe care eu ştiu că nu le-am avut. Nu cumva tot ce mi se atribuie e de aceeaşi natură? Aş vrea să fiu însă iubită, dorită definitiv şi numai eu, în toate privinţele, de toţi bărbaţii, numai ca să fiu şi mai preţuită de *** şi ca să fiu sigură că nu e nimic din tot ce oferă celelalte pe care să nu-l pot oferi şi eu.

Timp îndelungat am rămas pe gânduri, abătută, uitând de el, cu sufletul ciugulit din când în când de câte o întrebare, ca de ciocul unei păsări cenuşii. Pe urmă, ochii împăienjeniţi, pe care îi întorsesem cum întorci o scrisoare ca să nu-ţi citească vecinul în ea, au rămas ca fixaţi de roşul viu al unor maci de Luchian. E tabloul despre care ţi-am spus că l-am primit dar de ziua mea şi pe care n-am vrut să ţi-l arăt ca să fac un act de voinţă. Cu chenar de lemn negru, l-am fixat pe peretele din faţa patului pentru că roşul fraged şi catifelat al petalelor îmi limpezeşte privirea somnoroasă dimineaţa când mă scol, de pot ceti ora la ceasornicul de alături de el. Ţi-am spus, de altfel, că în odaia de dormit, văruită alb şi cu vreo două dungi aurii, nu e decât divanul alb, scăzut şi vast, tabloul de Luchian, ceasornicul şi, la căpătâi, o măsuţă albă pentru becul cu abajur de faianţă ca să pot ceti seara. Încolo nimic. Nici covoare pe parchetul lucios ca o oglindă de stejar, nici o mobilă de-a lungul pereţilor goi, de se vede şipca de stejar

care măsoară lungimea podelei jos, nici draperii la fereastră — nu e nici un pericol de vecini — de poate năvăli lumina prin amândouă ferestrele, aşa că, dimineaţa înainte de a trece în camera de baie, iau mai întâi, respirând puternic, o adevărată baie de lumină.

Când mi-a întâlnit privirea, pe care o spiona probabil, D. mi-a surâs scuzându-mă cu indulgenţă. I-am cerut voie să mă îmbrac şi s-a grăbit să-mi dea dreptate, tresărind. Şi-a luat apoi notele şi s-a îndreptat spre uşă.

— Trec în salonaş pe divan şi te aştept până te îmbraci. Aştepta cu privirea întrebătoare.

— Dar îmi iau întâi baia!?

I s-au strâns trăsăturile feţei, iar ochii şi-au pierdut lumina egală pe care o aveau.

— Te aştept oricât vrei, citesc ceva — şi brusc, ca şi când ar fi călcat strâmb — sau poate trebuie să vie cineva...

Întrebarea era stupidă şi-mi dovedea că D. iar s-a tulburat, că e un aparat care funcţionează anormal.

— Nu, n-aştept pe nimeni, dar dimineaţa îmi place să fiu singură în toată casa, să trec în voie dintr-o cameră într-alta, să am astfel impresia că m-am închis ca să nu fiu tulburată. Exact aş fi vrut să-i spun că vreau să am impresia că e o zonă în care sunt inaccesibilă celorlalţi... oricui.

— Uite, plec imediat, nu te speria, că nu rămân să te văd goală, şi, spunând asta, era din nou vulgar şi în intenţie şi în glas.

Dar în cadrul uşii albe s-a oprit, şi-a frământat buzele ca şi când ar fi luat o hotărâre definitivă şi pe urmă a revenit lângă căpătâiul meu. Mi-a pronunţat numele cu o voce muzicală şi înmuiată în lacrimi:

— Nu e nimic pe lume, nu pot face nimic ca să mă poţi iubi puţin? E cu adevărat imposibil?

Întrebarea lui mi s-a părut frumoasă ca un zbor de pasăre şi i-am zâmbit. A zâmbit şi el ca un pacient care zâmbeşte unui doctor. Am întors faţa spre perete însă, ca să

evit un răspuns. Când mi-a luat mâna să mi-o sărute, a lui era leşinată şi călduţă, ca a unui bolnav de anemie.

T.

III

Luni de zile n-am mai ştiut nimic despre el. Mă întrebam uneori ce s-a făcut — mi se pare că te-am întrebat şi pe dumneata despre el — cred că pe jumătate bucuroasă că nu mă mai sâcâie cu stăruinţele sale, pe jumătate oarecum neliniştită că s-ar putea să fiu uitată de cineva pentru care ani de zile am fost sensul vieţii lui, devenită acum indiferentă ca un astru care s-a răcit. Mi se părea că asta ar fi pentru mine însămi o dovadă că într-adevăr poate înceta cineva să mă iubească şi că deci ar putea veni o zi când pentru *** aş fi o femeie ca oricare alta, pe care o laşi pe stradă să treacă fără s-o opreşti, adică fără să socoti întâlnirea cu ea un mic eveniment. Într-o seară, la Teatrul Naţional, venisem înadins s-o văd pe Lucile jucând şi-mi era ciudă pe d-ta că ai refuzat să vii s-o asculţi, pretextând că te indispun actriţele care debutează în piesele în versuri. Ea, săraca, stăruise să te fac să asişti la spectacol şi cred că a considerat ca un eşec al meu faptul că nu te-am putut convinge să vii, dar refuzul d-tale n-a fost fără un soi de epilog. Alături de mine, câteva fotolii mai la dreapta, era D., întovărăşit de o fată drăguţă, dacă vrei, dar amândoi deplasaţi parcă la fotoliul de orchestră, ca doi eroi din teatru care trebuie să ia din sală parte la acţiune. Nu părea deloc surprins când m-a văzut, şi asta m-a enervat puţin, pe urmă am observat că vorbea cu insistenţă şi cu o falsă căldură cu prietena lui. După un timp, ca şi când s-ar fi topit în mine o pojghiţă sufletească, m-am simţit uşor înduioşată şi m-am hotărât să fac un foarte ciudat soi de serviciu amicului meu. L-am chemat— şi a încremenit când a văzut semnul mic pe care i l-am făcut— iar pentru că a trebuit să aştept puţin până să mă poată asculta, căci după privire simţeam că îi vâjâie urechile, l-am certat, cu intenţie, tare,

ca să audă fata care îl întovărăşea că m-a uitat cu desăvârşire şi că nu a venit să mă vadă. Cu coada ochiului am căutat să ştiu dacă ea ascultă şi am văzut-o urmărindu-ne uimită. Aş fi vrut cu stăruinţă ca această atenţie a mea să-i ridice lui acţiunile de cuceritor asupra ei, căci cu sinceritate aş fi fost mulţumită ca o femeie să-l iubească, să-i dea ceea ce nu-i pot da eu, dar asupra iubirii lor, acomodată în lumea posibilităţilor, să planeze, superioară ca un vis irealizabil, pasiunea lui pentru mine. D. era atât de fericit că toate zbârciturile feţei îi dispăruseră, întinse de un val de sânge, gura i se umezise şi ochii îi râdeau mai înviorați. In antractul următor am primit însă prin omul de serviciu un bileţel al Lucilei prin care remarca mirată lipsa d-tale, îmi închipuisem eu că ai ei erau ochii care cercetau neliniştiţi prin gaura practicată în cortină şi, declarându-se mulţumită că D. e în sală, mă ruga stăruitor să-i cer lui să scrie câteva rânduri despre debutul ei, la gazetă, căci se vede că ea îl crede gazetar influent. Mi s-a oprit o clipă sângele sub piele; am avut pentru mine însămi un gest de dezolare. Mi-am spus, vorbind în gând ca un desen pe aceeaşi culoare, că pentru nimic în lume nu aş putea să cer lui D. un serviciu, acum după ce fusesem prietenoasă cu el. Un surâs dăruit e un lucru prea frumos ca să fie măsurat cu vreun echivalent şi eu îngheţ uneori, chiar când constatarea e ulterioară, la gândul că ar fi bănuit cineva că un zâmbet al meu e interesat, deşi, e timpul să-ţi spun, mi se pare că din diferite motive lumea mă crede altfel. Cu mândria sufocată ca într-o agonie l-am chemat din nou, la sfârşit, pe D., cerându-i, cu glasul dezarticulat, să scrie câteva rânduri. Într-o gazetă fără tiraj a apărut un articol ditirambic, dar Lucilei nu i-am vorbit luni de zile.

Indispoziţia acestei întâmplări, insensibilitatea mea faţă de D., chiar acum, când era întovărăşit de o femeie, au fost apoi, după ce şi-a pierdut din acuitate, pentru gândurile care m-au frământat pe drum spre casă, ca o injecţie care prepară un corp pentru

operaţie. Era în mine o durere amorţită la constatarea pe care o făceam acum că nici gelozia, că nimic nu poate stimula o dragoste inexistentă, că nici mijlocul acesta recomandat de atâţia autori de maxime şi de piese de teatru nu mi-ar putea fi de nici un folos dacă aş încerca vreodată să-mi recâştig preţul în ochii lui***. Într-o zi, D. s-a achitat însă de serviciul pe care am încercat să i-l fac, şi încă în mod princiar, deşi fără să ştie. Înainte de Paşte plecam cu acceleratul la mătuşa mea. Ştiu că ţine mult să mă aibă de sărbători, pentru că venirea mea e un adevărat eveniment în orăşelul lor. Casa mătuşi-mi capătă o deosebită importanţă, devine centrul vizitelor pascale şi mai toate familiile îşi dau întâlnire în casa în care mergem noi. Cum mătuşa mea este o nevinovată cochetă a primirilor gospodăreşti, e fericită când mă duc la ei. Mă aşezasem deci confortabil pe locul meu, lângă fereastră, cu pardesiul încheiat şi o tocă uşoară de drum trasă aproape pe ochi. Examinam curioasă pe tovarăşii de compartiment, când a apărut în uşă, chemând că a găsit loc, recenta metresă a lui ***. Am încremenit cu buzele întredeschise şi inima îmi palpita ca o pasăre ce se zbate ca să zboare, în mâna cuiva, şi nu izbuteşte. Crisparea gâtului îmi împiedica respiraţia. M-am ghemuit mai mult, ca să nu fiu recunoscută, şi mi-am întors cu totul privirea pe fereastră. El a apărut primăvăratec— l-am simţit fără să-l văd pe când aşeza geamantanul în plasă, pe urmă s-au aşezat alături şi atunci am întors şi eu capul. M-a salutat surprins şi amabil, dar era o amabilitate evident voită. Am înţeles mai târziu că mergeau să facă Pastele la Sinaia, am înţeles din întrebările ei nerăbdătoare, dar şi din geamantanul care dusese cândva şi sărmanele mele cămăşuţe la Sighişoara, tot de Paşte. Era o durere pe care nu o mai puteam stăpâni, care îmi măcina corpul ca un voltaj prea mare, un aparat. La fel mergea acum cu o altă femeie, reedita funcţional ca un conductor un drum care în amintirea mea era un refugiu unic de bucurie trecută, căci socoteam cele trei zile

petrecute în vremea dragostei noastre, în orăşelul săsesc cu aspect medieval şi cu cetate, incomparabile în viaţa lui şi a mea. După o examinare amănunţită în care desprinsesem acest episod de tot ceea ce în Bucureşti fostul meu prieten putea reedita cu alte femei, alesesem din trecut această călătorie, cum ai alege o mobilă care a mai rămas bună printre ruinele lăsate de un incendiu. Am simţit zădărnicia oricărei iluzii, dar abia târziu am putut să surâd pentru mine însămi, şi surâsul acesta m-a liniştit cum trebuie să-l liniştească pe oratorul care şi-a pierdut penibil şirul, o întorsătură de frază fericită, bună de final. Liniştea mi-a fost însă de scurtă durată, căci peste câteva clipe s-a mai urcat în compartimentul nostru un domn care ţi-e prieten şi d-tale, şi lui ***, şi mie, dar care are un oribil aer de mizantrop, cu ochelarii care îi cad atât de des pe nas în jos, că a ajuns să aibă un adevărat tic al gurii. Ei bine, când l-am văzut, când am înţeles că studiază penibila întâlnire ca o vulgară dramă şi că face în gând ipoteze asupra sentimentelor mele, m-am simţit într-adevăr părăsită şi mizerabilă. Cu puţin înainte de plecarea trenului a intrat însă în compartiment un comisioner, cărunt, înalt şi cu mustaţa tunsă pe gura cocoloşită, pe care-l cunoşteam de când îmi aducea flori de la D. Avea acum în braţe un vas, un fel de strachină înţesată de viorele, ca o floarea-soarelui albastră, închisă în smalţ verde. Pe un carton alb D. Îmi scria că socoate că-mi va fi călătoria mai plăcută dacă voi avea dinainte grămada de flori. Un domn de vizavi a şi fixat orizontala mescioară a compartimentului, de am pus pe ea vasul cu minunea de fraged albastru care îţi împrospăta respiraţia, ca şi privirea, ca şi gândurile. Pe urmă darul venea, aparent, din lumea tuturor posibilităţilor şi făcea impresie. Cel puţin ştiam acum că nu mai sunt compătimită.

T.

ÎNTR-O DUPĂ— AMIAZĂ DE AUGUST

Luasem masa la restaurantul de pe strada Regală, în-grădină, cu doi scriitori[{3}]. Am mâncat tot timpul, enervat, feluri de mâncare sălcie, am băut apă călduţă şi leşioasă, vin cu gust de limonada. Toate acestea, pentru că n-am avut curajul să declar celor doi scriitori, cu care sunt prieten de altfel, că eu nu pot sta la altă masă decât la aceea la care sunt obişnuit, că nu mă pot înţelege cu alt chelner decât cu cel care mă slujeşte de obicei. Unii cred că asta e un început de manie (cum mi se spune), oricum, mi-a fost frică să le spun celor doi că nu-mi place să schimb masa la restaurant, căci ar fi zâmbit indulgent şi zâmbetul acesta indulgent mi-ar fi tăiat toată pofta de mâncare. Ei sunt doi scriitori cunoscuţi tuturor acelor care călătoresc cu trenul şi profesorilor de limba română, au un fel de certitudine în calmul şi în politeţea lor indiferentă şi comodă, care contrastează cu graba şi excesul de zel pe care-l vădesc eu în fiecare gest când vorbesc cu ei. Îmi spun cu un ton îndepărtat şi deferent: „Diplomatule”, „Aviatorule”. Ştiu că şi ei sunt măguliţi să stea la masă cu mine, din cauza numelui şi a situaţiei mele în Ministerul de Externe, dar e în asta ceva gratuit, aşa cum cei care îmbracă un frac de închiriat îl dispreţuiesc şi îl afişează totuşi. La rândul meu, am pentru ei stima pe care o ai pentru lucrurile pe care n-ai să le poţi face. Admiram pe cei care joacă tenis şi cu destulă trudă am devenit campion regional de tenis, am ţinut să se vorbească, să se amestece în convorbire fraze despre modul în care dansez, iar fetele mă anunţă la telefon să viu negreşit la bal „şi să dansez numai cu ele”. Fac box, am trei cai de curse, dintre care unul a luat premiul „Solon”, premiu fără însemnătate bănească prea mare, desigur, dar pe care îl ambiţionează toţi proprietarii, din cauză că a fost cucerit de cai iluştri în trecut. Cu atât mai mare e meritul meu că l-am putut cuceri cu un grajd de trei cai numai. Am avut două accidente de automobil despre care a vorbit

toată presa şi îndeosebi Le Progres (organ al partidului conservator, fondat în 1918 de A.Marghiloman) la cronica mondenă. Am încercat trei recorduri cu avionul, numai după doi ani de pilotaj, căci abia de atunci încoace m-am decis, cu toate că aş fi avut prilejul încă din timpul războiului, când am fost cerut la un centru de aviaţie, dar era tocmai în timpul unor lupte grele de cavalerie la Sticlărie, şi când colonelul mi-a arătat, zâmbind cu dispreţ perfect ascuns, ordinul Marelui Cartier, parcă ar fi plouat cenuşă pe mine, aşa mă simţeam de prost.

Am rămas la escadron, spre marele necaz al ordonanţei care se vedea restabilit la oraş, dar şi spre bucuria roşiorilor mei, care mă iubeau ca pe un frate. Toate le-am făcut în viaţă, şi tot ce mi-a stârnit amorul-propriu e trecut în activitatea mea ca într-un memoriu de carieră. Numai scriitor ştiu că oricât aş vrea, orice aş face şi oricât m-aş stoarce, n-aş putea deveni niciodată, şi de aceea stau cu sfială alături de cei doi prieteni, căci zâmbetele lor mă umilesc puţin, nu mult, aşa cât s-ar apleca o trestie sub apăsarea vântului.

Au bunăvoinţa să se întrerupă din când în când, într-o convorbire ale cărei date elementare nu le cunosc şi care tocmai de aceea îmi pare nesfârşit de interesantă, cum erau convorbirile din biroul tatălui meu, când se rosteau familiar şi ca în continuare nume care mi se păreau tot aşa de frumoase ca Trebizonda, sau Valdemar, sau Casablanca, numele misterioase ale copilăriei mele. Tovarăşii mei de masă pronunţau când cu indignare, când cu „nu e rău” sau „âmi pare că are culoare”, nume de scriitori şi reviste, toate împrumutate de la flori şi în genere de la ţară, care mă fascinau ca toate lucrurile inabordabile. Aş fi vrut detalii dar nu îndrăzneam să le cer, căci nu mi le-ar fi dat, zâmbind cu indulgenţă, şi mă mulţumeam cu sonorităţi muzicale care mă limitau şi mă sileau să-mi recunosc o reală, netăgăduibilă inferioritate.

Eram strâmtorat, eu atât de sigur de mine de obicei, eram nelalocul meu, nu izbuteam să fiu eu, cum nu izbuteşti să ai mersul şi silueta ta dacă ţi-a intrat o pietricică în pantof. Am mâncat în silă o farfurie de salată de vinete cu gust de dovleci tocaţi şi cu untdelemn unsuros, pentru că tovarăşii mei de masă mâncau cu prea multă poftă şi mi s-ar fi părut inconvenabil ca eu să declar că un fel atât de apreciat de ei nu e comestibil. Au cerut apoi varză cu carne, dar prudent am aşteptat să le-o aducă întâi lor, ca să văd despre ce e vorba. N— am regretat această prudenţă, când am văzut farfuria cu marginile pătate de sos gălbui (poate din pricină că, grăbit, chelnerul aduce mai multe farfurii o dată, puindu-le unele într-altele ca la pension, şi de aceea uneori fundul farfuriei intră în sosul celei dedesubt, când nu şi degetele celui grăbit). De altfel, am făcut rău că am acceptat să mănânc în grădină. Întâi că umbra era călduţă şi iradia, dar, mai ales, fiindcă la amiază e totdeauna mai cald afară, chelnerul străbate astfel o porţiune de grădină prin soarele dogoritor— iar din pricina asta năduşeşte de-i curg mici şiroaie pe tâmple şi la rădăcina nasului. Îndeosebi sosurile, sub proiectorul arzător al nămiezii, devin vii şi calde, capătă un fel de materialitate fiartă care te dezgustă. Caut un refugiu de proaspăt şi răcoritor în ape minerale. Dar mai ales varza cu carne de acum mi se pare o monstruozitate culinară; de obicei se face cu carne de purcel mai grasă, ca să fie fragedă, sau cu piept de văcuţă, în cazul cel mai rău. Oricum, sosul trebuie să fie scăzut, nu ca în cazul de acum, apos şi revărsat, de mai curând o ciorbă leşioasă de varză, în care au căzut la întâmplare bucăţi de muşchi cu fibre lungi, ca nişte sfori roşcate, roşii numai într-o parte şi vinete spre negru, cu o pojghiţă albă, pe cealaltă parte. Prietenii mei mâncau însă cu poftă, îmi adresau întrebări binevoitoare, cu surâsuri protectoare şi mă îndemnau să beau din vinul cald, pe care chelnerul, neobişnuit cu preferinţele mele, nu-l adusese în baterie cu gheaţă, iar eu acum nu mai aveam curajul să poruncesc

îndreptarea lucrurilor. Eram sincer necăjit că nu pot să beau, când eram îndemnat cu atâta cordialitate, mai ales că aveam pentru unul dintre comeseni nu numai o admiraţie extraordinară, dar şi amintiri frumoase din vremea războiului. După ce luptasem călare în tot timpul retragerii, regimentul nostru, în a doua parte a campaniei, a fost băgat în foc descălecat la Sticlărie, pe valea Oituzului, unde am luptat o bucată de vreme. Rănit, am fost evacuat într-un spital dinapoia frontului, într-un târg moldovenesc. Ofiţer intendent al spitalului era tocmai cel care acum era în dreapta mea la masă. Băiat de petrecere, harnic la treabă, după câte se spunea, luptând voiniceşte cu damigeana cu vin, dar şi izbutind să obţie totul de la centrele de aprovizionare, aşa încât spitalul nostru nu ducea lipsă de nimic. Toată lumea era încântată de el, şi mai ales noi, ofiţerii răniţi, care puteam părăsi patul. Într-un pavilion din fund, unde ocupa două încăperi ofiţerul intendent, se încingeau nişte grandioase partide de pocher, care ţineau uneori de la trei după-amiază până a doua zi dimineaţa. Era un bun camarad, cu un limbaj anume al lui, poetic, care de atunci mă umplea de admiraţie şi pe care, umilit de mărginirea mea, l-am regăsit pe urmă în volumele lui de proză. Dar iată că acum începe o adevărată dramă pentru mine. În sosul, sau mai bine zis zeama din farfuria celuilalt scriitor, puţin ascunsă de tăiţeii de varză, doarme cu aripile strânse, înecată în grăsime, o muscă. Niciodată, nici chiar în război, când am comandat patrule tari de cavalerie, nici când am fost însărcinat, ca de atâtea ori, cu misiunea de a conduce prin ţară diferiţi oaspeţi de marcă, nu mi s-a pus o problemă atât de alarmant imediată şi atât de insolubilă parcă. Să atrag luarea-aminte a domnului, tot atât de reputat scriitor, dar pe care eu îl cunoşteam mai de puţin timp, şi care tocmai explica un manifest literar, era oarecum prea târziu, căci şi mâncase jumătate din farfurie. Şi pe urmă, din acelaşi fel de mâncare îmbuca (acesta e cuvântul) şi vechiul meu prieten. Ar fi trebuit deci să renunţe

amândoi la resturile din farfurie şi să caute să-şi împace în stomac cum vor putea: mâncarea consumată cu structura şi imaginea muştei. De altfel, aveam impresia că, deşi mi-ar mulţumi, ar fi totuşi enervaţi şi, aşa ca în nu ştiu care filozofie unde realitatea se creează prin însuşi faptul cunoaşterii, m-ar fi făcut pe mine— care prea văd toate— răspunzător de existenţa micii vietăţi decedate în grăsimea din farfurie. Mă simţeam intimidat ca un elev de şcoală, care n-ar îndrăzni să atragă luarea-aminte profesorului că i se vede rupt ciorapul, deasupra pantofului, la călcâi. M-am hotărât să aştept cu nădejdea că ei vor mânca totul din farfurii şi că o întâmplare fericită va face să rămâie în restul din zeamă picolului tocmai porţiunea cu cadavrul muştei. Aşa aşteptam să se apropie ziua de examen când eram mic, sau inspecţia însărcinatului de afaceri când eram detaşat. Nervos, nehotărât, obsedat de imagine. Iar când am înţeles că voi asista la clipa inevitabilă, când tovarăşul meu va înghiţi musca, am devenit palid— cred că mi s-au albit buzele. Între-rupându-se atunci din pasionata lor discuţie despre programul grupării lor, scriitorul bălai, voinic şi plin de voie bună, m-a întrebat dacă nu cumva mi-e rău. Abia am putut să şoptesc, arătând extenuat cu un vârf de cuţit spre muscă. A surâs, şi cu un gest secundar, de paranteză, a scos cu furculiţa musca, a aruncat-o jos şi i-a spus prietenului meu, aşa în treacăt, cu binevoitoare ironie: „E gingaş domnul”, pe urmă a propus ca manifestul să fie tipărit pe hârtie mai luxoasă, cu desene moderne. Mai târziu a trebuit să ne retragem, cu masă cu tot, mai înspre salonul cel mare, căci cortul întins deasupra se încinsese de tot. Mărturisesc că am recurs la un procedeu destul de inelegant, dar am toate scuzele. Când am propus, prevăzător, schimbarea mesei, eram sigur că prietenii scriitori vor accepta bucuros propunerea mea. Şi iată de ce: cam pe la sfârşit, când se goliseră cea mai mare parte din mese, veneau să dejuneze preşedintele Camerei cu fata lui, una dintre cele mai frumoase fete din societatea

bucureşteană. Dar când m-au văzut salutând, cei doi scriitori m-au şi întrebat în grabă şi cu o mimică extrem de indiscretă, ca şi când ar fi fost vorba de o pensionară a localului, cine e domnişoara. Nu puteam nici să nu răspund şi nici să răspund, pentru că fata observase întrebarea simultană a celor doi şi ar fi ghicit după mişcarea buzelor răspunsul meu. De-abia am aşteptat plecarea.

Ne-am despărţit foarte cordial în faţa restaurantului, rugându-i să-mi trimită şi mie revista pe care voiau s-o scoată. Cred că am făcut şi o supremă impoliteţă întrebând cum pot plăti abonamentul, ba încă ducând şi mâna la portvizit. A fost numai o precipitare mintală. Eu, care sunt dat în cercurile noastre drept model de atitudine degajată şi linişte de spirit (pentru că totdeauna mă consider cel puţin egalul celor cu care vorbesc, dar nu în orice caz din aceeaşi lume cu ei), sunt timid şi îmbrăcat în haine prea strâmte în faţa celor pe care-i admir. Acum, de pildă, dacă aş fi început aşa: „Vă rog să mă consideraţi şi pe mine abonat la revistă”, nu m-aş mai fi simţit obligat să schiţez un gest precis, ducând vag mâna la portvizit. Dar pentru că începusem numai aşa: „Vă rog să-mi trimiteţi şi mie revista”, mi-era teamă ca ei să nu înţeleagă cumva că doresc să mi se trimită revista gratuit, mai ales că, deşi mai puţin prieten cu unul dintre ei, îmi permisesem totuşi să achit eu toată socoteala. A trebuit să fac un gest care să arate cum vreau şi am ţinut să mă explic, repede. Dar e ceva atât de încurcat, că toate virtualităţile astea mă enervau tot mai mult, tocmai pentru că nu puteam exprima nimic, erau fără coadă şi cap, înghesuite în câteva clipe, cum ai vârî cu sila şi ai înghemui pe cineva, care s-ar zbate, într-un sac. Nu ştii dacă nu-i apeşi genunchiul pe gât, nu ştii unde-i e capul, nu ştii să dai formă unitară sacului, în sfârşit. Şi eu, când sunt nelalocul meu, stau în clipă (aruncat în grabă) ca vârât în sac. Nu găsesc nici explicaţia pe care o caut disperat şi nici echilibrul după care mă chinuiesc cu îndârjire. Am fost aproape recunoscător

scriitorului voinic şi bălan, care m-a bătut pe umăr şi mi-a explicat că voi plăti mai târziu. Mi-a însemnat apoi adresa în carnet.

Am luat-o în jos, spre dreapta, cu toată căldura, să văd cum se dărâmă casele pentru deschiderea bulevardului Brătianu. Eram nerăbdător, căci nu fusesem pe acolo din ajun. Casei din dreptul străzii Regale îi ridicaseră acoperişul şi rămăsese acum aşa, cu pereţi tapetaţi între care fusese viaţa de familie, de s-ar fi putut uita cineva de la etajul casei Visante să vadă înăuntru, ca într-un corp omenesc, deschis pe masa de operaţie. Negreşit, mobilier nu mai era, dar albastrul tapetului închisese scene de viaţă: iubire, necazuri, naşteri, vizite; era întreagă soba la gura căreia stătuse desigur vreo femeie gânditoare, alături era soneria mică în perete. Şi acum era un gol de nămiză până în adâncurile luminoase, arzătoare ale cerului.

O casă fără acoperiş, vara, nu e o casă din care chiriaşii se mută ca să vie alţi chiriaşi. E ca o violare. Nu ar trebui să se permită oricui să vadă o casă căreia i se ridică acoperişul, cum metresa care iubeşte nu lasă slugile să facă patul în care au fost îmbrăţişările ei, ci îl strânge şi-l aranjează singură, în clipa plecării. Făcuseră un scoc şi coborau pe el cărămizile roase şi uruitoare, ca buştenii pe jgheabul de munte. Din cauza prafului şi a molozului, toţi trecătorii se alipeau cât mai mult de gardul de fier al caselor de vizavi (strada veche nu avea mai mult de şapte metri lăţime) şi îşi ţineau cât puteau respiraţia. Dărâmăturile acestea de case au fost calamitatea bucureştenilor după război, ca şi construcţiile neângrădite de scânduri protectoare măcar. În dreptul unei clădiri, descompusă în zidărie veche, bârne şi fier, trotuarul era desfăcut, trăsurile şi automobilele intrau unele într-altele, de nu mai conteneau claxoanele şi înjurăturile şoferilor. Eu veneam însă în fiecare zi. Mă duc oriunde se deschide o stradă nouă. Aştept perspectiva viitoare cu pasiunea cu care jucătorul filează cartea. Întâi nu se vede nimic şi de

aceea în fiecare zi nu întârzii prea mult. E mai mult o enervare că lucrurile merg prea încet. Dacă urmează o duminică sau o zi de sărbătoare, mi se pare că un proces de naştere s-a suspendat. Mă opresc şi fac tot soiul de ipoteze asupra aspectului pe care îl va avea noua stradă după reconstituirea pavajului. Ştiu bine că un moment nou se va crea. Dar va dispărea unul vechi, iar această tranziţie n-am putut s-o prind niciodată, cum, când eram mic, nu pricepeam cum din hârtie şi boabe negre pe ea ieşea când un cântec sprinten, când un oftat lung, când o grindină de sunete.

Mă ascundeam după uşă şi ascultam cum cânta mama la pian. Toată casa era plină de sunete ca un clopot şi eu ştiam că ea cântă privind, dar cum din boabe negre ca piperul poate să iasă sunet n-am priceput niciodată. În viaţa mea am rămas cu pasiunea şi neliniştea schimbărilor, a trecerilor. Ştiam deci că acum va fi o stradă nouă, desigur ca orice altă stradă nouă, dar atunci nu va mai fi şi cea veche, ca să le poţi compara, pentru că ar trebui să fie chiar în locul acesteia; iar imaginile, ca obiectele, sunt impenetrabile. Şi noutatea, momentul inedit ar fi tocmai în examinarea comparativă a celor două imagini simultane. Mai bate un vag vânt de mijloc de august, liniştit şi fiert parcă, asemeni „porumbelului fierbinte” pe care o ţigancă îl oferă oamenilor care dărâmă casa, într-o copaie, în care desigur au fost culcaţi copiii (după ce a fost fiert, neândoios, în cazanul cu rufe). Mă acoperă praful când mă îndrept spre strada Batiste. Încet, trebuie să ocolesc, căci într-o curte e un depozit improvizat de benzină. „For-duri” vechi de tinichea, jerpelite ca nişte haine de salahori, modele aproape comice, revândute şoferilor, vin să se aprovizioneze, căci parcă ele singure (cele de lux fac siestă) mai lucrează în nămiaza asta de august, împreună cu acei paria care asfaltează, între dogoarea cazanului cu smoală şi a cerului arzător albastru. Strada e pustie şi înaintea mea e, singur drumeţ, o foaie de hârtie, care, luată de vânt, se

târăşte cu paşi mărunţi de şoarece, încercând întâi parcă să traverseze, dar se loveşte de muchia trotuarului, cu care aleargă apoi paralel departe, pe urmă spre capăt, unde strada ocoleşte puţin, saltă ca o gâscă, încercând să zboare. Dintr-acolo vine cu grabă întinsă un automobil cu geamantane aşezate ca nişte turnuri oblice alături de şofer, altele turtind genunchii domnului şi doamnei, care mai vor, cine ştie, să prindă trenul de Sinaia sau de Constanţa, unde e prospeţime şi răcoare.

Şi nici prietenii mei nu sunt acasă. Ferestrele au hârtie albastră, pe uşă este scris cu creionul un bilet. Urc trei trepte ca să-l descifrez: „Omul care vine din partea domnului Vasiliu să întrebe la uşa din dos, la bucătărie, că are un pachet şi o scrisoare”. Nu ţineam prea mult să-i văd, deşi femeia e agreabilă când e familiară, după-masă veneam numai aşa, ca să am ce face, dar faptul că găsesc acum uşa închisă mă scade sufleteşte ca o părăsire, ca o neşansă disproporţionată. Prezenţa lor de-abia îmi devine necesară. La întoarcere, puţin amărât, descopăr şi reţin toate casele care au geamurile astupate cu hârtie albastră. Casa din colţ are obloane moderne cu lame paralele, care se ridică şi se lasă ca la birourile americane. Ca să apuc pe strada Enei, căci viu spre „Capsa”, ocolesc un hotel, în etajele căruia sexualitatea e condensată şi toropită în după-amiaza asta de vară, ca gazele care se târăsc în fundul unei mine. Iată, după un croitor sărac, o legătorie de cărţi. Vitrina e prea sus, ca pe un podium, dar tot disting neverosimilele adunături de poze. Un portret al arhiducelui Rudolf, rupt din vreo revistă ilustrată, veche, din vremea când se încerca la ilustrate desenul imitând fotografia, trei caricaturi colorate de Jiquidi: un cap mare de general cu mustăţi enorme pe un trup cât un deget, alta cu un cap cât un măr pe un trup. tot cât arătătorul: Eugen Stătescu şi nu mai ştiu cine. Cărţi poştale gălbejite, înşirate pe sfoară ca mânătărcile, cu muzicieni celebri: Chopin, Schumann, Bizet, Wagner. Câteva femei goale. Una — din ce vreme? —

cu fusta ridicată în faţă, dansează cancanul, îndoind picioarele cu pulpele excitante între jartiere, azvârlite din maldărul de dantelărie albă a *dessous*-urilor. E blondă, grăsuţă, cu sânii prezentaţi pe dantelă, ca perele mari de lux în cutii cu vată. Trebuie să fie faimoasa „La Goulue” sau vreuna din şcoala ei. E cald, şi după-amiaza asta de august e calmă şi îmbâcsită, ca în orele de siestă un harem adormit. Încep să-mi simt corpul, aş mânca piersici şi aş vrea să văd o coapsă de femeie frumos arcuită, cu pieliţa albă, ca să ţi se lipească de podul palmei. Opresc o trăsură cu cai deşiraţi şi ososi.

Pe lângă strada Plevnei şi bulevard e o curte lungă cât o stradelă şi acoperită, cu etaje adăogate, cârpit fiecare cu scăriţe de lemn strâmbe. Sunt locuinţe studenţeşti şi menajuri boeme. La cişmeaua din curte e noroi, pentru că toată ziua trebuie să vie lumea să ia apă. Cutia cu gunoaie, enormă, e în faţă, şi alături de ea câteva căruţe de lemne, aşa că toată casa pare un tren de marfă cu tenderul înainte.

Mă gândeam cu enervare că s-ar putea ca uşa de lemn, toată, a Emiliei, către care mă duceam, să fie închisă cu cheia, iar la repetatele mele bătăi, întărite, uşa aceasta să rămâie definitiv calmă, egală, ca o barieră între mine, cel de afară, şi interiorul baricadat.

Totul în trupul meu era pregătit încă de pe drum şi se accentua intens pentru ce avea să vie. Mâna desfăcută ca să-şi mărească suprafaţa de pipăit se încolăcise de pe acum în jurul braţului alb, plinuţ al fetei, ochiul juca încă de pe drum comedia enervată a sânilor, care, pe jumătate văzuţi, nu rămân aşa etern, ca într-un tablou, căci cămaşa, prinsă încă la mijlocul trupului, cade de pe ei, dezvelindu-l pe unul complet, iar pe altul pe jumătate, sâni a căror vagă moliciune e parcă provocată de greutatea, senzualităţii dizolvante, leneşe şi lenevitoare ca aerul cald. Cutele pe care le face cămăşuţa, ocolindu-le rotunjimile de fructe, sunt tot atât de molatice şi încolăcite ca şi linia lor sinuoasă. Genunchiul încă de pe drum se simte potrivit prin rochie

deasupra genunchiului ei, în primitoarea adâncitură cu care începe coapsa. Mâinile-mi coboară apoi, îmbrăţişând femeia cu coatele îndoite şi sprijinite în şoldurile ei, cu faţa de dinăuntru a braţelor şi avanbraţelor cuprinzându-i şi simţându-i talia, ca nişte sepale vii.

Am bătut în uşă, şi sunt surprins de sunetul bătăii auzit înăuntru, de parcă am trimis un sol. Nu va răspunde nimeni; sunetul acesta trimis de mine va fi singurul semn de viaţă. Se aud paşi înăbuşiţi, însă cineva, topindu-se cu restul lumii, a mişcat nevăzut clanţa, în faţa mea la un pas. Sora Emiliei, fără să aştepte să-i dau bună ziua, s-a întors câţiva paşi şi, din pragul micului vestibul întunecat ca o magazie, de unde o scară duce sus, a strigat-o, fără să-mi spună numele, cum se anunţă fetele la bordel: „Emilia”.

Jucau se pare cărţi, căci văd pe masă un pachet mic, unsuros, care ar putea să fie şi pentru ghicit însă, şi acum totul e întrerupt, iar tânărul care e cu ele e nedumerit. E ca o catastrofă liniştit convenită, care în loc să mă măgulească, mă stânjeneşte, căci deschide ca un hiatus între ceea ce se întâmpla până acum în această sufragerie cu mobile vechi şi între cele ce se vor întâmpla în şi în prezenţa mea... Trebuie să găsesc o introducere, oricum. Dar tânărul, după ce a ezitat câteva clipe, neştiind ce să facă, sau poate la un semn, neobservat de mine, al vreuneia dintre femei, se decide şi, după ce bălăbăneşte puţin mâinile, se strecoară prin uşa deschisă în vestibul, fără să salute, ca o vietate domestică. Era ca de douăzeci şi cinci de ani, cu o figură de lăutar, oacheş de tot, ras, îmbrăcat în haine negre.

Toată mişcarea asta produsă de venirea mea mă stinghereşte şi mă întristează, căci ştiu bine că prestigiul meu de om n-a câştigat nimic, dar mi-a descoperit, jignind ceva în mine, că există straturi de viaţă normală mult mai jos decât mine. De ce a plecat tânărul acesta?

Ce inferioritate îşi simte şi acceptă faţă de mine chiar, care sunt aşa cum sunt, care de atâtea ori mă simt mărunt, inferior, îmbrăcat ca în haine străine, de căpătat, cu toată

aparenţa mea de monden? El e poate cel care o conduce pe Emilia în oraş, îi sărută respectuos mâna în stradă, aşteaptă îngrijorat să fie invitat, consideră că a fi primit de ea e un semn de importanţă în viaţă, ori ca o duminică. Fac desigur revelionul împreună, iar când îşi lasă genunchiul prea descoperit, ea se acoperă, sau îl pofteşte afară când îşi îmbracă rochia. Emilia aceasta, pe care am avut-o din noaptea când m-a dus un prieten cu ea la „Luzana”, pe care am chemat-o la mine când am vrut şi pe care totuşi, în trei ani,

am venit cel mult de trei ori s-o am, care de câte ori a fost singură cu mine n-a întârziat, ca să rămâie în cămaşă cu coapsele goale, un sfert de oră, fata asta blondă sau mai mult spălăcită, grăsuţă şi vulgară, pe care au avut-o toţi prietenii mei, ca şi mine (căpitanul Ştefănescu, în tren, fără ca ea să-şi scoată chiloţii).

Căci e într-adevăr gravă, impozantă în atitudine, nu ştiu cum să spun, are ceva de profesoară, un fel de aer sărac cu duhul şi sigur de el. Priveşte serios, aprobator sau dezaprobator, se plictiseşte, are veleităţi să conducă discuţia, crede în sfârşit că discută. De aci e poate toată drama ei, căci de la înălţimea asta trebuie să treacă la atitudinea femeii pe care o aşezi pe pat, dar, fără resurse sufleteşti, ea nu poate găsi tranziţia necesară... Poate că acei din jurul ei nu pot s-o aibă numai din cauza asta (dar nici nu e obligată faţă de ei), când însă e nevoită de interes, sau din dorinţă pur şi simplu, să se dea, atunci între femeia îmbrăcată şi cea goală e o succesiune de momente neangrenate, precipitate, indiscrete pentru deficienţa raportului sufletesc dintre cei care vor fi împreună în pat. Totul apare ca un şir de concesii şi abandonări al căror mobil adevărat se iveşte indiscret, jignitor şi urât. De aci şi dispreţul cu care vorbesc cele ca ea de act.

— N-aţi mai fost de mult pe la noi? întrebă sora Emiliei, o femeie ca de patruzeci de ani, căci poate nici nu ştie numele celui pentru care s-a revoluţionat toată casa.

— Valeria, fă nişte cafele, domnului îi place cafeaua dulce şi bine fiartă.

Ţine minte din seara restaurantului în grădină. Dacă o femeie care m-ar iubi ar ţine minte un amănunt ca acesta, aş fi cald măgulit, dar la Emilia n-are „nici o semnificaţie, ca un accident de memorie, sau ca o bună organizaţie practică. Îi explic că am impresia că „am deranjat-o", că am provocat prin venirea mea neaşteptată o reală perturbare.

— O, nu, deloc. Îmi face plăcere.

Spune asta rece şi plat din lipsă de vocabular analitic. Eu ştiu bine că e încântată (aş spune, dar Emilia nu poate fi chiar „âncântată", căci asta presupune o anumită fluiditate interioară). E satisfăcută întâi pentru că ştie că mâine mă va conduce abil, atât cât poate ea să fie abilă, să-i achit o pereche de pantofi sau, cine ştie, se va găsi o formulă să-i las, ca rândul trecut, două mii de lei pe mescioară. De altfel, şi în afară de asta, Emilia caută contactul — e un cuvânt din vocabularul ei — cu băieţi din lumea bună. Căci ei „lansează" femeile, adică le duc la petreceri unde au şansa să dea peste bancherul bătrân şi decrepit care le va subvenţiona apoi lunar. Am un coleg care face, oarecum cu metodă, astfel de aranjamente şi e plătit în natură de fetele recunoscătoare.

— Nu ştiu, mi s-a părut că tânărul fusese cam stingherit puţin.

Emilia mă lămuri cu oarecare grabă, atât cât poate ea să se grăbească, dar mai ales cu importanţă, ca să înlăture un moment mai degrabă posibilitatea de a fi bănuită că ar putea fi a celui plecat...

— A, nu, e un coleg...

... şi spunea aşa, ca şi cum coleg ar fi însemnat un eunuc sau un servitor, la care o femeie ca ea nu se poate coborâ.

— Mi-a adus o piesă de cetit. L-am rugat pe el să-mi caute ceva, că anul acesta nu mai merge. Dacă nu mi-o da un rol, îi las şi plec. Cu şase mii de lei ai lor pe lună de-abia îmi plătesc pantofii pe care-i stric ducându-mă Ia repetiţie.

Băiatul ăsta citeşte cărţi, că e şi pe la o gazetă, nu ştiu care...

Nu cunosc, nu pricep prea mult teatrul, deşi e una din pasiunile mele, prin culisele lui, dar Emilia spunea firesc şi detaşat de obiect „l-am rugat pe el să-mi caute ceva” cum ne spunea odată un suplinitor rătăcit la liceu: „Napoleon este foarte important fiindcă a avut mai multe războaie”, sau plutonierul-major, când era escadronul în marş: „Cântaţi cântecul ăla, cum îi spune, cu soldatul, sau ăla, cum îi zice, cu doamna învăţătoare. Hai cântaţi!” Teatrul e pentru ea ceva necunoscut întâmplător, de unde îţi vine aplauze, flori şi automobil, în care, „dacă ai noroc”, ai şi succes, că piesele ţi le aduc, aşa, prietenii, cum ţi-aduc ciorapi de la Paris. „N-ai auzit de-o piesă... aşa, pentru mine?” Ea spunea că „aşa nu mai merge”, pentru că se socotea mereu nedreptăţită, că directorii teatrului şi regizorii o persecutau, nerecunoscându-i meritele. Aştepta să i se dea un rol, în realitate prin rol ea înţelegea un succes, căci roluri i se dăduseră câteva, dar fusese dezastruoasă, ca o bucătăreasă patetică. Nimic în lume n-ar fi făcut-o să convie că ea n-a priceput cumva rolul, că era vulgară în el, ci dimpotrivă că „ce, ăla era rol?” Acum aşteaptă întâmplarea de la „băiatul” de adineaori. Cred că în realitate Emilia nu citea nici gazeta cu anunţuri.

— Toate rolurile mele le dă Mărioarei S...

Marioara S... era o actriţă destul de tânără, care trecea drept foarte frumoasă când privea languros, căci îşi „făcea” bine capul. N-avea nici un fel de feminitate, oricum însă era şi mai vioaie şi mai subţire decât Emilia. Nu era lipsită iarăşi (când nu vorbea) de o graţie reală. Numai faptul că femeia din faţa mea nu-şi dădea seama ce deosebire e între ea şi Marioara S... şi tot devenea concludent pentru lipsa ei de bun-simţ, pentru incapacitatea ei de a avea impresii cât de puţin întemeiate, de a descoperi nuanţe.

— Crezi că ţi-ar fi convenit rolurile Marioarei S...? am întrebat-o înmuiat şi din cauza căldurii, deşi ferestrele erau

în umbră, căci soarele trecuse înspre dreapta, dar moleşit mai ales din cauza descurajării de a găsi vreodată vreun punct de înţelegere cu femeia asta.

Sora Emiliei tocmai intrase cu o tavă pirogravată pe care erau două ceşti de cafea, una verde şi alta albă, cu dungi aurite, iar alături de ele două dulceţuri, pe farfurioare în formă de frunză de vie.

— Cum, n-aţi auzit-o pe Emilia niciodată?... Aaa! Te face să plângi. N-aţi fost la teatru? Ia spune, Emilio, scena din *Modelul*[{4}].

Era totuşi cald, iar sufrageria asta săracă, veche, cu faţa de masă cu pătrate alb-roşii, cu un bufet de stejar cu florile sculptate, dezghiocate, cu uşile fixate, ca să nu se deschidă singure, prin bucăţi de hârtie vârâte sub ele, cu pomiere cu mere noduroase, oricum nu te predispune să asculţi scene declamate. În colţ, un patefon de lemn, model vechi, lângă un divan deşelat, acoperit cu velinţe româneşti, mă îndemna să mă trântesc pe el, deşi perinele, una pictată avea culoarea cojită acum, iar alta deformată şi cu conţinutul grămădit într-un colţ, arătau nu numai că gazdele sunt relativ neatente cu nimicurile materiale ale existenţei, dar şi că destulă lume se mai trântise pe acest divan. Am rămas deci pe scaun, şi-am îngânat vag în contrast cu preciziunea invitaţiei...

— A, nu! Nu am auzit-o niciodată în *Modelul*. Era să adaog „deşi mă duc des la teatru”, numai aşa dintr-o nevoie de reacţiune ironică la întrebarea Valeriei, care bănuia că nu merg la teatru dacă n-am văzut-o pe soră-sa în *Modelul*.

— A ieşit acum cinci ani, la producţie cu ea... Emilia, haide, fă scena cu prinţesa. După ezitări şi surplus de invitaţii, de altfel destul de reci, Emilia s-a ridicat în picioare, a dat scaunul la o parte, a lipit coatele de corp, strângând pumnii, a făcut o grimasă de durere şi dispreţ şi, aruncând energic capul în profil, pe când corpul era cu faţa la noi, a început:

— „Nu, doamnă, este amantul meu... amantul meu — o, cât am suferit pentru el... Aa! Ce ştii dumneata? în timp ce dumneavoastră, femeile de lume, trăiaţi în vârtej (Emilia ezită), vârtejul luxului ameţitor, eu petreceam nopţi întregi deasupra maşinii de cusut, ca să poată cumpăra a doua zi pânză şi vopsele pentru tablouri... (Şi din gât, sec:) Ce ştii dumneata, doamnă, ce e amorul?”

S-a oprit subit şi s-a aşezat scurt şi liniştit la masă.

— Nu sunt în nervi azi.

Am început să mint gratuit şi neconvins.

— Dar nu, dar nu, era foarte bine...

Valeria, corpolentă şi cu sânii aproape turtiţi unul de altul în strânsoarea brasierei, s-a grăbit, luând notă de aprobarea mea oarecum.

— A, păcat că n-ai auzit-o... a fost aplaudată mai mult decât celelalte şi i-au aruncat flori pe scenă.

Acest „i-au” care ar corespunde anonimului „on” etc. nu era totuşi chiar atât de anonim, căci am fost şi eu o dată la o producţie cu prietenul R., şef de cabinet al teatrului, şi ştiu că fetele şi prietenele lor îşi aruncau flori din sală una alteia, dar nu e mai puţin adevărat că şi aci era un soi de ierarhie: cantitatea era în raport oarecum şi cu meritul celei omagiate, căci chiar manifestările acestea au limite. Cinematografiştii, de pildă, ştiu că nu pot face reclamă mare oricărui film. De altfel, cred că multă lume socoate că Emilia are talent. Ba mulţi o cred şi frumoasă. Are capul rotund de tot, ceea ce e încă mai subliniat fiindcă poartă părul pieptănat lipit şi despărţit în două printr-o cărare din creştet până în mijlocul frunţii. La spate e răsucit puternic într-un coc mare, ceea ce înseamnă că e deci o coafură grecească. Fruntea ei, fragment de sferă, e aşa de limpede, de parcă nici unul dintre milioanele ei de strămoşi n-a încreţit-o vreodată din cauza vreunui gând.

Jos e mărginită de arcade inginereşti de geometrie, mai ales că sprâncenele smulse cu trudă sunt trase ca de un penel sigur. Orbitele nete, desăvârşite şi ele, ca nişte

scheme de peştişori cărora li s-au retezat capetele şi sunt puse frumos faţă-n faţă, nu s-au adâncit niciodată de suferinţă. Ochiul verzui, mare, le umple perfect. Pleoapa de jos, cu genele făcute cu rimei, se pierde aproape imediat în obrazul plin, iar cea de sus e foarte apropiată de sprâncene, ceea ce dă impresia că Emilia e mereu încruntată (fără nici o dungă totuşi). Nasul e oarecare, dar buza de sus subţire, cu tot şănţuleţul ei, pare că e într-o piele prea scurtă; din pricina asta, se vede, Emilia nu poate surâde. De altfel, toată faţa îi e parcă îmbrăcată într-o piele albă, frumoasă, dar mult prea scurtă şi numai de aceea stă întinsă. Îmi aduc aminte că se spunea despre o fostă „demimondenă" că şi-a injectat în obraji parafină ca să-i dispară cutele. Aşa parcă a făcut şi Emilia. În orice caz, seamănă mult în privinţa aceasta cu acele capete cu pielea întinsă, cu roşu în obraji, din cărţile poştale ilustrate pe care scrie într-un colţ „Souvenir".

— Dar cum se face că n-aţi plecat nicăieri? mă întrebă, „ca să întreţie conversaţia", Valeria.

Îi explic că n-am avut concediu (deşi de la minister, de când cu zborurile, sunt într-un soi de disponibilitate) încă şi nu-l voi avea decât aşa cum l-am cerut, între 1 şi 30 septembrie.

— N-aţi fost nici la moşie? Cu căldurile astea...

Valeria asta simte nevoia să mă scuze cu orice preţ faţă de concepţia ei de eleganţă şi „lume bună" că n-am plecat. În sufletul ei e, probabil, o luptă între noţiunea de om elegant pe care o are ea şi aceea pe care i-o ofer eu. Toată „lumea bună", aşa cum o concepe ea, îşi face un punct de demnitate din a părăsi Bucureştii vara; dar, pe de altă parte, ştie, oricât de vag, că „eu sunt primit în cele mai bune familii". Ştie că „am şi parale". E aci una din acele tranziţii care mă pasionează. Pe viitor, Valeria, care are acum 40 de ani, sau va renunţa să mai judece eleganţa lumii după criteriul de până acum — unul dintre atâtea multele câte o fi avut — sau nu mă va socoti pe mine

elegant. Pentru moment e într-un soi de expectativă îndelungată.

Dar Emilia, care se aşezase la masă şi părea că ia parte la convorbirea începută, se ridică precis, dând din nou scaunul la o parte, şi, tot cu capul în profil, cu coatele lipite de corp şi cu pumnii strânşi, începe dintr-o dată ca şi când i-ar fi venit din senin, din nou zguduitor:

-... Doamnă, sunteţi o mizerabilă... O... cât l-am iubit. E viaţa... viaţa mea, doamnă. Din ochii mari, verzui, prinşi molatec cu pleoapele lor grăsuţe în orbitele geometrice, tot timpul îi curgeau două mici fire de lacrimi, nu atât de puternice ca să ajungă la rădăcina nasului, dar destul de adevărate ca să trezească acelaşi fenomen şi în ochii Valeriei.

Prietenii mei cred sincer că n-am inimă... Şi citează cazuri de autentică insensibilitate pe care aş fi dovedit-o adeseori, refuzând de a crede celor în nenorocire. Partea de adevăr e însă că plânsul provoacă în minte o reacţiune de mânie şi dezgust... De atâtea ori am fost în pragul morţii (de două ori rănit, două accidente de automobil, unul de avion), am fost îngrozitor nedreptăţit, totuşi ştiu bine că nimic nu justifică plânsul demonstrativ. Nu corespunde — şi m-am gândit mult la asta — nici unui sentiment, nu dovedeşte nimic. Nu e nici o legătură între el şi sinceritatea emoţiei, sau, mai bine, între el şi valoarea simţirii. Emoţiile mortale sunt intense, palide şi egale. Cei cu adevărat în stare să sufere sufleteşte au şi orgoliul de a refula totul, au şi durerea inferiorităţii lor de o clipă — şi poate că tocmai această comprimare mistuie şi doare mai mult, deci e de presupus că tocmai cei mândri, care îşi ascund simţirea, sunt cei care, şi mai ales prin asta, suferă cu adevărat.

Plânsul demonstrativ mie îmi reaminteşte de o femeie care şi-ar schimba bandajul igienic în public.

Şi, în genere, plânsul după „fericire”, orice s-ar spune, nu mă impresionează, pentru că cei care-şi clamează aprig şi

humos „dreptul lor la fericire” şi-l doresc mai totdeauna lovind necruţător în alţii.

Emilia pretinde însă de la mine un cuvânt, un semn de admiraţie. S-a aşezat din nou la masă, se sprijină în coate şi priveşte aiurea, aşteptând. Valeria e de asemeni surprinsă de tăcerea mea prelungită, dar când observă că gândesc, deduce, pare-se, că sunt tulburat. Eu simt una dintre acele impulsii irezistibile de a face ceva inconvenabil şi absurd, ca, de pildă, de a mângâia barba mare şi mătăsoasă a unui domn grav; sau de a turti cu o palmă scurtă şi apăsată cilindrul mătăsos al unui personaj mărginit şi important, în sfârşit ceva analog acelui procedeu de cinematograf de a trânti un castron de cremă în obrazul unei profesoare urâte şi solemne. Acum, când am văzut sentimentul Emiliei, când, potolită şi pătrunsă de importanţa talentului ei, aşteaptă un cuvânt de la mine, eu să-i spun, de pildă, calm şi firesc, că ar fi bine să se lase de teatru şi să se apuce de croitorie, însă nu de croitorie fină, sau, şi mai bine, să se facă vânzătoare de cămăşi gata şi gulere de cauciuc. Dar e prea cald şi, la urma urmelor, nici nu merită sforţarea unei articulări. Fără voia mea, cu aceeaşi gratuitate cu care mă pregăteam de ţâşnire, mă trezesc zâmbind admirativ: „Foarte emoţionant!” Valeria are ochii cei mai dulci din lume.

— N-ai cumva pe cineva la Teatrul Naţional?

Dar soră-sa protestează, dezamăgită desigur de nenumăratele încercări înfructuoase.

— Valeria, domnul... nu se ocupă cu teatru.

Mă conving tot mai mult că Valeria, datorită şi corpolenţei şi vârstei, s-a confirmat în funcţiunea de manager artistic al surorii ei.

— Taci din gură, că ştiu ce spun... şi, întorcându-se spre mine, mai direct: Poţi să ai talent cu carul, că dacă n-ai un pic de protecţie e tot degeaba. Când te uiţi la alea de la Naţional... că toate au ajuns. Vezi, una trăieşte cu directorul, alta cu regizorul... Valeria se întrerupe, căci

surprinde strecurarea unui gând pe figura mea... Rechemat, îmi opresc privirea pe rochia ei albastră cu boabe negre, sub care apar bretelele subţiri, ca nişte şireturi, ale brasierei. Cum stă puţin aplecată deasupra mea, îi văd sânii. În loc să fie între ei o vâlceluşă de carne albă şi fragedă, nu e decât o cută întunecată, care e singurul hotar între burdufioarele lor molatece, lăptoşi cum sunt şi lipiţi unul de altul ca două emisfere cerebrale. Totuşi îmi vine să întreb: Dar, în definitiv, Emilia de ce nu se culf ă şi ea cu directorul sau cu regizorul, dacă n-o fi făcut-o încă? îmi dau seama că, chiar în după-amiaza asta îmbâcsită de august, întrebarea e oarecum nepotrivită într-o casă care îţi oferă cafea şi dulceaţă şi spun deci, senin şi degajat, privind umărul Valeriei:

— Frumoasă rochie...

Mint serios şi indiferent, căci am pierdut toate punctele de contact logic cu aceste două femei... Într-o convorbire, replicile se angrenează, au corespondenţe îndepărtate şi, desigur, un convenţionalism care presupune că anumite adevăruri şi preciziuni sunt câştigate pentru discuţie din însuşi faptul că trăim în aceleaşi oraşe, în aceleaşi zile, că ne îmbrăcăm nemţeşte. Ceea ce numesc eu dreptate, sinceritate, adevăr, frumos e însă atât de departe de ceea ce corespunde la ele acestor noţiuni, încât niciodată nu vom izbuti să ne înţelegem. O convorbire e aşa, ca jocul acela al figurii.de pe dosul oglinjoarei: când nu izbuteşti să potriveşti cele cinci mărgeluşe albe în gura turcului, dacă eşti înţelept începi să-i admiri mustăţile... sau faci din oglinjoară sfârlează. Deci, ca să accentuez admiraţia, pipăi puţin rochia Valeriei.

— Este eponj, nu?

Femeia o clipă nu ştie ce să creadă, pe urmă are aerul să gândească: „eu totdeauna am ştiut că mă îmbrac bine, dar iată numai el, că e băiat subţire, îşi dă seama de asta”. Desigur, o gândeşte. Toate femeile cred totdeauna chiar cel mai absurd şi mai gratuit dintre gesturile de admiraţie,

dacă vine serios, de la cineva care nu e din cercul lor obicinuit. Vai, dacă eu însumi, atunci când nu văd intenţia de glumă, sunt înclinat să cred tot binele care se spune despre mine. E ca un omagiu, o recunoaştere necunoscutului. Nimic nu garantează valorile curente, deci noi toţi, chiar atunci când gustul şi educaţia noastră ne spun altfel, ne putem permite să credem complimentul care ni se face serios (ceea ce desigur nu exclude minciuna totuşi) ca hotărârea unei improvizate Casaţii, pe care profităm de ocazie ca s-o admitem infailibilă.

Cu toate că e măgulită că-i admir rochia, Valeria nu uită însă că n-am fost în stare să-i ascult tirada începută despre stelele care trăiesc cu directorul... În aerul închis al sufrageriei se mai adaogă şi golul unei tăceri. Aş vrea să spun ceva, dar gândurile s-au depărtat de mine că trebuie să le trag înapoi ca pe nişte balonaşe captive, cărora, dându-le liberă sfoară, s-au ridicat şi s-au lipit de tavan. Sunt aici, lipite de tavan, politeţa şi gândurile mele, dar ca să le pun în frază trebuie să le scurtez sfoara şi să le mânuiesc cu interes. Şi n-am nici un mobil să fac asta. E acum o tăcere nemişcată, de care Valeria profită ca să aducă întreaga atmosferă la punctul iniţial, la ceea ce mă adusese aci, ca revenirea la dezbaterile unei comisii după o frivolă digresie... Prin urmare se scoală ridicând tot trunchiul în brasieră şi centură, lat, întărit ca un sac plin:

— Mă duc la bucătărie să-mi văd de dulceaţă... că am luat nişte caise, o frumuseţe... Tot ce am găsit mai bun în piaţă...

Nu mă costă nimic să întreb:

— Dar vă pricepeţi să faceţi dulceaţă? Naivitatea întrebării mele amuză sincer pe Valeria.

— Vai de mine... dulceaţă? Păi asta, pe care aţi luat-o, nu-i făcută de mine?... Şi, ducându-se la bufet, scoase foaia de hârtie îndoită de sub micile uşi care, amândouă, se desfac brusc ca nişte aripi de lemn, lăsând să se vadă înăuntru, aliniate ca la cofetărie, o serie de borcane, roşii, galbene, roze, toate etichetate. Să-ţi fac eu dulceaţă... Ia uite ici... şi

Valeria le prezintă ca un căpitan al dulceţurilor, pe fiecare muşchetar în parte, după ce mai întâi le citeşte etichetele. Desigur că ea le cunoaşte şi pe dinafară, dar mai mult ca să-mi arate mie că e vorba de ceva sistematic şi destul de preţios. Uite aici dulceaţă de cireşi amare... şi iar citeşte, asta-i de vişini... borcanele astea sunt de caise crude.

— Dar astea care le faceţi acum?

Valeria e şi mai amuzată de naivitatea mea, iar Emilia intervine doctoral:

— Or fi de caise coapte... Astea-s de caise crude... E foarte pricepută Valeria la gospodărie... şi fără să ia notă de aprecierea mea elogioasă: A, să fi văzut la Bârlad ce cămară, ce casă aveam.

Acum sunt sincer surprins, şi cum Emilia a trecut alăturea, unde ştiu că e camera de dormit:

— Sunteţi din Bârlad?

Valeria îmi explică aşezat şi cu oarecare dichis în frază:

— De la Bârlad chiar nu... De pe lângă Tecuci... dar bărbatul meu era la prefectură la Bârlad.

Sunt bucuros, căci de la Bârlad e prietenul meu, scriitorul.

— Atunci îl cunoaşteţi pe G...?

— Cum să nu?... Cum să nu? Doar eram prieteni, buni vecini... Şi cu conu Nicolăiţă, şi cu coana Verona... A, parcă-l aud pe conu Nicolăiţă: „Duducă Valeria, mă rog matali, să ne trimiţi şi nouă din cozonacii matali... că madam G..., aşa-i zicea el nevesti-si, madam G... niciodată nu mi-i rumeneşte aşa.” Că aşa cum îi potriveam eu din făină şi aluat, cum presarăm stafidele grase şi aurii... nu orice stafide... Pe urmă, cozonacii, trebuie să ştii...

Şi uitând că se întorsese la punctul iniţial al vizitei, răpită, de timp şi de amintiri, duduca Valeria, tot în picioare, a devenit foarte mobilă.

— A, o dată la Sfântul Grigore... ziua lui bărbatu-meu... Ce-a fost la noi... Dascăli, ofiţeri... judecătorul... că toată lumea venea bucuroasă... că ni se dusese vestea. Mă rog

matale... să mănânci ghiveci făcut de mine... că îl făceam scăzut în oală de pământ. Numai aşa merge ghiveciul. Şi trebuie să pui de toate. Unele fac ghiveciul numai cu piept de vacă, dar nu iese bun. Nu-nu-nu. Trebuie să adăogi şi o jumătate de

carne de berbec, vreun kilogram de momite, daa!... altfel iese fără grăsime... Nu mai spun că nu trebuie să lipsească nici un fel de legumă şi zarzavat!... fireşte... Şi dacă crezi matale că ajunge! Aş... Trebuie să ştii să-l potriveşti din foc... Dacă-l pui pe un foc prea iute, s-a isprăvit, iese fiertură... Trebuie un foc domol, ca să pătrundă bine, şi laşi patru-cinci ceasuri ca să scadă de tot, că ghiveciul care are zeamă nu mai e ghiveci.

Competenţa cu care Valeria vorbeşte de arta culinară nu e de dispreţuit, şi dacă nu izbuteşte să mă convingă de personalitatea ei (mai e şi divanul acesta deşelat), bănuiesc aci în ecuaţie o necunoscută pe care nu o găsesc şi las totul nerezolvat, cum facem desigur de atâtea ori în viaţă.

Când Emilia s-a întors, Valeria care (numai mi se păruse mie) nu uitase să plece, nu iese totuşi până nu mă invită din prag să vin la ea la masă odată.

Am rămas singur cu Emilia şi simt că, în trei capete, în casa asta, e, neprecisă, cam aceeaşi preocupare. Afară trebuie să fie mereu tare cald, căci soarele e încă foarte sus, trotuarele sunt încinse de dogoare, iar zidurile fierte încă în aer toropitor... Ar trebui să deschidă puţin ferestrele, căci mobila şi aerul au ceva de apă încropită... Dar Emilia se gândeşte la altceva...

E un fel de impresie evidentă că toată conversaţia de până acum a fost doar un epifenomen, iar acum venim la obiect. Gravă, actriţa mai încercă un capăt de convorbire. Acum înţeleg cât de lipsită de resurse e... Nimic n-ar fi mai uşor decât o introducere... O glumă, o ameninţare şăgalnică, un surâs ar fi ca un fir, după care luându-ne, am ajunge până la pat. Nimic nu mi-ar fi mai uşor decât să fac eu această tranziţie, dar nu vreau... ca un examinator rău,

care nu vrea să ajute pe candidatul încurcat... Emilia nu ştie să glumească sau, ceea ce e şi mai deplorabil, trebuie să aibă gluma atât de vulgară, încât, intimidată de aşa-zisa mea situaţie mondenă, nici nu îndrăzneşte să fie ea însăşi... De surâs Emilia nu surâde, căci e prea gravă. Frumuseţea ei caligrafică e, hotărât, injectată să rămână tare. Într-un anumit sens, e dezarmată, căci nu are nici una din acele arme ale feminităţii menite să mascheze intenţii materiale şi să coloreze situaţii delicate. Sau, nu, desigur că le are, însă brutalitatea cu care eu îi îngreuiez situaţia, cruzimea cu care m-am agăţat în gând de masca ei gravă şi de sentimentul ei de adineaori mă fac să rămân amorf, silind-o pe ea să fie ea, adevărata ea, aceea care se dă fără nici o justificare sufletească... din mobile cu totul străine iubirii. Mai încearcă vreo două întrebări care nu duc la nimic.

— L-ai mai văzut pe Vasiliu?

Mă joc cu cărţile de joc (şi ea ar putea porni de aci), răspunzând calm:

— Nu.

— Nici eu... şi acum mă fixează.

Nu numai capul, ci toată e alcătuită din rotunjimi ca o pisică mare, plină şi bălană, dar fără gratia pisicii, căci e prea gravă. Umerii îi sunt şi ei frumos arcuiţi în jos. Poartă o rochie cafenie, decoltată la gât în formă de elipsă, mare, croială chimono. Însă pe spinarea umerilor şi a braţelor lipseşte din mâneci o fâşie longitudinală, iar marginile sunt prinse numai prin câteva şuviţe transversale. Aşa că rotunjimi şi piele albă, umăr şi braţ încadrate lung sunt oferite ca mostre din trupul ei îmbelşugat. Hai s-o ajut.

— Când începeţi repetiţiile?

Ar putea răspunde cu o frază răsturnată şi provocatoare, cum răstorni o femeie cu poalele în sus, dar Emilia e normală ca un scris de dictando.

— La 15...

Mai tace puţin... eu mai privesc capacul de la sobă, „covorul” de pe divan... S-a sculat de pe scaun, a rânjit

puţin, căci, vrând să zâmbească, pielea scurtă de deasupra buzei nu i-a permis, nu mai găseşte nimic, şi mi s-a trântit pe genunchi, îndesat ca să-i simt toată greutatea feselor, în cupa coapselor... Vrea să fie şăgalnică, se pare, şi, simţindu-mă excitat, după ce se convinge, cuprinzând cu mâna, se întoarce, atin-gându-mi cu bărbia obrazul, şi îmi dă o palmă de profesor care glumeşte cu elevul lui, prins în flagrant delict. Mereu cu schema ei de surâs. Asta e Emilia.

E în mine o lămurire mare şi egală ca într-o sală vastă de muzeu. Îmi arată spre camera de dormit de alături, îi răspund cu un gest din aceeaşi gamă, arătând cam înspre bucătărie... (oricum e acolo soră-sa, probabil atentă), ridică din umeri şi mi se scoală de pe genunchi, întâi cu un picior şi, întârziat, apoi cu celălalt.

Situaţia e atât de brutală, atât de dezbrăcată de orice convenţie, că mă jigneşte. Sunt mai întâi stingherit ca om, căci nu vreau să mi se ştie momentul exact când sunt cu o femeie, când sunt în exerciţiul virilităţii mele. Şi nu se poate ca femeia de la bucătăria vecină să nu ştie, să nu bănuiască ce se petrece în acelaşi interior cu ea. E penibil să fii închipuit în exerciţiul funcţiilor fiziologice, oricare ar fi. Totuşi trecem în dormitor. Emilia se dezbracă tăcută. A ridicat deasupra capului cu braţele întinse rochia cafenie, apoi combinezonul şi a rămas goală, cu mijlocul plin, cu o carne molatecă şi puţin mai fumurie, care nu aşteaptă decât o înclinare a corpului ca să se îndoaie în dungi groase. Sânii îi sunt prinşi, ca la dansatoare în carapace, în cupele de plasă negre ale brasierei (plase care amintesc de acelea pe care bărbaţii le pun ca să-şi fixeze părul). O centură albastră îi presează puţin pântecele, şi de ea spânzură lateral jartierele care întind ciorapii. Încadrată între centură şi cele două jartiere care coboară în interiorul coapselor, o floare mică bălaie, pe o perniţă de carne, echilateral triunghiulară din cauza lăţimii pântecului tânăr, e centrul magiei ei de femeie. Dezbrăcarea asta mi se pare neverosimil de precisă, e pentru mine un fel de prag trecut,

căci ştiu cât de lung e uneori drumul până aici, cât de incert. N-am fost însurat, n-am fost nici măcar „colat” şi orice femeie care s-a dezbrăcat simplu, pentru mine, mi-a fixat, uimit, tot ui în mine, cum ţi se fixează respiraţia în pragul unei aşteptări. Femeia aceasta voinică, albă, care a simţit că-mi place să văd o femeie goală, îşi desface de la spate centura, care se desprinde cu tot aparatul de panglici late şi elastice, lăsând trupul gol, ca spatele unui cal tânăr, după ce i se ridică hamurile. S-au desprins acum şi scufele de plasă de pe sâni. Vede că mă uit la ea şi mă întreabă mirată, aşa cum ai întreba pe cineva dacă nu stă pe scaun, cu ochi mari şi fără strălucire, ca nişte ape verzi stătute: „Nu te dezbraci?” Aşteaptă trântită pe patul larg, conjugal, de pe care a dat un colţ al cuverturii verzi la o parte, şi după ce a pus prevăzătoare sub perină un prosop mic. În îmbrăţişare o simt străină, corp aparte, poate pentru că sunt puţin obsedat de gândul ca sora ei din bucătărie să nu descopere evoluţia acestei vizite (deşi e cert că tocmai de aceea nu va veni, că e o înţelegere între ele), dar şi pentru că Emilia dă ceva programatic acestui fapt care în această împrejurare îşi merită termenul de dicţionar, act.

Rămân uscat şi simte această neparticipare a mea. Ca să mă antreneze face, rece, exces de zel. Se mişcă sacadat, zvârcolit, îşi dilată nările, îşi îngreunează respiraţia până la gâfâială. E inutil dramatică, de-mi aminteşte de întâia dată când am văzut-o. Dădea concurs la o reprezentaţie în beneficiu, a unor colegi, la un teatru popular, într-un sfârşit călduros de primăvară... I se dăduse rolul principal dintr-o dramă şi cred că numai din această cauză primise să joace. Şi atunci, ca şi acum, era pasionată, excesivă, inutil zbuciurnată. Ea m-a făcut să înţeleg mai bine expresia „lyrisme ă froid”, pe care mi-o reamintesc şi acum, când simt ca o pernă grea, amorfă, pântecele acestei femei agitate lipit de al meu. E o voluptate „ă froid”, cum sunt acele fripturi de cauciuc pe care le cumperi ca să faci farse musafirilor. Îmbrăţişarea cu Emilia nu mai înseamnă un

dialog senzual, în care fiecare gest şi mişcare sunt ca nişte replici ale corpurilor, răspunzându-şi într-o piesă bine scrisă şi în care zbuciumarea c uneori o îndoială, o apropiere, un surâs al voluptăţii, un moment de încordare, o descurajare care primeşte o dojana surâzătoare, o luptă unde fiecare mişcare are precizia unui schimb de lovituri de floretă, o senzaţie de înfrângere căreia imediat îi răspunde un va! de duioşie. O îmbrăţişare adevărată a corpurilor e frumoasă ca o convorbire între două inteligenţe, în care nici un moment una nu pierde înţelegerea cu cealaltă, sau ca o carte citită cu pasiune, în care fiecare amănunt e priceput şi justificat. Îmbrăţişarea Emiliei e însă aproximativă, în contratimp, pierzând contactul, ca în gestul când, punând agitat mănuşile, le-ar pune greşit, pe cea din dreapta în stânga, şi invers, apoi ar reveni, ar insista şi, fără să-şi dea seama, le-ar schimba din nou tocmai când era să le pună bine, din pricină că nu mai are nici un mijloc de control; în sfârşit, i s-ar părea că tot mai bine erau întâi şi ar pierde totul, şi mai agitată încă. În acest „teatru”, Emilia e tot atât de bine intenţionată, tot atât de excesivă şi de falsă ca şi pe scenă, când joacă furios şi prea drastic, cu nădejdea că totuşi „talentul” ei e apreciat. Aceeaşi lipsă de gradaţie, aceeaşi extenuare inutilă şi aceeaşi impresie de platitudine. Cred că e preferabilă pasivitatea absolută a unei prostituate clasate acestui joc dezordonat care trădează nu numai sărăcia sufletească, dar şi intenţia ei de a fi altfel decât ceea ce este în realitate (iubirea Emiliei jigneşte cum jigneşte conversaţia ei atunci când vorbeşte cu importanţă şi cu „radicale”). Mă cuprinde o silă imensă de mine, o deprimare (care, drept să spun, mă cam îngrijorează, căci mi-e teamă că e şi un semn de bătrâneţe), mă copleşeşte un fel de seacă tristeţe pentru virilitatea zadarnic şi josnic risipită. Nu vorbesc. Neştiind ce să mai facă după ce şi-a sfârşit rolul, Emilia caută să introducă acum un soi de familiaritate apropiată împrejurării. Are aerul să-mi spună cu un surâs scurt şi cu o şăgălnicie rigidă, rezumată:

„Ştrengarule, ce-ai făcut?” şi asta mă dezmeticeşte. Scăderea care m-a doborât e socotită, după cât îmi pare, de Emilia ca o nivelare, şi ea, care nu îndrăznise să mă sărute, mă sărută acum neconvins, puţin profesoral... Dar a ales rău momentul, căci dacă înainte de îmbrăţişare evit să o sărut-cum aş evita să beau dintr-un pahar strein— acum mi-e şi mai simţită impresia lipi-coasă că sunt într-un local josnic, din viţiu. Nu e acea tristeţă „post coitum”, e mai mult un moment, e o constatare de coborâre, ca o piatră kilometrică pe un drum.

Emilia, după câteva încercări inutile de a obţine comunicaţie cu gândurile mele, se scoală de lângă mine, ca să revie peste câteva clipe, după ce a întârziat după un paravan.

— La ce te gândeşti?...

Şi parcă dându-mi cu mâina în dreptul ochilor, ca după o albină, ar vrea să-mi sfâşie material pânza gânduriloe. Îi zâmbes gratuit şi glacial. Se apropie de mine înşelată de surâs şi o simt caldă ca o mâncare, respiraţia îi e prea încărcată, faţa din pricina transpiraţiei îi e prea lucioasă, iar când se apasă pe mine, pielea i se lipeşte de a mea, încât mişcarea devine parcă jupuire. Mă sustrag cu silă încercării ei de a mă săruta.

Emilia simte că nu o apreciez, iar gravitatea ei caligrafică e jignită, pasionată cum e în vanitate (căci asta-i e, socot, caracteristica, pentru că numai asta explică şi aerul ei important, şi faptul că preţuieşte prea mult lumea bună, ba, mai ales, dovedeşte asta chiar faptul anume că s-a făcut actriţă). Caută deci să mă intereseze cu orice preţ. Mă apostrofează, ca un picior dat mingii, la fotbal, greoi, şăgalnic:

— Te-am văzut la „Chateaubriand” cu Miţi Mărculeanu. Îţi place?

Întorc puţin capul spre ea, mirat, căci Miţi Mărculeanu nu-mi place deloc, iar dacă eram cu ea la restaurant 2 pentru că, din motive pe care am să le spun altă dată, simt

de vreo doi ani nevoia să fiu văzut totdeauna cu câte o femeie.

Emilia nu vrea să mă creadă însă şi-mi spune rece:

— Escrocule, nu te-am văzut eu cum făceai pe cocoşul în jurul ei?!

Emilia a spus asta cu un glas fals, dezacordat... Nu e deloc adevărat că „făceam pe cocoşul în jurul ei” acelei femei. Abia dacă aveam atenţiile impuse de o elementară politeţe faţă de ea. Iar interpelarea „escrocule”, ca să poată fi spusă unui bărbat, trebuie să presupuie oarecare familiaritate, un fel de numitor comun al conversaţiei. Sună însă în gura Emiliei ca o insultă între doi străini, şi mai ales adresată mie acum dovedeşte o lipsă de angrenare a convorbirii, stupefiantă.

Emilia a pronunţat, de altfel, întreaga frază: „Escrocule, nu te-am văzut eu făcând pe cocoşul în jurul ei”, cu o nesiguranţă care nu numai că-i da materialitate (şi-i agrava astfel înţelesul; aceeaşi nesiguranţă care face ca unii actori să sporească fără să vrea trivialitatea unor expresii pe scenă), dar dovedea şi că ea, acum, doar o „experimenta” în lipsă de altceva. Era o asociaţie nouă de idei la ea, vrea să imite pe Miţi Mărculeanu, al cărei stil bănuia că-mi place. Miţi Mărculeanu, o mahalagioaică frumoasă şi voinică, gen florăreasă, care se specializase în roluri de cocotă şi nu izbutea decât în ele, afecta trivialitatea, convinsă că asta îi dă un frmec irezistibil în ochii bărbaţilor. Înjura ca soldaţii, spunea anecdote pornografice şi scatologice şi tranşa multe situaţii, la cel mai animat supeu, cu o apostrofă pe care un ministru o lansase cu succes vieţii politice de pe însăşi banca ministerială. Nu pot să-mi dau seama ce efect are asupra altor bărbaţi vulgaritatea voită (dar voită şi din cauza uşurării pe care i-o aduce femeii ce o speculează, permiţându-i să fie ea însăşi, cum un suflet de spion se simte bine agent de siguranţă), pe care, de altfel, o sublinia şi printr-o eleganţă a rochiilor exagerată, dar mie îmi înfăţişa şi mai mult prostia de acasă a acestei actriţe. De

altfel nu făcea decât să imite şi ea searbăd (cum imita în toate) pe o mare şi frumoasă comediană, după cum aceasta însăşi adoptase o modă-dându-i strălucire şi savoare, ca şi toaletelor pe care le adopta-modă recentă, adusă în teatru, după câte ştiu, de un celebru actor român, de la Comedia Franceză. În aceşti trei ani, în care am căutat consolare şi pretexte, înverşunându-mă să pătrund în viaţa actriţelor şi deci să cunosc şi teatrul, am înţeles însă că libertatea de a folosi un limbaj verde era proporţională oarecum cu importanţa fiecăruia. În plină scenă, de pildă, aveau dreptul acesta — ştiu de la repetiţie — numai regizorii şi vedetele. Aşa cum elevii din şcoala militară îşi fac un ideal din locotenentul instructor şi-l imită în oraş cu orice prilej, cu convingerea că în modul acesta dovedesc o reală superioritate, toate actriţele şi mai toţi actorii necunoscuţi căutau să-şi dovedească în cercul cunoscuţilor lor „cachet-ul profesional” printr-un limbaj degajat. E adevărat, trebuie să spun, că libertatea cuvântului şi a gestului nu erau mai niciodată jignitoare la marea comediană. Dar asta are nevoie de o explicaţie. Un cuvânt sau un gest pot să jignească sau nu, după felul sufletesc al celui care-l face.

Gest trivial, propriu-zis, nu există, numai feluri de a fi triviale. O întâmplare mi-a limpezit cu totul această presupunere... Pe la sfârşitul lui april, într-o seară călduroasă ca de vară, m-ara dus cu prietenul R. (şeful de cabinet al Naţionalului) în cabină să luăm la masă, căci vream să mergem cu maşina la o grădină afară, Ia Şosea, pe Miţi Mărculeanu şi pe o camaradă a ei. Jucau amândouă în ultimele zile ale stagiunii la un teatru particular. N-aveam subiect de vorbă, sosisem prea devreme şi, în timp ce se îmbrăcau pentru primul act, cele două actriţe, care aveau aceeaşi cabină, „ne dădeau o şuetă de bârfeală”, după cum declarau ele însele. În timp ce colega făcea glume cu o invidie vulgară (glume care întâlnind acelaşi fond de invidie vulgară la auditor aveau totdeauna succes) pe socoteala unei colege, Miţi Mărculeanu a scos de sub masă un soi de

cutie de tinichea (ca aceea din care se dă de băut la raţe) şi ne-a invitat net: „Ieşiţi afară, că vreau să mă...” Şi spune cuvântul pe nume, aşa cum eu nici între prieteni la vespasiană nu-l pot spune. E adevărat că şi marea comediană, într-altă împrejurare, tot la acest teatru, ba când afară de noi mai era în cabina ei directorială şi Miţi Mărculeanu-venită aici, de la ea, ca în salonul de musafiri al cabinelor— ne invitase afară pe toţi, îmi amintesc că aproape cu aceeaşi frază. Dar gestul ei se integra unui alt fel decât aceluia al unei actriţe imitatoare... Pe ea o ştiam, e drept, familiară, şi amatoare de expresii neocolite, dar mai ştiam şi cât de mult suferise din cauza unei iubiri dezinteresate, în care jucase totul, carieră şi mijloace materiale; ştiam că de multe ori punea în situaţii disperate pe directorul teatrului, anunţând că nu joacă din motive ridicole (ca să facă o escapadă sentimentală, într-un rând invocase o indispoziţie strict femeiască), dar mai ştiam că, fără urmă de rivalitate, îşi sprijinea camaradele, le obţinea roluri, că un mic roi de fete se foloseau de garderoba ei, de la ciorapii de mătase până la mantoul de blană, că într-un rând, ca acei comandanţi de vas care se salvează în urmă, deşi nu era obligată, nici măcar moralmente, acceptase să nu fie plătită ea, ca să-şi primească salariul actorii din-trupă — deşi circula pe seama ei anecdota că în ziua când un extrem de înalt personaj nu i-a trimis cadoul, bizuindu-se pe extrem de înalta lui situaţie, care ar fi trebuit s-o măgulească pe strălucita comediană, ea îl silise cu ajutorul unei fotografii dedicate să se execute numaidecât. Ceea ce n-a împiedicat-o odată să-şi vândă casa aproape pe nimic, dacă nu chiar pe nimic, unei rude sărace. Pe când felul Miţii Mărculeanu era altul; ştiam că acasă îşi controlează servitoarea, acru, până la centimă, că în vremea de la începutul crizei monetare îşi alegea amanţii după capacitatea lor de a-i da indicaţii la Bursă. (Drept e că după ce făcuse vreo două milioane din joc, dar mai ales din afaceri, soluţionate în dormitorul ei, pierduse tot, absolut

tot, ca şi Emilia— am aflat mai târziu-ân falimentul unei bănci mici, ale cărei dobânzi mari le tentaseră lăcomia, că luase amantul unei prietene prin intrigi şi lămuriri de amănunte fizice, care îl despărţiseră de iubita lui.) Cât despre condiţiile de plată, atât de incerte la micile trupe neconsolidate, se spunea despre ea că e plătită întotdeauna înaintea servitorilor şi a maşiniştilor chiar, că e singura pe care „n-o păcăleşte nimeni” din cauza îndârjirii plate cu care obţine tot ce i se cuvine.

Toate astea n-o împiedicau să fie pentru Emilia un fel de ideal, căci şi idealurile sunt ierarhizate pe o adevărată scară a valorilor. Fără îndoială însă că Emilia ar fi putut să nu aleagă indicele abia superior ei, ci un altul mai înalt— sărind în modul acesta câteva trepte; dar inteligenţa ei era prea mărginită, nu vedea nimic mai departe decât vecinătatea şi pe Miţi.

Dar lunga mea absenţă, deşi sub pretextul fumatului, o nelinişteşte. Nu mai are curajul, după insuccesul frazei de adineaori, să mai spuie ceva şi simt, aşa cum stau cu faţa în sus, cu mâinile sub cap, că mă spionează... Că urmăreşte în fixitatea privirii mele, în jocul imperceptibil al mimicii, să ghicească la ce gândesc. Întorc privirea şi-i surâd binevoitor, dezolat parcă de caracterul definitiv şi aproape involuntar al dispreţului meu, cum medicul zâmbeşte în treacăt unui bolnav incurabil. Apoi revin la marea comediană şi prin asociaţie de idei la alte întâmplări în apa gândurilor mele...

Emilia încearcă din nou seducţia fizică. Se lipseşte de mine, dar, fără să vreau, fac o bruscă mişcare într-o parte; nu s-a şters bine după paravan şi cămaşa pe care a pus-o îi e udă de apă, la mijlocul corpului... Se apropie de urechea mea, e caldă şi hotărâtă, dar tot fără simţul realităţii, fără ocol, ca în teatru când joacă.

— Nu mai vrei?

Nu pot spune: nu; ar fi o brutalitate, nu prea dureroasă pentru ea, dar pentru felul meu de a fi obicinuit... A început

să se dea unui calcul vulgar de excitare metodică, îmi gâdilă sfârcul cât o boabă de linte al pieptului, şi nu simte că ori de la cine ar veni— şi mai ales de la ea-mi-e dezagreabilă această mângâiere. Nu i-o spun însă, ea de asemeni nu simte, nu pricepe, şi repetarea acestei neplăceri mă face să-mi simt toată pielea corpului, din picioare până la rădăcina părului, străină de această femeie greoaie de lângă mine. Ca să creeze un fel de alibi, sau mai curând ca să devieze într-o justificare cel puţin tăcerea mea, Emilia ia de pe mescioara de lângă căpătâi două ţigări, din care una mi-o potriveşte mie între buze, deşi abia aruncai ţigarea, iar alta o aprinde pentru ea... Acum cel puţin tac pentru că fumez, deci demnitatea Emiliei e relativ împăcată. Ţigarea e plăcută, în căldura după-amiezii mă simt încă bine, gol şi lungit în patul foarte comod, care se bucură de atenţia deosebită a stăpânei casei, ca o sculă profesională, deşi cearşafurile străine mă enervează. E larg, conjugal, cu tăblii gălbui, imitaţie de palisandru. Trebuie să-i spun ceva plăcut femeii de lângă mine... Examinez puţin odaia... În dreptul patului e un şifonier mare, tot gălbui, cu oglindă. De-a lungul marginii din stânga, între cadru şi oglindă, câteva fotografii: o actriţă prietenă, deasupra un actor de cinematograf, a treia e un domn cu mustăţi gen sergent-major, scrie pe ea câteva rânduri, de dedicaţie, greu de descifrat de aci. Ultima, sepia, e o femeie, pe care nu o pot recunoaşte din cauză că nu-i văd decât jumătatea de sus a capului, restul e acoperit ca şi jumătatea oglinzii de tăblia gălbuie a patului... Îmi ridic ochii spre abajurul din colţ, suspendat pe un picior mare aproape cât o umbrelă de soare. E de mătase galbenă, pictată, şi seara, când e aprinsă, lumina trebuie să cadă într-o difuziune conică, pe o parte din cameră şi pe covor, dând musafirilor culcaţi ai Emiliei impresia unui interior poetic. Mint dintr-o inexplicabilă perversitate (nu— cumva e acea ieşire din personalitate pusă în contul viţiului meu care zăpăceşte

totul, şi nu cumva sunt şi eu tot atât de incapabil ca şi Emilia, în felul ei, de a găsi unitatea de simţire salvatoare?).

— Foarte elegant abajur... Trebuie să fie o frumuseţe, seara, când se aprinde becul şi se văd picturile de pe el.

Deşi era un paravan în genul unei mode perimate, Emilia fu foarte mulţumită că am găsit ceva care să-mi placă în casa ei.

O privesc cu indiferenţa degajată cu care priveşti de sus o omidă mişcându-se pe potecă. Un reflex, numai din simpla constatare a situaţiei, mă îndeamnă să-i mai spun ceva agreabil şi gratuit de stupid:

— Ia uite câte cărţi ai... Le-ai citit pe toate?

Şi mă întind peste largul patului până la noptiera gălbuie de la căpătâi, care formează garnitură cu patul: *Jertfa* de Rădulescu-Niger în ediţia „Biblioteca pentru toţi”. Emilia e mereu satisfăcută că mă interesează lucruri din dormitorul ei şi mă lămureşte cu o importanţă neglijentă: „*Jertfa* o citeşte Valeria, eu am citit-o...” Cobor până la etajera cu cărţi şi, uitând că sunt gol, din pricină că femeia de lângă mine mi se pare atât de puţin femeie, caut să descifrez broşurile care stau strâmb, într-o rână, din cauză că nu sunt destule ca să umple rafturile.

Două feerii, desigur, de la clasă: *Trandafirii roşii*[{5}] şi în*şir-te mărgărite*[{6}]2, două volume din *Anna Karenina*, în traducere de domnul Brateş... Un roman moldovenesc, din biblioteca „Minerva”, *Farmecul iubirii*, versuri de Orthansa Constantinescu, *Ce este monismul?* de dr. Leon, *Producţia petroliferă în anii 1922— 1923*, *Românii la Mărăseşti* de Gh. Ştefănescu... şi încă altele la fel.

Anna Karenina ajunsă până în dormitorul Emiliei... Privesc din nou din pat, acum cu o melancolie uscată, neangajată cu nimic, volumul fără copertă, numai cu pagina de faţă, îndoită la colţuri, de parcă ar fi uscată de singurătate.

— Ti-a plăcut?

Emilia stă rezemată într-un cot, cu sânii întinzându-i cămaşa, ca nişte punguţe albe în care ai turnat apă; are, grav, o grimasă:

— Are sfârşitul trist, nu-mi plac cărţile care se sfârşesc rău...

Când luasem cărţile, smulsesem şi fotografia tipului brun cu mustăţi războinice din marginea oglinzii, ca să citesc dedicaţia... Cu cerneală violetă, pe partea mai albă, dedicaţia are patru rânduri cursive, aproape caligrafice, dar repede scris, şi relativ mare: „Drăgălaşei domnişoare Emilia Răchitaru, în semn de simpatie din partea mea, V. Constantinescu”. Toate majusculele sânt bogate în curbe şi ochiuri ca la dictando, iar parafa e atât de abil întortocheată, încât îţi face impresia că autorului i-a fost frică să nu i se imite iscălitura pe o fotografie dedicată.

Privesc fotografia, o fixez şi pe ea.

Stă alături într-o rână, voinică şi cu piciorul dedesubt îndoit în aşa fel, încât nu-l mai încape cămaşa care s-a ridicat întinsă deasupra lui, cam până în dreptul unde vine de obicei prins ciorapul de jartiere, împins spre mine, genunchiul apare gol, formând cu piciorul de deasupra lui, lungit, descoperit şi el de sub cămaşă, dar mai puţin, un culcuş triunghiular de carne bogată, albă şi molatecă. Solicitată de privirea mea, Emilia îmi dă lămuriri cu grija cu care ar face o prezentare: „E logodnicul meu”.

Sunt într-o clipă năpădit de un sentiment uitat, care mă pătrunde tot, ca o erupţie pe întreaga piele... Îmi amintesc de când cu confraţii mei liceeni frecventam bordelurile cele mai mizere, aşa cum numai într-o capitală orientală pot fi murdare şi mizere nişte bordeie.

Căsuţe mici cu porţi de lemn întredeschise, prin faţa cărora treceam de câte cinci şase ori, până când mă decideam să intru, ca să nu fiu văzut, nu de vreun cunoscut, dar nici măcar de trecătorii necunoscuţi şi indiferenţi... În casele astea nu atingeam nici un obiect căci toate îmi dădeau aceeaşi impresie pe care de copil o aveam, când mi

se spunea despre carnea de cal că e spurcată... Îmbrăcat, şi femeia de asemenea îmbrăcată în capot, ritualul amorului venal se reducea la gesturile şi vorbele strict necesare. Ei bine, adeseori întâlneam în aceste odăi cărţi poştale ilustrate şi fotografii, pe care multă vreme le-am crezut aşa, adunate de pe stradă, răpite destinatarilor, numai ca să împodobească odaia femeii, dându-i iluzia vieţii de familie. Dar într-o zi am descoperit că aceste ilustrate erau adresate chiar femeilor la care veneam, cuprinzând date autentice de familie: „Să trăieşti şi să-ţi dea Dumnezeu sănătate şi ţie, şi lui Costică”, sau agramat şi insistent: „Salutări de la Galaţi, ceai făcut cu ceam vorbit...; despre haine nu spune nimic... eu cum iau concediu viu acolo, vezi trimiteţi vorbă Marii”. Era o lume care nu numai că nu intra stânjenită pe poartă, ci şi scria, avea legături de viaţă normală cu aceste femei şi aceste camere; atâţia, nu numai că nu căutau să distrugă orice urmă că au trecut pe acolo, dar se recunoşteau prieteni sau rude în scris. Aveam impresia că descopăr un tărâm nou al simţirii. Fotografia cu dedicaţie a logodnicului îmi amintea de toată această lume, cu femei care, dacă, extrem de rar ziua, treceau în trăsuri şi le cunoşteai, nu numai că nu le salutai, fireşte, dar le priveai străin, de parcă ar fi fost deţinute plimbate sub escortă la tribunal.

— Şi unde e acum logodnicul tău? Aţi rupt cumva?...

Emilia e extrem de sigură de ea, încât uitând că e în cămaşă udă, are o privire orgolioasă.

— E acum detaşat în Ardeal, la o administraţie financiară... dar ne scriem foarte des. Tresar, căci aud că a intrat cineva alături în sufragerie, însă numai mi s-a părut. O privesc pe femeia de lângă mine şi mă întreb ce fel de cap şi simţire ar putea avea un om care o iubeşte... cum ar putea fi construit... dacă atunci când scrie pe o carte poştală, stă la masă, palid, dacă zâmbeşte, ce sens are la el „bună ziua”, sau „la revedere”? Gândirea îmi relaxează trăsăturile, şi femeia mă crede mai abordabil. Începe să-mi

sărute adâncitura molatecă dintre umăr şi muşchii pieptului.

Întreb cu o nuanţă de uimire, căci îmi e peste putinţă să cred că Emilia poate fi iubită, convins, de altfel, că are să-mi dea, chiar ea, un răspuns abil, ocolit.

— Logodnicul tău te iubeşte?

— Te cred... Îmi scrie mereu de acolo... Şi e de o gelozie teribilă. Când ies cu el pe stradă, se uită bănuitor la toată lumea... e mereu pornit pe ceartă.

Ascult cu interes de poveste americană, şi Emilia e foarte sigură că mă interesează în ipoteza de femeie iubită... Se încălzeşte puţin, descoperă că mă impresionează mai mult succesele ei de femeie cu alţii decât săruturile de bumbac pe umeri.

— Şi te iubeşte cu adevărat?

— Parcă e singurul... Pe mine m-a iubit foarte mulţi.

Spune asta fără nici o emfază. Şi cred că e sinceră, din cauza greşelii de gramatică... Observă cineva că evreii au accent numai când se înfurie... Emilia, ' care de obicei vorbeşte corect, greşeşte, se vede, când e mai cu plenitudine ea însăşi.

— Şi cum te-au iubit?

Nu înţelege şi mă priveşte mirată, fără să încrunte sprâncenele desenate, cu ochii mari, verzi... Dar e bucuroasă că mă interesează ceva.

— Aşa cum se iubeşte, cum să mă iubească?...

âncearcă acum, când vede că a găsit ceva care să mă intereseze, să mă sărute din nou... Sunt mai răbdător, căci vreau să ştiu cu adevărat cum poate fi iubită Emilia... Îi mângâi culcuşul frământat ca o gutuie, de carne, pe care-l face genunchiul mare al piciorului ei stâng îndoit sub ea.

Are ca o lucire bucuroasă de explorator... A găsit ce poate trezi în mine dorinţa. Căci e ceva care depăşeşte bunăvoinţa mea. Oricât de mult aş fi aţâţat şi tulburat când viu pe drum, a doua oară, parcă trezit, dezmeticit, simt că n-aş putea-o avea. Fără îndoială că ea speră însă că un fel

de gelozie bărbătească m-ar putea face s-o doresc din nou... Cu destul dispreţ, de altfel, căci socot că Emilia nu preţuieşte pe nimeni, însă, când are nevoie, se pretează la ce e necesar, îmi spune că logodnicul ei „nici n-a atins-o”, fără să-şi dea seama că expresia asta circulă înzestrată cu anume sens, căci ea îi dă înţelesul nefigurat: că o adoră ca pe o icoană. Asta mă uimeşte şi mai mult...

— I-am spus într-o seară când mă conducea acasă... de la cinematograf, lămurit: „Mai întâi pe la biserică... O sărutare, două, acolo, treacă meargă...”

Parcă aş descoperi o lume nouă... Această delimitare... această măsurare în pasiune... mă uimeşte... Cum o acceptă el? Ce crede? O socoate pe Emilia fată?... Mi-e cu neputinţă să cred... Toată sensibilitatea mea se cabrează.

Până la capăt o asemenea presupunere mi se pare de necrezut... Trebuie s-o întreb...

— Ascultă, Emilia, el crede, şi aici şovăi în glas puţin, că eşti fată?

— Treaba lui... Puţin îmi pasă... I-a lăsat Valeria să înţeleagă că directorul teatrului m-a necinstit... Dacă-i place... Dacă nu...

Ea păstrează gravă, academică, un desăvârşit echilibru şi nu-l ţine, inutil, la curent cu întâmplările ei sentimentale.

— Nu e bine să spui tot bărbaţilor... Treaba lor dacă află... Eu tăgăduiesc totdeauna... Nu mă costă nimic... Dacă se supără, pleacă... şi cu o metodică filozofie: Ce vrei să le fac?...

Încep să am un fel de sensibilizare a propriei mele puteri... Femeia aceasta care minte pe toţi bărbaţii... e sinceră cu mine, vreau să zic indiscretă, palavrageşte numai din cauză că nepăsarea mea a scos-o din făgaşul ei... Altfel, dispreţul ei pentru ceilalţi oameni trebuie să fie nemărginit, căci e aşa de convenabil voinică şi grea, că pare nutrită cu dispreţ pentru lume... Pe mescioara-toaletă din faţa oglinzii mari (tot gălbuie, garnitură cu patul), alături de periuţa de rimei, de pensă, de maşina de ras, de cutioara cu

roş de obraz, o sticlă de „Origan Coty”, şi apa de colonia, toate aliniate, e şi purgativul „Grain de Vals” ţinut acolo, căci Emilia nu concepe că poate fi ceva de dispreţuit la ea... De altfel, e convinsă că numai „intrigile” o împiedică să fie cea mai mare artistă a României.

E adevărat că instinctul ei nu se înşală... E în mine un început de dorinţă, o vagă sensibilizare.

Din cauza căldurii suntem năduşiţi amândoi... Când a vrut să mă îmbrăţişeze, grea şi udă, s-a frecat de piciorul meu, de am crezut că-mi juleşte pielea... Asta m-a potolit iară... căci senzaţiile nu erau de acelaşi fel. Dar acum ştie care e coarda sensibilă.

— E unul care m-a iubit îngrozitor, săracul...

Am zâmbit mirat şi ea a crezut că zâmbesc numai neâncrezător... Pe urmă s-a ridicat în genunchii plini şi cărnoşi când erau îndoiţi şi care, împreună cu pântecele plat, elastic, cu încă un pântec turtit de grăsime tânără, suprapus în mijlocul celuilalt, de parcă ar avea un mic început de sarcină, erau tot ce-mi plăcea la Emilia. Stând pe brânci, fără să se dea jos din pat, s-a întins cât mai mult şi a tras sertarul de sus al toaletei, arătându-şi şoldurile pline şi sănătoase, pe care nu le mai ajungea cămă-şuta moale, care spânzura de ele, la întâmplare. Cutia pe care a scos-o era plină de scrisori şi amintiri de tot soiul... tăieturi din ziare şi alte mărunţişuri.

— Valeria are grijă să le strângă toate... Spune că trebuie păstrate...

Emilia are insensibilitatea leneşă, puţin lălâie, pe când Valeria e foarte pedantă şi atentă la anumite, dar numai la anumite detalii.

Cronicile, mi-am aruncat ochii peste ele, erau din diferite ziare. Unele cu litere şi hârtia cunoscută a marilor cotidiane... altele cu hârtie mai scorţoasă şi litere mai mari... foile mici, probabil necunoscute... În cele mari, totdeauna numele Emiliei era subliniat cu roşu, într-o listă de alte nume, din interpretarea pomenită în treacăt... În

celelalte, care păreau în întregime dedicate Emiliei, se vorbea de o mare artistă care în *Legea iertării*[7] a zguduit sala şi a emoţionat-o, impresionând-o profund.

„E una din nădejdile teatrului românesc prin vocea ei clară şi puternică, prin gesturile ei elegante...”

Îmi amintesc că am fost şi eu la teatru o dată, când Emilia dubla un rol într-o piesă originală, căci interpreta se îmbolnăvise... Ea voia să dea „celor de la Naţional” pesemne „o lecţie de ce înseamnă teatru adevărat”... Articula fiecare silabă, făcând-o să vibreze ca un bob de fier într-o nucă de tablă... Ţinea umerii drept... şi nu ridica braţul decât până la înălţimea lor... Se mişca foarte încet şi majestos... Rolul era însă al unei sărmane croitorese, care, părăsită de iubitul ei, cu un copil, căuta sfioasă de lucru... Din tot rolul Emiliei nu se mai pricepea astfel nici un cuvânt, şi aproape nimic din tot actul acela... căci nimeni nu înţelegea de ce doamna solicitată nu dădea afară pe scară o solicitatoare atât de băţoasă şi arţăgoasă... şi cu o durere atât de cruntă.

Mai era un program de la spectacolele Emma Gramatica şi, în regulă, diploma de absolvire a Conservatorului, împreună cu certificatul claselor primare... o pipă... Într-un loc erau cărţi de vizită, trimise probabil cu flori...

După ce m-a lăsat câtva timp să admir cutia... Emilia a scos ea singură un pachet de scrisori, cam gros, legat în cruce cu o panglică roză... Deasupra avea pusă sistematic o fotografie ca un indiciu despre conţinut, cum se pune la pachetele de pesmeţi pe deasupra imprimatul reclamă...

— Sunt tot de la logodnicul tău? (Şi de-abia mă reţineam să nu pun logodnicul între ghilimele.)

— Dar nu e logodnicul meu...

Am privit mai cu luare-aminte şi am îngheţat, căci deşi semăna în mod surprinzător cu logodnicul ei, chipul din fotografie îmi părea acum cunoscut... Dar cum nu-mi venea a crede, întrebai cu jumătate de glas:

— Cine e?

Şi-a aşezat puţin o perină sub ea... Întoarsă spre mine, cu mijlocul sucit, accentua o dungă de carne plină, oblică peste coaste, în dreptul coatelor, căci şiretul cămăşuţei îi lunecase de pe umăr până jos, pe braţ.

— Un tip pe care nu-l cunoşti... Era puţin cam haloimăs, dar era simpatic. Surâde strâmt.

— Ce e haloimăs?

— Nu ştii... serios?

— Spune-mi!

— Nu ştiu cum să-ţi spun... Dar se zice de cineva care e aşa... Şi gândindu-se, cu buza scurtă: Cum să-ţi spun? Şi hotărât: Haloimăs!... aşa, cu figuri.

— Parcă l-am văzut undeva, am spus înmuiat, cu nădejdea contractată că totuşi mă înşel. Ridicând sprâncenele subţiate, prea puţin arcuite, pe orbita desăvârşit geometrică:

— E unul Ladima... a murit.

Priveam fotografia cu uimirea şi groaza cu care se examinează foaia venită de la un examen – pozitiv — al sângelui.

— Semăna cu logodnicul meu, dar era blond şi foarte înalt... Pe urmă nu avea mustăţile aşa în sus decât rareori... Săracul, era mereu necăjit, şi atunci mustaţa îi cădea pe gură... Nu cred că l-ai văzut vreodată...

Când s-a întors, şiretul cămăşii, întins de braţ, s-a rupt, şi cămaşa i-a căzut toată într-o parte pe coapse, de a rămas goală.

Are pântecul prins sus într-un corset de grăsime robustă, ca Venus a lui Rubens, şi care numai când e culcată se lărgeşte puţin.

Ladima să o fi iubit pe femeia cu respiraţia groasă de lângă mine, de care mă încălzesc acum ca de o pernă prea îndesată? Era el în fotografie, aşa cum îl întâlnisem la Movilă... Înalt, slab, cu ochi rotunzi şi orbite mari, adâncite... cu o mustaţă de sergent-major şi cărare de frizer, cu haina lui neagră, de alpaca, iar cămaşa albă, şi cu

gulerul totdeauna prea larg, scrobită, cu manşetele mari, rotunde, ca nişte burlane, prinse cu butoni roz de cămaşă, pe când ceilalţi butoni erau mici beţigaşe, desigur de aur — cine ştie ce amintire... Ar fi fost un cap frumos, de n-ar fi fost atât de demodat... Nu cred ca avea mai mult de 35 — 40 de ani... dar la vârsta asta câţiva negustori mari ştiu să fie aproape la modă, cu faţa complet rasă, cu cămaşă de mătase, cu manşetele moi strânse pe încheietură, cu cravate tinereşti, strict înnodate, sus sub guşă, iar părul pieptănat lipit pe spate şi totdeauna tuns cu grijă, ca să le dea un aer sprinten.

Acum îl vedeam în fotografia veche, deşi murise numai acum trei luni, ca pe o cruce de marmoră, încadrată în ramă de sârmă galbenă. Dar tot nu-mi vine să cred că dedesubt în pachet e cu adevărat îngropat misterul lui, căci a fi iubit pe femeia de lângă mine e a fi îngropat sufleteşte. Poate că Emilia exagerează, cine ştie. Ea desface funda roză cu oarecare grijă.

— Valeriei nu-i place neregula... Le-a aranjat cu grijă, în ordine, după date... Spune că o femeie trebuie să păstreze totul...

E cu adevărat scrisul ştiut... Mare, aplecat spre dreapta, cu literele subţiate puţin ca să încapă mai multe. Literele mari sunt făcute din linii trase lung, dar fără colaci. Cozile termină mereu spre dreapta, apăsat, de parcă fiecare rând ar sfârşi într-o parafă. Îmi dă o impresie de halucinant acest scris subţire, aplecat mult spre dreapta, aproape foarte mare şi în acelaşi timp cu literele foarte înghesuite... E, cel mai adesea, un scris cu cerneală violetă.

Mă uit peste tot teancul mare, gânditor. Emilia vrea acum să le dea la o parte.

— Pierdem timpul... Lasă-le...

A întins mâna şi, când s-a aplecat, sânul mic atârnă sub braţ ca o gutuie molatecă.

Îmi aprind, pe gânduri, căutând să nu răsară deasupra cât sunt de abătut, o ţigară, şi zâmbesc fals, de teamă să nu

trădez un prea mare interes. Întreb nemişcat, ironic, punând între ghilimele:

— Sunt „pasionante”?

— Te cred, numai citeşte una dintre ele. Da spuneai că eşti grăbit? Sunt gol, lungit pe spate. Ea e lângă mine, aproape de tot, întreagă,

mai sus, ca să-şi poată petrece mâna în jurul gâtului meu... Sânii i se apropie acum voinici, fără să se diformeze prea mult... Banul cel mare, cafeniu, uşor bulbucat din jurul sfârcului drept, e pe din două tăiat de marginea de sus a cămăşii pe care a ridicat-o, din nou, doar într-o parte. E în jurul cafeniului, ca o aureolă alburie, vizibilă numai când priveşti atent, irizată mai în alb încă decât restul pielii. Scot teancul de scrisori surâzând.

Le măsor cu privirea, le resfir ca pe un pachet de cărţi de joc, jucând teatru.

— Multe sunt, dragă... n-ai pierdut din ele? Emilia e flatată.

— Era cam aiurea, scria mereu...

Am desfăcut panglica, gânditor, cu teama că voi face o greşeală, dar cu dorinţa abia stăpânită de a citi.

— Dă-mi să-ţi dau eu dacă vrei să citeşti una... de pe la mijloc. Tresar în mine şi îi fac semn gânditor:

— Lasă, că citesc vreo două... de la început.

Una... două?... Le voi citi absolut pe toate, cu pasiunea cu care surprinzi prin fereastra de vizavi o discuţie mută, fireşte, între vecina aproape goală şi amantul ei. Nu vrei să pierzi nimic. Dar acum, când o lume nebănuită mi se va dezvălui?...

Domnişoară,

Ştiam că primăvara asta o să-mi aducă numai bucurii... M-aţi căutat-ieri si alaltăieri la redacţie... Înşelat acum o săptămână de soarele prea timpuriu al acestui început de martie, ieşisem din casă fără palton (nu pot să-l sufăr mai

ales că e cam vechi). M-a surprins însă zăpada moale de alaltăieri şi am răcit, a trebuit să stau în casă... Am fost destul de pedepsit, pentru că nu v-am putut admira la noi în redacţie... şi nu m-am putut ameţi de parfumul...

Fumează, dintr-un portţigaret lung de două palme de baga, roşiatic, şi mă lămureşte grav:

— Era un „Coty”... Îl primisem cadou de la Zăgănescu.

...atât de rar al mâinilor d-voastră... Tot zâmbetul de azi nu mă poate consola de surâsul dumneavoastră pierdut...

Îmi scrieţi că v-arfi de folos, la clasă, piesa între amor şi prietenie... Că aţi vrea să daţi producţia cu ea... Nu-mi spuneţi însă autorul... Si, cum probabil e tradusă... titlul exact în franţuzeşte...

Dacă s-apublicat... eposibil s-o găsim sau la Fundaţie, deşi acum, cu greva studenţilor, mi-e teamă că Fundaţia e închisă, sau la Academie... Mâine voi fi pe la 10 la redacţie... Nu îndrăznesc să vă deranjez acasă. Dacă veţi trece pe la ora 1 să mă luaţi... am putea lua aperitivul împreună la vreuna din bodegi.

Să sper? Cu respectuoase sărutări de mâini,

G. D. Ladima

— Când era asta?

A întors spre mine ochii mari, verzoşi, care nu spun, din pricina gurii de manechin, nimic.

— Acum doi ani, când am dat producţia.

Aşez scrisoarea pe noptieră şi parcă-mi rămâne pe degete o pulbere ca de la un cadavru de fluture. Sunt nerăbdător să iau alta, căci vreau să ştiu ce-i putea scrie Emiliei, dar nu trebuie să mă trădez, deci, ocolind, mai fac gesturi gratuite. Apoi:

Domnişoară,

A plouat întreaga săptămână şi n-am ieşit din casă... Când plouă zile întregi, e ceva întunecat şi humos în mine, de parcă îmi umblă râme pe tot corpul... Fireşte că v-am tradus actul pe care mi l-aţi cerut... Emile Fabre nu e un autor care să-mi placă, dar gândul că textul acesta va fi interpretat de d-voastră a mai luminat pentru mine pustiul ceasurilor de ploaie. (Din păcate stau cu camera şi prea sus, sub streaşină, de văd cum se scurge apa.) La redacţie n-am fost decât o jumătate de oră pe zi să-mi scriu articolul, deşi mi-e silă să scriu cu picioarele în ghetele pline de noroi, ca în bandage ude.

V-am văzut ieri trecând cu o maşină mare, albastră, pe Calea Victoriei. Aţi ocolit-o pe strada Regală... Era o maşină de casă, albastră, şi v-am făcut semne disperate ca să vă atrag luarea-aminte, dar nu m-aţi văzut.

Cu oarecare dispreţ domestic:

— Îl văzusem, dar am întors capul, că eram grăbită... Era maşina lui Berdiceanu, trimisese să mă ia, şi el mă aştepta.

...Mi-a părut grozav de rău că nu m-aţi văzut. Era o bucurie care a trecut pe lângă mine, cât să întind mâna, dar fără s-o pot opri în loc.

Mâine viu să vă aduc piesa... În Calea Plevnei, nu? Sunt atât de curios să vă văd locuinţa... Am emoţie... Vreau să mergem pe urmă la cinematograf. Un coleg entuziast îmi spune de o actriţă tânără în Gosta Berling, la Lipscani. Zice că tot filmul e admirabil. Am oprit biletele.

G. D. Ladima

Întorc capul spre ea, care e rezemată în cot, într-o rână, aproape cu faţa-n jos. Acum burta cea mică i se lasă uşor spre cearşeaf. Nu trage din ţigare. Pun şi foaia asta pe noptieră... frunzăresc scrisorile din cutia pitită între trupurile noastre, aşa, de formă, căci le iau tot la rând.

E un bilet scurt, cu creionul.

Mi-a părut rău că nu v-am găsit acasă. Mi-a spus doamna Valeria, sora d-voastră, că aţi fost chemată de profesor acasă, în vederea producţiei... Am făcut însă o cunoştinţă preţioasă, în persoana doamnei Valeria, care e o admirabilă gazdă şi o încântătoare moldoveancă. Am gustat cel mai bun şerbet din viaţa mea... Am râs... am glumit... Ce bine ar fi fost să fiţi şi d-voastră...

„Şerbet făcut de Valeria...” gândesc eu.

Scrisoarea care vine pe hârtie gălbuie are rândurile mai neregulate, pe patru pagini.

Scumpă domnişoară şi prietenă,

Cât de greşită eşti... Dar n-am fost deloc supărat... Sau în sfârşit... dacă vrei... am fost puţin îndurerat... A fost atât de minunată masa noastră în doi la grădina aceea de pe Ştefan cel Mare, pe care numai gustul dumitale ales a putut-o descoperi... Toată seara am avut impresia că sunt ameţit de atâta frumos. După filmul cu Jannings, care mie mi-a plăcut foarte mult, şi el şi Lya de Putti... boschetele acelea de trandafiri mici sunt o invenţie de poet. Să trăiască. Ura... Năşicu... De vreme ce aşa îl cheamă...

— Mergeam câteodată acolo, cu un avocat... E foarte frumoasă... E aşa cu boschete şi cu lăutari... Nu e lume multă niciodată.

...Nu mai văd de aseară, în toată viaţa mea, decât seara asta de mai, cu boschet de trandafiri de primăvară, cu pui fripţi, cu brânză nouă, cu vin şi lăutari.

Poate că ar fi fost mai bine să rămânem acolo... Cu toate că plimbarea la Sosea, singuri, pe sub teii înfloriţi, a fost încă una din puţinele bucurii ale vieţii mele îngrozitoare... De altfel, totul a pornit de la mine...

Eu am avut ideea nefericită să propun să luăm îngheţată la „Flora”. Acesta mi-a fost totdeauna norocul. Excesul de fericire mă face nerod...

Ridică de umerii arcuiţi în jos, care după ceafă sunt legaţi ocolit, în, grumazul lucios.

— Recunoştea singur că spunea prostii câteodată...

D-ta ai refuzat, recunosc... şi politeţea d-tale m-a impresionat si m-a îndârjit... Dar, de ce naş spune? Mi s-a părut penibil caprin lumea aceea de snobi ai cunoştinţe de care te fereşti... Un copil ca d-ta... În localul acela!

Ciudat era că totuşi el stăruise să meargă acolo... crezând probabil că o înfiază... Bietul Ladima.

Am văzut că asta te-a indispus... Dar n-am fost supărat... Sau, Doamne, poate că mai bine a fost aşa... Preţul împăcării a fost un dar dumnezeiesc care răscumpără totul, chiar şi necazurile unui biet scrib urgisit.

Devotatul
G.D.L.

— L-am sărutat, ce era să fac, nu-i aşa? Când veneam pe jos, pe alee, la întoarcere... Mi s-a părut că e supărat din cauza tipilor de la masă... Căci nici nu-i cunoşteam măcar... Dar mi s-a părut unul foarte bine şi mă uitam la el... Ladima era cam ameţit, însă a simţit ceva... A cerut să plătească şi am plecat repede.

Totuşi parcă Emilia exagerează... Chiar aşa de pasionat, nu... Scrisorile sunt, aşa, cu întorsături de scriitor... Are un aer degajat de om care nu prea pune la inimă. M-aş fi mirat. Sunt probabil scrisori obicinuite pe care ea şi Valeria, din politică, le-au transformat în amor mare... Pe o hârtie de un mov aproape alb, tot cu cerneală violetă:

Prietenă scumpă,

Te-am aşteptat să vii până la 1 1/2. Înţeleg cât de preocupată eşti şi cât de agitată din cauza producţiei... Doamna Valeria spunea că de două zile nu mai mănânci de îngrijorare... Ne-am închipuit că din cauza ploii ăşteia, care n-a încetat o clipă de azi-dimineaţă, n-ai mai venit... Noi numai despre producţie am vorbit. Dacă ţi-aş spune că numai când am dat bacalaureatul am mai fost atât de emoţionat, n-ai crede... Sâmbătă la ora 6 V se joacă nu numai cariera d-tale, ci şi norocul meu... Am dat ieri în gazetă o notă despre d-ta... M-a tulburat dragostea cu care a tăiat-o d-na Valeria ca s-o păstreze. Sunt atât de fericit să-ţi văd numele tipărit... Tot atât, crede-mă, ca atunci când mi-a apărut întâia poezie semnată... Aş vrea să fac totul pentru d-ta. Am o încredere nemărginită în talentul d-tale şi o teamă vagă că nu vei fi înţeleasă... E aşa de greu să faci artă adevărată la noi în ţară... Stai mâine liniştită în casă până după-amiază... Voi veni şi eu, dar te vom lăsa să te odihneşti singură în dormitor... Voi juca tabinet cu d-na Valeria... Si vom străjui lângă d-ta... Aş vrea să fii aclamată, să fii acoperită de flori...

G.D.L.

P.S. Domnul acela mărunt şi bătrâior cu care ţi-am făcut cunoştinţă ieri la Salonul Oficial...

— Începuse să mă poarte pe la expoziţii... Spunea că „e neapărată nevoie pentru un artist”.

Şi Emilia are pentru pictură, ea care seamănă cu modelele voinice ale moderniştilor fără să ştie, dispreţul unui bucătar pentru prăjituri. Cred chiar că am venit la ea şi mai viu, nu ştiu cum, şi dintr-un soi de curiozitate provocată de faptul excitant că seamănă cu nudurile pline, făloase, ale unor pictori pe care un coleg de la Quai d'Orsay mi le arăta la expoziţiile de scandal ale pictorilor noi. Mă gândesc la Picasso, mai ales la Favorv.

...m-a întâlnit ieri la cafenea şi mi-a spus surâzând cu prietenie afectuoasă: Foarte drăguţă prietena d-tale... Mi-au dat lacrimile de bucurie, Emy. (Uite, e stupid să spun, dar sunt fericit, Emy). Prietena mea... Prietena mea... L-am rugat să dea o notă şi la ei în gazetă... Mi-a spus s-o scriu singur că o dă el... Închipuie-ţi cu ce grabă am scris-o.

Diseară (ah, dacă ai şti cum aştept să se facă 9 seara, ca să viu la d-ta!).

G.D.L.

Emilia mă lămureşte cu oarecare pedanterie, căci a observat că o ascult cu interes.

— Începusem pe vremea aceea cu „unchiul”. Nu venea decât între 5 şi 7, aşa că aveam serile libere şi stăteam cu Ladima, care venea în fiecare seară după masă... Lua de multe ori bilete de cinematograf de la gazetă. Sau ieşeam să ne plimbăm în trei cu Valeria pe bulevard prin dreptul Pompierilor. Asta îi făcea mare plăcere...

Vineri, ora 6

Azi... (mai sunt din „azi” şase ore grele, ăsta seară...) Pe urmă, de la 2 la 8, alte şase mai uşoare (căci vor fi de somn, dacă voi putea dormi) şi pe urmă toată ziua de mâine, paralizată de emoţie...

Pe diseară... G.D.L

P.S.— Cu I.N. am vorbit ieri la „Capşa”... A surâs cu mutra lui de tătar cumsecade şi mia promis că va fi foarte atent... Ce admirabil prieten este acest N. Pe Ştefănescu nu-l cunosc... dar va vorbi cu el un coleg de redacţie... Îmi spui că eşti îngrijorată de cronica Scenei? Voi căuta chiar mâine să reiau cunoştinţa cu criticul ei. De altfel, voi vorbi şi cu directorul ei, care mi-a cerut colaborarea... Am făcut toate acestea pentru că mi le-ai cerut tu... Dar crede mai bine în steaua şi talentul tău...

G.

Întind mâna obosit, îmi trag piciorul de sub genunchiul greu al Emiliei aşezat pe coapsa mea şi spun aşa, în glumă:

— Dar ăsta a luat-o în tragic ! căci într-adevăr Ladima se autosugestionează într-un mod întristător.

Ea are aerul să-mi spună: — Nu-ţi spuneam?!

— Stai să-ţi arăt eu una... şi încearcă să caute în cutie. Tot indiferent, întinzându-mă.

— Lasă că o citesc... că am timp... tot e cald afară... E plăcut aci la tine... Îmi place şifonierul mult, de unde ai luat mobile? E mulţumită de asta şi mă lămureşte cu importanţă.

Din scrisori lipseşte ceva... Nu a clar... I-a fost sau nu amantă? Îmi vine s-o întreb, dar ştiu că întrebările acestea n-au sens, pentru că adevărul nu se spune, iar dacă provoci o minciună, se falsifică una dintr-alta, tot ce urmează, ca un calcul în care s-a greşit la început o cifră. Poate să aflu mai jos, poate să surprind lenea Emiliei cu vreo mărturisire.

Dragă, scumpă Emilia,

Bine că s-a terminat... Eram intoxicat... eram paralizat ieri în întunericul sălii... Când a bătut gongul pentru Casa de lut, când s-a făcut întuneric în sală de a rămas numai cortina tivită pe jos cu lumină... să nu ia foc teatrul... Nu ştiu de ce ai întârziat intrarea în scenă... În clipa aceea mi s-a dilatat tot sufletul de emoţie...

Toţi recunosc că ai fost admirabilă... Pe mine m-ai emoţionat până la lacrimi... Păcat că n-ai avut parteneri demni de tine... Tânărul acela... Demetriu... cum D-zeu îl cheamă?... parcă are bragă în vine... Ai fost tot atât de aplaudată ca şi băieţaşul acela Rosen, care a jucat pe Smerdiacoff din Fraţii Karamazov.

E aşa de frumos azi, s-a înseninat după atâtea zile de ploaie, că te implor să mergem diseară la o grădină să

mâncăm... Am impresia că toată lumea te va privi, biruitoare. Şi dacă vrei şi eu... Să săruţi seara, pe aleea întunecată a unui parc, o gură care a înfiorat o sală de spectatori...

Abia aştept cronicile, care însă nu vor apărea decât mâine, luni, fiindcă se publică numai a treia zi... Azi a apărut numai a noastră, căci m-am dus în cursul nopţii la tipografie şi am scos un articol economic, ca să-i dau drumul...

Trec azi pe la voi.

G.D.L.

Trecerea asta de la dumneavoastră, dumneata, la tu, înseamnă că au devenit amanţi? Emilia se dă atât de uşor, că mi se pare ciudat atâta literatură, ca să stea cineva cu ea în pat.

E aproape insuportabil ca un om atât de serios, un profesor ca înfăţişare, care făcea oricui, chiar aşa demodat, o impresie de reală distincţie, cu care nu se putea glumi niciodată, să se ducă la tipografie, ca un funcţionar mărunt amorezat, numai ca să facă un serviciu unei eleve de Conservator.

De-abia mă reţin să întreb pe Emilia dacă i s-a dat...

Ştiu că e de prisos.

Scumpă, neasemănată prietenă,

E o copilărie... să plângi pentru asta... Căci aproape era să plângi... Dacă îţi spun că aici o cronică n-are cea mai mică importanţă... Ascultă-mă, e o copilărie... De altfel, nici eu nu pricep nimic... Toţi mi-au promis... În sfârşit, n-are nici o importanţă. Totul e însă angajamentul. Am aproape certitudinea că vei fi angajată... Directorul s-a uitat în program, când ai terminat tirada... Sunt sigur că a vrut să-ţi reţie numele... Dacă te-aş fi găsit acasă. Mi-e dor... trebuie neapărat să te văd... Azi... până mâine e o imensitate.

Dezolat,

G.D.L.

Omul acesta aşa de grav, pedant de binecrescut şi atât de lipsit de orice familiaritate, că se ridica în picioare la masă, de teamă ca musafirul, venit să-i vorbească, să nu ceară loc să stea jos, a putut să fie atât de copilăros? Parcă nu mai e el.

Iau din teancul dintre noi doi.

Scumpa mea,

Cum s-au schimbat toate... Trebuie să te văd... Îmi lipseşti ca lumina unui neurastenic... De o săptămână nu putem sta ca lumea de vorbă... În fiecare zi te-am aşteptat... Noroc că sora ta e atât de bună... Îi sunt nesfârşit recunoscător... Lămureşte-mă ce e cu plecarea asta la Bârlad... Simt că înnebunesc... Nu, nu... Vom face tot posibilul să mergem la Tekirghiol... Eu am nevoie de băi calde pentru reumatismele mele... Sper că voi aranja ceva. Si în sat e bine... Am auzit că la Movila sunt curenţi... Pe urmă poţi merge cu bacul de la sat la mare oricând vrei... Gândul despărţirii mi-e absolut imposibil de realizat, cum nu pot gândi un cerc pătrat... Vom avea atâtea de lămurit... Nu ca femeie, nu de corpul tău duc lipsă, Emilia. Prezenţa ta sufletească îmi e necesară... Trebuie să fim împreună... E foarte frumos acolo... Un prieten care a fost la sat mi-a spus că vine acolo foarte multă lume bună... Trebuie să vii, Emy. De la 1 la 30 iulie... e cel mai frumos sezon.

Ieri m-am întâlnit cu amicul, ştii care, cel cu cronica din Dimineaţa si aştepta să-l salut... M-am făcut că nu-l văd... La gazetă am o mulţime de plictiseli... Aş vrea să plec... Totul mă dezgustă... Aş vrea să fim amândoi într-un oraş străin, mare, curat... Ieri, când am fost la voi, te căuta şi Cina... Nu ştiu ce vrea să-ţi spună. E foarte drăguţă şi cred că te iubeşte mult. Ea ţi-a aruncat flori pe scenă... E drept că şi tu i-ai zvârlit un braţ de garoafe... Prietenia asta mă înduioşează... E aşa de rar lucru...

Scrie-mi două rânduri,
G.D.L.

Trebuie s-o iau prin surprindere pe Emilia, mai ales că mi se pare că afirmaţia din scrisoare mă ajută. Spun deci o enormitate:

— În definitiv, tot i te-ai dat, de ce nu te-ai fi măritat cu el?

âmi răspunde cu mimică, apăsând în jos buza de sus, depărtând-o de nas, ca un cioc de rată, a mirare şi dispreţ.

— Aşa o dată... treacă-meargă... S-a înfruptat el... Pe urmă mă plictisea... Nu era om de înţeles, cum era să mi-l iau pe cap?

Îngheţ de nedumerire. Parcă pipăi stofe proaste. „S-a înfruptat el o dată”. Mă uit lung la ea. Emilia are conştiinţa, deci, că reprezintă un ospăţ de carne? Are conştiinţa valorii animalităţii ei... exploatează totul rece, cu rânduială şi socoteală; gândeşte vulgar şi grijuliu despre sexul ei, ca un ţăran despre marfă şi hambar.

Chiar dacă n-a iubit-o, ceea ce e penibil e că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei, fără să gândească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla, l-ar compromite... Aci vii, dar după ce termini pui o monedă sub scrumieră, pe noptieră, şi pleci cu grija să nu laşi nimic compromiţător la faţa locului.

— Nu mai citeşti?

— M-am plictisit, mint şi mă întind... Mai sunt ţigări?

Fumez mult, îngândurat. Se deşteaptă în mine, chemată de asta, cum se cheamă stafiile, viaţa mea proprie, pe care o comprim greu, îndurerat. Când Emilia încearcă să mă sărute pe gură, deşi nu i-am îngăduit asta niciodată, reiau lectura.

Scumpo,

Sunt mulţumit că te simţi atât de bine acolo, la Bârlad... Trebuie să luăm bucuriile aşa cum sunt... Mi-e totuşi atât de greu să-mi închipui că te poţi simţi bine într-un oraş în care nu sunt eu. Pentru că mi-e toţi fără nici un Dumnezeu, când ştiu că nu eşti în acelaşi oraş cu mine... Nu ştiu... ai să zâmbeşti poate... dar mi separe îngrozitoare fraza ta... „Aici petrecem admirabil... Ziua, într-o familie unde e mult tineret... Dansăm, jucăm tot felul de gajuri. Seara ne plimbăm prin grădina publică şi mergem des la cinematograf...” Dar eu... eu, Emy... unde sunt în toate astea?

Sunt obosit, sunt disperat... N-am putut să plec la întâi... am avut neplăceri la ziar... Nu s-aii plătit chenzinele, dar până acum eu nu eram lăsat printre întârziaţii care pot să aştepte pentru că eventuala lor plecare nu ar însemna o pagubă... Directorul, sau mai bine zis proprietarul politic al gazetei, s-a supărat zilele trecute de un articol al meu prin care ceream să se mute capitala în Ardeal... Însă articolul a avut ecou, şi un inginer mi-a trimis o broşură a lui, prin care arată posibilităţile tehnice ale strămutării. A fost un succes personal mare. Ţi-l trimit, articolul pe care l-au reprodus vreo două gazete, să-l citeşti... Ţin foarte mult la părerea ta... Arată-l şi Valeriei... Am fost încă de joi la adresa dată de tine, dar n-am găsit pe nimeni... Am fost hain nou după ce am primit cartea poştală... Pachetul era pe numele meu (?), mi l-a dat un fecior... L-am dus şi-am avut plictiseli la poştă... Mi-a spus că nu 2 bine împachetat, că trebuie desfăcut...

În carton nu e admis împachetatul decât dacă e flexibil şi bine legat în sfori, ca într-o plasă... Că e preferabil în pânză... mi l-a făcut însă, pentru un bacşiş, fără să-l mai desfacă, un om de serviciu de acolo. Am rămas surprins de acest exces de precauţii.

G.D.L.

— Zău, a fost o adevărată nebunie din partea mea... În pachet erau jartierele şi combinezonul. Îi venise la

Zăgănescu dama de la cinema. N-am avut timp decât să pun ciorapii, pantofii şi rochia; combinezonul şi jartierele le-am lăsat acolo, în grabă, că nu le găseam... Dacă desfăcea ! Mai ales că era şi o scrisoare, şi ce scrisoare, a lui Zăgănescu[{8}]. Acum urmează patru pagini fără titlu.

Aici e cald şi urât, Emy... Singura bucurie sunt scrisorile tale. Sunt deprimat sufleteşte... Dement din caza lor... De câte ori vin spre casă am obsesia lor... Mă întreb: „Mi-o fi pus-o coana Mariţa pe masă? Sau poate o găsesc pe noptieră?" Săptămâna trecută a fost ceva nemaipomenit... Deschisesem uşa gâfâind... Nu m-am uitat direct la masă, de frică să n-o văd goală... Am întors capul încet şi totuşi pe jurnalul care acoperea faţa de masă nimic... Mai aveam o şansă pe mescioara de la căpătâi... Mi se strângea pieptul de parcă nu mai făcea parte din mine... Era un animal viu deosebit... Nimic... A fost pe urmă o stare de prostaţie. Totul era pustiu şi cu miros de leşie... Am încercat să o citesc şi tocmai când îmi trecuse durerea şi-mi erau gândurile într-o amorţeală împăcată, am văzut jos pe duşumea... la două palme de uşă, aşezat pieziş acolo pe linoleum, plicul dreptunghiular, alb, atât de aşteptat... Am sărit nebun de bucurie... Întâmplarea m-a amuzat enorm... Parcă era o glumă... Un joc de-a surpriza... Era aşa de plăcută această farsă de nesfârşită graţie. Întâmplarea n-o poate realiza singură... E o mână mai înaltă care angrenează toate... Ştiu, poştaşul negăsind pe nimeni, a vârât scrisoarea pe sub uşă... Totuşi scrie-mi mai des... Scrie-mi mult, Emy... Scrie-mi ce-ţi trece prin cap...

E trist fără tine,
G.D.L.

P.S. Am citit scrisoarea pe care i-ai trimis-o Ginei... Mi se pare atât de straniu că o întreb dacă se mai află în Bucureşti şi ce fac, dacă-i vede, atâţia domni pe care nu i-am cunoscut... Cum să-ţi explic? Am avut Impresia dureroasă pe care o ai când cineva vorbeşte prin semne din spatele tău...

Iar trebuie să mă întrerup. Mă trag gândurile ca o apă. E ceva care răspunde din mine. Propria mea viaţă, şi toate întâmplările pe care le ştiu trecute se desfac din nou ca un strigoi care ar ridica o lespede pusă deasupra lui. O lacrimă adevărată provoacă totdeauna alta, în alţi ochi, pe deasupra raţiunii instinctele se cheamă şi înţeleg acum că şi amintirile altora şi ale tale îţi răspund din inconştient, cum îşi răspund paznicii sau câinii din noapte. În camera asta ca o insulă în căldura zilei, gol, aş vrea să fumez mereu şi să gândesc, cu o voluptate de neântrerupt. În 1926... În 1926... Dar, trebuie să citesc mai departe.

Îţi scriu, dragă, scumpă Emy, de la Tekirghiol... N-am putut pleca decât la 5 iulie... Aveam neapărat nevoie... Mi-au dat chenzinele amândouă şi pe cea trecută... dar am plecat... Timp de trei zile mi-au amânat un articol... am crezut că e o întâmplare... Am cerut lămuriri secretarului de redacţie... care mi-a spus că are ordinul direcţiei să nu-l puie deloc... Mi-am dat în aceeaşi clipă demisia de la gazetă... am pus o singură condiţie... Să mi se dea şi pe trecut tot ce am de luat... Am încasat deci trei chenzine... Una am dat-o la chirie... Cu alte două fac băi de putină la Tekirghiol... N-aş spune că spectacolul bolnavilor în putini sau pe lacul abia adânc la mal ca o mocirlă e încântător. Ţine de scalda bivolilor şi de baia morţilor.

Este ciudat că m-am obişnuit şi cu mirosul de ou clocit, care creşte în timpul căldurii, scăzând spre seară, puţin... E un miros nefăţarnic, ca un miros de grajd... Perfect acceptabil în felul lui... Infame sunt mirosurile de trezit, de canal acru, de closet, pe care le degajă străzile capitalei.

Mi-am găsit aci prieteni: un profesor, invalid din război, care face băi calde, ca să-şi întindă piciorul, şi un inginer bătrân, care a căpătat reumatism pe şantier. Şi el, şi nevastă-sa fac băi calde... După ce facem câte două ore sudaţie, ne întâlnim la plimbare pe cheiul lacului, ca să zic aşa, care e promenada locală. Are galantare instalate în dughene, cu toate mărfurile sezonului, fotograf, frizer etc. Mâncăm într-o bucătărie baracă mare verde, asortată ca orice restaurant mare din Bucureşti. Un lăutar şi un ţambalagiu ne cântă şi la prânz, şi seara.

Pe la 6, cei care n-au plecat la mare cu bacul, jucăm table în faţa cafenelei puţin, sau şah...

De ce nu eşti aicea, Emilia? Singura mângâiere a absenţei tale e că lucrez puţin... Am scris o poezie la care aş vrea să mai cizelez încă. Ţi-o trimit totuşi. Aş fi bucuros să ştiu părerea ta... Dacă ar fi aci, îţi jur că aş lucra de două ori mai mult[{9}]*1. Cu oboseala mistuitoare de a nu te ave aci,*

Am rămas iar pe gânduri, cu ochii ficşi, cu braţul încordat, uitând în mână scrisoarea... Emilia îmi flutură mâna grăsuţă în faţa frunţii, ca să-mi readucă privirea acasă... În după-amiaza asta caldă se adună în mine durerea ca un cheag străin în inimă... Zâmbesc Emiliei ca să-mi dea voie să gândesc... Am intrat acum în propria mea viaţă.

— La ce te gândeşti?

Aprind o ţigară ca să pot spune când mă întreabă iarăşi:

— La nimic; fumez. E plăcut la tine aici.

Nu mint când spun că e plăcut. Sunt bătăi care aduc cu masajele şi sunt dezgusturi care atrag irezistibil, ca vederea unui şarpe mare, te apasă tristeţi la care n-ai renunţa. Nu mă mai oboseşte nici Emilia, care e încântată când îi spun că-mi place la ea...

— Vrei să mai luăm câte o cafea cu apă rece?

Ideea cade la timp ca un minutar, mă voi putea părăsi în voia gândurilor, dar nu văd cum o să avem cafeaua..

— Ai tu aici... maşină şi spirt? îmi spune firesc şi masiv:

— Nu... o face Valeria...

— Atunci trebuie să ne îmbrăcăm?

— De ce? Nu e prea cald? E mai bine aşa... Mă duc eu să-i spun.

Mărturisesc, bănuiam că Valeria nu e într-adevăr plecată... dar cel puţin se convenea că ignorează că suntem goi în dormitor... E un minimum pe care-l puteam închipui pentru a salva pudoarea ei de soră. Deci... Spun aşa, fără rost, nu ştiu de unde, rărit, ca un actor abătut: „Bietul Ladima”.

Ea s-a dat jos, a îmbrăcat peste şoldurile doldora, care se prelungesc cu coapsele, voiniceşte, într-un spate rotund ca o pâine dublă, care tremură în întregime, când calcă apăsat, pătrunzător, un chimono de satin lucios roşu, imprimat cu flori galbene; şi chiar înainte de a-şi petrece în faţă o pulpană peste alta, ca să-l înnoade în şold, a ieşit în sufragerie.

În anul acesta, 1926, în luna aceasta, l-am cunoscut, ca să zic aşa, pe Ladima, într-o seară, către miezul nopţii, la hotelul „Popovici” de la Movilă... Aci se aduna seara tot tineretul, care se prăjea ziua pe plaja îngustă şi sinuoasă. Femeile, aproape anonime în lumină, când dormitau lungite lânced pe cearşafuri albe, în costume de baie, oarecum toate la fel, ca nişte oi într-un obor sau, dacă vreţi, unele ca nişte flăcăi la recrutare, altele ca nişte „girls” de operetă, deveneau seara „doamne”, îmbrăcate, căpătau siluete proprii, o biografie şi un nume de obicei foarte cunoscut, căci pe vremea aceea veneau la Movilă mai toţi cei care alcătuiau bunăstarea şi mondenitatea bucureşteană... Ograda selectă, mărginită spre maidanul şoselei de un gard viu, cam sălbatecii, avea, la marginea bătăturii de la intrarea hotelului cu aspect de-han de munte, alt gard de soci rari şi şezlonguri de nuia, dincolo de care era spre stânga grădina oarecum ţărănesc de neângrijită, cu mesele restaurantului.

Un fel de umbrar-pavilion, şi, mai spre stânga încă, adăpostind într-un colţ jazul, slujea seara pentru dans. Situat ceva mai sus decât mesele din grădină, era ca o scenă de vară, iar în vreme de ploaie, era, la rândul său, transformat în restaurant... Ierarhia socială, după anarhia şi devălmăşia senzuală de pe nisip, se restabilea aci...

Numele cu patină aristocratică, şi uneori princiară, se adunau la o parte. Domnii şi doamnele care după siestă jucaseră întreaga după-amiază bridge, în costume albe sau pulovere colorate, după ce terminau masa începută devreme, se retrăgeau, unii în şezlonguri, alţii plecau să facă plimbări cu maşina, iar câteva cucoane apăreau la ferestrele deschise ale hanului-vilă, căci toţi erau pensionarii lui, cu camerele reţinute cu un an înainte, şi priveau ca la teatru. Consideram toţi cu aceeaşi curiozitate în fiecare seară pe cei care veneau după masă să ia desert, cafele sau vin; să danseze sau să privească, şi ei, pe dansatori... Între nouă şi jumătate şi zece şi jumătate, toate celelalte restaurante se goleau, dar grădina „Popovici” era ticsită, căci se adăogau mese pretutindeni, iar când nu se mai putea nici aşa, cunoscuţii îşi cereau îngăduinţa să se aşeze de nevoie la mesele celor sosiţi mai din vreme. Ba unii priveau şi de afară, peste gardul viu. Mai ales că în vara asta venea uneori seara, de la Constanţa, să ia masa aci şi uneori dansa principele Nicolae.

Sâmbăta, ca şi duminica de altfel, se mai făcea o nouă schimbare... Toţi cei care aveau maşini plecau în diverse excursii pentru o zi, două şi apăreau democratic cei de la sat, încât o actriţă — căci erau aci vreo cinci-şase — vorbea cu dispreţ de „publicul de sâmbătă şi duminică”, asemănător, pare-se, celui de la teatru... Noi plecasem în sâmbăta asta, un grup întreg, încărcat în Austro-Daimler-ul meu... rabla, cum era poreclită de băieţi şi fete din spirit de antiteză, căci altminteri, cu cei opt cilindri ai lui, era o torpilă mare, botoasă, de nichel alb-albastru şi piele cafenie la fotolii. Aveam în faţă, alături de mine, o fetiţă a unui

petrolist american, foarte dulce, foarte descreierată, care bea mai mult cointreau şi whisky într-o seară decât toţi membrii unui echipaj la un loc. (Noi am crezut multă vreme că e o femeiuşcă neastâmpărată de 21— 22 de ani, înotătoare şi „nudistă” pasionată, căci atât ne spunea ea că are, dar târziu am aflat de la un servitor că nu a împlinit decât 15 ani). Tot în faţă, lângă Mouthy, era actriţa şatenă — grecoaica — pe care nu putea s-o sufere Emilia în ruptul capului... În spate erau înghesuiţi trei inşi din cei cinci, care alcătuiau „banda noastră”, „băieţii teribili” ai Movilei... Un fel de gasconi, dansatorii cei mai buni, cu corpuri elastice de atleţi uşori, băutori strajnici şi destul de scandalagii. (Dar văd că iau lucrurile în serios... Ştii că a început să-mi placă să scriu?... Voi fi păcătuind cumva împotriva gramaticii, probabil că folosesc mereu unele cuvinte, cum mi se spune că fac şi cana vorbesc, dar altfel nu e greu. Vreau acum să ştii totul. Povestind în scris, retrăieşti din nou aceleaşi întâmplări bucurii, întocmai, dar parcă le simţi altfel, apar acum luminate de alt înţeles, care le face şi mai vii, pentru că ştii şi ce sa întâmplat în urmă.) Plecaserăm pe la şase după-amiază, după ce făcusem de dimineaţă plajă, iar după-masă flirt, toţi şase grămadă. Mouthy vrea să vadă cămile, pentru că auzise că într-un sat, în jos, ţăranii ară în loc de cai şi vite cu cămile... Luasem şi două sticle de whisky, căci sifoane găseam pe drum la cârciumi, câteva pachete de ţigări „Caporal”, fiindcă nu fumam toţi decât din astea, şi o pornisem razna, nebuneşte, dând drumul eşapamentului de înfioram văile moi şi largi, şi mai ales, asta vrea Mouthy, stricam siesta burghezilor... N-am găsit satul cu cămile, de altminteri de la o vreme nici nu mai ştiam pe unde mergeam. Luam până la 100 pe oră, treceam vâjâind, urlând, înjuraţi de cei cu căruţe care abia aveau timp să tragă în şanţ... Opream numai la umbrare de cârciumi de ceream sifoane... Înghesuiala ne încălzea plăcut, căci eram toţi în haine uşoare. As fi preferat să am lângă mine pe actriţa şatenă, care era foarte frumoasă, deşi

nici Mouthy nu era mai urâtă, dar prea o cunoşteam bine, chiar dormisem de câteva ori împreună... Gândesc că aş fi iubit-o poate dacă nu era atât de nebună, dacă n-ar fi plictisit-o, cred, să fie iubită, şi dacă nu ar fi fost în viaţa mea întâmplarea care a fost. Poate din politeţă faţă de Mouthy, poate din timiditate, poate fiindcă vrea să evite familiaritatea înghesuielii, căci ne cunoşteam abia de câteva zile, Lena Coremati întârziase să se suie în maşină, iar americana, pentru că ţinea să fie lângă volan, se grăbise să se urce lângă mine, făcând loc, lângă ea, pentru actriţă.

Pe drum, mai ales după ce mai băuserăm puţin, Mouthy se deda unui fel de aţâţare nebunesc. Avea un trup durduliu de mică bacantă, cu picioarele puţin cam groscioare sus, căci glezna jos era foarte fină, dar tocmai din cauza asta parcă mai pline de poftă, cu talia lungă şi sânul mic... Şedea sprijinită de cotul meu şi potrivită aşa, ca, de câte ori întorceam volanul, să-i izbesc de sus în jos sânul, care elastic scăpa totuşi zvâcnind deasupra şi păstra un fel de mişcare vibratorie... Când întoarcem la loc volanul, izbeam iar sânul viu şi gol sub cămăşuţa şi rochiţa de pânză liliachie, acum de jos în sus, şi iar vibra... Corpul şi-l ţinea puţin arcuit şi îndepărtat cu socoteală pentru ca toată senzaţia să aibă un punct de centrare... Mergeam nebuneşte şi aşteptam cu un fel de panică prilejurile să întorc volanul... Când a simţit că mă tulbură nebunească ei ispravă, mi-a aruncat după gât braţul gol şi ars de soare, până devenise din înnegreală, auriu, de părea de bronz, ca o cariatidă de lampă aurie, aşa cum era toată din cap până în picioare. Încercam diferenţe de căldură, căci braţul ei îmi acoperea ceafa şi simţeam de unde, sfârşind rochia, începe pieliţa fierbinte. Eram parcă îmbătat de viteză, de trepidaţiile ritmice, nervoase, ale maşinii şi mai ales de fluidul acela care se strângea în sânul stâng al femeii după ce parcurgea ca într-un circuit amândouă corpurile... Deşi ameţiţi, băieţii, alarmaţi, au început să protesteze... Didi Ghenovicescu, foarte îndrăzneţ la vorbă, dar uluitor de

prudent la fapt, a început să strige în ton mârâit şi să întindă de jacheţica de jerse pe care o luase cu ea şi o purta pe umăr, ţinând-o cu un deget de agăţătoare:

— A nu se vorbi cu conducătorul... Strict interzis pipăitul în timpul mersului, în persoana şoferului...

Pe urmă era un adevărat hai:

— Mouthy, ai înnebunit?... Lasă băiatul în pace...

Şi o trăgea de moţul băştii albe, care la trupul ei de bacantă mică îi dădea un cap de gheişă de 6 ani. L.C. era palidă şi surâdea nervos, ca să arate că nu-i e teamă, dar buzele îi deveniseră subţiri... Părea un căţeluş sprinten, într-o rochie de olandă albă, tunsă absolut băieţeşte, cu ochii castanii, obrajii albi, tari. Avea jumătatea feţei îngustă, ieşită puţin în afară, o dată cu nasul acvilin, ca un botişor aristocratic. Era o frumuseţe proaspătă şi sfioasă, care contrasta cu tunsul ei de licean, mai ales când surâdea dulce şi făcea gropiţe în obrajii frumos arcuiţi, căci avea gura mare. Acum nu privea decât înainte. Aprinsă, învăpăiată, Mouthy se agăţa mai puternic de gâtul meu... deşi Ghenovicescu căuta să-i desprindă braţul.

Din când în când şoseaua şerpuia ca să urce vreo coastă, dulce de altfel, dar oricât, mai ales din cauza grămezilor de pietriş, menite reparatului, era cu adevărat pericol să ne răsturnăm sau să derapăm... La întoarcere, pe dreapta şi pe stânga mea, nu mai vedeam de la o vreme decât linii de întuneric. Deschisesem iar eşapamentul, pentru ca bubuiturile lui de mitralieră să ne facă drumul liber. Farurile foarte puternice, de maşină cu pretenţii, luminau trei sute de metri înaintea noastră... Dar dacă în stânga şi în dreapta, dacă înaintea mea chiar, la zece metri, nu mai vedeam nimic, îndelungata obicinuinţă cu maşina ţinea treze reflexele şi deprinderile strict necesare... Putea Mouthy să se atârne greuşoară de gâtul meu, să-şi apese sânii de mine, privirea îmi era fixată la două sute de metri înainte... piciorul pe frână, chiar dacă era strâns între

genunchii rotunzi, plinuţi ai ei... Mâna urmărea strâns volanul, chiar dacă ea îl izbea din când în când.

Eram parcă o rachetă lansată trepidând în noapte.

Ghenovicescu se trezise de groază... se ridicase spre spătarul fotoliului nostru şi căuta să ţie pe Mouthy care întărâtată şi îndrăcită se întindea ca un şarpe încolăcitor să-mi ajungă la gură...

Pietrele de pe şosea trosneau în jerbe de sub roţi, de parcă ar fi fost simplu noroi. Mărginoiu, care era mult mai curajos decât Ghenovicescu, îl consola:

— Lasă, dragă, că-ţi plăteşte petroliferul picioarele, dacă ţi le rupi, în dolari. Malatu, care moţăia în fundul maşinii, cu pardesiul pus şi gulerul ridicat până la

urechi, Dumnezeu ştie de ce, a întărit părerea:

— Dacă-ţi rupi picioarele, dai lovitura... te ia Mouthy de bărbat. Unsprezece milioane şi un fotoliu, cu motor, ca să te plimbi singur prin grădină.

Dar Mouthy, cu capul rotund şi obrajii bucălaţi sub ochii oblici puţin, cu breton până la sprâncene, ceea ce o făcea să semene uimitor a păpuşă, a întors capul, placidă şi cu accent:

— Dragă, din partea mea nu căuta să faci pe interesantul... că nu te iau, nici cu picioare, nici fără picioare...

Ghenovicescu, exasperat şi înfuriat, căutând să-şi păstreze rolul de conducător şi umorist, cu tot caraghioslâcul fricii lui, schiţă gestul s-o strângă de gât:

— Lighioană erotică, şi întorcându-se revoltat: Jur că în viaţa mea nu mai merg cu proştii la drum... fi luase basca şi o trăgea de păr: De gâtul unuia inteligent nu te-ai agăţa aşa.

Ştiu că lumea şi prietenii chiar mă cred prost... Bineânţeles că nimeni nu mi-o spune în faţă... Singur Gnenovicescu, «are, pentru că e spiritual, îşi permite orice, mă apostrofează aşa, uneori, dar fireşte că nimeni nu-l ia în serios şi nu am de ce să mă supăr.

Acum e furios:

— Dacă n-ai fi atât de prost, aş suferi grozav când văd femeile murind după tine... Dar aşa nu contează... E ca şi când m-ar înşela nevastă-mea cu lacheul dansator.

Iar Mouthy îmi şuiera cald, atingându-mi lobul urechii:

— Săraca dama ta... Să poată sta aşa, ce fericită ar fi...

M-am supărat şi i-am spus că e o glumă de prost gust să mi se vorbească de femeia aceea care mă plictiseşte îngrozitor.

Ghenovicescu făcea de obicei pe socoteala acelei doamne, dimineaţa pe plajă, glume răutăcioase:

— Mă, Fred, ca să scapi de asta, trebuia să-ţi aduci aeroplanul. Nu-i chip să te slăbească aşa cu una, cu două... Uite-o că vine iar.

Crispat însă, încearcă acum s-o reţie din când în când pe Mouthy, dar, prudent, îşi dă seama că orice mişcare a lui ar putea tulbura reflexele mele.

Descreierata mi se atârnase, de la un timp, de gât insinuantă, cu ceafa uşor sprijinită pe dosul mâinii cu care ţineam volanul şi, cu faţa în sus, îmi sorbea buzele... Trebuia să ţiu gâtul înţepenit, ca să-i susţin greutatea şi ca să-mi păstrez privirea în conul de lumină la două sute de metri, pe şosea.

— Ascultă, Fred, sar jos... să ştii, m-arunc jos...

În sfârşit, Mouthy s-a potolit puţin... Ghenovicescu o supraveghea însă, iar când a văzut că are de gând să reia, a apucat-o de gât, şi, paralizându-i astfel mişcările, a tras-o, cu genunchii ei goi şi rotunzi, cu şoldurile plinuţe, peste grămada din dos... Nu i-au mai dat drumul, deşi se zbătea, dar cred că ea exagera mişcările tocmai pentru că-i plăcea lupta asta. Eu am fost şi mai mulţumit, deoarece L.C. a venit aproape de mine... Vorbea foarte aşezat, fără gesturi, privea mereu înainte şi-mi arăta astfel profilul ei cu botişor aristocratic. Am domolit mersul şi am discutat tot timpul despre teatru.

Din când în când, întorcându-se, surâdea pe gânduri: obrajii înalţi se arcuiau frumos, schiţând doi vagi S de o parte şi de alta a gurii, făceau gropiţe şi i se vedeau dinţii albi din faţă. Mi-a spus că m-a văzut uneori chiar la repetiţii şi i-am explicat că sunt prieten cu şeful de cabinet al Teatrului Naţional. Rochiţa de olandă albă, cu ţesutul ei de minuscule pătrăţele, îi închidea, cum era moda, într-o elipsă mică, tăiată de roşul şiragului de coral, gâtul lung şi vânjos de fată. Aş fi vrut s-o sărut acolo unde ceafa se topeşte în umăr, aşa era de cuminte şi de serioasă...

Cu toate astea, când am început să intrăm în jocul prăfuit al luminilor, din faţa prăvăliilor de fructe şi mărunţişuri balneare, în hărmălaia de lângă „Hotelul Băilor”, mia spus:

— Ştiu că toată lumea o găseşte ridicolă pe doamna aceea care caută mereu să fie lângă dumneata, mie mi se pare însă foarte interesantă şi aş vrea s-o cunosc.

— Dacă aş vorbi cu ea, aş fi bucuros, domnişoară, să vă fac această plăcere... Şi întunecat: Dar mă agasează...

— E aşa de singură şi tăcută... E numai între cucoane bătrâne. Ghenovicescu, suit deasupra ca să facă loc pentru Mouthy acum potolită, a devenit rău:

— E logodnica lui fără speranţă... A visat la cinci ani, de Bobotează, un cap de viţel distins, iar acum are impresia că şi-a descoperii: destinul.

Era atât praf şi larmă pe şosea, mai ales că maşini treceau necontenit, încât nu auzeam şi nu vedeam nimic, ca într-o ceaţă deasă străbătută de fâşii de lumină opace... Aproape să dau din pricina asta într-o căruţă cu pepeni, pe care n-o văzusem... Am virat brusc şi am intrat în şanţ... Noroc că mergeam la pas... Maşina nu s-a răsturnat, dar oprindu-se prea brusc înclinată, dintre cei care erau îngrămădiţi la spate, Ghenovicescu şi Mouthy s-au rostogolit în şanţ, aproape unul în braţele altuia. Mouthy a început să-l pălmuiască orbeşte pe amicul nostru care, revenit din spaimă, a spus rar, ca un doctor care ştie ce spune:

— Te-am supraevaluat, Mouthy. Tu răsturnată pe volan n-ai putut să-l zăpăceşti atât cât a făcut-o domnişoara Coremati, stând ca o fetiţă cu mâinile pe genunchi. Şi cu un dispreţ nemărginit: N-am să-mi iert niciodată că te-am crezut periculoasă...

Am intrat în staţiune pe la primărie, ocolind după „Hotel Movilă", la stânga, făcând nebunii. Luminam brusc, cu farurile, aleile în sus şi în ; jos, ca să denunţăm pe îndrăgostiţii care profitau de economia de lumină a, primăriei, sau perechile ascunse în automobile.

La „Popovici" plecase lumea străină şi rămăseseră, umplând pentru a treia oară grădina, mai mult obicinuiţii... Încât veneam acum ca în familie şi toţi ne priveau ca pe întârziaţi. Era la o masă o frumoasă doamnă, soţia unui avocat bătrân §i tare cumsecade din Bucureşti... La început fusese mereu singură, dar cum aci singurătatea era socotită ca un semn de lipsă de aptitudini de seducţie (încât o femeie singură era totdeauna socotită ca bolnavă sau ca ocolită de ceilalţi), sfârşise prin a-şi face un menaj de băi, cu trei engleji de la o societate petroliferă de pe la Moreni, bărbaţi tineri, colţuroşi şi plini de manii, dintre care cea mai surprinzătoare pentru cei care umblau toată ziua în halate, iar seara dansau în cămăşi albe, cu mânecile îndoite la jumătatea braţului, era că, oricât ar fi fost căldura de mare, cei trei apăreau seara în smochinguri negre cu rever lucios, ceea ce făcea ca doamna R. să apară şi ea în toaletă de seară...

La o altă masă mare erau vreo două familii cu fete frumoase, îmbrăcate înadins fără pretenţii, numai în jerseuri sau fulare colorate, una din ele aproape băieţeşte, şi care totuşi din cauza tinereţii lor nu erau anonime nici pe plajă, nici aci... Chiar printre celelalte erau câteva care găseau mijlocul să fie deopotrivă de cochete şi pe plajă şi la restaurant... Aceste câteva erau probabil singurele care ştiau că un costum de baie nu se ia la întâmplare din întâiul magazin, ci se studiază din vreme, ca o rochie, după

revistele de modă... Halatul de asemeni nu-l luau „de-a gata” aproape bărbătesc, ci îşi alegeau cu o lună-două înainte şi culoarea, şi croiala... De altfel, le cunoşteai pe cele câteva femei care făceau un fel de francmasonerie a eleganţei, pentru că în anul acela erau singurele care aveau în loc de halat un fel de pelerine de culori vii (de pildă, Mouthy, L.C., chiar doamna când mă urmărea), cu gulere mari ca în picturile flamande şi care le ţineau capetele ca în vaze smălţuite, pelerine pe care le lăsau să fâlfâie libere de tot în jurul corpului, pentru ca astfel să iasă în mai mult relief plinul subţire şi robust al trupurilor tinere. Şi acum chiar, de îndată ce am sosit, fetele noastre s-au dus sus în camerele lor să-şi schimbe rochiile... Eu, de asemeni, cu toate protestările băieţilor, m-am dus şi am pus un sacou de flanelă cenuşie, la care purtam cravata roşie sau neagră, pieptănându-mă cu grijă, pentru că mai ales aveam oroare să-mi fie părul în dezordine...

Când am coborât, băieţii aleseseră o masă de nuiele spre colţul de la intrare, instalaseră pe ea o sticlă mare de whisky şi câteva sifoane... Pe urmă porniseră la dans, căci intrarea lor fusese salutată cu priviri strălucitoare de toate fetele şi urmată de invitaţii prin semne... Intr-o gheretă-fotoliu de nuiele, cam cât o cabină telefonică, căci erau vreo cinci-şase pe de margine, Mouthy, care se scoborâse cea dintâi, fuma ascunsă de nu i se vedeau decât picioarele grăsuţe, foarte tulburătoare, fără ciorapi, şi mai ales genunchii goi şi molateci ca o îndoitură de trup de şarpe gros, auriu, şi, ca şi şarpele, erau mai negri pe spinare, deasupra, şi mai aurii, mai moi dedesubt.

Mă făcuse să-i promit că nu voi dansa decât cu ea toată seara şi acum mă aştepta... E adevărat că ne şi potriveam foarte bine... Se spunea de altfel şi aci că dansez deosebit de frumos... Dansam foarte liniştit, puţin absent, dar aplecat uşor deasupra femeii, fără nici o mişcare inutilă şi fără nici o strâmbătură de gigolo. Ea privea atentă de tot, înălţată în vârful picioarelor, spre faţa mea; îi împingeam puţin braţul

drept, ca să-i vie cotul mult înapoi şi în felul acesta umărul gol venea, căutându-mă, spre mine, plin de o viaţă nemişcată... Femeilor le stă bine să aibă un aer puţin afectat în timpul dansului, căci asta face parcă să circule în ele un fluid de sensibilitate dirijat. Alunecam aşa amândoi, fără mişcări, dar ritmic, pentru că Mouthy, deşi delicios izmenită, cu capul ei de gheişă, era de o pasiune concentrată şi plină de linişte.

Nu vorbeam niciodată, bineânţeles, în timpul dansului, şi nici chiar Mouthy, oricât de vorbăreaţă, uneori numai, căci alteori sta tăcută ca un şarpe ore întregi pe plajă, fără să privească pe nimeni, dospindu-se în soarele fierbinte de amiază, nu vorbea. De data asta însă mi-a şoptit, glumind cu un ton fals, teatral diabolic:

— Platonica „dumitale” te înşală... Uite-o, dansează cu un tip.

Doamna aceasta T., despre care toţi spuneau că a venit după mine la Tekirghiol, fusese până acum foarte retrasă. Până la amiază sta de obicei jos în nisip s-o ardă soarele ca pe o plantă, singură aproape, dindos de „Popovici”, unde plaja e mai mare, dar mai puţin căutată, căci e cam pustie. Seara, cu o eşarfă triunghiulară de batic asortat pe umeri, în rochie de casa verzuie, jad degradat în pătrate întretăiate, spre alb (sau dimpotrivă de culoarea fragilor degradată), lua masa împreună cu o doamnă bătrână, vecină de cameră, prietenă de aci de la „Popovici”, şi pe urmă stau amândouă în şezlonguri ca să privească dansul şi lumea care venea. Astă-seară dansa însă, iar americanca mi-a strâns mâna cu unghiile tari.

— Ce e? Ţi-a venit rău...? Te vaiţi că se (ine după tine şi acum cazi din aeroplan pentru că o vezi dansând cu altul? şi Mouthy făcea un cap de copil cu breton, mirat.

N-am spus nimic... Când a încetat muzica, iar perechile s-au desfăcut brusc, aşa ca nişte jucării demontate, Mouthy, întorcându-se de la jumătatea drumului spre gheretele noastre de plajă şi văzând că nu sunt în spatele ei, a început

să mă strige... Credea că am greşit drumul... Simţeam însă nevoia să ştiu la ce masă se duce doamna T. O pierdusem din privire în înghesuiala în care coborau perechile şi acum o căutam cu ochii la toate mesele, mereu recunoscând cunoscuţi, pe care fără să vreau trebuia să-i salut... Nu ştiu de ce, parcă mi se înfipsese o gheară în inimă şi îmi simţeam gura strâmbată de un surâs.

N-am putut-o descoperi, iar pentru că Mouthy mă striga prea tare, m-am întors. E iritant de indiscret şi inelegant să-fi auzi numele strigat într-un restaurant. Triumfând în mod comic, izmenită, s-a instalat în ghereta ca un tron de nuia, şi-a vestit pe ceilalţi:

— A văzut-o pe damă dansând... şi şi-a pierdut globulele roşii din obraz.

Au început să facă toţi glume de prost gust, care îmi erau penibile, dar nu erau nici atât de precise sau triviale ca să justifice o izbucnire de sportiv, prea violentă. Simţeam însă acum că dacă nu mă stăpânesc cu totul, provoc un scandal, care mă îngrozea înainte, căci nu sunt în stare de un simplu duel de spirite şi înţepături ca Ghenovicescu, de pildă.

Puseseră mese în toate părţile grădinii, adică până în fundul ei, spre căsuţele cu pridvor, printre duzi şi lilieci... Unele din ele nu le puteam vedea şi m-am sculat, dând o raită să văd dacă nu cumva doamna T. este la vreo masă după colţ, în spatele orchestrei.

Totul era răsturnat şi voia bună din maşină era acum ca o intoxicare a sufletului. Abia când m-am întors am văzut-o. Era la o masă aproape vecină cu noi, tot în marginea dinspre faţada de *chălet* a hotelului.

Era, în afară de doamna bătrână, cu care lua masa de obicei, împreună cu trei domni pe care îi cunoşteam, de altfel. Unul, un deputat oltean, cu o mutră rotundă de amorez de mahala, blond, cu o mustăcioară mică tunsă şi cu ochi puţin cam copilăroşi, altul, un economist şi dansator monden, cam în vârstă, cu cioc mic şi mustaţă arcuită, mătăsoasă, de dandy demodat, iar cel de al treilea, un

avocat voluminos şi amabil din Bucureşti, care poate era soţul doamnei bătrâne.

Stătea cu spatele la noi şi nu avea scaunul cel mai bun, împotriva obiceiului deci, căci politeţea bărbaţilor la masă nu se arată faţă de doamna în vârstă, ci faţă de cea frumoasă, care, dacă ar pleca, reuniunea n-ar mai avea rost pentru ei... E de mirat că femeile în vârstă acceptă această capitulare... sau, cine ştie, le e teamă că, altfel, nu ar mai fi scoase în lume. Dacă doamna T. era cu spatele la noi, aşa încât era cu profilul spre grădină şi nu putea să privească în toate părţile şi, mai ales, ceea ce voiau frumoasele, să fie privite din toate părţile, însemna că ori refuzase cu delicateţe locul, ori vrusese anume să stea cu spatele la noi...

M-am întors la masă şi mi-am turnat din sticla de whisky cât să fac două pahare... Lipsea sifonul şi asta m-a înfuriat arzător. Simţeam că dacă nu fac gestul de a turna sifon, orice alt gest aş face, m-aş trăda...— Dragă, e ridicol să fii atât de enervat din pricina unei femei pe care nu o cunoşti măcar... şi despre care recunoşti că te plictiseşte cu insistenţele ei.

Tânăra actriţă, care se gătise cu multă grijă — şi asta mi-a făcut o mare plăcere — îmbrăcase o rochie de mătase albă înflorată verde-pal, cu mânecuţe, care-i măsurau rotunjimea fragedă a braţului ceva mai jos de umăr. S-a interesat atentă, dar pudrându-se, despre ce e vorba.

Mouthy a lămurit-o, lăsând palul din gură, încovoiată însă asupra mesei...

— „Suferă” din pricină că l-a trădat Platonica. L.C. m-a întrebat uimită:

— Poţi fi atât de vanitos încât să suferi fiindcă o femeie care te adoră şi se ţine după dumneata ca o umbră îşi permite să danseze şi să stea la masă cu altul?... Şi sincer, profund uimită: Sunt îngrozitori bărbaţii.

Mouthy era dezgustată, însă şi din alte motive.

— Mâine îţi fac cunoştinţă cu ea... Să se termine o dată comedia asta. Am protestat aproape speriat:

— Nu... nu... Nici nu mă gândesc... Mă plictiseşte cu insistenţele ei... Înţelegi?

L.C., frământându-şi buzele puţin, mă priveşte ironic şi drăguţ ca un băieţaş, dar făcând numai pentru atâta gropiţe în obrajii înalţi:

— Înţeleg deocamdată că te plictiseşte că... nu mai insistă...

Mărginoiu, lungan cu faţa rasă, brăzdată de cute ca un actor, venise de la o altă masă, aducând paharul, ca să-şi toarne din sticla de whisky. De obicei, băieţii îşi stabileau un soi de domiciliu teoretic la masa noastră şi pe urmă colindau mesele burgheze, familiale, venind numai să-şi umple paharul, dar unii veneau pentru asta chiar când erau ei înşişi cu familia, ştiind că pe masa noastră e totdeauna o sticlă de whisky, sau cruşoane. Asculta, şi în timp ce-şi turna, lung, negricios, îngâmfat:

— Mă duc s-o invit la dans.

După război, până anul acesta, „moda” permitea să inviţi la dans o femeie fără s-o cunoşti, chiar atunci când era cu bărbatul ei, pe care, nici pe el, nu-l cunoşteai. Mouthy, mirată şi sincer binevoitoare, cu gura cât un bănuţ:

— Ştii că a mai refuzat pe alţii în alte seri? Să nu te întorci cu steagul, plecat...

— Se păstrează pentru viţelul de aur... a întrerupt acru Ghenovicescu, care nu uita spaima şi enervarea de pe drum.

Am devenit mai palid, dar nu pentru că insulta lui m-ar fi atins... Ăsta era genul lui şi nimeni nu-l lua în serios. Uneori era în insultele lui chiar un ton de admiraţie, ca în împrejurările dintre prieteni. „Viţelul de aur” era firește aluzie la bogăţia mea şi, dacă vrei, şi la pretinsa mea frumuseţe; în realitate mi-a fulgerat prin minte o bănuială, răspândită apoi în sânge ca un lichid de injecţie. Am închis ochii, căci mi s-au crispat mâinile.

Mărginoiu se aplecase ceremonios în faţa doamnei T., încât Mouthy a încremenit, sorbind din pahar, aşa cu coatele pe masă, acum, şi cu pumnii grăsuţi, sprijinind căpşorul cu faţa încadrată de breton până la sprâncene, şi buclele negre care-i cădeau în jos, arcuite peste urechi, acoperindu-le.

— Tâmpit mai e... Vrea să-l turtească mai în plin refuzul. Putea să încerce mai discret...

Dar doamna T. a răspuns surâzând cu toată figura, puţin grăbită şi absentă, încât toţi am rămas miraţi... E o femeie frumoasă, deşi poate fără stilul modei, dar când e serioasă are trăsăturile cam tari puţin, încât uneori pare urâtă... Când surâde însă— vag îndurerat totdeauna— trece parcă la o altă extremitate şi devine de o feminitate fără pereche. Ochii albaştri, aproape violeţi, când e veselă, de culoarea prunei brumate alteori, şi apropiaţi puţin, strălucesc dintr-o dată, împreună cu albul dinţilor de sus, căci gura îi e mult mai mare. Toată faţa i se colorează brusc, încât până şi părul puţin cam uscat şi des, ca de negresă, devine dintr-o dată parcă mătăsos şi viu. Are un surâs care se vede departe în mulţime şi individualizează.

Când dansa cu deputatul blond şi cu mustăcioară, făceau o pereche puţin cam provincială... Mărginoiu e însă un dansator desăvârşit, înalt, se apleacă uşor deasupra femeii, parcă s-o protejeze în timpul dansului. Doamna T. nu avea aerul acela afectat, şi nu era îmbrăcată şi nici pieptănată ca femeile mondene — părul lins, cârlionţi mici răsuciţi ascuţit pe obraz în dreptul urechii, ca dansatoarele spaniole, aşa cum cerea moda, sau „bubikopf” ca Mouthy, sau băieţeşte ca L.C. Nu avea aerul acela nervos că e strânsă prea de aproape şi vrea să se depărteze dând umerii înapoi, creând o linie oblică de la umăr la strâmtura taliei, atunci când dansa cu deputatul. Mărginoiu, ţinând însă braţul stâng îndoit de la cot, şi de acolo perfect paralel cu pământul, împins şi puţin în faţă ca tulpanul alb cu care îşi făcuse un

fel de turban în loc de pălărie. Îi îndulcea mult faţa, i-o împlinea, feminizându-i-o. Toată lumea îi căuta cu privirea.

Orchestra cânta un tango argentinian, la modă, de o pasiune molatecă, de tenorino vag sentimental, al cărui farmec era tocmai în această destindere voită, care dădea legănării muzicale ceva din gratia aeriană a mişcărilor de pisică şi un mister, cam ieftin, de lampă scăzută.

Gâlgojanu, altul din bandă, care urmărea perechea împreună cu toţi cei de la masa noastră, şi-a aprins ţigara şi a privit-o lung ca un cunoscător.

— Eşti un dobitoc dacă eviţi să cunoşti o femeie ca asta... şi observând că-mi caut o ţigară nervos, s-a grăbit să-mi dea tabachera din dreptul lui.

Mouthy şi-a ţuguiat buzele, privind spre ea, şi pe urmă s-a întors concludent şi dispreţuitor:

— Are un surâs absent şi binevoitor, de regină care vrea să se facă populară... Şi-a turnat whisky şi mi-a turnat şi mie din nou...

Am dansat pe urmă cu ea, numai pentru ca la întoarcere să-mi schimb locul şi să iau un scaun de unde să văd mai bine pe doamna T.... Americanca a înţeles şi m-a privit mirat şi compătimitor cu mimică, făcând ochii frumoşi şi oblici, mici, lipind buzele intenţionat şi ermetic... aducând umerii arcuiţi în faţă. Întorsesem scaunul şi încălecasem pe el, cu coatele pe spătar şi obrazul culcat pe braţe. Doamna T. era mereu cu spatele la mine.

De multă vreme curioşii de pe la gard plecaseră să se culce, unele mese erau acum goale. Mouthy m-a întrebat, izmenindu-şi căpşorul, sprijinit în mâna de madonă grăsuţă, peste buclele căzătoare în pătrat:

— De ce nu te duci, dragă, s-o inviţi la dans?

L.C, care se instalase mai demult în ghereta-jilţ, însă, m-a sfătuit să nu fac asta, dacă n-o cunosc, căci pentru mine ar fi mai grav să fiu refuzat. Mouthy, uimită:

— Să-l refuze, scumpo? Dar ea moare după el... De asta a venit să-l caute la Movilă... Ar fi o fericire pentru ea s-o

danseze.

Peste câteva timp, bănuiesc că deputatul a propus o plimbare pe malul mării, căci au plecat escortaţi şi de economistul brun...

Gălgojanu, grav, a făcut propunerea să mergem şi noi pe malul mării.

— Pe cuvântul meu, ai neapărat nevoie de o baie rece...

Mouthy a sărit în sus, bătând din palme:

— Hai cu barca! Hai la turc.

Spre indignarea lui Ghenovicescu:

— Aţi înnebunit? În halul ăsta? Nu vedeţi că sunteţi toţi beţi ca nişte cizmari sâmbătă seara? Nu merg nici dacă ştiu că stai goală la proră, sub lumică.

Mouthy, tot mai excitată, s-a arătat încântată s-o facă şi pe asta... Câteva clipe Ghenovicescu m-a examinat cu intenţie şi milă şi m-a ameninţat apoi că, dacă mă mai frământă atât, mă domoleşte stropindu-mă cu sifon.

Lumea de la mesele vecine ne privea amuzată şi indulgentă, bucuroasă probabil că mâine poate povesti pe plajă „alta” cu banda beată a lui Fred Vasilescu (sau dacă vreţi „Lumânăraru”), convinsă desigur că asemenea petreceri nu sunt lipsite de eleganţă. Dar eu sufeream.

Peste câtva timp eu reintrat pe poarta de lemn cu zăbrele vechi a grădinii cei trei. Când s-au aşezat din nou la masă, foarte mulţumiţi şi bine dispuşi, doamna T. s-a aşezat cu faţa la mine... Am privit-o furios în ochi şi atunci a băut ostentativ, ciocnind paharul cu toţi... Nu-mi scăpa nici o mişcare. Ei, în orice caz, erau mai beţi decât noi... Cum muzica era în pauză, deputatul, după obiceiul cârciumilor, a cerut să vie un lăutar să cânte la masa lor... A fost refuzat politicos de către *maâtre d'hotel*.

Toată lumea observase acum modul sfidător în care, călare pe scaun, cu coatele pe spătar, priveam pe cei de la masă. Aş fi vrut să fie cât de puţin obraznic vreunul dintre bărbaţi ca să-l pălmuiesc... De la un timp, deputatul aproape se lipise de doamna T. şi când luau obiecte de pe

masă braţele lor se împleteau parcă în treacăt. Surâdea mereu, cu buzele umede, cu ochii vioi, mari, strălucitori, cu toată faţa înmuiată viu, minunat încadrată de acel turban alb.

M-am uitat furios la el, m-a privit dispreţuitoarare, în timp ce el îi aşeza eşarfa de batic pe umeri, pretext ca să-i cuprindă uşor în podul palmelor. Am băut iar, până când n-a mai fost nimic în sticle, şi am cerut altele. Urmăream aşa de hotărât ce se petrecea la masa aceea, că toţi de la noi văzuseră că nu mai e glumă şi mă priveau tăcuţi, cu destulă nedumerire şi aşteptare.

Doamna T. era viu ameţită; când însă deputatul a voit să-i dea să bea din paharul lui, nu m-am mai putut stăpâni, şi cam împleticindu-mă, m-am dus acolo, am bătut cu pumnul în masă, strigând indignat:

— Doamnă, eşti o neruşinată.

S-a ridicat în picioare cu faţa puţin lungită de uimire, cu ochii mari... de-abia mai respira... Îşi frământa degetele lungi, parcă puţin uscate, vii.

— Cine eşti dumneata? Ce vrei? Parcă m-ar fi pălmuit.

— Cine sunt? Ce vreau?... Ai uitat când frământam cu dumneata droturile divanului meu? (Şi stăm gata să lovesc în oricine.)

Toată grădina încremenise... Multă lume se sculase în picioare... Cei trei însă nu mişcau nici unul, reputaţia mea de boxeur şi bun scrimeur îi îngheţase pe scaune... Doamna T. a închis ochii şi toate trăsăturile feţei i s-au frânt, doar dunga uşoară dintre sprâncene s-a înălţat... Avea gura îndurerată, întredeschisă... de i se vedeau puţin dinţii frumoşi de deasupra. Pe urmă a deschis ochii, plini de lumină, lichizi, înlăcrimaţi. Atunci s-a sculat de la o masă un tip de lăutar sau doctor, aşa ceva, cu mustaţa de plotonier, cu manşete scrobite ca două burlane, pe, care nu-l mai văzusem niciodată, sa oprit în faţa mea, m-a privit în ochi, aprig, şi mi-a spus şuierat, tare, amenințându-mă cu arătătorul:

— Domnule, eşti un gujat... Şi, dacă n-ai fi beat, te-aş pălmui.

Am vrut să ridic mâna... Mi-era moale... am vrut să înjur, dar i-am întâlnit ochii, am început să-mi plimb limba uscată peste buzele arse, nu puteam articula o vorbă... Se aşezase iar jos, când m-am dezmeticit puţin şi am făcut doi paşi până la masa lui, bâlbâindu-mă:

— Te rog... să-mi dai adresa dumitale. M-a privit cu acelaşi aer de matador:

— Vila Victoria... Tekirghiol-sat.

Doamna T. s-a sculat de la masă şi fără să privească pe nimeni, cu ochii duşi, a dat bună seara şi, împreună cu doamna bătrână, s-a urcat în hotel.

A doua zi, duminică, Mărginoiu şi Costescu s-au dus cu maşina mea şi i-au cerut să constituie cartelul... Au luat apoi contact cu un căpitan de infanterie şi un profesor de liceu. Au căzut de acord asupra pistolului şi toată după-amiaza Mărginoiu a cutreierat Constanţa ca să găsească arme. S-au întâlnit din nou şi au convenit să se amâne o zi ieşirea pe teren, iar Mărginoiu s-a dus seara la Bucureşti de unde a adus pistoale. Miercuri, după ce am încercat vreo două terenuri, fiindcă întâlneam mereu oameni, la muncă, pe ogoare, urmându-ne în două maşini, am luat-o pe după „Hotelul Băilor”, în sus, ocolind în faţa bisericii la dreapta, apoi pe un drum de care, în marginea unei tarlale de porumb... am ieşit într-o câmpie de la capătul lacului. Am schimbat trei focuri, eu trăgând în sus şi cred că la fel a făcut şi Ladima.

Mărginoiu mi-a mărturisit mai târziu că a doua zi doamna T. i-a cerut stăruitor o întrevedere şi i-a spus că acest duel nu trebuie să aibă loc... Pe urmă, când el i-a explicat că e inevitabil, l-a implorat să facă aşa ca să nu existe victime... A stăruit atât, a plâns aproape — mi-a spus el uimit — încât şi-a dat cuvântul de onoare că armele vor avea încărcătură insuficientă... N-a fost greu, mi-a spus, să-i convingă şi pe

ceilalţi trei, nici unul dintre ei nedorind să-şi provoace complicaţii în caz când unul dintre noi ar fi fost ucis.

Aşa l-am cunoscut pe George Demetru Ladima, despre care am aflat tot atunci că e ziarist în Bucureşti, şi acum, sub fotografia asta legată cu panglică deasupra unui teanc de scrisori, îl descopăr parcă într-un mormânt. Să gândesc că a iubit-o pe Emilia, să-i gândesc alături mi-e aş;a de greu, cât îmi venea în şcoală să adun caii cu gâştele.

Când am venit în Bucureşti, îl vedeam adesea pe stradă... Într-o zi, îmi aduc aminte că, în fata cafenelei „Capsa”, ne-am salutat, am vrut să-l opresc.

Emilia s-a întors, îşi scoate chimonoul, căci e cald. O aşteptam, căci îmi dam seama că scrisorile îşi capătă înţelesul, numai când ea le comentează şi opune şi punctul ei de vedere...

— Vine Valeria cu cafelele numaidecât... Ai dormit?... De ce nu te odihneşti puţin?

— Nu... mă simt bine şi aşa... Mai bine mai citim scrisori.

Se suie lângă mine, de trosneşte patul când pune pe el întâi genunchiul voinic... Pe urmă se ridică mult spre căpătâi.

Iau o nouă scrisoare, cu cerneală violetă (probabil o luase cu el la Tekirghiol, scriitor cu tot felul de manii).

Nu mai înţeleg nimic, pentru D-zeu... Aştept de două săptămâni o scrisoare de la tine... Eu plec de aci la sfârşitul lunii... Trebuie să vii si tu neapărat la 15 august. Căci atunci încep repetiţiile la National... A fost pe aci un poet cunoscut al meu şi bun prieten cu directorul... Am vorbit în treacăt cu el... Are o piesă în versuri frumoasă, şi l-am rugat, în cazul când vei fi angajată, ceea ce crede şi el că vom obţine de la V. care e foarte simpatic, să-ţi dea un rol în piesa lui. Eu poate să plec şi mai devreme, căci am cheltuit mai repede decât credeam banii... Tot H. crede că va obţine pentru mine o traducere în versuri de la teatru. Aştept toamna asta... Îţi spun drept, cape o primăvară a

vieţii mele... Vino, Emy dragă, în str. Plevnei mai curând, să învingem amândoi. Îţi trimit şi vreo două poezii pe care le-am scris aci... M-ar bucura mult să le găseşti pe gustul tău...

G.D.L.

Foarte târziu am aflat că Demetru Ladima a fost poet... Pot spune că abia când s-a sinucis, citind vreo două necroloage pe care le-am înregistrat cu o adevărată uimire (mai ales că vorbeau despre el ca despre un geniu neânţeles).

E puţin probabil însă că poeziile au fost pe gustul Emiliei, căci văd că nu le-a păstrat.

Acum fumează privind fix, dar nu-mi vine să cred că gândeşte, nici că se plictiseşte, pentru că ştiu că planurile ei sunt satisfăcute de vreme ce găsesc măcar aceste scrisori interesante în casa ei. Stă aşa, cum ar sta un peşte în borcanul cu apă, fără nici o nevoie de gândire sau mişcare, cu fata în sus... Sânii i s-au revărsat uşor înspre coaste cu banii arămii, moi, lăţiţi.

Dragă Emy,

Speram să te mai găsesc acasă... Vin direct de la teatru. Am stat până la 2 V, Valeria îmi spune că eşti invitată la masă la „Enescu” de către un unchi al tău şi că ea n-a vrut să meargă. N-am putut face nimic, căci aştepta o lume imensă, iar directorul a venit de la minister abia pe la 12 Vi Şi biroul şefului de cabinet şi biroul de aşteptare erau înţesate... Cei mai mulţi erau nervoşi, parcă erau la un doctor de boli nervoase... Am întâlnit vreo doi scriitori, multe actriţe tinere, care povesteau fel de fel de lucruri, cum au petrecut la băi... Era şi directorul unui teatru particular, căruia vream chiar să-i vorbesc despre tine, dar m-am răzgândit, căci cred că e mai bine pentru tine la Naţional... Emy, am cunoscut un bătrân admirabil, cu care

am petrecut o oră aproape, plină de farmec... După ce ne-am cunoscut, în mod foarte simplu de altminteri, căci m-a văzut că privesc atent, în biroul şefului de cabinet, un tablou alcătuit de el din fotografii de ale actriţelor celor mai mari, care au ilustrat Teatrul Naţional, Eufrosina Popescu, Aristizza Romanescu, Măria Ciucurescu, Tina Barbu, Lucia Sturza şi altele. Un tablou foarte interesant, pentru că e neaşteptat de variat şi bogat, dar puţin cam comic pentru că unele din actualele stele sunt acolo îmbrăcate după moda de la 1906, cu mâneci cu bufanţi, cu părul claie, peste care e pusă, cam spre creştet, piezişş, o pălărie de fetru bărbătească prinsă cu un ac, încât cred că — vorbesc de cele care trăiesc — bucuroase ar renunţa la cinstea unui astfel de tablou istoric. M-a invitat, când a văzut că mă interesează, sus la bibliotecă să-mi arate alte lucruri colecţionate de dânsul... Afişul de la premiera Fântâna Blanduziei, fotografii de-ale lui Pascaly, Grigore Manolescu în Hamlet, Matei Millo în Lipitorile satului... Un adevărat muzeu adunat de acest domn mărunt, cocoşat puţin si cu faţa zbârcită ca a lui Voltaire... La plecare, după ce mi-a povestit o mulţime de întâmplări, domnul Basarabeanii — aşa se numeşte — mi-a cerut si fotografia ta, căci, încântat de cordialitatea lui, i-am mărturisit ce caut la teatru, ca s-o puie în tabloul istoric. Emy... Emy, sunt sigur că va fi bine...

G.D.L.

Emilia ridică din umeri cu o nedumerire dispreţuitoare.

— Acum înţelegi? Se dusese la National, şi în loc să caute să vorbească cu directorul si-a găsit tocmai pe Basarabeanu ca să discute... Seara i-am spus-o... şi mi-a promis că a doua zi vorbeşte neapărat cu directorul. Eram necăjită, căci tocmai atunci venise în Bucureşti un fost deputat de la Bârlad, care nu-mi lăsa un minut liber. Vreo trei zile a trebuit să iau masa şi la prânz şi seara cu el.

Haide, încă una, pe hârtie luată de la tutungerie.

Scumpa mea,

Scumpa mea... scumpa mea... Veste bună... vei fi angajată sigur... Când (i-am spus că mă duc... Am fost... Azi era lume tot atât de multă ca ieri. Directorul a venit tocmai pe la 1 şi un sfert... A primit întâi pe directorul teatrului particular, în urmă a intrat regizorul la el şi a stat până pe la 2. După asta a primit pe doamna M.R., pe care şeful de cabinet a chemat-o la telefon de acasă... Începusem să devin nervos... Toată lumea se înăcrise de aşteptare... Unele doamne rugau stăruitor pe şeful de cabinet, un tânăr blond şi foarte amabil. Cu toate că se făcuse ora două şi ceva... a renunţat şi la masă şi la tot, a dat ordin să fie introdusă toată lumea... Ne-am aliniat în cabinetul lui, ca soldaţii la raport. Chiar ca la raport a început cu cel din dreapta. Mărturisesc că aş fi vrut să-i vorbesc între patru ochi. Aşteptam destul de stânjenit să-mi vie rândul... Era cât pe aci să-i vorbesc despre altceva, mai ales că vreo două fete înaintea mea, absolvente, ceruseră să fie şi ele angajate şi abia după multă răzgândire le spuse să vie mâine[{10}].

... M-a recunoscut, mi-a zâmbit foarte amabil, cu figura lui de mandarin chinez, dar când i-am spus ce vreau, s-a cam întunecat. I-am explicat că e vorba desigur de unul dintre cele mai mari talente ale teatrului nostru. S-a întors zâmbind către Horia Dumbravă, care era şi el de fată, dar se vede intrase pe altă uşă, că eu nu l-am văzut când a venit... A trecut pe urmă la cei din stânga mea. Horia mi-a făcut semn să aştept...

Tot timpul directorul era gânditor şi parcă mă uitase cu totul... Si-a luat pălăria, şi-a pus-o pe vârful capului, iar fără să scoată nici o vorba... Dumbravă mi-a făcut semn să viu după el... Când m-au văzut plecând cu directorul, servitorii m-au salutat respectuos şi parcă miraţi. In strada aştepta automobilul şi înainte de a se urca, V., care stătuse mereu

pe gânduri, de era să plec fără să dau bună ziua, ca să nu-l mai trezesc din reveria lui, m-a întrebat, dintr-o dată: „Domnule Ladima, nu vrei sa faci o traducere pentru Teatrul Naţional?” Am rămas uimit... I-am explicat ca aş face-o bucuros, că aş avea chiar nevoie... Atunci mi-a întins mâna şi mi-a spus să trec mâine pe la teatru... L-am întrebat însă ce face cu tine... M-a privit mirat, pe urmă a clătinat din cap şi mi-a spus: „Spune-i domnişoarei să vie la teatru la mine”.

O întreb surâzând:

— Te-a angajat?

— Până la angajament a mai trecut o lună... Mergeam în fiecare zi amândoi ca la şcoală, la director acasă — unde aştepta şi mai multă lume, că era şi avocat. Era însă un tip foarte bine şi până la capăt tot m-a angajat.

Cât de neaşteptată e toată străduinţa omului acesta, cu manşete rotunde ca nişte burlane şi mustaţa de notar — dacă n-aş şti că s-a sinucis, toate necazurile acestea ale lui mi s-ar părea comice.

— Tot mai citeşti? mă întreabă Emilia.

— Cât e ceasul?

Întinde mâna să ia brăţara. Cum s-a întors cu faţa în jos talia i s-a sucit pe şolduri. Sânul mic c ca un fruct mare, molatec între subsuoara braţului întins şi pântec...

— E patru şi jumătate.

Iau un aer plictisit, ca şi când m-aş întreba pe mine însumi, pe urma aşa, fără interes:

— Mai am timp, mai staiu... Până la opt n-am ce face.

— De ce nu dormi puţin?

Insistă atât să dorm şi nu ştiu de ce... Ar Fi o acceptare din partea mea, o găzduire care ar crea o situaţie de egalitate, sau are ceva de făcut? Pe un petec de hârtie cu creionul:

Dacă vii înainte de cinci acasă, treci pe la teatru... Am vorbit cu regizorul sa-ţi dea să dublezi pe Porţia din Shylock. E, pe la şase, la teatru.

— M-am dus în fugă şi am căutat pretutindeni până l-am găsit pe Soare. Mi-a spus că habar n-are... că şi-a bătut cineva joc de mine. Ce-am păţit până să mi se dea un debut. Îmi venea să-mi dau demisia... M-am dus la director şi am vrut să-i arăt gazetele de producţie... Nu le-a citit şi mi-a spus că are în cap o piesă de mare succes cu un rol pentru mine... Haloimăsuri! Venise Sfântul Dumitru, şi eu nici nu apărusem pe scenă, la repetiţie măcar.

„Sfântul Dumitru”... Din nou se adună ca o figură de nori în mintea mea. Dacă aş gândi m-aş simţi poate bine, ca după o lăsare de sânge. Dar nu... alt bilet.

Dragă Emy, ieri am întâlnit la teatru pe autorul Sufletelor tari, care mi-a spus că nu te cunoaşte, dar că în principiu nu are nimic de obiectat dacă vrei să dublezi pe doamna Filotti... l-am cerut să-mi scrie două rânduri către regizor, să spună că el crede că eşti indicată pentru rol. Ştiu că autorii au dreptul să-şi aleagă interpreţii... Prin urmare, de Sf. Dumitru vei juca sigur[{11}].

— A trecut şi Sfântul Dumitru şi tot nu mi s-a dat rol, îmi explică Emilia, care, sprijinită într-o rână, citeşte cu mine.

Se aud bătăi în uşă şi rămân încremenit, când aud glas îndreptat spre noi:

— Emilia!

Mă lămureşte în mod firesc... făcându-mi semn să stau liniştit.

— E Valeria care ne aduce cafeaua.

Aş vrea să mă acopăr. Mi se pare nemaipomenit... Ce gândeşte, exact, femeia aceea, despre ce e înăuntru? I se pare firească această situaţie? Ce crede ea despre gândurile mele? S-o fi întrebând asta?

Emilia şi-a pus baboşii, a strâns în jurul şoldurilor doldora chimonoul roşu şi a întredeschis uşa. Mă acoperisem până la gât. A primit tava cu ceştile frunză şi pahare cu apă, pe urmă a ieşit din nou. Am aprins ţigara şi m-am gândit aşa, în mod stupid, întrebându-mă dacă Ladima o fi bănuit vreodată scenele acestea.

„Sfântul Dumitru”... L-am întâlnit iar, dar fără să ştiu nimic din ceea ce ştiu azi. Ce ciudat mi se pare să leg, deodată, de viaţa mea trecută o altă viaţă, la întretăiere, la o dată anumită. Ştii ce făceai acum un an la data cutare, pentru că viaţa ta trece, aşa ca un fir, şi prin data asta. Dar să descoperi că prin aceeaşi dată, altă viaţă trece cu firul ei ţi se pare ceva din altă lume... Ai impresia asta, când citeşti în ziar despre o dramă recentă... „Se cunoscuseră anul trecut la curse... la Derby”... Şi numaidecât... „Dar la curse la Derby anul trecut eram şi eu... Stai, ce făceam în ziua aceea?”... „Au venit şi au luat masa la un restaurant de pe 11 Iunie”... Nu, eu am fost la masă într-o familie... Iată ce făcea deci Ladima, care-mi apărea din neant, parcă, la 26 octombrie, când firele noastre s-au întretăiat iar. Alerga după regizorii Teatrului Naţional.

Eram cu „rabla” într-un şanţ, în dreptul unui loc viran dinspre capătul parcului Filipescu, spre Calea Dorobanţilor, târziu de tot, după miezul nopţii... Fusese o zi călduroasă de toamnă, ca de vară... Pe la unele cafenele mai erau mese afară... Mâncasem la un restaurant de la Şosea, unde stătusem până pe la patru, cu prietenii. Plângeam — cu cotul pe volan — cu capul întors pe spătarul fotoliului. Cineva s-a apropiat de mine şi atunci m-am oprit din plâns, fără să ridic însă capul.

— Domnule, ce naiba ţi s-a întâmplat?... Eşti rănit?... Sergent, ei sergent!... Vino încoace.

Sergentul i-a strigat de departe:

— Lasă-l, domnule, că e beat...

Străinul, a cărui voce îmi era totuşi cunoscută, dar n-o puteam identifica, a stăruit:

— Beat, beat... dar s-o fi rănit. Sergentul a răspuns din nou:

— Lasă-l, domnule... Ăsta e obiceiul lui... Nu e întâia oară... Lasă-l în pace...

Abia când mi-am dat seama cine e, în lumina lunei târzii, la ora aceea, m-am înfiorat. Era domnul de la Movilă cu care mă bătusem în duel... Parcă era un strigoi, desprins de cele pământeşti. Am ridicat încet privirea.

— Bună seara, domnule... şi deschizând portiţa maşinii... nu vrei să stai puţin lângă mine?

S-a urcat cu oarecare dificultate, căci maşina, băgată în şanţ, era destul de înclinată... N-aş putea să spun ce bucurie m-a cuprins, ca o înseninare stelară, o dată cu venirea omului acesta, care încă de la Movilă îmi dăduse o impresie de loialitate şi bravură... ÎI simţeam ca pe un frate bun.

L-am întrebat însă abia după un timp:

— De unde vii?...

— Umblu aşa năuc... uneori noaptea... cutreier mahalalele, ca o stafie, când toţi dorm... Stau tocmai pe Rahovei... Dumneata?

— Am umblat si eu cu maşina înspre Ploieşti... Veneam spre casă... Mi-era teamă să nu mă întrebe de ce plângeam... dar mi se păru straniu, din punctul lui de vedere, că nu mă întreabă totuşi... Calea Dorobanţilor la ora aceea era de obicei neumblată... Însă de când se stricase şoseaua Jianu... multe maşini treceau pe acolo, spre oraş, claxonând din pricina căruţelor care veneau cu alimente spre piaţă şi luminând cu farurile. Noi eram însă cam la cincizeci de paşi din drum. M-a întrebat tăcut:

— Ai ţigări?

I-am întins tabachera şi mi-am scos şi eu una... Bricheta însă nu lua foc...

— Ai chibrituri?

— Nu.

A venit sergentul care ne-a dat să aprindem, şi, după ce şi-a aprins şi el ţigara oferită:

— Văd că sunteţi cunoştinţe?

— Da, ne cunoaştem.

— Bună seara... şi s-a depărtat, călcând cu tocuri grele...

Ladima a fumat ţigara toată în tăcere, întors cu faţa când înainte, când răsturnat, spre cer... Când trăgea, îi vedeam figura palidă cu orbitele adânci, cu mustaţa ridicată. Lumina lunei pline făcea ca formele să aibă oarecare limpezime, dar totul era scăldat ca într-o umbră cromo... A zvârlit mucul de ţigară.

— Mai stai mult aici?

— Nu ştiu...

A urmat apoi iarăşi o lungă tăcere. Cum dincolo de şosea erau case mici de mahala, se auzeau din când în când lătrături de câine. De altfel, e probabil că şi puţinele vile care se clădiseră aci, în plin câmp, după un plan de parcelare pe care pentru moment nu-l puteai ghici, erau păzite de câini. Prea erau departe de oraş.

— Cum îţi convine... să plec? sau să mai stau?

— Dacă vrei, mai stai, până se stinge lumina de la fereastra aceea mare de colo.

— Aştepţi vreo femeie?...

— E acolo o femeie... dar n-o aştept... E doamna de la Movilă pentru care ne-am bătut în duel.

N-am putut să-i văd faţa, dar am simţit că a tresărit, după cum şi-a încleştat mâna în spătarul gros al fotoliului.

— Cum? o cunoşti?

Am zâmbit şi am simţit ca o voluptate grea, cu gust de pelin şi doctorie, să-i spun omului acesta pe care-l ghiceam un suflet deosebit de al mulţimii, înţelegător ca un duhovnic lumesc, să-i afirm răspicat şi greu, cu ostentaţie.

— O iubesc de patru ani.

De când vreau să ajung odată aci, la această spovedanie, de aproape doi ani... A rămas iarăşi îndelungă vreme pe gânduri... Atunci încercam să ghicesc cam ce gândeşte, cum

aş fi aşteptat fără răsuflare o sentinţă, dar azi, după aceste scrisori, ştiu mai bine.

— De ce i-ai spus vorbe atât de grele la Movilă?...

— Pentru că îmi era cu neputinţă să văd alţi bărbaţi ciocnind paharele cu ea, cu înţeles...

Aş fi vrut din tot sufletul ca omul acesta să mă întrebe mai mult... Era singurul pe lume căruia i-aş fi încredinţat taina, pe care n-o ştiu nici părinţii mei, faptul cumplit care e cancerul vieţii mele, care mă face să fug de o femeie iubită. Posibilitatea de a povesti cuiva cât sufăr m-ar fi uşurat poate ca filtrarea sângelui. Aş fi vrut să-i spun că de un an şi jumătate viaţa mea e o viaţă de spion şi condamnat... Aş fi vrut să-l rog eu să-mi ceară să-i povestesc, căci deşi era atât de tăcut şi îndepărtat, îl ghiceam în stare de o mare prietenie... Mi-a spus rar, nedumerit:

— Mi s-a părut, la Movilă, că nu vă cunoaşteţi.

— Ne cunoşteam, dar nu ne vorbeam... Pentru ea venisem acolo... Ca s-o supraveghez... Îmi venea să-i spun: „Dar ca să înţelegi, ar trebui să-ţi povestesc multe... Ar trebui să ştii cutare şi cutare lucru.” Azi îmi dau seama că putea oarecum să mă înţeleagă şi fără să-i spun nimic...

Acum luna apusese şi era răcoare... Fereastra, foarte mare, mai mult decât dublă, era mereu luminată. Vila, modernă de tot, se distingea albă, umbroasă, cu linii geometrice şi balcoane dreptunghiulare. Fereastra era ca un far în noapte, spre câmpul dinspre Floreasca înspăimântător de plin de viaţă, la etajul al doilea, ultimul, căci nu erau decât două.

— Crezi că e cineva înăuntru?

— Nu ştiu, dar câtă vreme e lumina aprinsă nu-mi vine să plec. Poate că e un bărbat, poate că, singură, citeşte...

— Poate să fi uitat lampa aprinsă?

— Poate şi asta...

— De când eşti aici?

— De vreo două ceasuri.

— Şi ai văzut mişcare în cameră? Cred că s-ar vedea umbre mişcându-i se pe perdea.

— Nu... n-am văzut nimic.

— Atunci nu e nici un bărbat... Dacă ar fi un bărbat înăuntru ar fi oarecare mişcare în cameră...

— Aşa mi-am zis şi eu... De dormit, chiar în doi — şi mai ales — se doarme mai bine cu lumina stinsă...

Mărturisesc că şi eu, singur, raţionasem aşa... dar nu-i spusesem lui Ladima, îmi era teamă că, dacă totuşi ar fi altfel, dacă totuşi ar fi fost un bărbat înăuntru, aş fi fost ridicol, aşa, în faţa nimănui, a golului, dar aş fi fost.

— Are obiceiul să citească seara în pat... Aşteptând aci îmi pare că sunt cu ea... Nu vorbim „din cauză că ea citeşte”... Vrei să mai stai cu mine?...— Mai ai ţigări?

În clipa aceea, s-a mişcat o umbră la fereastră... S-au ridicat storurile şi a apărut ea... S-a rezemat în coate pe chenar, şi-a aprins o ţigară... — Am tremurat de coincidenţa ţigărilor, căci parcă ar fi ştiut ce vorbim noi, parcă ar fi continuat, apărând dintre culise, scena noastră... Era îmbrăcată într-un chimono alb de mătase care lucea în lumină şi care-i înfăşa bustul oblic. Apusese luna... era înspre zori un întuneric pufos acum, ceţos... Era cu neputinţă ca ea să ne vadă în şanţ... Îmi venea totuşi să urlu, exasperat, de acolo de jos: „te iubesc” şi să fug apoi în noapte... După ce a sfârşit ţigara a plecat de la fereastră şi, fără să lase storurile, a stins lampa.

Emilia, care se întorsese, mă întrebă uimită de ce nu beau cafeaua, că s-a răcit.

— O beau rece, îmi place să fumez aci la tine.

În realitate am aşteptat-o, căci doream să citesc scrisorile neapărat împreună cu ea, ca s-o fac să-mi dea mereu amănunte fără să-şi dea seama, deşi altfel e de o şiretenie frustă.

Am întrebat pe Ladima dacă vrea să mergem până la Sinaia. Ştiam că a doua zi e Sfântul Dumitru şi că nu are, probabil, gazetă...

Mi-a spus că îi e indiferent... merge oriunde... Nădăjduiam, gândul meu intim era că pe drum vom avea mai mult de vorbit... că are să mă întrebe, că va exista un om căruia să-i spun tot ce adunat, dospit în mine, îmi arde sufletul fără legătură cu nimeni, fără drept de vorbă... Dar nu m-a întrebat nimic. Toamna era bogată, iar Sinaia l-a impresionat mult, căci despre ea devenise vorbăreţ.

— Ai avut o bună idee. E o melancolie limpede, regală, în aceste vile splendide şi goale, în soarele acesta care luminează viu, dar slab, bulevardele. O mai fi vreo pereche întârziată pe aci, neândurându-se să sfârşească o poveste frumoasă? La Bucureşti melancolia are ceva mizer. E cu ploaie, cu lemne în stradă şi canale desfundate, cu ziduri leproase, cu trotuarul spart, care te stropeşte, cu străzile sucite.

Aş fi vrut să-l socotesc invitatul meu, cum era, dar mi-a fost cu neputinţă să plătesc pentru amândoi nota la masă... A plătit singur, trebuind să se deducă după listă... Avea ceva de „*monsieur*”. De atunci am mai fost de câteva ori în parcul Filipescu, şi pe urmă aiurea, cu maşina.

Tresar, căci Emilia strânge pachetul de scrisori.

— Ce faci, de ce iei scrisorile?

— Mai vrei să citeşti?! întreabă mirată şi mulţumită. Îţi plac chestiile astea? Parcă te gândeai la altceva.

— Ce vrei să facem? afară e prea cald...

Soarele, deşi a trecut spre apusul cardinal şi deci a ajuns pieziş spre ferestrele dormitorului, cum suntem în vară, e încă sus şi pătrunde prin storurile de pânză gălbuie.

Aleg o nouă scrisoare şi întreb, ca să-mi creez o introducere:

— Asta când ţi-a scris-o?

— Nu ştiu, să vedem ce e. Se apleacă pe mine, cu vârful sânului drept uni atinge umărul... Şi rămâne nedumerită,

căutând.

Scumpa mea, scumpa mea,

Am trecut pe la 11 1/2 pe la voi, şi Valeria îmi spune că dormi încă... Am rugat-o să nu te deştepte, căci e un somn binemeritat. În stalul meu am fost fericit, Emy, mai ales după emoţiile ultimelor zile. De două ori era să scoată piesa... Când am mai văzut aseară că din senin, după o zi de toamnă aşa de frumoasă, începe să ningă, eram deznădăjduit... Mă întrebam ce vei face... ce enervată trebuie să fii şi tu... La început am crezut că fulgii mari şi rari au sase oprească... Pe urmă a început lapoviţa, pe la 7 a îngheţat şi lapoviţa, iar pe la 8 nu mai umblau nici tramvaiele, nici automobilele... N-avem noroc, Emy... Mă mir că au venit şi cele cincizeci-şaizeci de persoane care au fost în sală. Dacă însă cu astfel de sală iei aplauze la scenă deschisă, însemnează că eşti o artistă excepţională... Toţi ochii erau înlăcrămaţi când ai strigat cu faţa contorsionată de durere, cu pumnii strânşi... cu pieptul scos afară...

Plină de importanţă, dar potolită (şi tocmai asta dă impresia de plin de sine), Emilia mă lămureşte:

— Când am debutat la Naţional în Secretul mamei.

— Daa? şi surâd, prosteşte, cum cauţi să fii la nivelul copiilor, pronunţând peltic când vorbeşti cu ei... Ei... nu zău... ai avut succes? Mă îndoiesc, aşa, admirativ.

— N-a fost lume multă, dar am avut aplauze la scenă deschisă.

Goală cu piciorul stâng adus sub cel drept, de-i îndoaie plinătatea coapsei, nu cred că minte.

...După teatru te-am aşteptat, în berărie la „Elveţia”, să te văd ieşind, aşa cum ne fusese vorba... Un ceas am stat — până pe la 1 1/2 — aproape lipit de geam.

Viscolul încetase şi se vedea foarte bine... Ţi-aş fi recunoscut imediat mantoul...

— Aveam un mantou de vizon... Îl ştia.

Emilia numeşte aşa probabil vreo imitaţie de câine, lucrat.

...Pe A.L. am văzut-o când a plecat, şi pe Ciprian, şi pe ceilalţi. Aş fi foarte fericit, Emy să bem împreună un pahar de vin ca să sărbătorim seara asta atât de aşteptată... Atât de greu pregătită... Surâdeam singur, în gând, la nădejdea asta... Valeria îmi spune că erai obosită şi că te-ai culcat fără să mănânci chiar, Emy dragă, îţi las aci un mic dar... E o cruciuliţă pe care o am de la mama. Aş vrea să însemn cu ceva seara asta de succes din viaţa ta... Niciodată nu m-aş fi despărţit de ea... dar de gâtul tău îşi păstrează toată frumuseţea gândului care mi-a dăruit-o. Mama ar fi bucuroasă s-o ştie la tine.

Îţi sărut de zeci de ori mâinile,

G.D. Ladima

Mi s-au umezit ochii... Sunt tot cutremurat. Dar, ca în cazurile din război, când doi conaţionali din misiune se întâlnesc, neaşteptat, în teritoriu străin, însă ca să nu se trădeze, trebuie să păstreze tăcere şi anonimat, ignorându-se, caut să surâd indiferent, ca să nu trezesc bănuiala Emiliei. Am atâea de aflat... Întreb căscând:

— Ce cruciuliţă?... O mai ai?

— O cruciuliţă de aur, aşaa... E la Valeria în scrin. Mi-a părut cam rău atunci că nu ne-am văzut... Dar eram invitată de către un cunoscut la un supeu... la „Iordache”, într-o cameră separată... Erau vreo trei fete, două de la alt teatru, cu prietenii lor... Când am ieşit de la „Royal” a doua zi, era 9 dimineaţa, şi mi-era o teamă grozavă să nu mă întâlnesc su

el, căci pe acolo, pe Sărdinar, sunt numai gazete şi mereu întâlneşti gazetari. Dar era prea mare zăpada.

O văzusem şi eu. După câteva zile, în *Secretul mamei*. Mi-a făcut rău...

Avea un fel de suferinţă, fără frunte, aproape fizică, pe care Emilia o crede totul pe lume, cum boxeurului cu ceafa hipertrofiată de rezistenţă crede că muşchii lui sunt deasupra, sunt idealul civilizaţiei întregi.

Trage încet din portţigaretul de baga roşie.

— Am avut şi atunci o bătaie de cap şi o grijă... Nae Gheorghidiu mă anunţase că o să vie la mine între 6 şi 8, după ce iese de la Cameră...

Rămân uimit, am o tresărire, când aud numele ăsta, dar mă opresc numaidecât, căci altfel nu mai aflu nimic. Emilia poate fi sinceră numai când e nevoită să pălăvrăgească pentru ca să poată reţine, din interes, vreun om care altfel n-o apreciază...

— De obicei Ladima (ea spunea pe nume tuturor şi familiaritatea ei cu numele lor social părea şi mai penibilă) nu venea pe înserate... Aşa... uneori dimineaţa, alteori imediat după masă... De cele mai multe ori venea seara şi apoi ieşeam la cinematograf sau stam acasă... Drept să-ţi spun, mie nu-mi prea place când mi se vârâ cineva aşa, în suflet. I-o tai scurt. Dar mi-era milă de el. Acum picase şi nu era chip să-l urnim din loc... Se făcuse 6 şi eram disperată. Pentru că ne aşteptam din clipă în clipă să vie Gheorghidiu. Am luat-o înainte şi i-am spus că aşteptăm pe un domn din Bârlad, care e arendaşul moşioarei noastre... şi, mai scăzut, ca într-o paranteză şmecheră: I-am spus că avem o moşioară lângă Bârlad... Că trebuie să discutăm contractul... Când veni Gheorghidiu, era foarte necăjit că îl găseşte aici... dar l-am trecut numaidecât în dormitor, iar el a rămas cu Valeria. Uşa, vezi, e de lemn şi nu se prea aude prin ea... Parcă aveam şi ce vorbi. Că de obicei când venea la mine, Gheorghidiu era grăbit şi nu se dezbrăca, pentru că poartă brâul lui Iov, şi-i venea greu să-l puie la loc...

Rămânea aşa îmbrăcat, în vestă, şi punea un şervet pe genunchi, ca să nu-şi păteze pantalonii.

La început îl necăjise că întâlneşte pe altcineva, dar i-am explicat eu că e o rudă a noastră, pe urmă a început chiar să-i placă... Îl auzea vorbind încet cu Valeria, nu se înţelegea ce spunea, dar vocile tot se auzeau... Gheorghidiu se oprea câteodată să asculte, că era nebun şi scârbos... La plecare mi-a dat două mii de lei: „Dă-i şi omului care e în sufragerie cinci sute de lei”... I-am luat... dar cum era să-i dau lui Ladima?

De când povesteşte s-a ridicat drept. Capul rotund, cu liniile caligrafiate, e însă tot absent. Stă aşezată. Piciorul dinspre mine e îndoit de la genunchi, proptind pieptul şi sânul, iar celălalt, dreptul e lungit pe cearşaful alb. Belşugul coapsei îndoite a căzut puţin arcuit, spre aşezarea de carne care-i susţine trunchiul, acoperind astfel ca un val cald însăşi feminitatea femeii, din care depăşeşte uşor vreo doi cârlionţi aurii. Acolo, înspre această parte de „ânfruptare” pielea pulpei struguroase, cu ochiuri alburii, se afumă parcă în partea dinăuntru a coapselor, şi fiindcă explicaţia spontană, a spălaturilor, e absolut absurdă, mă gândesc deci la motivele atavice. Naiba mai ştie! Sânul, de o greutate mică, rotundă, e turtit ca o minge caldă de genunchiul acesta stâng de care se sprijină. Genunchiul însuşi, neted şi lucios ca sideful deasupra, a căpătat într-o parte şi alta, deasupra subţioarei lui, două îndoituri de carne grasă, ca două toarte de vas. Celălalt picior e întins ca şi când ar măsura aşternutul. Picioarele înseşi nu le-ar avea Emilia urâte, dar degetele mari la fiecare sunt puţin întoarse în sus, ca şi când ar ridica plictisite capul. Nu ştiu cum să spun, aşa anapoda, uite, am impresia că Emilia n-a privit niciodată un răsărit de soare (şi poate că ar trebui să fac cu ea un zbor în zorii zilei) şi n-a privit cu ochii aceştia mari de tot, liniştiţi, niciodată, singură fiind, aşa fără motiv, o floare (mă întreb însă dacă eu însumi făcusem aceasta înainte de a cunoaşte pe doamna T.).

O privesc şi o ascult.

— Tocmai când mi-era mai mare teamă să nu se întâlnească prea des cu Gheorghidiu, am avut noroc că s-a supărat.

— Pe Nae? Mă priveşte solid.

— Nu... nici prin cap nu-i trecea. Nu bănuia nimic. Să vezi... Venise să mă ia de la teatru şi tocmai atunci trecea pe acolo ajutorul de regizor, ăla care ne punea pe lista de figuraţie... Toate fetele sunt drăguţe cu el... Mimi Stoenescu s-a şi culcat cu el...

Am rămas uimit.

— Mimi Stoenescu?

— Da, dragă. Ce vrei să facă fata? Mie îmi promisese... şi se ţinuse de cuvânt. Dar înţelegi, pentru viitor. Trebuia să fiu drăguţă cu el... Când a trecut pe lângă noi, l-am oprit: „Ce mai face băiatul dulce?... Să-ţi dea maica o pupică...” şi l-am pupat. Ladima sa făcut vânăt. N-a scos o vorbă tot timpul pe drum, iar la plecare nu mi-a sărutat mâna... Mi-a strâns-o... aşa... plictisit... N-a mai dat pe la noi vreo două săptămâni... Vrea să mă pedepsească, să mă facă să sufăr... Cum îmi convenea grozav... de parcă eu comandasem asta, l-am lăsat bineânţeles în pace... Dar când Gheorghidiu a plecat, nu ştiu unde, la o chestie de-ale lui, i-am trimis un bileţel: „Tot mai eşti supărat? De ce nu vrei să înţelegi? Mi-e dor să te văd.” Mi-a răspuns cu biletul ăsta... Şi când a venit să mă ia la teatru, parcă fierbea de bucurie... atât suferise în două săptămâni.

Avea în mână, mâna ei grăsuţă, un bilet cu litere mai culcate ca de obicei, pe care-l luase din cutie pe când povestea.

Numai d-tale crezi că-ţi este dor? Nouă, crezi că nu ne e dor de d-ta?... Şi ce dor...

George

— De ce i-ai scris?... De ce ai căutat să-l faci să se întoarcă?

— Ne era uneori de folos... Şi puţin plictisită, ca pentru un lucru pe care în definitiv nu-l prea pricepea bine: Valeria spunea că să nu rup... Că e o greşeală... Că e mai bine să-l duc aşa, cu zăhărelul... La întoarcerea lui Gheorghidiu... a fost însă un carambolaj ceva teribil. Într-o seară, deputatul a spus că vrea să vie la mine, după nouă seara. Mi-a dat şi un bilet de cinematograf pentru Valeria, aşa că ea, după ce a pregătit câteva sticle de vin şi o gustare cu de toate, pe care le-a pus în dormitor, pe mescioara aia joasă, a plecat... Din greşeală, când a venit Gheorghidiu, am uitat să închid uşa de la intrare... Noroc că el nu scoate nimic de pe el până în dormitor. Că, să vezi... Tocmai aproape de zece aud sunând... Vorba aia, m-am mirat... Gheorghidiu a tresărit, dar i-am făcut semn să tacă... Am tăcut şi eu. A sunat aşa... poate zece minute, că se vedea lumina din antreu, pe urmă mi-am dat seama, pe sub uşă... Poate că a apăsat clanţa şi a găsit deschis... A intrat... mirat, se vede, că e deschisă... ce-o fi vrut nu ştiu... că o dată i-am auzit paşii în sufragerie. Am sărit ca arsă... goală cum eram şi am tras zăvorul... A simţit. A bătut furios în uşă... a zgâlţânat-o... Lui Nae Gheorghidiu de groază îi curgeau balele... După câtva timp s-a potolit, dar n-a plecat... Parcă s-a culcat dincolo pe divan şi asculta. Drept să-ţi spun, m-am speriat şi eu. Îl ştiam nervos, în stare de orice nebunie. Bătrânul îmi spunea mereu bâlbâind de spaimă: „Poate că vrea parale...? Asta mă plictiseşte. Ţi-am spus... Cine e? Ce vrea?” Mereu se scula şi se îmbrăca, punea brâul lui Iov — că acum, seara, îl dezbrăcase — şi iar îl scotea... Parcă nu ştia cum să se înfăţişeze când celălalt o sparge uşa... După vreun ceas Ladima a plecat... A spart nişte ceşti care erau aci... o fi înjurat şi a trântit uşa... Tot mi-a fost frică şi am ieşit cu băgare de seamă să văd... Plecase... Slavă Domnului... M-am dus acum să închid uşa... Ce să vezi? Scosese cheia, încuiase uşa pe dinafară şi luase cheia la el... Uimită: o

luase la el! Eram acum închişi în casă... Nae spunea că în orice caz n-ar pleca, pentru că nu vrea să se întâlnească cu derbedeul, care, zicea el, sigur, îl pândeşte în stradă... Da pe urmă... zău... ce să-ţi spun, chestia vedeam că-l excită... Mă întreba, când îi venea mai bine... gâfâind... aşa în şoaptă... aiurit... „Te iubeşte?... Spune... te iubeşte?...”

Ascult automat... S-a răsucit în mine, rănit, ceva ca o foaie aprinsă, dar Emilia continuă senină:

-... Mai greu a fost când s-a întors Valeria... Un ceas ne-am căznit până să stricăm broasca... Azi îmi vine să râd ce caraghioşi eram făcând amândoi pe lăcătuşii, cu securea de tăiat lemne, dar atunci i-aş fi tocat capul nebunului ăla. Şi Valeria care îngheţase la uşă... Tocmai la prânz mi-a trimis cheia şi cu o scrisoare batjocoritoare, care n-o am aci, că am făcut-o bucăţele... Mă făcea ca pe o femeie de stradă... Spunea că niciodată nu m-a socotit altceva... că nu m-a iubit... că-i e silă de mine... Că ar vrea să nu mă mai întâlnească niciodată. Vro două luni de zile, aşa... până la începutul lui februarie, n-am vorbit. Ne-am întâlnit de câteva ori, dar a întors furios capul... O dată la cinematograf, din întâmplare am fost alături... Când m-a recunoscut în pauză, s-a sculat şi a plecat... Nu pot să spun că asta nu-mi cădea în vremea aia foarte bine... dar oricum, vorba Valeriei, era bine când venea, că tot aveam nevoie de el... Tocmai peste vreo două luni, când ne-am împăcat, i-am explicat aşa, pe larg, că din cauză că am fost singură în casă, m-am speriat, că eram goală, că nu am ştiut cine e... că am crezut că e vreun hoţ. M-a crezut. Şi tot el şi-a cerut iertare... Mi-a spus atunci cât a suferit... Pe divan a stat un ceas, hotărât că dacă se deschidea uşa şi apărea un bărbat să mă strângă de gât... Lui, spunea că nu i-ar fi făcut nimic... I-ar fi strigat numai să iasă... Şi dacă n-ar fi ieşit, numai atunci l-ar fi sugrumat. Zicea că a suferit ca un câine sângerat, că i-a fost teamă că o să înnebunească şi a pornit aşa, cu ochii în foc şi cu tâmplele pocnind... pe străzi, prin zăpadă... fără să ştie unde... Zicea că nu putea să respire şi

mai mult alerga... Pe urmă, după ce a obosit, s-a dus la femei în Crucea de Piatră unde a stat până aproape de prânz... când mi-a scris scrisoarea şi mi-a trimis cheia.

... Eu ştiam că el mai bine moare, dar nu face primul pas să ne împăcăm şi de aceea îi scrisesem eu: „*Domnule, deşi ştiu că ţi-e capul plin de toate aiurelile, găsesc că de două luni e prea de tot. Vino să-ţi explic ce a fost în seara aceea...*”. Şi a venit... Era, săracu, aşa de emoţionat... Îi străluceau ochii, ba a şi plâns... Era cât pe aci să mă dau lui, dar Valeria mi-a spus să nu fac greşeala asta, că pe urmă se duce de nu mai vine... dar l-am lăsat să mă sărute toată seara... căci Valeria ne-a lăsat singuri în dormitor... Toată noaptea mi-a vorbit... A plecat tocmai când se lumina de ziuă... Mi-a spus – zău — că e una dintre cele mai frumoase nopţi din viaţa lui... Din oraş mi-a trimis un buchet cu flori şi câteva rânduri... Trebuie să fie acolo.

Da. Cu scrisul mai aplecat şi mai halucinant ca oricând:

Emy,

... Îţi repet şi acum: iartă-mă! Când mă gândesc ce drăguţă eşti tu — când nimeni nu te obligă la asta, nu-i aşa? — şi ce grosolan, ce dezgustător am fost eu... mi-e silă de mine... Aş vrea ca florile acestea să aducă o lumină şi o bucurie care să acopere totul. Toate uriciunile vieţii... şi ale oamenilor... De altfel, suferinţa mea atroce a fost un cancer în aste două luni, când te căutam de dimineaţă până seara, dar dacă te vedeam, mă ascundeam ca să te las să treci, nebănuit de tine...

Te pândeam seara când ieşeai de la teatru, numai ca să te văd ducându-te cine ştie unde... tmy, în clipa când am aflat că totul nu fusese decât un rod bolnav al grabei şi imaginaţiei mele — căci trebuia să-mi treacă prin cap că te-ai speriat... mi s-a părut că am reânviat. Eu, când auzisem în seara aceea de demenţa pocnetul zăvorului, când am înţeles că în pustiul mut, în care nu era un semn de viaţă, era totuşi cineva, dincolo de uşă, cineva fără chip... şi mai

erai încă şi tu, mi-am pierdut capul. Dacă nu ar fi fost sunetul sec al zăvorului, care m-a speriat, Emilia... ăsta e cuvântul... m-a speriat... n-ar fi fost nimic. Am avut impresia unei catastrofe... Am încremenit câteva clipe înaintea uşii încuiate. M-am purtat atât de trivial cu tine, Emilia, singura femeie din oraşul acesta care găseşte din când în când câteva clipe şi pentru un nefericit ca mine — fără nici un interes... Cu ce nerozii iţi răspund? Buna mea, draga mea Emilia, iartă-l pe

George

— O ducea rău, săracu, pentru că n-avea nici slujbă. Îmi spunea — că faţă de noi n-avea secrete — cum era amânat mereu la gazete... de azi pe mâine. (Ce lipsă de experienţă, ce naivitate, gândesc eu, sa-i iei confidentă a necazurilor materiale o femeie ca Emilia. Nu era un mijloc mai sigur să piardă totul decât solicitând compătimirea ei. În afară de cazuri rare, e tristă imprudenţă să inspiri — chiar şi fără sa vrei femeii pe care o iubeşti. Cum a putut fi atât de puţin înarmat pentru asemenea luptă, un om atât de inteligent? E drept că şi credea prea mult în ele.)

Prin februarie găsise de făcut nişte traduceri, la o librărie. Traducea un roman cu trei lei pagina... Uneori făcea până la patruzeci de pagini pe zi, dar mă rugase să nu afle nimeni. De Paşte s-a terminat insa şi cu romanul. Era foarte trist şi-i plăcea să stea de vorbă cu noi, să-şi spuie necazurile. Nouă ne părea rău.

Cred asta, căci răutatea Emiliei nu e agresivă, ci, probabil, crâncen defensivă. Dacă nu-i sunt interesele în joc, e desigur miloasa.

Emy dragă,

N-am putut ieşi din casă azi... Sunt răcit şi ploaia asta rece care nu mai sfârşeşte mă descompune... Scara casei e udă şi murdara... trotuarele sunt sparte... unde lipsesc

lespezile sunt ochiuri de apă... unde e puţin ioc, trebuie să fie răsturnată o roabă de lemne, butoaie goale sau cărămizi... E cu neputinţă să mergi pe jos în voia ta... lăsându-le gândurilor... Ghetele îţi devin de două ori mai grele... Dezgustător început de primăvara... Cât îţi sunt de recunoscător, Emy, că dai un rost vieţii mele, deşi eu o merit atât de puţin... Când capitala asta a tuturor vânzărilor, a tuturor compromisurilor, a tuturor tranzacţiilor oferă atâta femeilor frumoase, tu renunţi la tot, ca să stai să asculţi la bietele mele prostii. As vrea să fiu bogat, Emy... Mă încălzeşte ca un vin fierbinte gândul că aş putea veni să te iau de la teatru, în automobil, că aş putea să te chem la mine într-un interior uscat, uscat, Emy, înţelegi tu, cu covoare groase pe jos, cu baie... cu baie, Emy, cu fotolii adânci şi lămpi regale, aşa cum văd în interioarele luminate când trec seara pe bulevard. Aş vrea să fiu bogat, Emy, azi când îndur mai multă mizerie ca oricând.

— Valeria bănuia, dar mie nu-mi venea să cred că erau zile când nu mânca, mai ales acum când nu mai avea slujbă la gazetă. Totdeauna oprea câte ceva dulce la masă pentru el. La început nu lua, mai făcea nazuri, dar ea stăruia, câteodată îl amenința si îl făcea să mănânce.

... Să fiu nu chiar bogat, Emy, aş vrea numai puţinul luminos pe care l-am găsit la un confrate la Râmnicul-Sărat, astă-iarnă, când m-a invitat pentru două zile la el. O casă mică, numai cu vreo patru odăi, luminoase toate, Emy, cu duşumele uscate, cu perdele albe la ferestre, cu un dormitor cu sofa mare, călduros, cu o cameră de musafiri — ba nu, pe asta aş desfiinţa-o, dacă eşti tu cu mine nu mai vreau pe nimeni — al cărei aşternut seara era olandă şi dantelă, cu o mescioară, şi pe ea o lampă portativă, să citeşti culcat... Biroul lui simplu de tot, dar aşa aş vrea unul pentru toată viaţa: o masă mare de stejar... Rafturi negre, până la jumătatea peretelui alb, pentru cărţi, un fotoliu

adânc pentru fumat ţigara. Ah, şi-o nevastă, o nevastă plinuţă, albă ca tine, cu ochii mari, verzi, numai viaţă, strălucitoare de curăţenie şi sănătate... ca un model de Tiţian, aşa ca Lavinia, ca Emilia, ca să prepare ceaiul... Să ai papuci calzi... Asta...asta... visez.

Si ştiu că e imposibil, Emy... Numai dacă nu cumva voi fi numit suplinitor într-un orăşel de provincie... vream să nu-ţi spun... dar gândul mă roade... Trebuie să-l spun cu un ceas mai devreme... Am vorbit cu Pillat, nepotul Brătienilor, şi mi-a promis că mă va recomanda dr.-ului Angelescu.

Tristul tău, George

P.S. Si o cameră de musafiri, Emy... Acolo va sta Valeria... scumpa Valeria pe care nici nu mă gândesc s-o las aci...

— Era atât de copilăros, încât îşi închipuia că o să mă las de teatru ca să merg la... Râmnicul-Sărat. S-a aplecat să examineze o cicatrice ca o aripioară albă pe care o am deasupra genunchiului: Când ai căzut cu aeroplanul?

— Nu, automobilul; m-am răsturnat lângă Paris.

Emy dragă,

E o copilărie... Iată-te acum şi geloasă... Dragă, dar n-a fost nimic, absolut nimic... În antract stăteam de vorbă cu autorul şi, când a trecut Lena Corematipe lângă noi, el a oprit-o şi-a întrebat-o ce impresie are... Pe urmă m-a prezentat... Spre marea mea mirare mi-a spus că mă cunoaşte din cetit... Si chiar mi-a spus titlul unei bucăţi a mea, apărută acum vreo trei săptămâni... Îţi spun drept, asta m-a impresionat foarte mult şi, om în toată firea, am început să mă bâlbâi... Pe urmă, foarte drăguţă, ne-a invitat în lojă pentru actul următor, căci se ridicase cortina... O găseam, îţi spun drept, încântătoare dar, cum se zice, nu e genul meu... Genul meu e alcătuit dintr-un singur exemplar în lumea aceasta şi acela eşti tu, Emy... Dacă vrei tu, renunţ

şi la ceaiul la care ne-a invitat pe mine şi pe Horia Dumbravă.

— Dar ce-a fost asta? Erai geloasă? (Căci numai asta nu mi-o închipuiam.)

Emilia a ridicat din umeri ca la o glumă nesărată... A întors capul spre mine cu exces de mimică, pentru că fizionomia ei caligrafică nu funcţiona decât în mare, scoborând gura brusc în jos, cu buzele ca un cioc de raţă, dispreţuitor şi făcea oarecum cu ochiul... ceea ce însemna: „Crezi asta?”

— Făceam aşa, pe nebuna... Nu, dar mă plictisea pramatia... de caţaoancă, că-l invitase în lojă. Aşa face cu toţi. Nu aveam eu chef ca el să stea în lojă cu ea... Şi pe urmă, lui, eu îi spusesem mai mult în glumă, aşa, haloimăs... ca să am ce spune, dar el o luase în serios. Şi sfârşind iar cu mimică, batjocoritor: Săracu... Îi era frică să nu sufăr...

— Ascultă, Emilia, tu ştiai că suferă din cauza ta?

— Aşa sunt bărbaţii, îşi fac idei... Desigur că suferea... Dar era mândru, nu arăta totdeauna... Şi pe urmă îi plăcea să vie la noi... De multe ori când nu eram acasă, venea şi mă aştepta. Sta de vorbă cu Valeria... ceasuri întregi... discutau... făceau planuri. Era pentru el foarte bine... Dar ce puteam face? Aveam atâtea pe cap. Uneori mă mai supăram. Şi cu o mândrie groasă: Ştii... pe mine să nu mă plictisească cineva prea mult...

Acum o nouă scrisoare pe hârtie de caiet.

— Asta e scrisă la noi, când mă aştepta, e hârtie de la rol.

Emy,

Te-am aşteptat până la 12 1/2... Îmi tot ziceam că vii şi aşa a trecut de miezul nopţii... Valeria spune că ai fost să repeţi la o camaradă acasă, şi bănuieşte că, întârziind şi prinsă de ploaie, ai rămas să dormi acolo... Am jucat amândoi tabinet. I-am luat două partide, deşi am prins-o

trişând... ne-am certat... Era să ne luăm la bătaie... Pe urmă ne-am împăcat... În jurul unor linguriţe de şerbet şi cafele... Ce bine era să fii şi tu acasă, Emy... Serile în care te văd sunt singurele în care nu mă simt un ocnaş al vieţii. Mă odihneşte un calm, o senzaţie de împăcare ca o morfină, în interiorul acesta al tău. Privesc în dormitor. Uşa e deschisă şi lasă să treacă din sufragerie o făşie lată de lumină, care cade transversal pe patul atât de alb, larg, curat, neatins; în fund luna bate prin fereastră, luminând pe dinafară abajurul galben.

Patul Emiliei într-adevăr e foarte curat, aşternutul extrem de fin şi alb, pentru că aşa cer interesele ei. E poate obiectul cel mai îngrijit şi mai luxos din casă, aşa cum vânătorii serioşi dau cea mai mare grijă şi fac mari sacrificii pentru obiectele de vânat... Ştiu de asemeni că actorii, când vorbesc de garderoba lor, nu o consideră ca pe un lux, ci ca pe un utilaj profesional.

... În oraşul acesta putred, în care totul e de vânzare... interiorul acesta e un refugiu de frumuseţe şi curăţenie... Mă ridic să plec, Emilia, nu fără să sărut cald mâinile Valeriei, duhul îngrijitor, protector, organizator al acestui locaş de vis. Te văd în patul acesta alb ca zăpada, cu braţele goale, cetind la lampă. Cu imaginea aceasta în minte, cu sufletul plutitor, cobor în strada cu trotuarul spart, cu ceaţa ploioasă... ca să străbat Bucureştii în lat, cu norocul meu.

George

P.S. Mă duc să-ţi aduc mâine biletele... cred că le-a oprit Găiceanu.

— Nimeni nu putea să-l mai înţeleagă... Uneori se supăra din nimic, era bănuitor, îl vedeam nu ştiu cum, pripit, amărât, plecând îmbufnat. Şi tocmai atunci n-avea dreptate.

Alteori era aşa de blând şi de cumsecade. Uite, timp de o săptămână n-am dormit acasă, eram cu unul... Valeriei îi era urât singură acasă, sta cu el de vorbă şi-i spunea că repet pentru un turneu... După aceea am plecat cu tipul la Braşov, iar Valeria i-a spus că am plecat în turneul Teatrului Naţional...

— N-a bănuit nimic?

— Pe urmă, după ce m-am întors, a mirosit el ceva.

Emy,

Îmi e peste putinţă să pricep ceva... Cum poţi să faci asemenea copilării?... Eram ieri seară la „Giordache”, într-o cameră separată de sus, când, ieşind pe culoar, la plecare, spre miezul nopţii, te-am văzut prin uşa deschisă de chelner, pe tine într-un grup de cheflii... Am crezut că-mi vine rău... Credeam că sunt beat, era să viu înăuntru... Am stat multă vreme în loc, ascultând... vorbeai, închinai, făceai propuneri, ce enormităţi n-ai spus. Erai desigur beată... N-am stat până la ziuă la uşă, de ruşine, dar eram în stare să te aştept în stradă... Emy, tu eşti un copil, nu-ţi dai seama ce groaznic lucru e să primeşti o invitaţie într-o cameră separată cu diva-nuri murdare şi oglinzi zgâriate cu pornografii... Dacă se află ceva, eşti compromisă pentru

totdeauna... Dragă, nu te lua după colegele tale... pentru că ele sunt nişte dezmăţate... Dar tu, Emy, gândeşte-te la Valeria, gândeşte-te la toţi cei care văd în tine o artistă mare... Sunt sigur că n-ai ştiut despre ce e vorba... Mi-e gura coclită... Mă simt bolnav, Emy.

G.

Am rămas cu hârtia înţepenită în mână... Ea se sprijinise cu umărul de mine şi sânul ei se instalase ca într-un culcuş, în îndoitura braţului meu, îl simţeam cu coastele. Întorc apoi capul într-o lungă mirare.

— La „Giordache”?

— Ah! ce a mai fost şi atunci... Ce motiv de ceartă, două săptămâni. De obicei n-aveam nici o grijă seara când mergeam în vreun local, că eram aproape sigură că nu-l întâlnesc... Totdeauna el mânca în birturi şi prin bodegi. În seara aceea se înfiinţa un club, nu ştiu ce spunea el, al scriitorilor. Şi aveau o masă a lor într-un salon. Noi eram un grup de şase-şapte inşi, mi se pare că era şi Gina, Lenta şi pe urmă şeful de cabinet cu doi prieteni ai lui... Parcă trebuia să vii şi tu în seara asta? Da, da... Parcă aşa spunea Mărginoiu? Noi, fetele, ne cam trecusem şi spuneam tot felul de prostii... Ne stropeam cu sifon, ne păcăleam unii pe alţii. Şi el era la uşă, dragă... Închipuie-ţi!...

În chipul acesta am înţeles oarecum cauza tragediei lui Ladima... Din pricina sărăciei nu putea să meargă în aceeaşi lume cu femeia pe care (oribil cuvânt) o iubea, şi atunci era cu neputinţă să exercite vreun control... Toate datele îi scăpau... Ea, care era totul pentru el, pleca gătită şi venea din oraş, cum ar fi mers într-o cetate nepermisă lui, de unde s-ar fi întors spunând ce vrea şi cât vrea să spuie... El era nevoit să creadă şi imaginaţia lui, necontrazisă de nici un incident al realităţii, putea să vadă o Emilie ideală, bună, suavă. Şi mai ales o Emilie plină de mister. Dacă nu vezi cotidianul unui om, ci numai aşa cum apare pe catedră, nu poţi niciodată să-l cunoşti. Construieşti numai o figură de profesor... Cotidianul Emiliei nu era, cum s-ar părea, sufrageria cu Valeria, unde ea cobora oarecum ca o prinţesă, ci patul ei plin de atâtea mistere, după-amiezele şi serile cu supeuri, o lume cu care el nu avea mai mult contact decât are călătorul de pe scara vagonului de clasa treia cu vagonul restaurant, sclipitor de lumină şi tacâmuri, în cuprinsul de lemn lăcuit al căruia evoluează (deşi doar la al şaptelea vagon) o lume absolut inaccesibilă, mai distanţată decât toate distanţele de parcurs în clasa treia, în cuprinsul întregii ţări.

— A venit să se plângă Valeriei... I-a bătut şi ei capul ca să-i explice ce „imprudenţă” am făcut: „Dacă e posibil

copilăria asta, Valeria?... În cameră separată la «Giordache»?...”

I-am spus cu jurăminte, bineânţeles, că n-am ştiut de ce e vorba... că am crezut că mergem în restaurant... că era ziua de naştere a Ginei... mai ştiu eu ce?... Două săptămâni a suferit îngrozitor... Nu mă mai săruta... ca să mă pedepsească, „să mă facă să sufăr”... era mereu gânditor, devenise mai bănuitor ca oricând. Mă plictisea, nu-i vorbă, puţin, căci fireşte ştia tot teatrul că e amorezat de mine, dar nimeni nu credea că trăiesc cu el, căci toţi ştiau că sunt cu Traian...

— Care Traian?... E vreun actor?...

— Eşti nebun?... Şi a făcut o strâmbătură de silă, dar la ea nu cred că era o silă fizică, ci una morală, însă mimica ei era nediferenţiată. Nu m-am culcat niciodată cu vreunul din teatru... E o prostie... Întâi că se află şi pe urmă încep invidiile, de nu te mai descurci: „Aşa?... te-ai culcat cu ăla şi cu mine nu?...” Sunt foarte drăguţă cu ei şi atâta tot... Ce rost ar avea să mă culc cu Băltăţeanu, să zic aşa?... Colegi...

— Dar Traian cine era?

— Un inginer de la Căile Ferate... Venea cu maşina să mă ia... Tot teatrul ştia că suntem împreună...

— Şi Ladima n-a ştiut nimic?

— La început n-a ştiut... pe urmă a aflat ceva... Dar am tăgăduit... spunând că aşa vorbeşte lumea... că Traian nu vine pentru mine... ci pentru Gina... A mers cam greu, dar până la urmă tot a crezut. Stai că-ţi arăt acum, că sunt câteva scrisori din vremea aia...

Intervin grăbit, speriat:

— Lasă-le la rând... şi surâd... Dar văd că ţii minte? Bună, indulgentă:

— Cum o să uit câte încurcături îmi făcea?

Mă uit la ea şi mă întreb însă dacă nu le-or mai fi citit şi alţii, aşa cum am făcut eu acum... dacă nu cumva ea le-a făcut accesorii ale patului ei profesional.

— Ce te uiţi aşa la mine? mă întreabă senin, surprinsă. O scrisoare pe toate feţele, cu litere mai lungi parcă...

Scumpă Emy,

Trebuie să-ţi scriu, căci am impresia că e singurul mijloc în care mai pot comunica, de o săptămână încoace, cu tine. Nu mai pricep nimic. M-am întâlnit ieri prin faţa teatrului cu Gina şi n-a fost chip să scot o vorbă de la ea... Ce sunt ascunzişurile astea?... Până şi Valeria a început să aibă, de câte ori o văd, un aer încurcat... Repetiţii şi iar repetiţii, deşi am impresia că totuşi nu joci decât prea rar pentru atâtea repetiţii. Emilia, mai fii puţin şi a mea... E aşa de puţin ce-ţi cer. Imaginea ta n-o mai pot dezlipi de viitorul meu... De altfel, e posibil să intervie o mare schimbare în viaţa noastră. Sunt în preajma unui mare eveniment... S-ar putea, Emy, ca în scurtă vreme să avem bani... bani... să ai ce-ţi trebuie, oferit de mine... Asta ar fi cea mai mare bucurie a mea, azi... Nu pot spune pentru moment... Ai să vezi... Ba da... trebuie să-ţi spun... Îţi reproşez că tu îmi ascunzi lucruri, şi chiar în aceeaşi scrisoare, eu însumi mă fac vinovat de asta... Emy, un prieten mai tânăr, foarte, foarte bogat, mi-a telefonat acum două seri la gazetă, căci se vede că nu ştia că am demisionat... Noroc că Negrea, secretarul, îmi ştia adresa şi mi-a trimis vorbă... A doua zi de dimineaţă m-am întâlnit cu el... În biroul lui am stat de vorbă un ceas întreg. Nu stă acasă, are locuinţă în oraş, pe Cometa. Foarte frumoasă, cu mobilă modernistă, care mi-a plăcut foarte mult. Uite despre ce e vorba... Un frate mai mic al lor a murit... şi vor să facă o fundaţie culturală... Bătrânul vrea să dea toată partea eventuală de moştenire a celui mort-sau o bună parte, pentru această fundaţie... E vorba de vreo 7— 8 milioane. N-au vorbit până acum cu nimeni şi prietenul meu a ţinut să mă consulte întâi pe mine. Din venitul cam de un milion pe an se vor face 100 de burse pentru şcoalele primare, căci bătrânul n-ar vrea să mai rămână nici un neştiutor de carte, 10 burse pentru

şcoalele secundare, 4 burse pentru Universitate... Din restul venitului, cam 5— 6000 de lei se vor da anual premii pentru literatură, muzică, pictură şi teatru. Astea le-am fixat eu... A vorbit şi cu bătrânul şi cred că au căzut de acord cu mine. Va fi şi un fond de ajutorare... Faptul că mi s-au adresat mie mi-a făcut o nesfârşită bucurie... E posibil să fiu numit secretarul acestei fundaţii. Ar părea lumea altfel construită, Emy.

Ca să discutăm mai mult, am luat ieri masa cu prietenul meu la „Modern”... a plătit el. Mâine ne întâlnim de-a dreptul la masă, ca să continuăm. M-a invitat tot el, dar acum trebuie să găsesc parale undeva, că n-are nici un Dumnezeu să-l las tot pe el să plătească.

G.D.L.

Emilia vede că nu mai dau nici un semn de viaţă, ca un bolnav în criză.

— Ce ai rămas aşa?... Ia uite cum a rămas!... Îşi încruntă puţin privirea, ca să înţeleagă mai bine, cu ochii aceia mari, care nu văd decât simplu... Ţi s-au umezit ochii? Ce e? Noroc că pot minţi aşa, reflex aproape.

— Mi-am adus aminte de fratele meu care a murit şi el.

Din cauza fratelui mi s-au umezit ochii, dar trebuie să mărturisesc, oricât ar fi de monstruos, că nu din cauza lui Sorin, ci din pricina acestui biet frate, frate adevărat, din acelaşi altoi de suferinţă, care era grav ca un profesor universitar, de o politeţă de ambasador pensionar, surâzând puţin îndepărtat, cu ochii calzi în orbitele prea mari... al cărui destin eu aş fi putut să-l schimb în această lună aprilie, când i-am vorbit despre această „fundaţie” şi n-am ştiut.

— Ai avut un frate mai mic?

— Da...

E înduioşată...

Aproape că a turtit cutia cu scrisori, trebuie să se ridice în cot, ca să luăm alta.

Emy,

Ce-a mai fost ieri? Ştiam că nu ai decât în actul trei şi am venit să te iau... M-am jenat să intru în cabina voastră... Îmi închipuiam că se îmbracă fetele şi ţi-am trimis vorbă... Mi-ai spus să te aştept şi pe urmă n-ai venit... Fetele mi-au spus că te-a chemat directorul... M-am interesat însă şi am aflat că nici n-a fost directorul în seara aceea la teatru şi nici nu vine de obicei la spectacol. Te-am căutat apoi pretutindeni... Nimeni nu mi-a spus... Nu te văd aproape două săptămâni şi atunci ne pierdem unul de altul?... M-am întâlnit cu Gina, care vrea să-ţi vorbească... Spune că nici ea nu te vede...

Întoarce spre mine capul rotund de pisică de lemn, cu orbitele geometrice.

— Ce-a fost şi atunci... Traian mă aştepta la „Elysee” şi nici prin cap nu-mi trecea că Ladima vine să mă ia... A trebuit să rog fetele să-l ţie de vorbă până plec, căci dacă s-ar fi luat după mine, îl ştiam, nu mai scăpăm de el. Pe ele le amuza foarte mult aşa... Vivi l-a luat în cabina cealaltă, şi el a marşat... Ele râdeau să se prăpădească... Nu pricepea nimic şi era mirat de atâta prietenie şi dragoste din partea lor.

Acum ţine ea, în mâna grăsuţă, scrisorile, şi eu citesc peste umărul ei rotund. Am făcut-o înadins pentru ca să mi le comenteze, fără să-i cer anume asta, căci, desigur că, numai aşa din reacţiune animală, ar refuza... Sub pretext că stau mai bine, m-am rezemat de ea cu un soi de familiaritate complice şi tandră... Creşte în mine o durere mărăcinoasă şi sunt actor într-un teatru care, ca teatrul în teatru din Hamlet, corespunde unei drame adevărate.

Scumpa mea,

Mâine vreau să te văd neapărat, Emy, am veşti bune de tot... Nici nu ştii ce înfrigurat sunt... Ieri am luat din nou masa cu prietenul meu, afară din oraş... Nici nu mi-am închipuit că s-au deschis grădinile şi mai ales că se poate mânca şi ziua acolo... La „Flora”, la prânz, parcă eşti într-o staţie climaterică în străinătate... Grădină mare cât un parc cu parmalâc verde, cu mese afară, aşa în plin soare... Galantarul bogat cu mâncăruri, chelnerii îngrijiţi îţi dau impresia de odihnă, de curat, ca de sanatoriu. M-am simţit aşa de bine... Pe urmă, după ce am luat cafele şi coniac, un coniac tare şi uşor ca o flacără galbenă, am făcut un tur cu maşina până la Otopeni... Cu toate că şoseaua era stricată, mi se părea că nici în leagăn, când eram mic, nu m-am simţit aşa de bine, la ora 2, după o masă bună, ca în fotoliul adânc şi elastic al maşinii (puţin ameţit de vin, e drept). Ei bine, Emy, fundaţia e pe cale să se realizeze... S-ar putea să mergem încă din vara aceasta la Râmnicul-Sărat... Căci acolo vreau să mergem, Emy. Obligaţiile mele de secretar nu mi-ar impune să stau în Bucureşti... Aşa încât în loc să trăim prost aci, am putea trăi curat şi frumos acolo.

Când îţi spuneam: „Emilia, dă-mi un an de aşteptare şi încredere, şi totul se va schimba...” Fii mâine acasă... Trebuie să stăm de vorbă.

G.D.L.

— Mi-era imposibil... Traian nu mă lăsa nici un minut liberă... Dormeam şi mâneam la el, dar Valeria nu-i spunea lui Ladima... Veneam numai să mă schimb acasă... El venea însă în fiecare seară şi juca tabinet, aşteptându-mă, cu Valeria.

— Şi cum s-a terminat cu Traian?

Trăsăturile caligrafice, adică fruntea senină cilindrică, sprâncenele aduse din condei, ochii mari neadânciţi în pleoapele grăsuţe, catifelate, se strâmbă într-o denunţare:

— Intrigile, dragă... Că în teatru e ca un viespar... I-au scris scrisori... Aş vrea s-o mai întreb, dar e în mine o drojdie de oboseală şi nemulţumire, când îmi amintesc de...

Fundaţia s-a făcut. Nu are venituri de un milion, dar are, e adevărat, un secretar. Nici o clipă, nici ca o bănuială măcar, nu mi-ar fi trecut prin cap că am putea oferi unui domn atât de bine postul acesta... In îmbrăcămintea lui serioasă, de profesor, în tonul academic, cum să-ţi spun? cu care vorbea, superioritatea intelectuală şi de om de lume pe care o manifesta nu ţi-ar fi permis nici o clipă să crezi că unui asemenea om îi poţi face ofensa să-i oferi un post de secretar al unei fundaţii particulare pe care noi l-am încredinţat unui tânăr student recomandat de un profesor. S-au dat premii, e drept, între altele şi unul de poezie. Tata a cerut Academiei şi unor scriitori cunoscuţi să decearnă „Premiul Sorin Vasilescu” de 30 000 de lei. Trebuie să spun cu sinceritate că auzisem că e un excelent gazetar, dar n-am ştiut, până la sinuciderea lui, că Ladima e şi poet, şi mai puţin, cum au scris unii atunci, că e un foarte mare poet. Premiul a fost dat deci altcuiva.

— Vrei să trimit să mai aducă ţigări? La ce te gândeşti?

— Da... mai pe urmă...

— Chestia cu ce credea el nu s-a făcut, dar pe urmă a găsit ceva la o revistă, nu ştiu unde... Lucra... era aşa... secretar... dar nu câştiga mai nimic.

Emy scumpă,

Ţin foarte mult să te rog un lucru... Am invitat la masă... mergem într-un loc unde se mănâncă admirabil, e o cârciumă pe Buzeşti, „La Nepotu” — trei buni prieteni ai mei... Le-am spus — numai lor, Emy — pentru că suntem foarte buni prieteni, căci ne vedem în fiecare zi la cafenea, că va veni şi logodnica mea... Emy, nu-ti închipui ce cald mi separe cuvântul acesta şi înflorit, numai când îl pronunţ:

logodnica mea... Aş fi fericit să fiu într-o seară în mijlocul prietenilor mei buni, cu logodnica mea... (N-am mai spus la altcineva la nimeni că suntem logodiţi, nu te supăra...) Dar cuviinţa cere să ţi-i prezint dinainte.

... Iată-i de pe acum, în scris. Unul, Bulgăran, este un mare savant, Emilia... Fireşte, nu e profesor universitar... pentru că numai diplomele contează în ţara asta... Are o teorie extraordinară asupra atomilor... pe care o va scrie şi o va traduce în franţuzeşte. A făcut descoperiri literare care au revoluţionat istoria literaturii noastre... Cibânoiu a fost cancelar la Externe... n-a înaintat pentru că ştii ce înseamnă să înaintezi la Externe; să fii din lumea lor şi să perii toată viaţa... Acum vreo cincisprezece ani, Cibănoiu a pus semnul mirării într-un ordin al secretarului general, care credea că St. Louis e un oraş din Franţa şi numise un consul acolo... E un mare teozof Emy, ai să-l cunoşti... Colaborează la o mulţime de reviste teozofice franceze şi germane... Are o bibliotecă imensă... Penciulescu, cel care întregeşte trinitatea, e, fără îndoială, cel mai deştept om din ţara românească... Ripostele lui sunt celebre... Ras, negricios, cu o faţă de consul roman blazat, e de o cultură care sperie şi pe profesorii universitari. N-a primit niciodată o catedră, a socotit nedemn de el asta... A preferat să fie suplinitor la un liceu particular, decât să se preteze la compromisuri.

Un profesor universitar care îşi pusese ochii pe el, de când era student, şi-a dat catedra şi fata după altul, când a văzut că Penciulescu face... mofturi. Ai să-i cunoşti, Emy, şi ai să vezi ce ţipi interesanţi sunt. Prin urmare, dragă, trec mâine să te iau pe la 8 1/2 nu?

G.D.L.

Se întoarce, şi acum încă deziluzionată, schimbă picioarele... se întinde, voinică, a plictiseală.

— Am fost... Vai ce seară... Erau nişte rable, de parcă eram în spital... Unu n-avea dinţi şi făcea spirite... altul

făcea pe curtezanu. Ce prieteni şi-a găsit el!... Am stat numai până la 11, că mi s-a părut o prostie să pierd noaptea cu o adunătură ca asta. Biletul ăsta (de la mine din mână) l-am găsit de dimineaţa, vârât pe sub uşă, e iscălit de ei trei.

Păcat, Emy, că n-ai stat... Prietenii mei te găsesc foarte bine... Le-ai plăcut enorm... Noi acum am încheiat... dimineaţa... Ei mi-au spus să trec să-ţi las pe sub uşă biletul acesta pe care iscălesc cu toţii. Cu cele mai dulci sărutări de mâini, G.

Gedem nu ştie ce comoară are. Bulgăran*... Nici ducele de Sagan n-a prezentat o aşa frumuseţe la un supeu prietenilor lui...* Cibănoiu.
Dacă aveai de gând să pleci aşa de repede, de ce ai mai venit? Penciulescu.

Cam în vremea asta, plecam pe câte două-trei zile din Bucureşti cu Traian... că încă nu rupsesem cu el. Avea inspecţii şi mergeam şi eu... Stăteam la hotel, până venea el, pe urmă ieşeam împreună la masă la restaurant. La Giurgiu... La Buzău... O dată am fost şi la Roman... Ladima era foarte enervat şi devenise bănuitor{12}. 1 Caută ţigări pe noptieră şi nu găseşte.
— Nu mai sunt ţigări?
Acum o scrisoare fără titlu, dezordonată, fără scrisul acela culcat şi mare, ci aproape drept şi mai mic.

Aseară treceam, pe lângă un grup, în faţa teatrului. Unul dintre actorii tineri povestea ceva şi toţi râdeau... Când m-am apropiat, toţi au tăcut şi păreau jenaţi... L-am luat pe Ion Sârbul deoparte şi, după câtva timp, necăjit, enervat, sâcâit, mi-a spus, îndurerat: „Gedem, eşti un dobitoc fără pereche... Niţescu povestea ce i-a făcut Traian Emiliei, pentru că a prins-o în cabină la un teatru particular cu un coasociat director... A văzut-o mergând cu el la teatru, la o

oră când nu puteau fi nici măcar repetiţii... A urmărit-o, a intrat în teatru şi de la uşa cabinei a ascultat şi a înţeles totul. Pe urmă?... Gedem, eşti un dobitoc fără pereche... cu tot geniul tău... La revedere... Nu te mai apropia de grupurile care râd cu hohote... Nu uita să depui cărţi de vizită la Anul nou şi la ziua onomastică lui Traian Justiniu. La revedere...” şi aplecat bătând mătănii. Nu sunt, Emy, nici fiirios, nici nu sufăr. Mi-e numai o imensă, o nesfârşită milă de mine... Fiecare suntem ursiţi de la facerea lumii să fim aşa cum suntem, aşa cum e ursit sâmburele să dea bostan, şi bobul de grâu spic... S-a făcut în mine ca o lumină de moarte şi înţeleg acum, neaşteptat, toate întâmplările şi toate faptele omeneşti ale acestui an de delir, de când te cunosc... Cu bine, Emy, fii fericită, căci există soiuri de fericire pe lumea asta pentru tot ce a creat Dumnezeu.

G.D. Ladima

— Am crezut că acum s-a sfârşit... A fost în mai asta, într-o ghină mizerabilă... Ştiam că pe întâi iunie sunt concediată de la Naţional. Speram să intru la alt teatru, particular... L-am pierdut şi pe Traian... Şi acum se mai supăra şi Ladima. O lună n-am mai ştiut de el nimic... Pe urmă am aflat că e bolnav.

În anul acela, în iunie, am avut şi eu un conflict cu el... Era în comitetul unei expoziţii de câini... Pentru că se ştia că e unul dintre cei mai buni cunoscători ai raselor de câini din ţara noastră. Pe maidanul fostei primării se făcuse o curticică prăfuroasă, mărginită de cuşti şi coteţe, cu tot soiul de câini şi căţei. L-am rugat să dea, în loc de premiul doi, premiul întâi pentru un pekinois mătăsos al unei prietene care nu-mi mai da pace.

— Nu te supăra, domnule Vasilescu, dar premiul întâi a fost dat de vreo zece ori până acum. Asta mă plictiseşte... Scuză-mă. Plec acasă. M-am săturat.

Emilia a luat un bilet, care, de altfel, venea la rând.

— Ce bilet este ăsta? şi îl cercetez mirat.
— De la un prieten al lui... de la Cibănoiu.

Domnişoară,

Iertaţi-mă dacă intervenţia mea este inoportună şi deplasată. Dar ştiu ce inimă bună aveţi şi sunt sigur că dacă sunteţi cauza unei atât de mari suferinţe, e că nici nu bănuiţi răul pe care-l faceţi... De vreo săptămână, domnişoară, prietenul nostru merge spre moarte... Pe căldurile acestea grozave, e singur, fără nimeni lângă el, şi sunt sigur că prezenţa d-voastră câteva minute lângă patul lui... ar fi ca un balsam... Doctorul i-a interzis să coboare şi noi facem, cu rândul, pe paznicii lui, dar avem foarte puţin timp liber.

Cibănoiu

— Eu tocmai plecam într-o excursie cu automobilul prin Ardeal... Dar s-a dus Valeria numaidecât... Ce-a găsit acolo zice că nu poate spune. El sta tocmai sus, la al treilea, pe Rahovei... Nu era măturat de zile întregi, o gândăcime să te sperii, haine şi ghete murdare, resturi de mâncare. Pe cărţi sta praful de un deget. El avea nevoie de pungi cu gheaţă pe frunte şi seara comprese calde la ficat... Era slăbit, neras, rufăria patului murdară, căci era o singură servitoare la toate trei etajele. Venea numai să măture şi să aducă apă dimineaţa. Valeria a venit înapoi acasă... A luat un ciocan, cuie, cearşafuri de pat şi o pernă cu feţele ei, a luat un reşou, că eu am vreo două-trei, că mereu se strică şi nu vreau să rămân fără nici unul.

Casa lui era veche, ca o cazarmă, dar avea electricitate şi priză pentru reşou, aşa că tocmai bine putea să încălzească apa.

Împreună cu Cibănoiu l-au coborât jos din pat... L-au aşezat pe saltele în fundul culoarului. A deschis ferestrele, a curăţat puţin de păianjeni, a măturat bine, a pus praf

pentru ploşniţe şi pâine muiată în acid boric pentru gândaci. A dres ea singură patul, că Cibănoiu nu se pricepea la nimic... A potrivit rafturile de cărţi. Pe urmă a primenit aşternutul, a spălat vasele şi paharele... Cibănoiu se minuna, nici nu mai recunoştea odaia... In fiecare zi, că eu eram plecată, se ducea la el; de câteva ori, când avea dureri, a stat şi noaptea lângă patul lui. Că era bolnav de ficat, nu ştiu ce avea, că nu avea voie să bea decât lapte. Spune Valeria că avea nişte dureri îngrozitoare, uneori îşi muşca mâinile ca să nu strige... Când îi treceau crizele stăteau de vorbă... Şi ei şi lui le plăcea să stea la discuţie... Spunea Valeria că despre mine n-a spus o vorbă tot timpul... Ea adusese un borcan de dulceaţă de acasă şi pregătea la reşou cafele, de trata prietenii când veneau... Seara se adunau toate rablele acolo şi zice Valeria că petreceau foarte bine.

De văzut nu ne-am văzut toată vara... Eu fusesem la Bârlad tot timpul... El mi se pare că a fost la un cămin de scriitori prin Transilvania... S-a angajat pe urmă la o gazetă de la Chişinău, dar nu ştiu de ce n-a stat decât două luni. Pe la sfârşitul verii mi-a venit un angajament de la Teatrul Naţional de acolo. Am bănuit eu că trebuie să fie ceva cu el acolo... Dar n-am primit... Trebuia să transportăm casa şi ne era greu.

Valeria dragă,

Nu înţeleg de ce te-ai grăbit atât să-mi trimiţi cărţile împrumutate... Îmi făcea plăcere să le ştiu la d-ta... Dacă vrei altele, oricând, toată mica mea bibliotecă îţi stă la dispoziţie... Ştiu că niciodată cărţile pe care le iubesc atât nu vor fi în mâini mai bune, mai îngrijitoare si atât de iubitoare ca ale d-tale. Mereu îndatoratul,

George Demetru Ladima

— În septembrie, când ne-am întors, Valeria, care împrumutase nişte cărţi de la el-nu le-a citit, că nu i-a plăcut nici una — i le-a trimis înapoi... Despre mine nu spunea nici un rând, nici n-o întreba niciodată... Aflase şi el, poate, că în toamnă era să mă mărit cu Arghiropol. Eram ca şi logodită...

— Arghiropol era un societar al teatrului? Nu l-au scos la pensie? Aşa auzisem parcă...

— Da, şi a stat la noi în casă vreo două săptămâni... Decât să fiu metresă pe degeaba a unui tenor, mai bine nevasta unui societar, că amanţi găsesc eu câţi vreau... (Ea nu spune limpede că vrea un bărbat „complezent”.) Arghiropol a şi stat aci, vreo trei săptămâni... Ladima ştia... când ne întâlneam pe stradă, mă saluta foarte rece şi aşa... foarte demn... Că nu mai venea nici la noi... Ii spusese Valeria că m-am logodit şi că de Sfântul Dumitru ne mutăm într-o altă casă, mai mare... La National, însă, tot n-am mai putut să intru... Nici Nae Gheorghidiu nu putea face nimic, că acum fusese scos de la minister şi îl atacau mai toate gazetele.

Domnişoară,

Am publicat astă-vară în cea mai de seamă revistă literară, Cugetul, în care public de obicei versurile mele, trei articole despre decadenţa teatrului românesc, care au avut oarecare răsunet, îndeosebi în generaţia tânără, dornică de o spiritualitate nouă. S-a hotărât să facem o grupare pentru teatru, i-am spus: Proscenium. Un tânăr regizor, Doriadi, care a studiat la Berlin cu Karl Heintz Martin, va pune în scenă. Înainte de spectacol vom ţine conferinţe arătând ce vrem. Sunt nădejdi mari că vom revoluţiona în întregime teatrul românesc învechit, rămas la formule vulgare, bulevardiere. Cea dintâi piesă pe care o vom juca va fi învierea lui Tolstoi, într-un singur decor, cu proiectoare şi recuzită modernistă... Te-am propus pe d-ta pentru rolul Maslovei şi, după oarecare discuţii, deoarece

se pare că Doriadi vrea pe altcineva, s-a căzut de acord. Pe bărbat îl va juca un tânăr absolvent al Conservatorului, Priboescu, pe care probabil îl cunoşti, pentru că se spun despre el lucruri extraordinare. V.I. Stefanovici, unul dintre cei mai reputaţi esteţi de la noi, va vorbi despre Tolstoi şi regia lui Gordon Craig. Spectacolele vor avea loc la Teatrul Popular. Sala va fi decorată în perdele cenuşii, iar scena transformată.

G. D. Ladima

— Deşi nu plăteau nimic şi ştiam eu cât timp se pierde cu repetiţiile, am primit... Venea şi el, în fiecare zi, la repetiţii, sta într-un stal în întunericul sălii, şi-mi vorbea foarte politicos. Îmi plăcea mult mai mult aşa cum se întorseseră lucrurile. Miroseam eu câteodată că trece anume pentru mine pe la uşa regizorului.

— Şi s-a jucat spectacolul?

— De vreo trei ori... Am aci şi critica...

A coborât si a scotocit într-altă cutie, unde erau tăieturi din diverse ziare... Afară de *Universul*, care nu găsea satisfăcătoare asemenea încercări si spunea că singura care a înţeles rolul a fost domnişoara Răchitaru, şi de Dimineaţa, care lăuda mult pe Doriadi, pe Priboescu şi remarca în treacăt pe domnişoara Răchitaru, „care a fost în rol”, toate celelalte critici mai mărunte vorbeau, aşa, călduros despre spectacol şi rând pe rând arătau că mai ales în scenele de beţie, Maslova a domnişoarei Răchitaru a cutremurat sala... „Are un temperament copleşitor, scria unul dintre critici, şi Teatrul National a făcut o greşeală de neiertat concediind-o.” Mai erau câteva reviste, mici probabil, pe hârtie velină, care cereau ca neapărat să se încredinţeze un teatru permanent lui Doriadi.

— Eu eram bucuroasă că asta îmi slujea ca să cer să fiu reangajată la Naţional, mai ales că nu mai puteam conta pe Arghiropol... care, după ce stătuse trei săptămâni în casă

la noi, rupsese logodna... Şi încruntând, prea puţin, centrul de întâlnire deasupra nasului, a atâtor linii caligrafice: Iar intrigi şi anonime... că ştii cum e acolo!... A aflat şi de falimentul băncii...

— Ce faliment? întreb uimit. Emilia se învineţeşte, se agită toată.

— Să nu mai vorbim. Pungaşii de la „Banca Gompos”... Mi-au mâncat un milion... Că tocmai vream să iau o casă în parcul Principesa Măria... Că mereu ziceam să ne mutăm... Acum!... şi îşi freacă vertical palmele desfăcute, cum ar toca banii cu două talgere de fanfară, în semn de „adio”.

Altă scrisoare, acum cu un scris mai nervos, mai grăbit şi mult mai oblic, fără titlu.

E peste puterile mele... Trebuie să-ţi scriu... Trebuie să-ţi vorbesc... Până mâine seară trebuie să se întâmple ceva, pentru că mi se rup zăvoarele minţii... De trei luni îndur o suferinţă care întrece puterea de rezistenţă a nervilor mei, depăşeşte tot ce e capacitate de îndurare si răbdare... Orice, Emy... dar vreau să fiu iar lângă tine... Să te aştept jucând tabinet cu Valeria... Mă cuprinde nebunia, mi separe dintr-altă lume posibilitatea pe care o aveam de a-ţi auzi paşii pe scară — oricât de târziu — de a te vedea intrând pe uşă, scoţând pălăria cu mâna stângă şi aşezând-o peste mănuşi.

Să privesc, sprijinit în coate pe faţa de masă cu pătrate albe şi roşii, obrazul tău rotund şi rumen, cu ochii mari verzi. Să ne certăm... să spui ce vrei... Sunt cel mai nenorocit dintre oameni, Emy, când sunt departe de tine. Prezenţa ta, alături de mine pe stradă, de cealaltă parte a mesei, în sufragerie, în aceeaşi încăpere, fie şi într-o sală de spectacol, mi-e mai necesară ca unui morfinoman doza lui zilnică.

Cel puţin înainte te puteam aştepta... Sufeream atâta... Azi până şi aşteptarea aceea, acum când de trei luni nu mai am dreptul acesta, mi se pare un paradis pierdut. Re-dă-mi-l... Pe lumea aceasta e tot ce mi s-a dăruit într-o viaţă de umilinţă, mizerie şi suferinţă.

George Ladima

Nu pot să întreb, decât după o lungă tăcere, în care mă apasă un soi de deznădejde, cu toate că surâd.

— Ce i-ai răspuns?

— M-am sfătuit cu Valeria şi ea a fost de părere să-l chemăm... Mai ales că acum mă certasem cu Arghiropol şi eram liberă de tot. Am întrebat-o pe Valeria dacă să mai spun vreo minciună ca rândul trecut, să mă dezvinovăţesc... Ea a spus să tac din gură... Că e mai bine pentru mine ca el să ştie adevărul.

I-am scris o scrisoare că îl aştept a doua zi seara, cu mare plăcere... Şi uite ce nebuneşte mi-a răspuns.

Era într-adevăr o scrisoare de înnebunit. Pe patru pagini nu era scris decât cuvântul „mâine”, în coloană, pe fiecare pagină şi de câte 10 — 15 ori.

Mâine
Mâine
Mâine
Mâine
Mâine
Mâine

Şi aşa toate feţele. La urmă doar atât: „Va mai fi mâine?”

— După aceea, ne-am văzut cam în fiecare seară... Avea bilete la cinematograf şi teatru luate de la ziare şi am ieşit împreună. De câteva ori am stat amândoi acasă de vorbă şi se ducea Valeria la teatru.

— Ascultă, ai fost din nou a lui?

— Nu... că nici n-a fost vorba de asta... Stăteam numai aşa de vorbă, că altminteri era idealist.

Mă uit la ea, e tot senină, mare şi goală.

Draga mea,

Toamna târzie e de aur, părul tău bălai e de aur, ochii tăi au licăriri de aur... Săptămâna asta e aurul vieţii mele... Sunt un nerod... Un nebun, că trei luni am suferit atât... Trimit două locuri din vreme pentru Valeria s-o invite pe prietena ei. Cibănoiu îmi spunea azi-dimineaţă că ar merge

şi el bucuros cu Valeria la cinematograf. Noi, care am văzut şi Carnea diabolică si Lord Satan, vom rămâne acasă...

George

Să rămâi cu Emilia, fără s-o ai!

Mă întreb ce poate fi intimitatea cu femeia aceasta, mai ales când nu e dezbrăcată?

— Ce vorbeaţi, seara?

— Până noaptea târziu... Despre teatru... despre actori, ştia o mulţime de lucruri. Uneori jucam şi noi tabinet... Îi plăcea, aşa, să stea aci.

Emy scumpă,

Ceea ce-ţi spuneam aseară e pe cale să se împlinească. Azi m-a chemat prietenul de care-ţi vorbeam şi m-a prezentat unui deputat, n-ai de unde să-l cunoşti, Nae Gheorghidiu... A rămas să ne întâlnim diseară din nou acasă la el... Prin urmare, nu pot veni... N-am vorbit încă despre condiţii... Ştiu că va fi un buget foarte scăzut şi lefuri foarte mici. Sper să iau cronica dramatică... Gândeşte-te puţin la mine diseară.

George Ladima

— Când am primit scrisoarea am rămas trăsnită... Nici azi, jur, nu mai înţeleg cum de el nu a văzut că Gheorghidiu este, ştii? arendaşul pe care l-a văzut la noi. Urmează apoi o seamă de bileţele scurte... fie că Ladima nu mai avea timp să scrie, căci acum scria aproape singur jumătate din gazetă, şi încă articolele cele mai de seamă, fie că nu mai avea nevoie să scrie, căci pe Emilia o vedea în vremea aceasta, probabil, când vrea. Era o activitate înfrigurată, politică, războinică... Poate o fi fost şi o diversiune sufletească — Nu sunt decât mici bilete:

Treci cu Valeria diseară pe la mine pe la redacţie... Mă luaţi şi mergem să mâncăm la „Mircea”.

Sau altul, pe hârtie cu antetul Veacului:

Nu te pot aştepta... Vino direct la teatru... Eu iau un ceai la redacţie... Vezi se, nu pierzi actul I, căci e o scenă foarte importantă... Observă că locul gazetei s-a schimbat, căci, din cauză că am apărut târziu, ni-l dăduse la fund si l-am trimis înapoi.

G.

Rămân din nou îndelung pe gânduri... Toată vremea aceasta de vreo câţiva ani încoace e a vieţii mele, şi trebuie să precizez că orice dată, chiar străină, trece prin existenţa mea ca un amestec de vis şi realitate... Ceasul care a bătut orele regulate până am împlinit 28 de ani e de atunci puţin strâmb. Trăiesc o viaţă în care nimic din ceea ce se întâmplă nu mai e cu semnificaţie simplă... Totul trebuie să corespundă, ca în vis, la altă situaţie, faptele capătă înţelesuri noi, unele printr-altele. Cuvintele nu mai sunt semne pentru ce e dincolo de ele. Mai înainte viaţa mea avea zilele săptămânii: luni, marţi, miercuri etc., care corespundeau cu zilele cifrate în calendar... când era ora 12, era ora 12... Dacă era cald, mi-era cald. Dacă aveam guturai, strănutam... Aveam un program, sau o lipsă de program, care se suprapuneau exact faptelor... Când cunoşteam un domn, era un domn, când cunoşteam „alt domn”, era „alt domn”, când mă culcam cu o femeie însemna că am avut-o, când un cunoscut spunea că-i plac ţigările Lucky Strike însemna că-i plăceau Lucky Strike. Dar de câţiva ani, printr-o acumulare de împrejurări deosebite, care ele însele or fi având vreun tâlc, semnele nu mai corespund conţinutului lor stabilit, faptele au alte cauze de cum le ştiu eu, dacă o femeie, care e zodia mea, râde, nu mai înseamnă că e veselă; când un domn e grav, corect şi

important, nu înseamnă că nu depinde în toată soarta lui de un cuvânt al meu, când fug de un surâs, poate însemna că îl doresc, iar un domn cu mustăţi războinice, pe care-l prelungeam într-un raion universitar, aflu azi că ducea pantofii Emiliei la cizmar... Ştiu că asemenea devenire e normală pentru nenumăraţi alţi oameni, dar ceea ce nu e normal e transformarea mea, automobilistul şi ataşatul de legaţie Fred Vasilescu. Iar acum când eu nu mai sunt cum am fost, ochii mei, prin care văd lumea, sunt, mai mult ca oricând, cum n-au fost niciodată, numai ai mei, şi înapoia lor sunt eu, numai eu... Nu pot să fiu înapoia altor ochi... Noţiunea de normal eu nu o am decât comparând existenţa mea de dinainte de a întâlni pe doamna T. cu existenţa mea de acum. Vedeam mai puţine colori, doar câteva nuanţe, mult mai puţine fapte, alte bucurii... nici nu bănuiam atâtea înţelesuri câte îmi sar în ochi de atunci încoace. Erau chiar mult mai puţine întâmplări pe lume şi semănau, groase, oarecum toate. Mi s-au ascuţit simţurile? Nu vedeam mai înainte nimic, ca atunci când treci pe lângă un copac, plimbându-te fără să-l vezi măcar, deşi nu eşti distrat, numai pentru că nici nu-ţi închipui ce ai putea vedea la un copac. Şi nici nu-ţi pui problema asta. Dar când tovarăşul s-a oprit privind, şi te opreşti şi tu, descoperi nenumărate forme şi fapte. Coaja copacului e crăpată într-un anumit fel, care te sperie cu diversitatea lui, sunt flori la rădăcina lui, de soiuri foarte diferite, e şi un muşuroi de furnici, pe care dacă-l priveşti atent descoperi alte întâmplări mici, dar neasemeni una alteia.

Femeia aceasta e tovarăşul care m-a oprit din drum, numai ca să privească el ceva, şi de atunci am început să văd şi eu o mulţime de lucruri. Mă gândesc că fără doamna T. n-ar fi existat în nici un fel Ladima în viaţa mea; iar întâmplarea de acum, care mă îngheaţă şi mi se pare în amurgul acesta călduros, în camera aceasta, dospită de suferinţe şi semnificaţii, nu m-ar fi oprit în loc nici cât să fumez o ţigară. Fără să-mi descopere ea anumite

răsfrângeri de orgoliu şi anumite gingăşii, fără să-mi fi arătat savoarea umilinţei, nu m-aş fi întovărăşit niciodată cu un om care m-a făcut „gujat” în plină lume; fără ea n-aş fi ştiut că a te întâlni noaptea cu un astfel de om şi a porni cu el apoi la Sinaia poate însemna o bucurie scăzută, grea, mai adâncă decât o călătorie la Londra, pe care o aşteptam atât când eram student.

Şi dacă toate aceste există, şi mai ales există aşa, e pentru că în toate, în orice lucru, în orice întâmplare şi neântâmplare, de când am cunoscut-o, dăinuie ceva din existenţa ei, imaterial, cum vibrează în orice organ, cât de neânsemnat, energia întregului. Şi nimic

nu mai poate să fie altfel, cum râul nu mai poate curge în sus. Mai ales de când a venit şi lovitura cumplită (care m-a făcut să citesc atât şi să caut explicaţii), lumea e azi pentru mine ca privită printr-o luptă şi impregnată de gândul existenţei acestei femei, cum e orice obiect înmuiat vag verzui, când priveşti lumea prin ochelari verzui. A bătut cineva la uşă.

— Emilia!... şi, mai sec: Emilia!... Vino puţin afară...

Îşi aruncă una peste alta pulpanele chimonoului roşu, lucitor ca atlazul, şi după ce a vorbit ceva dincolo, închizând uşa cu grijă, se întoarce înnodând fâşiile pe şoldul plin, cu o mutră mieroasă:

— Ascultă, nu te superi... dacă te las singur puţin... A venit croitoreasa. Se scuză şi nu ştie că asta mă împacă, mă domoleşte de parcă a sunat de recreaţie... fi spun cu un accent de sinceritate, pe care nu l-am avut niciodată în casa asta:

— Dar, Emilio, crede-mă... mă simt foarte bine... singur... Sunt obişnuit... Îmi place. Mi-a fost destul de greu să-l conving pe Nae Gheorghidiu să-l ia director la Veacul pe Ladima... El se gândea mai mult la un fost gazetar pamfletar, care schimbase câteva partide şi trecuse cu dezinvoltură pe la vreo cinci gazete de toate nuanţele... I-am spus însă, pentru că mă consultă foarte adesea, de se

miră şi tata, mai ales de când, la Londra, l-am pus în legătură, foarte solid, cu fabrica de arme şi muniţii cu care ne-am asociat, că trebuie să punem în fruntea gazetei un om nou, cu un trecut fără toartă de care să se poată agăţa învinuirile, ca să dăm autoritate campaniilor noastre... Nae Gheorghidiu socotea că fusese „lucrat” de către colegii de partid şi că numai din pricina aceasta fusese remaniat... Se duseseră împotriva lui câteva campanii foarte susţinute, pe chestia fabricii de muniţii din Ardeal şi mai ales pe chestia recepţiei avioanelor... O gazetă scrisă cu multă vervă pamfletară vorbea în fiecare număr despre „cosciugele zburătoare” şi de „fleoarţa de la Comunicaţii”. Gheorghidiu, deşi în oraş răspundea foarte cinic şi uneori spiritual, în birou, acasă, era foarte abătut... De multe ori de la Cameră, după şedinţele de noapte, venea la noi împreună cu tata şi îmi spunea mama — discutau în biroul cu hoteluri negre, cu abajur verde, până târziu, spre ziuă... Aci tata era cel mai curajos şi mai cu poftă de luptă: „Coane Nae, ascultă-mă pe mine... n-au nici o importanţă toate atacurile lor. Cine citeşte prostiile de la gazetă?... Ascultă-mă pe mine...”

Totuşi Nae, neştiind ce crede Ionel Brătianu despre el, părea foarte enervat. De două ori a încercat să răspundă prin Viitorul, dar a fost cu neputinţă, deşi, personal, era unul dintre favoriţii lui Vintilă Brătianu... A bănuit aci un ordin al lui Ionel. Când s-a dus să întrebe cum de i-a putut refuza un articol, lui, fost de două ori ministru, Ionel Brătianu l-a primit prietenos şi absent, avea aerul că nu-i vine să creadă. Pe urmă 1-a întrebat cum merge fabrica de muniţii, dacă speră să înceapă curând producţia... Când Gheorghidiu a adus vorba despre Viitorul, a spus că nu citeşte nici o gazetă, că toate sunt proaste şi „fără îndoială Viitorul mai proastă decât toate”.

După vreo câtva timp, mai ales că foaia pamfletară îl batjocorea îngrozitor, a hotărât să scoată şi el o gazetă... Ca de obicei, mai toţi banii i-a dat tata, căci Gheorghidiu socotea că în afacerile comune el aduce destul inteligenţa şi

influenţa lui, urmând ca tata — asociatul fidel de zece ani — să aducă materialul. George Ladima, om în toată firea, cu reală prestanţă, ca să zic aşa, a făcut o foarte bună impresie... Mustaţa blondă, întoarsă în sus, bărbăţia lui bătăioasă, un fel de încredere în sine l-au impresionat pe tata. Eu îl sfătuisem să aducă şi un proiect de buget lunar, pe care să mi-l arate mie mai întâi... Am luat masa împreună în garsoniera mea... Bietul om era foarte mirat când a văzut la masă pahare de Murano şi, timp îndelungat, a privit ca un copil cupele joase de forma ghindei, cu muchiile poligoanelor albastre şi cristalul pereţilor albăstrui, în locul paharelor albe, drepte sau cu un picior. Abia în anul acela începuse moda şi primisem cadou un serviciu pentru douăsprezece persoane, garnitura întreagă, de la o doamnă prietenă, care niciodată nu vrea să vie în garsoniera mea, dar spunea râzând că: „Veghează asupra ei”. Bilanţul lunar adus arăta 280 mii de lei tipografia, 22 de mii localul, 100 de mii de lei cheltuieli de administraţie, 300 de mii de lei lefuri redacţia şi administraţia. În total 700 de mii de lei pe lună, în afară de 200 de mii cheltuieli de început (mobilier, instalaţie, reclamă)... Ladima îl scrisese pe o coală de hârtie cu foarte multă grijă, caligrafic aproape.

Mi s-a părut foarte rezonabil. Tata a întrebat însă câte exemplare vom trage. I-am spus că Ladima socoate că vom putea scoate 10 mii de foi zilnic. Gânditor, şi-a aprins ţigara şi pe urmă m-a întrebat, cu privirea puţin obosită, fixă, fără ochelarii negri, cu un aer somnoros: „Câte se vor vinde din ele?” I-am spus că toate, el a fost însă de părere că nu vor merge mai multe de şapte mii... „Cât face şapte mii înmulţit cu doi?”-”!?”— „N-o s-o vinzi cu doi lei bucata?”— „Cât fac paisprezece mii înmulţit cu douăzeci şi şase?”-”!?”— „Păi nu ai douăzeci şi şase de numere pe lună?” Am înmulţit, am adunat... „364 de mii”— „Atâta e bugetul. Eu acopăr o eventuală pierdere de 100 de mii de lei pe lună.”

Tresar... dincolo a căzut ceva, un obiect... nu-mi dau seama ce, dar e profund neplăcut să te simţi, gol cum sunt

eu, prizonier într-o casă necunoscută. Nu ştiu cine e acolo... Nu ştiu ce se vorbeşte, ce fac cei din camera vecină... Aş vrea să trec dincolo să văd ce e, dar ar trebui să mă îmbrac, iar îmbrăcat nu ştiu cum aş mai citi scrisorile. Aş deştepta atenţia Emiliei asupra interesului pătimaş cu care le descifrez. Aş pierde şi comentariile şi amănuntele ei. Rămân aşa... Aprind o nouă ţigară şi simt că a gândi, a rememora azi, îmi face bine, că e o circulaţie în mine ca o descongestionare. A desluşi, a trăi în trecut e ca o voluptate, fie şi dureroasă, pe care nu pot s-o întrerup, cum creşterea nici unei voluptăţi nu poate fi întreruptă prin propria voinţă.

A doua zi am mers cu Ladima la noi acasă (âi spusesem să vie bine pregătit, arătându-i ce reducere avea de gând să facă tata) şi a fost o discuţie de trei ceasuri.

— Domnule Vasilescu, spunea Ladima, gesticulând aşezat, cu amândouă coatele pe masă, cu un zâmbet binevoitor, e cu neputinţă să scoatem gazeta cu suma asta. Uite aci oferta tipografiei: 60 mii de lei un număr în patru pagini, pe săptămână, socotit un sfert de pagină reclamă, 10 mii de foi tiraj. Şi, ca în paranteză: 5 mii e zaţul şi tipul, 5 mii hârtia. Aci nu începe nici o reducere. (Totuşi tata a obţinut cu 50 de mii de lei pe săptămână, la tipografia unui fost ajutor de primar liberal.) Local, în centru, mai ieftin de 200 de mii de lei pe an nu se poate găsi... Nu-i aşa?... Deci 16 mii pe lună. Lumină, apă, încălzit 3.000 pe lună, servitorul 3.000... adică 22 de mii pe lună...

Şi a rămas, ca la un sfârşit de demonstraţie, cu umerii aduşi în faţă, cu palmele desfăcute în lături, cu buza de jos răsfrântă. Convins.

— De ce un local de 200 de mii de lei pe an? Ladima, încurcat, dar cu superioritate, a ridicat braţele:

— Un birou pentru dumneavoastră...

— Nici eu, nici Fred, nimeni nu va călca pe la ziar... Nici nu se va şti că am vreun amestec în această chestiune... una directorul, una redactorii, alta administraţia... Mai

departe... şi, înfundat în fotoliu, fără să privească, sprijinind cu mâna, de prisos, ochelarii negri, tata aştepta, oarecum agresiv.

Ladima şi-a răsucit mustaţa, a consultat notele.

— 3 mii cheltuieli de administraţie şi expediţie, de număr. Bătrânul a ridicat capul, cu ochii pe jumătate închişi a nedumerire.

— Asta?

Ladima a înşirat profesoral:

— Timbre, sfoară, transport, telefon, hârtie de împachetat...

— Pune 1.500... de număr... 26 de numere... Şi se îngâna după obiceiul lui, ca să aibă timp de gândit: ă-ă-ă-... da, 15.000... ă-ă-ă... zi 40.000.

Ladima ridica din umeri exasperat, cu mustaţa blondă bătăioasă... Şi pe urmă sec:

— 6.000 Rador... Telegramele din străinătate...

— N-avem nevoie... apărem la două după masă, le tăiem din gazetele de dimineaţă. Spun drept că mă enerva spiritul de speculă al tatei.

— 300 de mii lefurile în administraţie şi redacţie.

— Adică? Şi tata şi-a ridicat ochelarii care-i căzuseră pe nas, cu o mână, ca să privească mai drept, mai pătrunzător[{13}].

— Un administrator, 20 de mii.

Tata a sărit din fotoliu, a trântit braţul în cămaşă, cu manşeta burlan pe masă (că era cald de tot).

— 20 de mii pe lună?

Ladima a scăzut tonul şi a luat o manieră domoală de tratative diplomatice.

— Domnule Vasilescu, administratorul e tot atât de important la o gazetă cât şi directorul. El răspândeşte gazeta.

— Îţi dau eu un om priceput cu 12 mii pe lună...

Cred că tata vrea să „dea omul” ca să aibă şi pe cineva de încredere la administraţie.

— O dactilografă, 6.000.

— Ca să scrie articolele?

— Nu, adresele abonaţilor, corespondenţa administraţiei, întors aşa, cum sta, a întrebat mirat:

— Adresele abonaţilor nu se tipăresc?

— La început, până se fixează, se scriu numai la maşină. Tata a mârâit, şi-a ciupit mustaţa tunsă...

— Hâm! Hâm!

— Cinci mii de lei un expeditor.

— Asta ce e?

— Expediază prin poştă gazeta, o dă în Bucureşti vânzătorilor.

— Asta nu poate s-o facă administratorul?... sau servitorul?...

— Nu, aceia au altceva de făcut... În redacţie: trei redactori a câte 20 de mii pe lună... 60 de mii... doi a câte...

— Mă rog, întâi pune un director cu 20 de mii pe lună... Doi redactori, unul cu 10 mii şi altul cu 8 mii pe lună.

Lui Ladima nu-i venea să creadă:

— Domnule Vasilescu, dar e peste putinţă să găseşti redactori cu 8 mii de lei pe lună.

— Cum nu? Lasă... Cunosc eu gazetari care pentru 8 mii de lei pe lună îţi scriu o gazetă întreagă... că mor, săracii, de foame...

Ladima s-a sculat din fotelul negru de la birou, unde semăna cu Marcel Prevost, luminat de lampa cu abajur verde...

— Domnule Vasilescu, aşa nu se poate face gazeta. Şi tata a simţit că a mers prea departe.

— Domnule, de ce-ţi trebuie atâţia redactori?

— Îmi trebuie în fiecare zi: un articol de fond, un articol în mijloc, un articol coloana 6— 7 în margine, un foileton... Unul dintre acestea îl voi scrie eu, celelalte trei, alţi trei redactori... Vom face rotaţie la fiecare dintre categorii. Mai sunt necesari doi redactori, pentru cursive şi pagina literară, că trebuie s-o punem, câţiva cronicari, trei

reporteri, un secretar de redacţie, un ajutor, doi corectori... E un minimum de personal la gazetă... Cum vezi, în total 166 de mii pe lună...

Tata a zâmbit aproape cu duioşie, ca unui bolnav.

— Ţă... ţă... ţă... Asta nu se poate, domnule Ladima... nu se poate... Reporterii, n-ai nevoie de ei, tai din alte gazete.

Ladima a sărit în sus, cu mustaţa indignată, şi ceea ce mă uluieşte azi, când ştiu din scrisorile Emiliei ce lipsuri ducea, e îndârjirea şi hotărârea cu care dicta sutele de mii.

— Dar atunci vom apărea cu material trezit, cunoscut din ziarele de dimineaţă.

— Îl mai aranjaţi dumneavoastră... În afară de dumneata, doi redactori şi un secretar de redacţie ajunge... Patru inşi pot scrie foarte bine o gazetă.

Amicul meu a făcut ochii verzi mari cât prunele, obrajii poroşi i s-au contractat:

— Dar secretarul de redacţie... nu scrie la nici o gazetă din lume. El numai adună materialul, îl pune în ordine, paginează...

— De ce să nu scrie? Va scrie...

Rezultatul a fost că Ladima a plecat acasă... declarând că în condiţiile acestea el nu poate să-şi „ia răspunderea”.

L-am căutat cu maşina... am trimis şoferul sus să-l cheme, căci îl luasem dinadins (şi pe urmă l-am trimis acasă pe jos). Am fost la Şosea şi i-am explicat ce greşeală ar face să refuze. Ştiu că tata e în stare să discute, cu şanse de succes, orice i se prezintă, chiar chestiuni pe care nu le cunoaşte, căci aplică principii permanente de conducere în afaceri. La fel a câştigat şi acum, căci Ladima a cedat, şi bugetul a fost fixat la 336 de mii (adică mai puţin chiar decât fixase tata însuşi, în cea dintâi hotărâre a lui) plus o sumă de 100 de mii pentru „lansare”. Localul a fost găsit pe strada Matei Millo, la etajul al doilea... Nu ştiu cum era, că n-am fost niciodată...

Uşa se deschide fără nici un avertisment, şi apare din nou Emilia, care se îndreaptă spre şifonier. Tresar enervat:

— Dragă, închide, te rog, uşa bine...

— Dar nu e nimeni... Dacă-ţi spun... e o verişoară a noastră, croitoreasă, care a venit să-mi probeze rochia. Trebuie să-i aduc nişte garnitură.

— Şi-adineauri, ce a fost zgomotul acela?

— Care zgomot... N-a fost nici un zgomot.

— O bubuitură, nu ştiu ce-a fost. Cu faţa mirat caligrafiată:

— A! a căzut un ghiveci cu flori, când s-a întors Cleo în jurul meu, să prindă cu ace. De ce n-ai dormit?...

— Dragă n-am nevoie să dorm, mă simt bine şi aşa... Mai fumez... Dar închide repede uşa.

Caută, întoarsă, în sertarul de jos şi cum stă aşa, cu bucile pline aşezate pe călcâie, şoldurile şi coapsele imperiale, care întind chimonoul lipit ca o piele, desfăcute, i s-au dilatat enorm. E un maximum de Emilia, e propria ei statuie.

— Vin numaidecât, nu te supăra... Mai avem puţin.

E o situaţie imposibilă. Deşi m-am acoperit cu cuvertura până la gât, mă simt gol, penibil de stânjenit pentru mine, pentru ele, pentru aceea care e afară şi nu se poate să nu gândească, să nu-şi închipuie ce e înăuntru... Dar...

Succesul gazetei, trebuie să recunosc, a întrecut cu totul planurile dintâi. George Ladima, după ce s-a ocupat cu pasiune de organizarea ei, o scria — căci el o scria mai toată — cu atâta înfrigurare şi cu un soi de curaj aspru, neaşteptat, încât izbutise să surprindă atenţia şi interesul publicului. O botezase Veacul, şi când propusese numele acesta, Ladima avea o voce gravă şi groasă, cu o drojdie de dispreţ, căci îl transformase în simbol. Nae Gheorghidiu, nu numai că nu apărea în nici un mod la gazetă, dar nu lua parte nici la reuniunile de seară, după masă, la noi în biroul cel mare şi întunecat, cu foteluri de piele neagră răbufnită, prea mari, cu lămpi cu abajur verde, care nu luminau în jos, auriu, decât mescioarele pe care erau aşezate... Tata era cel

care discuta cu administratorul şi cu Ladima. Dar nici tata nu apărea nicăieri ca proprietar, numai la tribunal, unde gazeta fusese înscrisă pe numele lui. Nae Gheorghidiu adusese însă în redacţie un fel de prim-redactor, pe care-l impusese anume, cu indicaţia că nu trebuie să ştie nimic Ladima... Mărturisesc că nici n-am văzut vreodată atât devotament, ca la acest gazetar, pentru Nae Gheorghidiu. Discreţie, spirit de apărare, umilitate... El trecea dimineaţa pe la patronul lui şi se ducea la redacţie, cu articolele uneori scrise gata. De la început am bănuit însă că va fi greu de colaborat cu Ladima, căruia nu i se putea spune clar care va fi direcţia gazetei. I s-a afirmat numai că va fi o reacţiune împotriva „conducerii" liberale. El, mi se pare, după cele ce au urmat, a înţeles că e vorba de o reacţiune împotriva doctrinei liberale, ceea ce era cu totul greşit, căci şi Nae Gheorghidiu şi tată-meu înţelegeau să facă cel mult un soi de dezidenţă în partid.

Încă din primele numere, Mateevici (aşa se numea devotatul lui Nae Gheorghidiu) a pornit un atac împotriva foii pamfletare, în care patronul lui era tratat de „fleoarţă" şi „negustor de cosciuge". Din greşeală, fără să ştie cine a scris articolul, cel atacat a răspuns cu o notă veninoasă împotriva lui Ladima, personal. Seara, la noi acasă, acesta tremura de enervare. Era uluit că a putut fi atacat personal şi se vedea hotărât pe o polemică violentă, ceea ce convenea fireşte lui Gheorghidiu.

Timp de două săptămâni Veacul a dezlănţuit o campanie aproape sălbatică împotriva celui în care toată lumea vedea un fel de dictator al polemicii româneşti. Acesta nu numai că atacase pe Gheorghidiu, pentru „afaceri veroase", dar izbutise să-l facă să treacă drept un imbecil ridicol, deşi înainte de campaniile acestea, deputatul avea reputaţia unui om de spirit (nu-şi mai amintea nimeni de asta). Ziaristul acesta, în aparenţă violent şi dezordonat, nu era lipsit de o judecată rece, reţinută, ca să zic aşa... Cred că el şi-a dat seama că opinia publică, la noi, e incapabilă de

discernământ, dar în acelaşi timp şi mult mai sensibilă ca orice altă opinie publică.. De asta sunt sigur. Din pricina acestei lipse, orice scris produce impresie profundă şi întotdeauna cel care scrie are absolută dreptate. Ştiu o anecdotă care mi se pare că s-ar aplica foarte bine opiniei publice româneşti. Se zice că un sultan a vrut să judece el însuşi într-un proces. I s-au înfăţişat deci părţile şi a început să vorbească cel cu plângerea... Uluit, sultanul s-a întors către cadiul, care făcea un soi de oficiu de grefier, şi i-a spus, ca omul care a descoperit America: „Ăsta are dreptate... Să ştii că are dreptate.” Dar a vorbit şi pârâtul, vreme îndelungată, după cât se pare, căci sultanul s-a aplecat către cadiu din nou: „Şi ăsta are dreptate!”... Atunci nedumerit, cadiul i-a atras, cu temenele, luarea-aminte că nu e cu putinţă ca amândoi să aibă dreptate... Şi sultanul, uimit de această descoperire, i-a spus mângâindu-şi cu înţelepciune barba: „Şi tu ai dreptate!...” Oricine „ânjură” pe cineva la noi, în gazetă, „are dreptate” şi tulbură. Se înţelege de la sine că această excesivă sensibilitate a opiniei publice româneşti faţă de orice afirmaţie însemnează anularea însăşi a oricărei opinii adevărate, capabile de luptă şi rezistenţă. Pamfletarul acesta extrem de inteligent a înţeles acest lucru şi atunci a adoptat ca principiu deliberat: beştelirea crâncenă a celui pe care vrea să-l combată... Ca urmare a faptului că nu sunt în stare de o opinie reală şi de discernământ, românii sunt poate şi neamul din lume cel mai sensibil la ridicolul exterior. Am înţeles asta în timpul cât am fost la legaţia din Londra. Nicăieri nu sunt, cred eu, mai puţini maniaci, adică în realitate mai puţini oameni cu viaţa interioară ca la noi. Aş vrea să fiu limpede, dar când nu ştii să scrii poţi s-o faci boacănă; nu vreau să spun că toţi maniacii au viaţa interioară, dar ţin să afirm că, după părerea mea, după câte am înţeles de pe unde am fost, orice om cu viaţa interioară trebuie să-şi organizeze traiul de toate zilele, să şi-l simplifice pe baza câtorva deprinderi sistematice, manii,

cum le numesc ceilalţi, care-l scutesc de atenţie exterioară, de explicaţii şi de pierdere de timp... dacă nu e încă limpede, poate că am să mai revin, căci faptul că englejii, francezii, germanii şi nordicii dau cel mai mare număr de maniaci mia dat mult de gândit când eram în străinătate. Şi cred că e şi uşor de constatat din istorie că mai toţi oamenii mari au avut manii, adică au avut curajul să treacă puţin drept ridicoli. Un om ridicol e însă un om pierdut într-o ţară incapabilă de discernământ şi aprofundare. Asta a priceput uluitor de precis pamfletarul acesta care ridicase, ca să zic aşa, la rangul de principiu, beşteleala... Găsea fel de fel de calificative oamenilor politici, unele de mare succes, cum a fost, de pildă, acel de „bezofonul” cu care l-a pricopsit pe un şef de organizaţie liberală provincial, gros, cu gât îndesat şi vocea pârâiată. Pe Nae Gheorghidiu, pe care-l botezase „floarţa” (ras de mustăţi, cu obrajii căzuţi de primadonă de 60 de ani, se cam potrivea ca înfăţişare), „târfa”, „negustorul de coşciuge”, timp de un an în fiecare zi, îl distrusese. Cred că dacă, după demisia cabinetului Ştirbey, în care Gheorghidiu, aşături de alţi trei liberali, reprezentase partidul, Ionel Brătianu nu l-a mai luat în noul minister din august, e poate şi rezultatul acestei beşteleli care uluise publicul şi făcuse din cel atacat în fiecare zi, în articole şi note, o figură populară ridicolă. Bietul Gheorghidiu aştepta la noi acasă, în frac, căci trecuse să iscălească nişte hârtii, sigur că o să fie chemat să depuie „jurământul” şi nu-i venea să creadă când a aflat din ziare lista noului cabinet liberal fără el. A fost bolnav o săptămână... Cum am spus, campania dusă împotriva lui nu numai că infiltrase tineretului liberal convingerea că Gheorghidiu a compromis, prin afaceri veroase prin contracte scandaloase, partidul, denunţându-l în fiecare zi, ca miliardar din furturi şi prevaricator, sau ca asasin al aviatorilor, încât toţi îi cereau capul în partid, ca pe al lui Moţoc; dar îl înfăţişase pe omul acesta, care înainte de război trecea drept un om „şarmant” şi spiritual, drept

idiot, pur şi simplu, chiar puhav, respingător... Am încercat să arăt, şi uneori am izbutit, celor cu care am discutat, că nu e adevărată legenda afacerilor fabuloase a acestui om... Ceea ce n-am izbutit însă niciodată a fost să mai creadă cineva că Nae Gheorghidiu e inteligent şi spiritual.

Şi totuşi, dovadă că e inteligent e faptul că şi-a dat seama de cauza răului şi a găsit leacul. Trei săptămâni după campania cu accent feroce a Veacului, şi numele lui, nici în vreo aluzie măcar, nu mai exista în gazeta care-l terfelise atâta{14}.

Încălzit, clocotitor, cu un soi de răutate, în expresie, Ladima ataca acum întreaga clasă conducătoare... În gazetă singur Mateevici publica articole de laudă, şi acelea priveau întotdeauna, firește, simpatiile şi aranjamentele lui Nae. De asemenea, Mateevici mai ataca, tot fără semnătură, evident, căci gira Ladima, pe toţi conducătorii tineretului. Erau loviţi cu câinoşie, urmăriţi personal, unii cu adevărat desfiinţaţi... *Veacul* semăna teroare, mai ales — ceea ce m-a surprins mult — în partidul liberal... La club, la consfătuiri, Nae Gheorghidiu era acum temut şi ascultat... Mai ales că tot obţinuse din partea lui Ladima făgăduiala că nu va ataca personal familia Brătianu (pretexta o îndatorire sentimentală din vremea războiului) şi nici partidul însuşi (care făcuse Unirea etc.). Căci aceste atacuri, se ştia, erau singurele pe care nu le iertau niciodată Brătienii{15}.

Succesul cel mai neaşteptat a fost poate cel de ordin material... Veacul atingea, după nouă luni, tirajul excepţional de 14 mii de exemplare. Presupunând că aveau să se încaseze toţi banii, era limpede că foaia, nu numai că nu era o sarcină, dar aducea oarecare câştig, mic, ce-i drept. De altfel, era făcut şi cu o cruntă economie. Faptul că Ladima era absolut invulnerabil — şi se făcuse investigaţii la tribunalul din oraşul lui de naştere, detectivii îi urmăriseră tot firul trecutului, îi scrutaseră viaţa — făcea posibilă orice campanie. De el nu se putea agăţa nimeni... Nu i se putea

riposta cu violenţă personală, penibilă aproape, cu care ataca el.

Nae Gheorghidiu, miercurea seara, când mânca la noi acasă, surâdea cu fălcile rase şi căzute, de copoi bătrân: „Să ştii că-l fac om pe ăsta... Îmi place... Unde naiba l-ai găsit, Lumânărarule? Uite, îţi dau cuvântul meu că-l fac om.” Când Nae Gheorghidiu spunea: „Îl fac om”, punea în asta un fel de religiozitate înduioşată, sinceră, ceva care venea dintr-un trecut îndelungat, că mă întrebam la urma urmelor, impresionat: „Oare Ladima nu e într-adevăr om?”{16}.

Pot să spun că în zilele acestea am văzut încă o trăsătură de caracter a lui Nae Gheorghidiu, care m-a impresionat... *Veacul* ducea o campanie de ecouri şi *guerilla* mai ales împotriva unuia dintre fruntaşii liberali, Anibal Dimescu, cel care trecea drept unul dintre conducătorii spirituali ai tineretului şi care obţinuse remanierea lui Gheorghidiu... Erau mai mult note de ironie şi compromitere politică, fără vreo accentuare morală, căci Dimescu părea inatacabil mai serios. Se vede că vreun duşman, probabil chiar din cercul familiei, în sfârşit cineva care nu avea curajul să atace pe faţă, dar îl ura atât de mult, încât ar fi vrut să-l vadă prăbuşit, chiar fără ca măcar să ţie să se ştie că de la el îi vine, a trimis la redacţie un dosar, a cărui publicare scotea pe acest fruntaş nu numai din viaţa politică, ci şi din cea publică... Până în cele din urmă, am ajuns la convingerea că a fost trimis de o femeie, care n-a ţinut să păstreze, pentru folos personal, un asemenea document. Pagina era gata aproape culeasă, cu clişee fotografice şi facsimile care ar fi produs senzaţie. Ladima, care se înverşuna uşor când nu-şi vedea victimele în faţă, aşezase totul cât mai expresiv. Nu ştiu dacă Gheorghidiu a aflat întâmplător, sau i-a spus Mateevici de acest chilipir polemic, destul că, dând un telefon acasă la noi, a cerut ca tata să se ducă neântârziat la redacţie şi să scoată pagina cu fruntaşul liberal. S-o aducă la noi, unde avea să vie şi el. A cerut, frământat de

gânduri, cu un zor nervos, şi dosarul şi corectura foii. Le-a examinat îndelung... Pe urmă a împachetat-o frumos şi a chemat la telefon, chiar de la noi, din birou, pe cel ameninţat. Eram şi eu acasă... „Alo... domnul Anibal Dimescu?... foarte bine... Aci, Nae Gheorghidiu...” Nu pot să ştiu ce mutră a făcut celălalt, dar cel de lângă noi avea fălcile rase, mari, căzute, dar ochii verzi, stinşi totdeauna, îi avea acum ficşi, îşi absorbea buzele... M-a uimit ce palid devenise. I se vedeau, mai puţine, dar clare ca o stropeală roşie, păienjenişurile vaselor sângerii din obrajii căzuţi, din spinarea nasului poros şi coroiat. Şedea în fotoliul larg, de piele neagră burducată, împărţit în romburi molâi de uzură. Avea emoţia unui debutant... dar, făcând o sforţare de bolnav cu voinţă, a vorbit cu un aer de familiaritate, de indiferenţă şi bunăvoinţă de neaşteptat: „Uite ce e, dragă, una din gazetele de după-amiază pregătea pentru astăzi o pagină de necuviinţe la adresa dumitale, pe baza unor documente probabil apocrife...” Şi se strâmba ţuguind buzele, ca un dos de găină, chiar la telefon. A tuşit puţin, hm... hm!... „Întâmplător am aflat, din fericire la timp, şi sunt bucuros că am avut atâta trecere ca să împiedic apariţia... Îţi trimit foaia, în corectură, ca să vezi despre ce e vorba şi eventual să iei măsuri... Pretinsele documente eu nu le-am văzut.” Cred că omul nevăzut de la capătul firului a leşinat, după ce a bâlbâit câteva vorbe amărâte, la care Nae Gheorghidiu a mai adăugat: „Ţi-am telefonat ca să fii acasă şi să primeşti personal corectura, să nu cadă, cine ştie, în mâinile cuiva. La revedere, la revedere.” Pe urmă a rămas o jumătate de oră în fotoliu, emoţionat, în lumina verde-gălbuie a abajurului, fumând ţigară după ţigară, fără să ştie că mama i-a dat bună ziua. Abia târziu a văzut-o, i-a spus cald, mulţumit, cu o voie bună obosită după atâta emoţie: „Ce mai faci, spălăcito?” şi a primit invitaţia la masă, căci la el acasă erau obişnuiţi să nu-l aştepte. Tata a chemat un servitor, pe care l-a trimis cu corectura. Gheorghidiu a luat apoi dosarul, l-a băgat în servietă la el.

La masă a fost drăguţ cu toată lumea, parcă mereu înduioşat, liniştit, radios. Au devenit de atunci, el şi Anibal Dimescu, cei mai buni prieteni... Nae Gheorghidiu a căpătat o sinceră afecţiune pentru celălalt... I se părea acum, nu ştiu cum, mai uman prin greşeala lui, mai aproape de sufletul lui, şi-l iubea. A început să-i laude calităţile politice cu o ostentaţie exagerată. Au fost mai târziu mereu alături, mai pe toate chestiunile.

Uşa se deschide larg... şi Emilia apare din nou cu o tavă pirogravată, şi pe ea o linguriţă de dulceaţă şi cafea. Mi-e o silă cleioasă.

— Valeria spune că ţi-o fi sete... cu căldura asta... Întreb cu jumătate voce:

— Croitoreasa, vară-ta, a plecat?

— Nu, mai avem puţin.

Sunt stânjenit de parcă sunt un caz patologic. Alături de mine, în casa asta străină, e o viaţă de familie cotidiană. Mă simt, gol aşa în pat, ridicol.

— Ascultă, dragă, mi-ai adus cafeaua, aşa prin cameră cu ea? Ştie că sunt aci? îmi răspunde cu buza de sus în piele scurtă, firesc, ca şi cum ar mânca:

— Şi dacă ştie?

— Cum: şi dacă ştie?

— I-am spus că e un coleg de la teatru cu care repet... şi că tu acum citeşti până mă întorc. Ce vrei să fie?

E stupid, dar în definitiv poate să fie şi aşa.

— Da... dar atunci închide uşa repede.

Într-o miercuri seara venisem pentru masa de seară, căci luni, miercuri şi vineri luam seara masa la părinţi; când am văzut din birou, pe fereastră, în lumina felinarului, oprindu-se la poartă Steyrul, lung şi înalt, ca un şlep vechi, cu cioc, ultimul în Bucureşti, cred, al lui Nae Gheorghidiu, şi el apoi a urcat cele câteva trepte, greoi şi cu obrajii căzuţi sub fălcile strânse, cu hainele cu pulpane aşa de lungi, că-l făceau pitic. Când era necăjit, şi era cazul, părea mult mai

bătrân. Era afară zloată şi fulguia. S-a oprit obosit în vestibul unde i-a ieşit înainte tata, şi a rămas pe gânduri, cu paltonul pe el, îndelung. Târziu, ca din senin: „Tu nu ştii ce scriu gazetele?...” Şi cum tata, în vestă, după vechiul lui obicei, era nedumerit, i-a întins un ziar independent de seară, cu o notă pe care o găseşti la colecţie, căutând numărul gazetei, nu mai ştiu care dintre cele trei, dar data da, căci era aproape de Sfântul Dumitru, cred 19 sau 20 octombrie. Ţin minte data, pentru că alte întâmplări, mult mai personale, din lunile acestea mi-au rămas limpede în minte şi îmi servesc ca puncte de reper[{17}].

Îşi sprijinea bărbia în ambii pumni, pe marginea fotoliului.

— Nu-ţi miroase?

— Pe cine bănuieşti?... Vreo încercare a gazetei de a stoarce bani.

— Nota e dinafară... E probabil să fie dată de cineva din partid... Ascultă, Lumânărarule, dacă apar articolele astea o să transpirăm mult, cu tot frigul de afară...

— Să întrebăm la gazetă?

— De prisos... Nu e pornită din redacţie, iar ei nu dau amănunte. Au discutat îndelung, şi eu i-am lăsat foarte necăjiţi, căci aveam treabă în camera mea, ca să caut nişte cărţi de mecanică vechi. El a mâncat la noi, iar a doua zi tata era tare mulţumit... Nu ştiu ce au făcut, dar era încântat, căci gazeta de seară într-adevăr n-a mai publicat nici unul din articolele promise „pe mâine”. Nu ştiu însă ce cap au făcut amândoi, unde se vor fi găsit, când au citit, în după-amiaza aceea, gazeta lor proprie.

Eu am trecut pe la 5 după-amiază pe acasă, ca să aduc mamei nişte cumpărături, şi i-am găsit pe amândoi plimbându-se prin birou de parcă aveau nevralgie. În pagina ultimă a *Veacului*, un articol tipărit cu litere negre şi dese denunţa „scandalul nemaipomenit al furniturilor de cărbuni pentru Calea Ferată”. Un subtitlu pe trei coloane sporea în tărie: „Statul jefuit cu un miliard anual”.

Gheorghidiu avea din când în când câte un surâs strepezit, de parcă ar fi mâncat aguridă...

— Ce-i de făcut?... Şi a ridicat receptorul, căci sunase, cu gândul aiurea. A răspuns ca în treacăt, în locul lui, tata: „Da... Tănase Vasilescu... da eu...” Tata întreba, cu privirea nedumerită, cine e? iar eu îl priveam surprins... „Alo... Alo... Cine-i acolo?...” iar după un minut de ascultare, cu fălcile căzute ca la un copoi, de culoarea târâtelor, sec: „Du-te-n (şi aşa mai departe...), înţelegi? Du-te-n...” Şi întorcându-se către noi: Unul care ne felicită pentru „admirabila campanie din *Veacul* în chestia combustibilului de la Calea Ferată.”

Tata a întrebat apoi la telefon, probabil pentru a doua oară, dacă a venit la redacţie Ladima... De data asta l-a nimerit şi l-a chemat la noi... A venit într-un palton maron, scorţos, cu fular de casa cu pătrate galbene-roşii. Când a sunat, Nae Gheorghidiu a trecut greoi într-o cameră mai mică, vecină cu biroul, şi a urmărit, fără îndoială, de acolo discuţia. Tata l-a poftit jos, a insistat, când Ladima voia să stea în picioare:

— Nu, ia te rog loc. Şi apoi, indulgent: Domnule Ladima, buna dumitale credinţă a fost surprinsă, şi azi a apărut în gazetă un articol, despre care, ce să-ţi spun?... sunt uimit. Ladima, parcă suflecat, cu buzele strânse şi mustaţa ridicată:

— Da... care articol?

— Cel cu Căile Ferate... cu furnitura de cărbuni. A precizat de-a dreptul, oarecum bătăios:

— Eu l-am scris.

Tata a început să se bâlbâie... Şi-a ridicat ochelarii negri, i-a pus iar... Nu găsea cuvinte... Cred că dincolo Gheorghidiu fierbea...

— Să ştii că n-ai dreptate... Loveşti prin asta în 15.000 de muncitori şi într-o industrie naţională necesară apărării statului.

Ladima fierbea.

— Domnule Vasilescu, e o glumă liberală această industrie necesară statului... Deocamdată văd că, pentru moment, îi e mult mai necesar statul ei decât ea statului... Dacă s-ar arde păcură, dacă s-ar importa chiar cărbuni, domnule Vasilescu, statul ar realiza o economie de un miliard anual... Am socotelile în sertar la birou... Acest miliard e băgat în buzunar de câţiva escroci, care constituie un consiliu de administraţie şi clientela lor (preşedinte al consiliului de administraţie al uneia dintre aceste mine era Nae Gheorghidiu). Nu există stat în lume mai jefuit decât acest stat românesc.

— Domnule Ladima... Te-nşeli... te-nşeli grozav. Acolo sunt oameni încercaţi... cu dragoste de ţară...

— O dragoste foarte costisitoare... Cunosc oameni care şi-ar iubi ţara şi pentru mai puţin de un miliard... Domnule Vasilescu... eu nu vă înţeleg... Ceea ce am admirat la dumneavoastră era despărţirea de liberali, căci vă bănuiam dezgustat, fără îndoială, de spiritul lor de jaf în averea statului... Veacul trebuia să fie — aşa am crezut că doriţi — un tranşeu de protestare împotriva unor metode vechi... O tribună pentru promovat tot ce e dorinţă de reânnoire în moravurile noastre politice... Aşa a înţeles şi publicul şi de aceea ne caută şi ne sprijină.

— Domnule Ladima... Domnule Ladima... poate că ne-am înţeles greşit. Dar noi nu luăm atitudine nici împotriva lui Ionel Brătianu, nici a lui Vintilă, nici chiar a partidului.

— Dar parcă e cineva care să vrea asta? Se îndoieşte cineva de cinstea lui Ionel Brătianu sau a lui Vintilă? La urma urmelor nici cu partidul liberii n-am nimic, ca flamură, dar statul lui major e o adunătură de jecmănitori ai statului. De altfel, dacă nu ne înţelegem... e o soluţie foarte simplă... Vă rog să primiţi demisia mea. Şi s-a sculat nervos în picioare, a vrut să facă un gest, pe urmă, prea schematic: Bună ziua. Şi a plecat pur şi simplu. Tata a rămas în fotoliu, cu mâinile moi împreunate pe pântec... Şi-a scos ochelarii şi a început să-i şteargă apoi, nedumerit.

Despre asta pe mâine.”

Nae Gheorghidiu a apărut de dincolo, apăsat şi aşa de îngândurat, încât capul îi părea si mai mare.

— E nebun... şi după un răstimp... pentru el însuşi: E nebun!...

— Ai văzut?... pleacă de la gazetă...

— Cum o să plece? Moare, fără el...

— Păi atunci?... după cum văd nu e nici un mijloc... Nae Gheorghidiu a fumat pe gânduri, a murmurat apoi, cu mimică şi cu sinceră părerea de rău:

— Păcat de el... Ce o să facă? Rămâne pe drumuri iar. Şi tot mai întristat: Nu se renunţă aşa uşor la o leafă de douăzeci de mii de lei pe lună. Pe urmă s-a întors spre mine: Ascultă, Fred, tu eşti prieten cu el, tu ni l-ai adus. Na două mii de lei şi dă-i diseară să mănânce într-o cameră separată la „Chateubriand”, dacă mai e deschis. Am respins fireşte banii.

— Coane Nae... lasă banii acum...

— Nu, ia-i de la mine... E adevărat că trebuia să fie o întâmplare absolut excepţională, ca să dea de la el... Surâd, căci mă simt ca legănat, de nedumerire.

— Încerc... Numai că o să fie de prisos... E foarte încăpăţânat...

— Fred, ascultă ce-ţi spun eu... Fă-i binele acesta, dacă ţii la el. Că are talent. Gazeta e bine făcută. Şi, ca în paranteză: E ca vaca nărăvaşă, după ce a umplut şiştarul, dă cu piciorul în el şi-l răstoarnă. Vezi... Începe cu icre negre... Dă-i şi homar, fripturi în sânge şi nu uita şampania. E nedus la dame de multă vreme se pare... Şi scurt: Acolo dă tu de latine, hai.

N-am avut încotro şi i-am telefonat lui Ladima, întrebându-l dacă vrea să luăm masa împreună... A primit bucuros...

Dar toate încercările mele de a-l înmuia au fost de prisos. Stătea pe gânduri, rezemat de spătar, fuma ţigară după

ţigară. Mi-a spus apoi cu o tristeţe care m-a uimit şi m-a acoperit ca un doliu:

— Dragă domnule Vasilescu... Nu te supăra... Eu sunt un om care scrie... Şi dacă nu scriu ceea ce gândesc, de ce să mai scriu? Nu pot altfel.

Totuşi, în zorii zilei, am obţinut făgăduiala că în chestia aceasta a cărbunilor va amâna campania pentru mai târziu.

În legătură cu gazda mi s-a întâmplat în zilele acelea o neânţelegere destul de penibilă pentru nervii şi demnitatea mea... Era la vernisajul unei expoziţii colective a unui grup de pictori şi sculptori de avangardă... O expoziţie foarte frecventată, cel puţin la vernisaj, din pricină că era moda de a fi ostenativ, de a fi neapărat îndreptat împotriva cuiva... Ciudat era însă că această expoziţie era îndreptată chiar „âmpotriva artei” (Jos arta!), mai curând însă împotriva tuturor camarazilor care n-aveau talent, nici unul, pare-se, deloc. Mai venea lume şi din pricină că la vernisaj avea să vorbească un ziarist foarte cunoscut, combativ şi revoluţionar permanent... Cum luasem obiceiul de a vizita expoziţiile de pictură, am venit încă de pe la ora 11. Am găsit-o pe doamna T. acolo, înconjurată cu grabă şi oarecare emoţie de grupul de expozanţi care făceau şi oficiul de gazde, deşi ei o socoteau oarecum de-a lor. Numai faptul că era ea acolo şi pentru mine sala cartonată devenise nucleul Bucureştilor în ziua aceea. Împiedecat să vorbesc cu ea de atâta timp, simplul fapt de a o vedea şi de a fi în aceeaşi sală îmi dădea un soi de febră interioară. Pentru că era toamnă târzie, deşi vremea era mereu frumoasă, avea un mantou de stofă de culoarea piersicei palide, cu mânecile terminate prin mici manşoane ataşate, de lutru castaniu, aproape negru. Din acelaşi lutru, gulerul înalt, croit ca de tunică, desfăcut la gât, îi încadra obrajii ca într-o catifea neagră, caldă, iar jos, la poale, din aceeaşi, o bandă lată ca de două palme, de jur împrejur, înrudirea de culoare dintre opalinul stofei şi căldura garniturii de lutru era un farmec în plus... O înconjurau toţi, poate şi pentru că ştia să se facă ea

singură înconjurată, avea un aer de doamnă ca o stăpână neoficială, şi erau bucuroşi de un musafir care sporea interesul sălii... Surâdea mult, dar cu un soi de rezervă de om care nu ţinea prea mult să se amestece cu ceilalţi... Cu un aer binevoitor şi absent, ca întotdeauna când era în lume... De obicei nu poza, dimpotrivă, acasă, între prieteni buni, sta pe scaun strâmb, dar aci parcă ţinea cu orice preţ să evite familiaritatea...

Prin cuprinsul sălii (ai cărei pereţi erau îmbrăcaţi într-o pânză de sac de culoarea cartonului şi iluminaţi de sus de nişte jgheaburi mici de j zinc care cuprindeau lămpi albe ca rampele de teatru) erau nişte fotolii joase de forma celor americane, dar din lemn gros, în întregime şi tăiate parcă în felii negre, alternate cu gălbui. Totul avea un aer uşor improvizat, de decor de teatru...

Nu scosese mănuşile mici de piele care îi răsăreau din mânecile-manşoane şi parcă sta dinadins cu coatele sprijinite aşa ca să-i sublinieze frumuseţea mobilă a mâinilor înmănuşate. Picioarele de la genunchii goi şi rotunzi în jos (rochiile erau mereu scurte), în ciorapii de culoarea nisipului, desăvârşit întinşi, erau lipite unul de altul, iar din pricină că fotoliul în care sta era cam jos, lungite oblic. În toată figura îi apăreau ochii acum de un safir mai fumuriu, nu albaştri intens ca altădată, şi dinţii albi, descoperiţi, de câte ori râdea cu faţa în sus, cu gâtul sprinten către cei care o înconjurau în picioare... Când începuse să fie lume tot mai multă, a apărut şi Ladima într-un palton prea larg, cafeniu, cu fular de lână în pătrăţele galbene şi roşii... Cum l-a văzut, doamna T. i-a ieşit înainte bucuroasă şi aproape fără să se scuze faţă de ceilalţi i-a luat braţul târându-l într-un colţ, cu toate că el se lăsa dus cu oarecare rigiditate orgolioasă...

Am îngheţat... şi, cu inima stoarsă parcă de un pumn nevăzut, urmăream nedumerit şi cu o teamă ca de diagnostic figura ei foarte animată... Ochii îi deveniseră de un albastru mat, oţeliu, îşi ţinea cu mâna înmănuşată, ca o

agrafă minunată, mantoul descheiat de nasturi şi îi vorbea viu, cu o intensitate nervoasă... Mă întrebam uluit dacă nu e ceva între ei, dacă el n-a jucat un soi de teatru tăcut şi intens, ascunzându-mi abil şi fără gesturi totul, îmi ziceam, de pe altă parte, că e firească înflorirea aceasta de veselie când îşi vede un prieten care a intervenit pentru ea cu atâta bravură şi loialitate, dar mă întrebam şi dacă nu cumva gestul lui n-o fi impresionat-o atât de mult, încât să înceapă să-l iubească. Cu asemenea femeie, pe care tot ce e frumos ca gest şi cinste o stupefiază, o tulbură, eşti totdeauna neliniştit. Totdeauna „acuza" primirea, înregistra ca un seismograf fiorul oricărui gest frumos şi eram frământat, căci simţeam că nu se poate ca ea să nu fi fixat bravura lui. Eram pe vremuri melancolizat (parcă acum nu?) de orice actor care juca subtil, de un domn care spunea lucruri frumoase într-un cerc din care făcea parte şi ea, de un tip prea bine care era dezinteresat amabil cu ea. Mai ales de cei care erau bine, deşi nu-i făceau deloc curte, mi-era teamă. Să nu stimuleze în ea orgoliul de a-i impresiona. Urmăream acum mimica ei, fără să înţeleg nimic, cu impresia nedefinită şi totuşi sâcâitoare că acolo se decide ceva care mă priveşte, ca o linie care se interferează cu linia destinului meu... Nu era întâia oară când o priveam şi-i interpretam mimica, atunci când vorbea departe de mine. Ca şi acum, de multe ori mă întrebam exasperat ce poate să spuie altcuiva decât mie.

Aş fi vrut să fiu aproape să ascult, dar tot ce era bărbătesc în mine se cabra... Pe de altă parte, ştiam că orice banalitate capătă din pricina vocii ei timbrate inflexiuni nuanţate, ca un tremur de înserare, un înţeles sexual care mă dezola. Câteodată, când el răspundea ceva care o contrazicea vădit, trăsăturile fetei ei se relaxau, gura i se arcuia în jos, obrajii i se destindeau dezamăgiţi. Se vedea că e nemulţumită, enervată. Îşi privea mâna liberă strângându-i gânditoare degetele înmănuşate în podul palmei, pe rând, ca o mână arătătoare într-un afiş. Eram

exclus din convorbirea asta, ca dintr-un imperiu pierdut, care se crea din nou fără mine.

Atunci am simţit în mod stupid, ca şi când gândurile mele bărbăteşti n-ar fi fost luate în serios, de un spirit zeflemist străin, nevăzut, că trebuie să aflu cu orice preţ, chiar al unei umilinţe, ce vorbesc cei doi... M-am hotărât să mă apropii cu sentimentul de risc incalificabil cu care un trădător se duce la o legaţie străină. Nu faptul de a o spiona mă demoraliza, pentru că de mult, printr-un soi de pact ruşinos cu conştiinţa mea, hotărâsem că trebuie să-i citesc scrisorile uitate, că trebuie să iau informaţii despre ea, ba de vreo două ori o urmărisem şi pe stradă chiar. Ceea ce sporea mizeria mea era că spionajul de acum era riscat şi ridicol, de o îndrăzneală de sugestionat, care nu mai poate raţiona. Mă strecuram prin asistentă, care acum era foarte numeroasă, calculând să ajung în spatele lor, îmi alesesem chiar tabloul pe care să mă prefac că îl admir absorbit, când am fost reţinut de o mână solidă.

— Ce faci, diplomatule?

Era scriitorul cunoscut, voinic şi binevoitor, care mă privea cordial şi protector...

— Ei, cochetezi cu arta? Şi întorcându-se către un domn care îl întovărăşea: Domnul Fred Vasilescu, diplomat, sportiv, dansator etc., în flagrant delict de frecventă artistică... Ce femeie te aduce pe aci, spune drept?

Mă întreba, convins că e cu neputinţă ca un tip ca mine să priceapă ceva din artă, sau, în sfârşit, să aibă alte legături cu arta decât acelea de braconier al amorului. E adevărat că deşi venisem dintr-un oarecare snobism, eram totuşi acolo pentru o manifestaţie de artă şi numai incidental acum arta şi tot restul lumii erau trecute într-o zonă de interese limitate, cum era expresia la modă, şi într-adevăr numai o femeie polariza toate gândurile mele. Chiar de femeia aceasta el mă depărta, târându-mă cu seninătate spre un panou maritim, cu jumătăţi de corăbii, cu faruri întrerupte, de parcă totul ar fi fost pictat pe sticlă, şi spart

fiind, n-a mai ştiut nimeni să potrivească bucăţile la loc, punându-le apoi la întâmplare.

— Ei, pricepi ceva?

M-a întrebat provocator, cu un zâmbet voinic şi batjocoritor, de parcă ar fi asistat la cine ştie ce experienţă caraghioasă. Eu eram acum însă toropit şi indiferent la batjocuri ca un anesteziat cu stovainã, dar cu mintea mai limpede, mai intensă, cu mult mai activă decât de obicei... Doamna T. ruga cu o stăruinţă nervoasă şi excesivă pe Ladima, pândind în privirea lui, cu zâmbete luminoase întrerupte, să vadă dacă ajunge până la el, dacă atinge în rezistenţa lui pedala care să răspundă afirmativ. El părea foarte încurcat, iar ea, pornită, avea aerul că depinde de răspunsul lui. Mi-era cu neputinţă să surprind măcar vreun fragment din conturul inteligibil al unei fraze, ca să pot reconstitui convorbirea lor, dar cum îl ştiam pe el foarte inteligent şi pe ea atât de emotivă, simţeam că acolo e o devenire în care eu eram de prisos. Scriitorul insista mereu, fără să observe cât sunt de nervos, până când, surprinzându-mi direcţia privirii, m-a înterpelat mirat.

— N-oi fi pus gând rău urâtei aceleia care stă de vorbă cu Ladima? Şefule, te ştiam om de gust.

Parcă m-ar fi stropit cineva cu o cană de apă ca să mă deştepte dintr-o reverie stupefiantă.

Am ridicat din umeri ca insultat de această presupunere, dar în mine s-a instalat un semn de întrebare, ca gravat cu un stilet acid.

Să fie într-adevăr urâtă?... E posibil deci ca un scriitor, om presupus de gust, s-o găsească urâtă? E adevărat că acum, parcă scăpat de hipnoză, nici mie nu mi se părea frumoasă. Faţa ei, care de obicei era absentă şi gânditoare, înregistrând interior şi lin cele mai mici nuanţe ale clipei, de îi puteai urmări succesiunea gândurilor doar pe crisparea uşoară a buzelor, pe obraji, pe ochii albăstriţi ca trecerea umbrei unui nor pe apă, era acum foarte vie, prea expresivă, cu un fel de mimică nuanţată, ochii înşişi nu mai

aveau vioriul-albastru al clipitei de gândire, ci erau pozitivi strălucitori, dar ca de oţel, buzele se răsfrângeau, de o mobilitate excesivă, pândind răspunsul lui Ladima. Nu era întâia oară când faţă de mine se spunea că e urâtă... Mai ales când era necăjită, legată de nemulţumiri practice, pierdea foarte mult... Ochii îşi schimbau culoarea şi se adânceau în orbite. Corneea i se injecta cu fire roşii şi parcă devenea de sticlă, toată se vestejea subit. Atunci îşi neglija şi ţinuta. Frumuseţea ei era foarte sensibilă la viaţa interioară, şi cred că niciodată n-a fost mai frumoasă ca la vreo câteva luni după începutul iubirii noastre, când părea exasperată de iubire. Şi atunci avea ochii intenşi, dar de o limpezime care făcea cu albul corneei (nu era chiar alb, avea ceva din catifeaua nedefinit verzuie a unei petale de trandafir alb, căruia i s-a injectat artificial culoarea verde...) să dea o impresie de vis. Ardea toată aşa cum nu mi s-a mai întâmplat să simt fierbinte un corp omenesc, de o sănătate mlădioasă şi sprintenă de animal tânăr, buzele îi erau într-o tensiune mică de fiecare clipă, totuşi fără răsfrângeri tari ca acum... E adevărat, însă, pentru că depăşisem parcă limitele, într-o vreme toate aceste amănunte se exageraseră ca într-o exasperare... Ochii deveniţi prea ficşi îi ieşiseră puţin în afară, albul lor se mărise straniu, buzele îi erau aproape crispate. Căpătase şi un tic foarte nervos, de a duce mâna la rădăcina gâtului, în adâncimea unde se întâlnesc tendoanele. Era în vremea celei mai mari exasperări senzuale dintre noi, când ne închideam ca nişte dementi în vreo cameră de hotel ardelean, de sâmbătă seara până luni dimineaţa. Nu-i plăcea nici o perversiune, nici o „rafinerie” aşa-zisă de femeie modernă, dar punea atâta iscusinţă, ştia să abuzeze de toate posibilităţile posesiunii, să ceară simţurilor prelungiri iscusite, totul până în pragul nebuniei, când dezlănţuirile brusce, după atâtea reţineri, nu mai ştiam de ne vor lăsa în toate minţile. De sâmbătă seara până luni dimineaţa, arzând mereu, nu era niciodată la fel, cum desigur nu e niciodată la fel capriciul

ciocârliei în zbor. Din pricina acestor ore îndelungi, petrecute împreună, întâlnirile cotidiene grăbite, totdeauna automatizate şi deziluzionate, nu ne mai interesau. Aşteptam tăcut şi concentrat mica noastră vacanţă săptămânală, căci buna negustoritä nu lipsea niciodată de la magazin (sau aproape niciodată). Când starea ei vizibil anormală s-a agravat, când fixitatea privirii a început să devie oarecum îngrijorătoare, dublată de o stare de nelinişte şi teamă permanentă, cu ticul nervos al ducerii mâinii la gât, cum alţii şi-o duc pe inimă ca să-i simtă bătăile (ea spunea că îşi simte acolo pulsul intens), a trebuit să consulte câţiva specialişti. Eu însumi aveam dureri mari în ceafă şi-mi simţeam parcă ochii de carton. Ruptura, provocată apoi subit şi brutal de mine, chiar în vremea acestei exasperări, i-a agravat net patologicul tulburării, până când, nemaiputând umbla pe stradă, din nelinişte nedefinită, a intrat într-un sanatoriu la Viena.

Cu toate acestea era frumoasă, când se consuma ca o faclă numai flacăre. Astăzi, cu tot dramatismul mişcărilor ei, sau desigur chiar din cauza asta, era urâtă. Drept să spun, vag mă mulţumea faptul acesta, căci mă măgulea gândul de a şti că e frumoasă numai cu mine şi mai ales numai prin mine.

Când am scăpat de scriitori şi când lumea s-a mai rărit, Ladima, despărţindu-se de doamna T., a pornit să cerceteze cu luare-aminte tablourile. Când a venit în dreptul meu a început să-mi vorbească brusc, nervos, simulând totuşi, de parcă am mai fi stat de

vorbă în aceeaşi zi, convorbirea noastră fiind doar întreruptă... In dreptul nostru erau trei pânze ale unui pictor rus care înfăţişau câteva scene apocaliptic geometrice, însă cu o geometrie de raze lungi şi de cercuri de culoare de aceeaşi nuanţă, suprapuse, care-i plăceau mult lui Ladima, căci le examina nervos şi stăruitor.

— Mare pictor... Asta da... e un progres în artă.

Mă întrebam dacă nu căuta să afecteze o preocupare periferică, tocmai fiindcă simţea că între noi a intervenit ceva care nu permitea lămurire, o situaţie falsă. Privea, puţin teatral, apropiindu-se şi depărtându-se, ca să refere parcă pentru el însuşi.

Pe urmă, brusc, fără să mă privească, în clipa când traiectul lui îl apropia de mine.

— Doamna Mănescu stăruie de două zile ca să primesc la gazetă pe un oarecare D. Ştii ce buget de sărăcie avem şi m-a enervat că a trebuit s-o refuz.

Ştiam cine e D. şi a fost în mine ca o schimbare de cadril în nelinişte, căci limpezit brusc din partea lui Ladima, devenisem nervos din cauza acestui D.

— Spune că e într-o mizerie care-ţi face milă, că nu are nici un rost... Acum în iarnă l-a dat afară proprietăreasa. Să-i fac măcar un loc de corector. A trebuit să refuz şi asta. Pe urmă tipul e absolut insignifiant.

D. acesta era un fel de tânăr îmbătrânit, care-ţi dădea impresie de murdar. Ne întâlneam foarte des la doamna T. Mărturisesc că mă irita prezenţa lui, pentru că era de o insistenţă de ţânţar gonit.

Îmi apărea destul de nelămurit, ca situaţie în legătură cu ea, mă întrebam dacă nu cumva e vreun frate de al ei, bănuiam cine ştie ce dramă de familie. Foarte târziu am aflat că nu poate fi vorba despre asta, dar tipul nu era mai puţin ridicol cu ochii lui tulburi de slugă jignită, aducându-i flori şi venind noaptea la ea.

Evident că era destul să mă gândesc serios, ca să mă liniştesc (deşi chiar simplă apropierea lui şi tot jignea). Era peste putinţă ca să fie ceva între ei, oricât de mare ar fi fost aşa de invocata perversitate femeiască... Întâi era un motiv de incompatibilitate. Femeia aceasta nu putea suporta fizic nici o urâţenie. Asta mă făcea să nu mi-o pot închipui niciodată vânzându-se, de pildă, chiar în clipele ei de greutăţi materiale, vreunui bătrân flasc, cu carnea învineţită, roasă de eczeme. Nu putea măcar să privească

asemenea lucruri, fără să i se irite cu adevărat pielea. Pe corpul ei însuşi nu putea suporta nimic. Avea cea mai curată piele pe care am văzut-o vreodată. Nu răbda nici o atingere murdară, nici o rosătură, fără să nu se furnice toată... Cred că aceste continue plimbări nervoase ale mâinilor ei în jurul gâtului, spre urechi, erau un fel de reflexe nervoase provocate de piele. Nu fusese bolnavă niciodată, parcă nici microbii nu-i putea suporta... Îmi spunea că o dată, la ei acasă, toţi copiii se îmbolnăviseră de scarlatină fără să se prindă de veste. Ea n-a avut nimic şi au şi renunţat s-o mai izoleze. De o rezistenţă vie, total imună, ea exagera însă în sensibilitate, organic, toate... Un simplu guturai o deprima ca o catastrofă, un coş o împiedica să lucreze. Orice atingere din pricina sensibilităţii avea rezonanţe în tot organismul ei, încât cei care, voinici, suportau furuncule, fără să se întrerupă de la activitatea lor, ţi se păreau, prin contrast de o nepăsare de rinoceri care suportă familiar cuiburi de păsărele în piele. O dată a fost intoxicată nu ştiu din ce cauză şi ea a suportat săptămâna de boală ca o agonie, desfiinţată de dezgustul vomitărilor, neadmiţând cu exasperare să fie văzută nici măcar de rudele alarmate de suferinţa ei şi de acest mister, toată săptămâna. Cum era să-mi închipui că femeia aceasta curată ca un căţel de rasă, care nu bea de două ori din aceeaşi apă din farfurie, care într-adevăr, dacă se servea din nou dintr-o mâncare de pui, cu sos, schimba iar farfuria, căci oasele şi sleiala o făceau să leşine parcă (ân case străine, ştiu că tocmai din pricină că nu putea cere să i schimbe farfuria nu mai cerea niciodată din acelaşi fel), ar fi putut îndura aproape parcă mirositoare, murdară, a organelor şi secreţiunilor lui D.? Asta depăşea tot ce-mi puteam închipui.

Astăzi încă, unul dintre, sentimentele mele de orgoliu e că femeia acesta, care arunca apoi pieptenul pe care i-l cerea vreo prietenă, a folosit de câteva ori cu mine aceeaşi perie de dinţi... Am uneori ameţeală, ca şi când aş fi trecut pe lângă un pericol, la gândul că am avut curajul să fiu

inconştient de natural lângă o asemenea femeie) căci e probabil că mai ale la început, până i-am descoperit cu uimire sensibilitatea — eu o credeam vânzătoare de magazin banală — am fost cu ea aproape inconştient). Nu numai despre D., nu numai despre Ladima, dar despre Mărginoiu însuşi, care avea un fel de iritaţie, furunculoză a pielii pe coapse — ştiam de la baia de aer cald – eram liniştit când gândeam, căci îl compătimeam dinainte pentru imprudenţa de a apărea gol, lângă o privire atât de neliniştită şi iscoditoare, cu senzaţii repulsive ca ale femeii acesteia. Iar „amor” îmbrăcată, în maşină, ca atâtea femei, sau dusă de întâmplarea unui flirt nu făcea cred niciodată, căci ştiu dezgustul cu care asculta povestindu-i-se astfel de cazuri. Sincer compătimeam şi dispreţuiam pe bărbaţii care s-ar fi aventurat inconştienţi în intimitatea acestei femei, ca pe acei gafeuri care într-o casă mare nu şi-ar fi dat seama unde sunt şi ar fi fost ca la ei acasă, cu libertăţi comode sub privirile imperceptibil consternate ale celorlalţi musafiri.

Era destul, deci, cu toată iritarea mea spontană, să mă gândesc serios, ca să-mi dau seama că e peste putinţă ca între doamna T. şi D. să fie mai mult decât o strângere de mână (şi aceea încă, desigur, greu suportată).

Dacă intervenea pentru el atât de insistent, acum, era desigur din bunătate. Era cu adevărat foarte bună, un soi de bunătate spontană, din reacţie imediată, parcă tot de natură epidermică, din incapacitatea de a suferi răul sau falsul, căci asta i-ar fi cerut sforţări sistematice, de care nu era în stare.

Acasă am găsit pe tata şi pe Gheorghidiu — era o zi când ne întâlneam la masă — şi cum acesta avea o criză de ficat (din cauza asta purta cred brâul lui Iov), n-am putut vorbi nimic. Se trântise în fotoliu şi transpira rece, cu ochii tulburi, şterşi, cu valuri de zăduf în obraz, mereu căutând, strâmb, o poziţie mai comodă. Ştiam toţi că suferă şi mi se părea, nu ştiu, un soi de lipsă de respect să fac abstracţie

de durerea lui şi să-i propun angajarea lui D. Mai târziu n-am mai avut însă nici un prilej să intervin.

De altfel şi tata şi Nae Gheorghidiu erau din ce în ce mai neliniştiţi şi mai preocupaţi de soarta colaborării cu Ladima... El scria gazeta ca şi când ar fi fost a lui şi nici nu concepea măcar că ar putea să scrie altfel... Negreşit, aceasta aducea cititori, dar contrazicea prea mult intenţiile proprietarilor... Din ce în ce mai mult Veacul devenea un organ duşmănos industriei şi comerţului, ceea ce în nici un mod nu se potrivea gândurilor tatei, sau lui Nae Gheorghidiu... Într-o zi acesta ne-a arătat enervat un anunţ ironic în pagina întâia a Veacului, pe două coloane, în chenar, cu litere groase: „Fabricile de gheaţă cer sprijinul statului. Gerul excesiv face inutilă gheaţa artificială, năruind astfel o industrie atât de necesară apărării naţionale. Se cere ca statul să ia asupra sa, cel puţin în timpul iernii, cumpărarea întregii producţii de gheată, altfel fabricile vor fi nevoite să închidă, lăsând pe drumuri pe lucrători.”

Pe urmă, ieşirile împotriva industriei „parazitare” au devenit tot mai numeroase... La început, lui Nae Gheorghidiu îi era teamă ca această campanie împotriva industriei naţionale să nu supere pe şeful partidului... Ionel Brătianu era însă atât de preocupat de problema regentei şi a menţinerii „actului de la 4 ianuarie”[{18}], încât tolera orice divergenţă, pe orice chestie, era gata să trateze cu orice partid, subvenţiona chiar gazeta care atacau pe liberali, cerând numai atitudine convenabilă pe această „chestie închisă”... Mai cu seamă în zilele acestea, ale procesului Manoilescu[{19}], îngăduia orice, devenise împăciuitor, părăsind cu totul faimosul sectarism, numai în schimbul admiterii „actului”. L-am văzut în ziua proclamării la Cameră; albise, obrajii i se micşoraseră şi se adânciseră mult, părul dat peste cap era ca o chică de poet cărunt, ciocul era de asemenea schimbat. Nu l-aş mai fi recunoscut pe stradă. Şi asta numai în câteva luni de zile.

La început îi fusese teamă ca, supărat din pricina remanierii, Gheorghidiu să nu se adaoge cumva la numărul acelora care, politicieni încercaţi şi abili, ştiau ce înseamnă „o chestie”, şi refuzau să recunoască „de drept” „actul de la 4 ianuarie”, căci de fapt îl recunoşteau mai toţi. Îi era teamă că *Veacul* ar fi putut să aibă o atitudine echivocă... Cum, dimpotrivă, gazeta părea să fie anticarlistă, căci se făcea, vag de tot, e drept, ecoul ştirilor defavorabile prinţului exilat, cu două sau trei zile înainte de serbarea donaţiei Muzeului Simu, cu o săptămână deci înainte de moarte, Ionel Brătianu i-a telefonat pe la 2 după-amiază lui Gheorghidiu, care a primit vestea năucit de uimire şi de fericire, că vrea să-l viziteze, dacă e acasă... Când a sosit, a fost primit de la portiţa de fier de Gheorghidiu, iar după ce a luat loc în biroul cu uşile-oglinzi, împărţite în careuri, şi cu muchii de aur, liniştit ca un stăpân acasă la el, a spus că ţine să-i aducă personal cordonul Coroanei României (pe care, după tradiţia liberală a remanierilor, i-l dăduse drept consolare) şi se scuza că nu avusese timp, din cauza împrejurărilor (moartea regelui, aranjarea practică a regenţei etc.), să i-l înmâneze... E de prisos să spun ce speranţe — împotriva evidenţei — a legat Gheorghidiu de acest „gest” al lui Ionel Brătianu. A crezut că s-a întors iar roata norocului politic. Venirea peste o săptămână abia la şefie a lui Vintilă Brătianu, marele pontif al industriei naţionale, 1-a făcut să îngheţe de teama vreunei imprudenţe. E uşor de înţeles că a avut aproape o sincopă când a citit chiar în ziua aceea, în *Veacul*, un articol îndârjit împotriva industriei şi a băncilor „parazitare”. Prăbuşirea Băncii Elino-Române de la Galaţi, urmată de sinuciderea directorului general, ca şi prăbuşirea în aceeaşi săptămână a altor bănci, ieşene, se dovediseră un grav simptom de maladie financiară. La rândul lor, băncile bucureştene începură să avizeze la măsuri de salvare.

Fiecare din ele avea imobilizate, în poliţe dubioase, sume mari de foarte multe milioane, împrumutate de altfel

prietenilor politici, pe poliţe de complezenţă, bani daţi cu intenţia să nu mai fie achitaţi vreodată şi care nu erau în realitate decât plata unor servicii pe care aceştia le făceau, când erau la putere, băncilor şi industriilor lor. Acum acestea încercau să treacă statului, rând pe rând, aceste „portofolii dubioase”.[{20}]

Nae Gheorghidiu a telefonat îndată după apariţia ziarului tatălui meu, să vie neântârziat la el.

I-a cerut să-i spuie limpede lui Ladima că *Veacul* nu numai că nu poate lua atitudine împotriva comerţului şi industriei româneşti, dar că înţelege să le sprijine călduros în orice împrejurare... Să-i spuie că orice atac în această privinţă, cu tot regretul, va însemna o încetare de colaborare, îl ruga însă pe tata să facă tot posibilul să-l convingă pe Ladima să accepte punctul acesta de direcţie, căci n-ar fi vrut deloc ca el să plece. Când s-a spus aceasta, directorul Veacului a scris o scrisoare de demisie fără să spună o vorbă... Tata a rupt-o şi l-a invitat seara după masă la noi. N-a venit.

Nici după moartea lui Ionel Brătianu, Gheorghidiu n-a intrat în minister... După ce s-a crezut câteva momente într-o remaniere, guvernul s-a reconstituit sub prezidenţia lui Vintilă Brătianu cu aceleaşi elemente. Cum se simţea însă, datorită gazetei şi mai ales prieteniei cu liderul tineretului, în bună situaţie, Gheorghidiu a cerut altă satisfacţie, anume şefia unei organizaţii din Banat, căci n-avea nici o situaţie politică definită, şi-i era teamă că dacă partidul trece în opoziţie, n-are să aibă unde candida cap de listă (căci numai şefii de organizaţii deveneau în genere capi de listă). I s-a mai oferit de asemeni prezidenţia unui „Credit naţional petrolifer” cu un capital de peste 500 de milioane lei... Dar adevărata satisfacţie a fost triumful lui în Cameră... De multă vreme pândea o răfuială... Îl întrebasem adesea pe tata, şi eu, de ce Gheorghidiu nu schiţează nici un gest de apărare — el pe vremuri atât de spiritual şi abil[{21}] — atunci

când îl ataca o ţară întreagă? Şi mi-a răspuns aşa, gânditor, fără convingere, dar şi parcă ar fi ştiut ceva: „N-au nici o importanţă atacurile şi... pe urmă nu e momentul”.

Acum parcă era momentul... Partidul avea pe cap grija apărării actului de la 4 ianuarie, prietenia cu ministrul Dimescu îl împăcase cu tineretul. *Veacul* îi adusese şi concursul celor care aveau nevoie de gazeta lui, deci majoritatea în Cameră îi era asigurată. Ambele partide mici din stânga nu ţineau deloc să aibă o gazetă atât de „turbată” împotriva lor. A socotit — şi nu s-a înşelat — că e momentul să pornească bătălia cu maximum de sorţi de izbândă... Timp de trei ore a vorbit explicând, producând cifre, invocând mărturii... Din nou spiritual ca în vremurile bune, a fost foarte adesea întrerupt de aplauze prelungite...

E drept că ele fuseseră aranjate încă din timp.

— Tănase, eşti sigur de Covaci?... Să nu lipsească nici unul!...

— Ceilalţi nu lipsesc nici unul... Dar Covaci nu poate fi în Bucureşti, are un proces mare la Cluj... pleacă diseară...

Gura mică i se strângea şi mai mult, între fălcile mari cu obrajii căzuţi, de babă.

— Ce proces? Ce proces, Tănase?... Dacă pezevenghiul ăsta nu e mâine în Bucureşti, la Cameră... Îl dau afară pe cumnatu-său de la Credit!... Vreau să se ştie cine umblă în două luntri... Înţelegi... unul să nu lipsească... Am nevoie să fiu aprobat zgomotos...

— Coane Nae, te mai îndoieşti... Toată Camera are să fie cu dumneata...

— Pentru asta e nevoie de cheag, Tănase... Nu se poate face o găleată de iaurt fără o lingură de cheag... Douăzeci de inşi care să dea semnalul... să mă susţie... sigur... sigur, înţelegi ce înseamnă: sigur?

De altfel Camera întreagă se simţea supravegheată, şi nu numai interpelatorul, căruia i s-a publicat în Veacul un cazier penal, lui şi unui fiu al lui, inginer, dar şi cei ce l-au aplaudat sau au întrerupt în sensul interpelării au fost

ameninţaţi la gazetă: „Un fost erou al navetelor a găsit ieri de cuviinţă să se ilustreze printr-o întrerupere care a stârnit ilaritatea Camerei”{22}.

Seara, după şedinţa Camerei, acasă la noi a fost un soi de sărbătorire. S-a băut şampanie, s-a comentat în toate modurile şedinţa, acuma faimoasă, şi s-au făcut planuri de viitor. Veniseră, invitaţi de tata, vreo câţiva deputaţi şi senatori care, acum după succes, îşi dădeau un fel de aer de grup, „grupul Nae Gheorghidiu”. În realitate, el exista mai demult, dar componenţii lui erau atât de demoralizaţi de atacuri, încât, solidari prin interese, nu îndrăzneau să se afişeze prin convingeri. Ba unii îşi pregăteau aşa, pe dibuite, alte orientări în partid.

În biroul cel mare, de o solemnitate veche şi neagră-verzuie, cu toate luminile aprinse, Nae Gheorghidiu era plin de voie bună, deşi cu un aer de primadonă obosită şi amabilă. Asculta bucuros şi cu o falsă absenţă amănunte şi întregiri de felul acesta: „Coane Nae, când ai spus că fabrica de armament şi muniţii a fost o iniţiativă şi o dorinţă a lui Ionel Brătianu, m-am uitat la Duca. S-a întrerupt din citirea unui dosar şi a făcut o mutră acră către Tătărăscu.” Sau: „A, ştii? Chiar Dinu Brătianu a dat semnalul aplauzelor când ai adus vorba de procesul tramvaielor.” Sau, după o altă cupă de şampanie:

— Ascultă, Sassu a fost în incintă tot timpul?

— L-am urmărit, a stat o bucată de vreme în picioare, lângă banca ministerială, şi pe urmă când a văzut că Vintilă Brătianu te ascultă atent, s-a dus spre băncile opoziţiei. Era otrăvit rău.

— Dar doctorul Lupu? Ştii cum asculta? N-a lucrat nici o clipă, tot timpul a fost atent, şi când erai întrerupt de opoziţie dădea semne de nervozitate.

Cu fălcile împăcate şi gura de babă, Nae Gheorghidiu confirma:

— Când am coborât de la tribună mi-a întins cel dintâi mâna, sculându-se în picioare şi aplecându-se peste banca

ministerială: „Foarte bine!”

Cineva a întrebat:

— Tancred unde era? Nu l-am văzut deloc.

La care tata a jucat cu înţeles de nedumerire, nemulţumit, degetele mâinii stingi, iar Nae Gheorghidiu a clătinat din cap, a privit pe gânduri, în gol.

— Tipul e cam suspect. Trebuie urmărit... Am uitat să spun. Ştiţi cine m-a felicitat când am ieşit pe culoar? Mirto... Mirto, care mă întrerupsese tot timpul. Spun serios... Nu s-a oprit în loc, dar mi-a strâns mâna, aşa, grav: „Mi-ai plăcut... Atât îţi spun: Mi-ai plăcut.” Mare pezevenghi!

Altul a observat, mirat şi bucuros:

— Domnule, Dimescu a fost magnific la întreruperea lui Madgearu... Să ştii, coane Nae, că a făcut o foarte bună impresie că el de pe banca ministerială te-a sprijinit aşa de frumos.

Gheorghidiu zâmbea, împăcat cu tot universul.

— Dar bietul Dumăroiu?... Ce cumsecade... N-am schimbat în viaţa mea zece vorbe cu el, şi ce frumos m-a susţinut ieri... S-a repezit când vociferau naţional-ţărăniştii să se ia de piept cu ei, şi cerea furios lui popa Imbroane[{23}] să cheme la ordine pe Madgearu... Pe urmă, timp de vreo săptămână, Nae Gheorghidiu a primit necontenit telegrame şi scrisori de felicitare.

Masa de miercuri de la noi, căci Nae se simţea străin la el acasă, de când îi murise băiatul cel mare, a fost mult mai bogată ca de obicei... Tata l-a invitat şi pe Ladima, care, deşi se considera demisionat, conducea încă, girând gazeta... Se conta pe o destindere şi socoteala n-a fost greşită... Ladima a fost cucerit pur şi simplu de verva şi cordialitatea lui Nae Gheorghidiu... Deşi unele spirite ale acestuia îl făceau aproape să se înroşească... La sfârşitul mesei, era limpede că povestea cu demisia va rămâne moartă.

Gheorghidiu l-a tachinat afectuos şi l-a obligat să fumeze o ţigară de foi.

Ce mai e şi asta? Alături e un scandal absolut de neânţeles... Emilia vociferează, ameninţă... bate cu pumnul în masă... Nu înţeleg tot ce spune, căci nici nu spune nimic în definitiv... Sunt numai apostrofe, care corespund altora mai scăzute, dar tot aşa de mânios îngrămădite unele într-altele. Asta îmi mai trebuia, gol cum sunt acum... Încep să regret totul... Am impresia că am intrat într-o aventură stupidă... Nu trebuie să te scufunzi în anumite promiscuităţi, ispititoare o clipă, dar care te pot târî fără să ştii unde. Din când în când, tonul invectivelor scade ca să se ridice iarăşi— discuţia trebuie să aibă loc acum în antreu— cum se ridică şi scade răpăiala rafalelor de ploaie, pe acoperiş.

E ora aproape opt. Perdeaua gălbuie nu mai pare luminată dinafară, a devenit aproape fumurie. Încep să mă îmbrac şi las totul baltă.

Emilia intră cu chimonoul strâns pe ea, ca o mantie de căpitan, cu mâna în şold, încruntată. Când face paşii mari şi energici, piciorul dus înainte iese până la jumătatea coapsei de sub pulpana de mătase. Are o plinătate de modelări de gutuie molatecă, şi te miri că baboşii de mătase cu toc subţire pot suporta atâta autoritate. Nici nu ia notă măcar că m-am sculat să mă îmbrac... E în exerciţiul demnităţii ei şi nu mai există nimeni pentru ea.

Ba nu, acum mi se adresează de-a dreptul, pasionată, cu un ton de autoritate... Nu mai are nimic din Emilia veche... S-a încălzit.

— Ascultă, dragă, să-ţi dau un sfat... Ascultă-mă pe mine... Uite, să-l vezi pe om că moare în drum şi să nu-i faci un bine... Să ştii de la mine: azi e o prostie să ai inimă bună.

Filozofia Emiliei are ceva peremptoriu şi primar, de fasole prost fiartă.

— Dar ce e, dragă, ce s-a întâmplat?...

Nu poate să-mi răspundă, clocoteşte încă, plină, ca o căldare acoperită.

— Aaa... Aaa... Pe mine să nu mă scoată cineva din sărite... C-oi fi eu bună... Că dau şi bucăţica de la gură dacă văd că omu' e cumsecade. Da ştii, vorba aia, să nu mă calci pe picioare mult, că te plesnesc... Auzi colo? Mie mi-e milă de ea, şi ea?...

— Dar ce e, dragă, lămureşte-mă şi pe mine. S-a oprit din plimbare.

— Pramatia de vară-mea... Auzi colo... Eu îmi lucrez rochiile la ea numai de milă, că o ştiu nenorocită, părăsită de bărbatu-său cu doi copii pe cap... de n-are nenorocita ce să mănânce, că stă tocmai la dracu-n praznic... Pe Raion... Dacă am nevoie de ea, trebuie săi scriu cu o săptămână înainte ca să primească poştala.

— Ei şi?

— Că să-i plătesc!... Bine, să-ţi plătesc, cât face socoteala? Că „atât şi atât"... Cum „atât şi atât"? Păi, să vezi, „două rochii din nou şi două transformări". Care transformări? Că, rochia de casa, una, şi ailaltă frez. Să-ţi plătesc pentru rochia frez, că i-ai pus o garnitură acolo? Ei, ştii că-mi place?... A început să bâzâie, ba pe urmă a devenit şi obraznică... Că ne batem joc de munca ei, că se trudeşte de dimineaţă până seara...

— Dar cât îi plăteşti tu pentru o rochie? întreb cu oarecare bănuială.

— Cât, necât... vorba e c-o plătesc cât n-ar merita ea... Că sunt proastă de bună... Uite, recunosc singură că sunt proastă de bună... Că vezi că unele se laudă... Eu nu mă laud, da aşa e... Când am auzit-o, mi-a sărit muştaru... „Madam... Madam...! Ţine-ţi morişca, madam, că ţi-o aduni de pe jos... Ee... Când mi-oi înfige mâinile în claia dumitale ţi-o fac ondulaţie permanentă..." Am dat-o pe uşă afară. Sunt îndepărtat ca un astru.

M-am uitat în curte, dând colţul perdelei puţin la o parte... Radiaţia luminii se domolise, spre apus cerul era roşu-gălbui... Dintr-un soi de culoar au ieşit doi tineri, studenţi pare-se, care probabil aşteptaseră să treacă

dogoreala soarelui. O bătrână încovoiată lua apă de la cişmea, împroşcând caldarâmul strâmb al curţii... Nici ei, nici ea, fără îndoială, nu se ştiau priviţi în clipa aceea de sus, de după perdea, şi n-aveau în nici un mod reprezentarea interiorului răvăşit şi goliciunea de aci.

— Ce, vrei să pleci?

Îşi sprijină corpul de mine şi îl simt în toate accidentele lui. Braţul pus pe umărul meu, rotunjimea de fruct a sânului elastic şi robust, patul cald al pântecului apăsat pe şoldul meu, cu greutatea voluptuoasă în plus a micului pântec de grăsime şi pe urmă, lipită de piciorul meu, coapsa ei caldă. Simt în mine o voinţă încropită şi străină, o iniţiativă de ciudată independenţă a şalelor, care contrastează cu liniştea gândurilor şi intenţiilor mele. Memoria a tot ce e dezagreabil în intimitatea Emiliei mi-a dispărut cu totul. O clipă mi-am spus că, din pricină că a stat mult în cealaltă cameră, trupul femeii şi-a dobândit iar personalitatea, pielea i s-a aerisit, are ceva nou, o nedefinită impresie de început. Nu, poate să fie şi asta, dar trebuie să fie şi altceva. E o constatare pe care o fac întâia oară, dar o simt verificată printr-o serie nesfârşită de experienţe anterioare, deşi niciodată nu le-am gândit ca atare, e mai mult ca o concluzie a unor amintiri, de împrejurări diferite, dar în acelaşi ordin de senzaţii. Corpul Emiliei e altul din cauza mătăsii. E de neexplicat ce acuitate dă simţurilor mele pipăitul unui trup tânăr de femeie printr-o suprafaţă mobilă de mătase. Dubla alunecare a mâinii care vrea să prindă, întâi pe luciul artificial şi, în acelaşi timp, pe deasupra trupului însuşi, ridică parcă senzaţia în mod material la pătrat. Însuşi felul ţesutului mătăsii parcă prinde capetele nervilor din palmă şi totodată întăreşte conturul şi plinătatea formelor feminine. E drept că nu orice mătase, ci un fel intermediar între *crepe de chine*-ul prea moale şi atlazul prea păios, aşa cum era chimonoul de acum al Emiliei (şi cu adaosul că pentru mine îndeosebi mătasea neagră e nesfârşit mai tulburătoare decât celelalte). De

altminteri cred că e mai uşor de controlat afirmaţia observând ce relief ferm capătă orice picior de femeie, prins în teaca diafana şi mângâietoare, ideal adaptată, ca o pielită de lux şi lucioasă a unui ciorap de mătase, când înainte treceam podul palmei peste sfârcul sânului pielea era lipicioasă şi senzaţia avea ceva năclăit, când acum prinzându-i talia cu stânga, îi trec podul palmei peste învelişul lui întins de mătase, îi simt lunecând din ce în ce mai viu, parcă frecarea şi lunecuşul lucios degajează cu adevărat un vag curent electric. Şi totuşi, după câteva ocoluri mâna se insinuează, cu o fatalitate ancestrală, pe sub învelişul mătăsos, căutând oricum pielea adevărată ca şarpele culcuşul. Braţul îmi alunecă, simţind totul, pe şanţul suav al şirei spinării în sus spre grumazul voinic...

— Mai rămân... Ieşim mai târziu la masă, împreună...

Dar din nou nu ghiceşte nimic, trupul îi e fără antene capabile să capteze realitatea clipei... Jos, dintr-o intrare sec dreptunghiulară cafenie de tot, apare o femeie păios de blondă, cu faţa puţin cadaverică ne care nici măcar fardul nu poate prinde, şi devine de aceea strigător.

— Uite, vezi pe asta, săraca, e bolnavă de rinichi, de nu ştiu doctorii ce să-i mai facă... Nimeni nu poate să spună ce are.

Parcă mă deştept dintr-un somn haotic... Parcă se întrerupe circuitul care trecea prin mine şi prin femeia aceasta, şi recad amorf. S-a sfârşit. Gândului de adineauri i se asociau necontenit altele, dublate în acelaşi timp cu anumite estompări, căderi în subconştient, pentru ca totul să mă poarte către răsturnarea femeii pe pat... Acum totul se asociază în mine cu sugestii de scursori mirositoare, de membrane veştede negre vinete. Aşa cum adineaori Emilia devenea femeia unică din lume, acum toate femeile, după felul celei de jos, sunt făcute din putreziciune în toate organele lor, şi scursori.

— Când mi-aduc aminte, reia gânditoare Emilia, ce-am păţit şi eu cu rinichii... M-am dus şi m-am trântit pe patul

larg, cu cearşaful împărţit de tăvăleala in mici arhipelaguri de cute.

— Vino să mai citim scrisori... Dacă s-o mai răcori, mergem să mâncăm undeva afara... Iau o altă scrisoare. Asta când ţi-a scris-o?...

Emy,

Treci mâine pe la Teatrul Naţional... Vezi că directorul vine pe la 10 dimineaţa — înţelegi? — la zece si te primeşte imediat. De altfel am vorbit şi cu Bulfinsky, directorul Teatrului Mic. Mi-a spus că ei vor juca deocamdată numai comedie şi că viitoarea premieră e sau Antonia sau O lună în paradis, o comedie nemţească... Ar fi admirabil să intri însă la Naţional... Săptămâna asta se pune în repetiţie învierea... ar fi s-o dublezi pe Marioara Voiculescu.

Scumpa mea, nu fi supărată. Bilete pentru conferinţa lui Dekobra diseară nu ne-au venit la ziar. Dacă vreţi, aveţi locuri la cinematograf la Capitol. E Casanova cu Mosjoukine. Concursul de fotogenie al gazetei nu e serios. Mai bine ar fi să trimetem fotografiile direct la Paris. Spune dacă vă duceţi diseară. Mie mi-e cu neputinţă să viu... E o masă colegială, cu toţi redactorii... Nare nici un sens să vii si tu, nu vine nevasta nici unuia.

G.

— Era aşa pe toamnă. Începuse el să scrie critică de teatru. Dar ştii, ce critică!... Îi speriase pe toţi. Toate fetele se luau bine cu mine, din cauza lui.

Încă o scrisoare fără titlu.

Valeria, spune unchiului tău că am vorbit la Casa Pădurilor... Dacă are actele în regulă, să se ducă la subdirectorul Stănescu. Spuneai că vrei tu să te ocupi puţin de camera mea? Dar nu e nimic de aranjat, Valeria... Cum n-am bagaj decât un geamantan, iar cărţile le-am si

expediat astăzi... Camera e mobilată: divan roşu, scaune cu spate de catifea roşie, un birou (scaunul înalt cu catifea roşie parcă e jilţul lui Ştefan cel Mare). Totul e cam vechi, dar îmi convine mai ales că are si baie... Îmi place că nu mai am scări de urcat si, cum îţi spun, am si baie. E un fost vestibul, neacoperit, între două camere, căruia i-au făcut acum un acoperiş de sticlă... si au instalat baie... Cam scurtă pentru mine, nu e vorba, dar merge...

G.D.L.

Pe un bilet dreptunghiular, lucios, cu antetul Teatrului Naţional:

Eşti angajată stagiară clasa III pe ziua de 1 decembrie... Vino azi să mă iei la masă si să-ţi dau amănunte.

G.

— Te-a angajat?

— A, păi acum îi ştiau de frică. Ce-a fost cu cronica de la Faust. Toată lumea a citit-o şi în foaier şi la direcţie.

Nu te supăra, dar nu pot veni... Vreo câteva zile sunt ocupat şi ziua şi seara... Voi trimite bilete pentru cinematograf. Te-a căutat azi la prânz, credea că vii pe aci, Gina...

Emilia râde cu ochii limpezi ca o cană cu apă, şi încearcă, fără succes un surâs cu gura, mare de ţărancă de pe Volga:

— Îmi aduc aminte... În serile acelea vream să mă întâlnesc cu Stoianovici la el acasă. Că de, începusem să mă feresc... Nu se ştie cum aveau să iasă lucrurile... Îmi băteam capul cum să fiu liberă vreo câteva seri... că acum de cu zi aranjam ce facem în fiecare seară, nu mai era chip să dispar fără să-i spun unde mă duc... Mi-am adus aminte că el, când se supără, nu mai dă pe la noi câteva zile... Nu

ştiam să mai inventez. Şi am început să-i spun încet la urechi Ginii, care era la noi, o mulţime de prostii. La început n-a întrebat nimic, dar cum eu nu mă lăsam, a spus aşa în glumă mai mult, într-o doară:

„ Ce şoşotiţi, fetelor, acolo?”

Eu i-am răspuns acru: „Nu te interesează...”

A rămas trăsnit. Pe urmă, continuam, iar jucând teatru. El s-a sculat în picioare, şi a spus întristat: „Atunci plec, dacă sunt de prisos...” Fără să mă uit la el, i-am spus că n-are decât să plece, dacă nu-i place, că nu-l ţine nimeni... S-a ridicat în picioare, alb ca varul, şi n-a mai spus o vorbă... Trei zile n-a mai dat pe la noi... Pe urmă, când am văzut că nu e nimic serios cu Stoianovici, mi s-a făcut milă de el şi m-am dus la redacţie... Era prăpădit de bucurie, eu însă făceam pe îmbufnata, ca la teatru... S-a apropiat de mine şi mi-a spus glumind: „Bună ziua, domnişoară... Aţi terminat secretele?”Stăteam bosumflată, pe urmă am început să râd cu hohote... Mi-a luat o mâină şi mi-a sărutat-o. „Astăzi pot să întreb ce-i spuneai?” „Du-te şi întreab-o. Îi spuneam că eu cunosc un tip bine, care scrie la jurnal... „ I se făcuse ochii cât pumnul şi i se ridicase mustaţa, în sus toată... „Îi spuneai asta Ginei?” „Te cred... dacă râdea ea cu hohote, când întrebai ce-i şoptesc, şi eu vream să-ţi spun.” Râdea fericit, şi-mi mângâia părul: „Ce copil eşti! Ce copil năzdrăvan, care complică totul... „Mă gândeam, zău pe vremea aceea să mă culc iar cu el... Dar Valeria mi-a spus iar că e bine să-l duc aşa cu zăhărelu, mai ales că el nu cerea nimic.

În vremea asta, spre Sf. Niculae, într-o seară, era şi Gina la noi, care îmi dădea replica, a venit vorba despre viitor... aşa... că e bine să se asigure omul... A doua zi, mi-a scris o scrisoare, care trebuie să fie aci... era chiar pe vremea asta.

Emy dragă,

Deşi n-am scos o vorbă, să nu crezi că nu mi-a dat de gândit ce ai spus tu aseară... Emy, îţi spun astăzi limpede, fără să mi-o ceară nimeni. Nu am părăsit nici o clipă nădejdea că tu ai să fii nevasta mea. Dacă nu am făcut nimic care să-ţi arate cât de adâncă şi nestrămutată e dragostea mea, dacă nu ţi-am cerut decât câte un sărut, a fost pentru că te iubesc atât de mult, că nu doresc să fii a mea decât ca nevastă... Si dacă gazeta prinde, dacă voi dobândi posibilitatea materială, îţi voi cere să fii nevasta mea. Până atunci, cu surâsul tău din fiecare zi, cu sărutările furişate, sunt cel mai fericit logodnic din lume... Îţi sărut cu recunoştinţă ochii a căror lumină îmi limpezeşte turburările şi amărăciunile.

George

Emilia e amuzată, cu dispreţ, de ideea lui Ladima că i-ar fi putut fi nevastă.

— Ascultă, Emilia, la urma urmelor de ce nu te-ai fi măritat cu el? A răspuns, îngânând ca o precupeaţă chibzuită:

— Ei, pentru ce vrea el!... şi fără să termine revenind cu ocol: Nu se putea... Era şi caraghios îmbrăcat... Parcă era un tată... Nu-mi venea să ies cu el, şi ca şi când ar goni un gând... nu, nu se putea...

Nu mi-e prea greu de întregit schema gândurilor ei aşa: El vrea o nevastă numai a lui... Vrea să merg cu el la Râmnicul-Sărat, sau mai ştiu eu unde... Pentru asta, avea prea puţine mijloace... Poate că ar fi fost bun ca un bărbat „ânţelegător”, care să ştie să închidă ochii când e nevoie. Dar nici pentru asta nu era bun, căci era prea puţin prezentabil... Se îmbrăca prost, prea-prea pentru ca să servească drept paravan unei asemenea actriţe.

Poate că acesta a fost şi norocul lui Ladima, fără ca hii să-i treacă măcar prin cap. Îi era ruşine să iasă cu el... E drept că era ceva ridicol în silueta demodată ca o figură dintr-un

catalog vechi, prăfuit, a lui Ladima... Prea avea aerul unui profesor, înăcrit, de geografie, de provincie. Simţeam asta şi eu, când ieşeam cu el seara la masă la „Chateaubriand” sau la „Cina”. L-am lăsat să înţeleagă o dată ce gândesc, ba chiar i-am propus să meargă cu mine la un croitor.

Într-o seară, însă, eram la „Elysee”, mi-a spus aşa în bătaie de joc:

— Dumneavoastră, snobii, care urmaţi moda...

Deşi tonul era glumeţ, nu era lipsit de puţină acreală. I-am spus atunci, foarte serios, mai serios decât se aştepta el:

— Iartă-mă, domnule Ladima, ce găseşti dumneata exagerat în îmbrăcămintea mea? A surâs şiret pe sub mustaţă, poznaş ca un copil, care însă vedeam că nu vrea să mă supere, ci numai să mă tachineze.

— Hm... hm... Cămaşa de mătase...

— Nu e de mătase... E o simplă dejalenă...

— Aaa... deja... cum ai spus, dejalenă?...

— Da, acum dejalenă. De altfel, de obicei port olandă, fireşte. Dar aş pune orice, cu condiţia să fie de calitate bună; pentru că revine mai ieftin chiar dacă pare altfel. Cum observi, n-am măcar gulere cu colţuri exagerate. Mânecile cămăşii, e adevărat, sunt strânse pe încheietura mâinii... Dar, sau largi, sau strânse, ce sens ar avea din punctul dumitale de vedere?

Râdea, gâdilat, convins că m-a lovit unde. mă doare.

— Dar costumele pe care le schimbi mereu?... parcă eşti cucoană... La cinci după-amiază: hai acasă să mă schimb.

— Vorbeşti serios? Mi s-a părut ciudat că 1-a impresionat asta! Garderoba mea e compusă în totalul ei, domnule Ladima, din următoarele rânduri de haine: un frac, un smoching, o haină neagră cu pantaloni cu dungi, cenuşii. Un costum maron pe care-l pun de dimineaţă... Îl schimb în fugă spre seară, cu unul bleumarin, pentru că nu voi să atrag luarea-aminte în localurile în care intru printr-o culoare bătătoare la ochi. Şi nu-i drept că maron-ul se vede de la distanţă?

„ Zi-i „castaniul”, sună mai româneşte.

— Dacă aş fi scriitor, poate că aş zice şi eu „castaniu” în loc de maron, dar când vorbesc nu vreau să mă deosebesc de cei din jurul meu.

Pe urmă, crezând că m-a prins, sorbea din paharul auriu, măsurându-mă şiret, de jos în sus.

— De ce nn pui costumul bleumarin şi ziua?

— Pentru motivul foarte simplu că, purtat mult, bleumarinul capătă luciu şi se învecheşte numaidecât. Decât să le port 6 luni fiecare, le alternez mai bine pe amândouă în decurs de un an. Îşi tăia friptura în farfurie cu o pedanterie de copil bine crescut.

— Lasă, că vara pui altele. Crezi că eu nu te-am văzut, şi parcă denunţa un flagrant delict, în costumul acela de flanelă cenuşie... la modă?

Fireşte, ironia era neânţelegătoare.

— Recunoşti că trebuie să pun din cauza căldurii un costum uşor?... Flanela aceea specială nu ţine cald deloc... Dacă aş pune unul de dril, ar trebui să-l spăl în fiecare zi!... Şi ipocrit: Nu-mi dă mâna.

— La Tekirghiol purtai pantaloni albi totuşi, cămaşă albă cu mâneci scurte, abia de-ţi treceau de umeri.

— E mai greu să-ţi explic... dar dumneata eşti un artist şi trebuie să înţelegi asta... Mi-am aşezat tacticos cuţitul şi furculiţa în farfurie. Am văzut la Movilă oameni tineri care, chiar pe căldura aceea, purtau haine negre, cămaşă cu guler legat, care se înmuia ca o cârpă, de parcă aveau, în iulie, bandaje fierte în jurul gâtului. Nu găseşti că era urât lucrul acesta? Nu mai spun că, acolo în praf, hainele se stricau foarte repede... Eu făceam o economie considerabilă, timp de trei luni, de haine, purtând doliu, perechi de pantaloni, foarte ieftini, de flanelă sau tenis, pe când altfel, în trei luni, aşa tăvălit, se poate strica un costum bun de stofă scumpă, mai ales la volan.

— Dar albul acela care se spăla în fiecare zi?... şi râdea aşa ca şi când mi-ar fi spus: şmecherule!

— Vara, totuşi trebuie să porţi alb... Încă o dată, dumneata eşti un artist, înţelegi, aşa ca dispoziţie: într-o staţie de vară, albul dă o impresie de proaspăt, de curat, de înviorare şi vacanţă...

— Ştii ce mi s-a părut însă caraghios? Am văzut că prietenii dumitale, snobi şi la modă, purtau în jurul gâtului o batistă roşie, sau, dacă vrei, o basma cu nodul într-o parte... de parcă ar fi suferit de gâlci...

— Da... asta da... Dar, nu-i aşa? Eu n-am purtat-o. Nu aşa înţeleg moda, care are lucruri bune.

Surâde ca un profesor indulgent, care, la cafea, vrea să facă mici pozne protejatului lui.

— Da... scrobeală englezească, tăietură englezească, stofă englezească... Hm!... M-a întrerupt comic, pipăindu-mi haina, de am devenit livid, căci ne-am fi trădat obiectul convorbirii pentru cei din boxele cu canapele, din faţă.

— Englezească... hm!... hm!... I-am prins mâna şi i-am dat-o jos.

— Acum, te rog, crede-mă... Pot să-ţi spun că noi— adică tata-suntem acţionarii principali la cea mai mare fabrică de postav românească... Ei bine, stofa noastră iese la soare, îţi transformă mânecile în covrigi de stofă, îţi face genunchi după două zile, iar după alte trei luni se roade. Costă 600 de lei metrul... Cu stofa de pe mine nu se întâmplă nimic din toate astea. (Era un bleumarin-ânchis, dar cu ţesătura în dungi împletite fin, ca brodată.)

— E drept că e foarte frumoasă!

— Costă 2000 de lei metrul... Te miri, nu? Ţi se pare enorm... De când crezi că o am? A spus aşa, într-o doară, jucându-se cu şervetul, glumind:

— N-o fi de anul trecut?

— E de acum patru ani, căci îţi dau cuvântul meu că de acum trei ani mi-am mai făcut doar un costum, deşi dumneata mă faci snob şi mă ironizezi că mă schimb ca o cucoană.

S-a mirat cu un accent sincer.

— Dumneata, despre care se spune că eşti cel mai elegant om din Bucureşti? Ei, n-am să cred asta acum.

— Te rog să crezi că nu fac mai mult de un costum pe an. Mai întâi că n-am bani. Cheltuiesc prea mult cu pasiunea mea pentru avion. La patru ani o dată fac patru-cinci costume pentru patru anotimpuri... pe care le schimb între ele... Trebuie să ştii însă un lucru... Că e bine să laşi stofa să se odihnească.

— Ei, asta-i acum? Şi ironic... pipăindu-şi mustaţa ca să vadă dacă e bine răsucită. Dar dacă vrei dumneata, o s-o facem şi pe asta.

— Vorbesc foarte serios... Purtate prea mult, stofele îşi pierd elasticitatea... Ce să mai vorbesc de pantofi? Un pantof purtat neântrerupt se arde, şi arde şi piciorul. Pantofii trebuie schimbaţi de câte două-trei ori pe zi.

— Nu zău, îţi spun drept, am numărat, odată, uimit, la dumneata, în şifonier jos, douăsprezece perechi de pantofi.

— Ca şi hainele, ca şi cravatele schimbate des, unele perechi sunt vechi de ani de zile... Durează indefinit când nu-i porţi în fiecare zi neântrerupt... De ce surâzi? Uite, am citit într-o gazetă că la New York se face în fiecare an revizuirea podului de la Brooklyn cu grijă, căci se ştie azi că şi fierul oboseşte. Nu râde... pe mine mă amuză foarte mult almanahurile, şi le citesc cu plăcere... Dumneata ştii că şi bateriile electrice, care fireşte folosite se descarcă, atunci când îşi întrerup serviciul, dacă nu sunt cu totul descărcate, adică dacă sunt lăsate să se odihnească, îşi revin binişor?

— Ascultă, toate le înţeleg, că văd că eşti doctor în materie, mă rog, dacă eşti doctor, eşti doctor.

— De ce eşti ironic?...

— Dar explică-mi un lucru... De ce plăteşti o pereche de ciorapi 350 de lei... Îţi spun drept că am îngheţat când am văzut asta, săptămâna trecută, când am intrat amândoi la magazinul de lângă teatru.

— Am să-ţi răspund la asta, spunându-ţi ce-am păţit odată... Într-o zi, întârziind la Roman, într-o chestie de

aviaţie, mi-am cumpărat de la un magazin de acolo trei perechi de ciorapi, pe care i-am găsit mai buni de altfel... Era vară, alergam mult, că era vorba să fixăm acolo un aerodrom intermediar. Spre seară, eram extenuat şi cu picioarele umflate, mi-era aproape rău... Timp de trei zile am crezut că sunt bolnav... Am venit în Bucureşti... Aci nu mai aveam nimic... din când în când însă mi se umflau picioarele... Până când, aşa printr-o asociaţie de idei, am descoperit că de câte ori puneam ciorapii cumpăraţi la Roman, de atâtea ori mi se umflau picioarele. I-am aruncat şi-am scăpat de necaz. Mai târziu un chimist mi-a explicat că erau vopsiţi, economicos, cu vopsea toxică, proastă, neprecipitată, care intra în pielea piciorului, umflându-l şi provocând o transpiraţie toxică.

Ladima se făcuse palid, în mod comic, ca un sergent major care are lipsă la magazie.

— Ştii că eu sufăr foarte mult de picioare... Mi se umflă... Am început să râd, eu acum.

— La dumneata trebuie să fie altceva... Aşa sunt scriitorii... N-ai văzut că în scrisorile lui, Eminescu se văita mereu că-i sunt picioarele umflate?

M-a privit în ochi, mirat, şi foarte serios, aşa grav, deodată:

— Ascultă, e adevărat, ai citit scrisorile lui Eminescu?

Am ridicat din umeri afirmând nedumerit, am înţeles însă că şi el, ca şi cealaltă lume, mă crede şi mai prost şi mai incult decât sunt.

Nu ştiam dacă să mă bucur că fac o impresie atât de neaşteptată, sau să mă întristez că dacă spun ceva rezonabil, surprind, uimesc. Am socotit că e mai bine să nu stărui.[{24}]

E drept că aceste scrisori le citisem pentru că îmi spusese doamna T. să le citesc. Căci ea citea memorii şi colecţii de scrisori cu pasiune. Abia după un timp a reluat, încât m-am mirat.

— Bine, bine, dar cum se face că totuşi costumele dumitale nu se demodează? După câte ştiu, apar în fiecare an modele noi, în jurnalele de modă.

— Da, însă diferenţele sunt foarte mici... vorbesc de moda bărbătească... Reverurile ceva mai late sau mai înguste, aripioara lui când în unghi ascuţit, când în unghi drept cu ele. Variază iar, puţin, lungimea vestonului. Altă schimbare priveşte spatele. Acum cinci ani, chiar după război, talia era sus, adică era mai îngustă, ca pe un corset de muşchi, ca la ofiţeri... Acum doi ani, era talia jos, iar în dreptul spetelor, spre coastă, cobora în două mici falduri. Acum se poartă spatele hainei de sus până jos egal de lat, dreptunghiular, peste câţiva ani s-ar putea să se poarte iar cu vreo mică modificare. De altfel, e foarte important la bărbat, căci asta dă o impresie de îngrijit — l-am privit cu intenţie — să aibă ghetele frumoase şi cămaşa cu guler care-i vine pe măsura lui. Aci am făcut o pauză cu înţeles, căci el purta nişte gulere largi, scrobite, care-i îmbătrâneau gâtul, dându-i ceva rahitic. De asta vream să-l dezvăţ mai întâi, făcându-l să puie gulere moi, de culoare, care ar fi fost mai ieftine şi mai uşor de spălat.

— Domnule Vasilescu... Uite pe tânărul acela care dă bună seara cucoanei de vizavi, cela în haine cafenii... Are vesta încheiată cu un şir de nasturi până la nodul cravatei, ca un abate, de nu i se vede deloc cămaşa... Haina abia-i trece de şolduri, iar pantalonii sunt jos strânşi pe gleznă, ca nişte pantaloni de pielea dracului, din cei care poartă pictorii... E sau nu la modă? Să-ţi spun sincer, nu mi se pare o vanitate mai puerilă decât aceea de „a fi la modă”. Ce lecţie de modestie ar trebui să li se dea acestor domni!

— Domnule Ladima, dar e o glumă... Asta numeşti modă? Dar aşa se îmbracă pe stradă câţiva dansatori care apar seara, la varieteuri, în frac vărgat, de „fantezie”, ca să-şi debiteze numărul şi câţiva băieţi de liceu, care, dezorientaţi, îi imită. Un mare croitor la Paris mai curând se spânzură decât să facă asemenea costum. Nici măcar la

Bucureşti nu are să accepte vreunul dintre cei doi-trei mari croitori să „taie” un asemenea costum. Aceştia, în principiu, nici nu lucrează pentru băieţandrii de douăzeci de ani, oricât de mult ar plăti ei. Costumele astea de prost-gust le fac de obicei croitorii de mâna doua de pe strada Regală, Academiei, Brezoianu, sau mai ştiu eu care...

— Ei, cum, tăgăduieşti că e o modă? L-am privit lung.

— O modă bărbătească, de când lordul Derby a adoptat fracul negru şi de când s-a fixat costumul acesta „nemţesc”, cred că marxistă... Mici deosebiri de amănunte, fără nici o importanţă... E drept că, în genere, bărbaţii care au trecut drept faimoşi eleganţi, care au preţuit în mod deosebit accesoriile, le rămân credincioşi... Sunt aşa de mici, încât nu sunt remarcate în genere decât de cei care sunt de obicei atenţi la îmbrăcăminte. Vreau să spun că mai toţi bărbaţii rămân la idealul de eleganţă pe care l-au avut când au îmbrăcat primele haine „la modă”, nu fără un dezgust de aristocraţi conservatori faţă de inovaţii. Uite acest superb exemplar, care e Tony Bulandra, a rămas la culoarea verde de dinainte de război[{25}], care azi nu se mai poartă, la manşetele scrobite, la monoclul cu şnur negru, iar când vine în salon intră cu mănuşi albe, purtând mereu tocurile înalte. Acesta era maximum de eleganţă când a început el să joace pe cuceritori. Uite regizorul Teatrului Naţional, Soare Z. Soare, care a risipit foarte multe milioane. Nu va renunţa decât simţindu-se nenorocit la cămaşa şi gulerul scrobit, la vesta cu tiv de pichet. Când Păstorel Teodoreanu a terminat liceul, se purta, provincial, la Iaşi, haină neagră, pantaloni gri şi gambetă. E îmbrăcat foarte luxos, poartă cămaşă de mătase de patru mii de lei, dar nu a renunţat la nimic din felul primului lui costum.

Aş fi vrut să-i spun mai multe atunci, dar, deşi ştiam ce vream, nu aveam gândurile limpezi, nu izbuteam să mă exprim. Când scriu însă acum e cu totul altceva. E foarte ciudat cât mă ajută scrisul să gândesc. Spun lămurit: să gândesc. Până aştern o frază pe hârtie, alta se formează, de

la sine, în minte, adâncind-o pe cea dintâi. Când sunt în faţa cuiva, nici nu pot să gândesc ca lumea, întocmai ca în liceu, când ştiam lecţia foarte bine, dar dacă mă scotea la tablă, din cauză că eram în faţa tuturor, din pricina profesorului, nu mă puteam concentra şi deci nu puteam să gândesc.

Căci e îngrozitor să gândeşti în faţa tuturor... cum nici încă altceva nu poate face cu martori, ca la examen. Am fost unul dintre cei mai proşti elevi ai liceului Lazăr, şi au trebuit multe intervenţii ca să trec. Prin urmare, nici lui Ladima nu i-am spus ceea ce acum îmi apare foarte lămurit. Găsesc, împotriva convingerilor obicinuite, că tocmai a nu urma „moda”, adică a nu fi îmbrăcat ca toată lumea, e o dovadă de vanitate puerilă... Cei care vor să fie individuali în îmbrăcăminte, tocmai ei se fac vinovaţi de lipsă de modestie... Trebuie să ai o astfel de înfăţişare, ca să nu te deosebeşti niciodată din jurul tău... Câteodată, mă gândesc pe mine însumi cu barbă şi mă simt, aşa din senin, umflat în pene. E impresionant ce idee înaltă trebuie să aibă un om tânăr despre capul lui cu barbă... Eu, de câte ori văd unul, aşa, impozant, îl şi rad în gând, iar rezultatul, imaginea realizată astfel, mă amuză enorm. De aceea, când Ladima a vorbit de vanitatea puerilă a modei, îmi venea să-i spun că mai curând mi se părea puerilă vanitatea asta a mustăţii lui imperiale, care atrăgea luarea-aminte, acum când eram cu el în restaurant. De altfel, tocmai poeţii care dispreţuiesc moda sunt cei care caută să se deosebească prea ades printr-o înfăţişare prea personală, pe care unii o afişează ca pe o firmă prea indiscretă. Multă vreme am crezut că redingota neagră, închisă la gât, cravata lată, tot neagră, gulerul scrobit, milităresc, pe care le poartă profesorii nemţi, sunt o dovadă de modestie şi dispreţ pentru cele lumeşti, de ignoranţă simpatică şi naivă a „modei” actuale. Când am fost însă în Germania, am înţeles, cu o uimire pe care nu poţi să ţi-o închipui, că, dimpotrivă, ei sunt foarte mândri de această adevărată ţinută, pe care o cultivă de

altfel cu multă grijă, ca pe o uniformă de intelectualitate, menită să-i deosebească de restul mulţimii de rând...

Dacă mă gândesc şi mă gândesc, îmi vine să cred că şi o îmbrăcăminte urâtă, cu o cravată înnodată neângrijit, într-o lume corect îmbrăcată, e o dovadă de suficienţă... Întâi, dovedeşte că nu te sinchiseşti de părerea celor în mijlocul cărora trăieşti, iar pe de altă parte, că nu te stinghereşte să atragi luarea-aminte şi să fii comentat.

Dar atunci nu i-am putut spune lui Ladima nimic din toate acestea, iar el a continuat convorbirea, după ce şi-a ars romul din ceaşca de şvarţ.

— Atunci, dacă nu fac haine la modă, de ce mai sunt mari croitori? De ce snobismul cutărei firme? Atunci mai bine să-ţi cumperi haine gata.

— Nu... nu... Vezi, aici te înşeli... E o deosebire hotărâtoare. N-ai decât să priveşti atent un rând de haine gata... Au întotdeauna umerii prea înguşti, încât cusătura nu vine ca o trăsătură caligrafică de la umăr la subsuoară, ci căzut scurt şi nesigur, din pricină că sunt tăiate în serie... pentru orice întâmplare... De aceea, gulerul nu cade la ceafă, pe gulerul cămăşii, frumos, ci rămâne căscat ca o gură de ştiucă. Haina, jos, e totdeauna prea lungă — pentru că fabricanţii presupun că media cumpărătorilor au oarecum burtă... Mânecile au jos la pumn deschizătura prea mare, pentru orice mână... De pantaloni, ce să mai spun? În faţă, chiar acolo unde, orice ai spune, cade întâi privirea, sunt strâmţi, scoţând în relief oasele, în loc ca toate cusăturile să cadă frumos la vale, ei au încheietura trasă într-o parte şi alta, ca şireturile la ghete. De altfel, însăşi marginea, conturul hainei de-a gata, are cusătura vizibilă, nu e la vreo doi milimetri mai înăuntru, acoperită... O haină gata e ca şi o haină de împrumut. E făcută pentru un tip mijlociu, standard... pentru altul decât tine. Pe când un croitor mare e un adevărat artist... El face o singură haină, pentru un singur corp... Atunci haina capătă galba ei, unică, aşa cum îi e destinaţia. De cele mai multe ori, fireşte, el

aranjează natura... Nu mult, căci nu i se poate cere imposibilul, dar cât de cât. Haina lui are cusăturile, de la umeri la subsuoară, aşa, cum să spun, ca nişte jumătăţi oblice de paranteză (nu i-am spus aşa, dar aşa trebuia să-i spun), la ceafă gulerul nu cască, reverurile se petrec frumos unul peste altul... Haina cade pe corp, fără să se agate nicăieri, cum învăluie, căzând, mătasea, rotunjimea unui manechin. Jos e adunată rotund pe pantalon ca să nu rămâie loc gol sub ea ca sub o umbrelă. Pantalonii se fac, cu ajutorul câtorva cute, foarte largi sus, ca să nu sublinieze, ca un tricou de tenor, partea din faţă, şi să nu acopere dosul, strâns, ca nişte cioareci.

— Domnule, dar te pricepi... Când mi-oi face haine te rog să vii cu mine ca specialist.

Aproape că jubilam că am câştigat partida. Mă şi vedeam la croitor cu el.

— Dă-mi voie să-ţi spun că mai toţi prietenii mei mă roagă, şi nu refuz, să viu cu ei la probe. De ce n-aş face-o şi pentru dumneata?... oricând, mâine!

Eram convins că mi-am atins scopul şi mi-am împăcat mica mea manie. Dar parcă necunoscutul i-a apărut plin de pericole. A devenit gânditor.

— Lasă, că mă intimidezi... şi-l speria ideea.

Nu ştiu, mi-ar fi făcut plăcere să-l transform pe acest demodat prieten, într-o singură zi, ca în filmele americane. Să-l fac să-şi tundă mustaţa, să puie cămăşi care să nu-i mai stea independente de corp, scrobite, ci cu gulere care să-i mângâie gâtul, cravate frumos înnodate, pantofi englezeşti, haine sprintene... Sunt sigur că ar fi plăcut mult femeilor.

Şi fără îndoială că leafa destul de frumoasă pe care o primea acum i-ar fi permis să cheltuiască două mii de lei, cel mult, pentru îmbrăcăminte.

— Va să zică modă nu e? Ci numai croitor mare? mi-a spus, după ce şi-a răsucit o ţigară, dintr-o tabacheră plată de lemn, fapt pe care îl înţelegeam, căci dovedea pe fumătorul de gust, care ştie că e mai bun tutunul din cutie,

şi după ce a pus-o cu grijă într-un ţigaret special, cu vată înăuntru.

— Nu, nici aşa... E modă... Însă priveşte mai curând stofele. Asta e drept... Ţesătura stofelor şi culoarea se schimbă destul de des. Nu numai din progresul natural al chimiei şi ţesăturii, dar şi ca să depărteze frauda... În general, stofele bune au preţ de producţie foarte ridicat, din cauza materialului scump folosit. Din pricina asta, alţi fabricanţi fără scrupule, din cei ce produc şi vând în cantităţi considerabile, imită stofele şi ţesăturile la modă, bune. Totdeauna însă cu o întârziere de doi-trei ani, ba şi mai mult, până îşi lichidează imensele lor stocuri... Observă vitrinele scumpe, să vezi că au mai totdeauna alte culori decât vitrinele bazar. Alte cravate, alţi ciorapi, alte cămăşi, alte stofe... A fost la modă, imediat după război, un poplin gălbui destul de fin. Imediat, după ce au terminat vechile stocuri de zefir, marii fabricanţi au produs depozite întregi de poplin galben, mult mai vulgar însă, făcut cu multă economie, din spirit de speculă... Atunci, poplinul din material bun, produs cu grijă, a căpătat linii şi vărgi. Peste trei ani a fost imitat şi acesta... Acum magazinele de lux fac cămăşile de dejalenă... Peste câţiva ani vom avea şi dejalenă pentru strada Carol. Dacă eşti atent la cravate, observi că — la un interval de trei-patru ani — ţi se oferă la colţul străzii o cravată „la fel” cu aceea pe care ai cumpărat-o de la magazinul de lux, însă de zece ori mai ieftină. La adăpostul culorii şi desenului caută să te înşele la calitate... De aceea producătorii „scumpi” schimbă imediat. De aci, moda ţesăturilor.

Era trecut de miezul nopţii. Grigoraş Dinicu trecuse de la bucăţi moderne la cântece sentimentale, languroase... Unele mese se goleau, imediat curăţite de chelnerii „eleganţi” ca nişte diplomaţi. Femeile, toate interesante, din pricina îmbrăcăminţii şi a coafurii care le îngăduia să arate şi să sublinieze ce au mai frumos, camuflând restul, mai formau, în boxe ori pe laviţa roşie care era de-a lungul peretelui, sub căderea bogată a luminii, centrul de atenţii calde pentru cei de la masă, sau fermecau strict iluzoriu, în parabole largi, pe cei din restul restaurantului, îl vedeam limpede pe Ladima ameţit de frumuseţea lor, dar fără să izbutesc să-l fac să simtă, deşi era în realitate o problemă de stil, adică aşa cum înţeleg eu, de unitate: cât de grotescă, iar în fapt imposibilă (spre sincera mea părere de rău) ar fi fost alăturarea lui, aşa cum era, de un trup femeiesc, cu grijă şi gust îmbrăcat, ca o floare studiată. În realitate, el, care era împotriva atragerii atenţiei, izbutea să izbească toate privirile, să se izoleze între toţi, prin îmbrăcăminte, în acest salon cu oglinzi multe, prea luminate. Am vrut să-i subliniez asta cu oarecare brutalitate. La masa din fund, spre galantarul casieriţei, era un grup mare de oameni tineri şi alţii mai în vârstă... Între ei era unul, un fel de cazac uriaş, cu barbă albă, scurtă, răzvrătită, cu plete, şuviţe cărunte lipicioase, cu un chimir lat, care atrăgea toate privirile...

Mi s-a părut că aş putea bate şaua pentru Ladima.

— Crezi că domnul acela n-ar fi atras mult mai puţin atenţia, îmbrăcat aşa ca să nu difere de cei din jurul lui?... Moda uniformizează... e o lecţie pentru amorul propriu.

I s-a coborât mustaţa pe colţul gurii de spaimă, m-a privit cu ochii înfundaţi în orbite.

— Taci... taci... E marele poet german Däubler, sărbătorit de redactorii unei reviste literare.

Am îngheţat, cu sentimentul disperat că am comis una dintre cele mai crunte gafe din viaţa mea, şi întâmplarea m-a vindecat definitiv de a mai da asemenea lecţii.

Şi totuşi Emilia asta nu are dreptate, căci dacă l-ar fi privit cu cât de puţină sinceră simpatie, ar fi trebuit şi sigur că ar fi izbutit ca ea să-l facă să-şi schimbe îmbrăcămintea.

Arunc mucul de ţigară surâzând şi examinez, întâi eu, biletul pe hârtie cu antetul *Veacului*.

Emy,

La regizor nu se găseşte rolul. Trebuie scos din nou. Am rugat pe domnişoarele dactilografe. Treci după-masă să-l iei.

Am reţinut pentru revelion o masă de patru ham la „Enescu” Se mai pot pune la nevoie două scaune... Vreau ca 1928 sa fie început cu frenezie. Acest 1928 vreau să fie anul vieţii mele.

George

Anul morţii lui... Nici o bănuială...

Aş vrea să nu mai recad în mine însumi, dar biletul acesta singur stârneşte în mine o goană de forme şi lumini. Încerc sa rezist şi n-am punct de sprijin. Revelionul din 1928... Viaţa omului acesta mă târăşte în vremea care s-a scurs, cu propria mea viaţă, cum trage un fluviu apele râului afluent. Nu vorbisem cu doamna T. de un an şi jumătate... Amintirea îmi îngreuiază tristeţea... Las totul şi fumez. Gândul ca venea al doilea revelion pe care nu era să-l facem împreună, mă umplea de o disperare care pătrundea ca un frig... Trotuarele înguste erau pline de o lume grăbită, numeroasă de obicei, dar devenită manifestaţie de stradă în zilele acestea de târguieli... Toţi oamenii aceia aveau un rost, aveau un ideal măcar de douăzeci şi patru de ceasuri, căutau o beţie... Pe Calea Victoriei zăpada se pulverizase, încât se făcuse ca un soi de tărâţe deşi rămâneau, din cauza pavajului neândreptat de la război, mici mormane de gheaţă stratificate. Parcă din cauza atâtor respiraţii gerul

se înmuiase. Primisem de dimineaţă telefoane de la prieteni pentru invitaţii şi desigur ca peste tot oraşul gânduri se căutau într-o circulaţie ameţitoare, ca mişcarea în filmele voit accelerate. Am primit cea dintâi dintre acest invitaţii, la L.C., pentru că înţelegeam că e de prisos sa mă rezerv, ştiam că oricâte vor mai veni, una singură va lipsi dintre ele.

Fiindcă la băcănii târguia atâta lume, pentru că în blănuri şi în şoşoni scurţi de tot, ca retezaţi, lăsând să se vadă ciorapul de mătase între ei şi strânsoarea mantoului, treceau atâtea femei... era în mine un neastâmpăr altoit cu tristeţe. Mi-a venit şi mie o poftă nebună să târguiesc şi să fac bucurii la întâmplare... Aş fi vrut să ştiu ce va face ea seara... cu va ciocni un pahar de şampanie. Bună cum e, cui va ura cu obrajii rumeniţi, cu rombul înflorat al surâsului, cu ochii strălucitori şi lichizi: ”Noroc şi an bun...”? Va avea în toată seara un gând bun şi pentru mine? Cine-i va lămuri, în minte, ameţitor, umerii mobili ca merele în desişul mătăsii şi rădăcina nervoasă a cefei?

Am început să colind magazinele, ca să văd cum târguieşte lumea.

Pentru nepoţei cumpărasem de Crăciun un cinematograf „Baby”, un aparat de radio şi tot soiul de jucării de pom... Am luat pentru cumnatu-meu o garnitură de birou cu tocuri rezervor, pentru soră-mea am găsit la un magazin o lampă minunată, făcută din cuburi, ca s-o determin să adopte mobila modernă. Micii actriţe i-am trimis un aparat fotografic, promis cândva în glumă.

Aş fi vrut să-i trimit ei ceva, nu un cadou, un buchet de flori. De şapte-opt ori am trecut, alunecând peste muşuroaiele de gheaţă, prin faţa magazinului... Am zărit-o de vreo două ori înăuntru, ocupându-se de clienţi, foarte numeroşi pentru lămpi, mescioare şi obiecte de artă, care îşi alegeau singuri şi probabil cereau lămuriri, întrebau de cost... Trei sute de mii de oameni, din acest Bucureşti, de la trecătorul în maşină, la comisionarul trimis să ia pachetul, oricine ar fi putut intra s-o vadă pe femeia asta în pulover

roşiatic şi rochie de culoarea cafelei cu lapte, să-i vorbească, să vadă figura puţin băieţească, oricând gata să se transforme într-un surâs de soră sau „regină care vrea să se facă populară”, numai eu nu... Aş fi putut sărbători revelionul la „Cina”, între femei pe care alţii le găsesc „splendide”, aş fi putut colinda cu maşina pe la jumătate din locuinţele luxoase din Bucureşti, în noaptea asta, când toate femeile erau decoltate şi împodobite... Oriunde aş fi fost primit... Dar totul era anulat de faptul acesta, net, că nu puteam urca două etaje, în parcul Bonaparte, ca să mă trântesc pe un divan, eveniment care ar fi corespuns pentru mine cu o de neânchipuit întoarcere, permisă numai de încheierea păcii, dintr-un război de patru ani în tranşee.

Aş fi fost bucuros, s-ar fi potolit tumultul din mine dacă aş fi avut măcar posibilitatea să întreb la telefon ce face seara şi să-i spun, fie şi cu un surâs îndurerat: „Mult noroc... multă sănătate”, după ce i-aş fi trimis un dar.

Nici măcar o floare anonimă nu-i puteam trimite... Ar fi ştiut de unde vine şi asta însemna pentru mine prăbuşirea.

Experienţa unui revelion precedent îmi arătase riscurile unei astfel de încercări.

Acum doi ani, cel dintâi revelion pe care nu-l făceam împreună ne găsea certaţi, despărţiţi de mai mult de patru luni... Îmi spuneam totuşi că n-o să poată trece acest început de an fără să-i fac un dar, care aş fi vrut să fie şi o recunoştinţă, şi un cheag de emoţie risipită într-altă vreme departe de ea, şi o durere nouă, arzătoare. Aş fi vrut de asemeni să aibă şi o valoare comercială... Mi-era teamă să nu aibă dificultăţi materiale... Era singura femeie care mă interesa pe lumea asta, şi cum niciodată nu primise, în cei doi ani de dragoste, nimic de la mine, socoteam că n-ar fi rău s-o scutesc, într-o măsură oarecare, de cine ştie ce întâmplări viitoare...

Cu o lună jumătate înainte am studiat un catalog de bijuterii şi am comandat în Belgia, prin cel mai bun bijutier din Bucureşti, o brăţară de platină cu briliante. Era făcută

din opt dreptunghiuri de mărimea unui mic ceasornic, cu câte un briliant mai mare la fiecare capăt... Costase 800.000 de lei... Mă gândeam să i-o ofer de ziua ei, dar şi mai bine de revelion, căci atunci cadourile au un aer mai puţin direct şi personal... Sau dacă nu, eram hotărât să-mi creez, de la o a la alta, o împrejurare oarecare, anume; să aibă aerul unei stricte şi fireşti întâmplări fără urmare, ca să nu fiu nevoit să dau explicaţii.

În cele din urmă m-am hotărât s-o aştept la ieşirea din magazin Bănuiam că nu are să închidă deloc, dar îmi ziceam că tot va merge la masă . Aşteptarea asta a fost una din cele mai grele din viaţa mea... Mi se Darea că toată lumea ştie ce aştept, rezemat de bara galbena din vitrina unei drogherii vecine, dar nu chiar din faţa magazinului, şi credeam că toţi mă compătimesc şi mă găsesc ridicol.. Zeci de prieteni, care au trecut pe acolo, văzându-mă, m-au tachinat, întrebându-mă dacă aştept vreo midinetă... Mereu trebuia să găsesc motive şi explicaţii... Abia pe la două şi jumătate a ieşit... Când a trecut pe lângă mine, în mantoul de *taupe* rotunjit, castaniu-verzui, cald, de simţeam o pornire nebună să-l mângâi, să-mi lipesc obraji, de el am îngheţat. Surprinsa însă după ieşirea din magazinul cu lumina artificiala, de albul ameţitor al nămiezii, era probabil puţin zăpăcită şi de mişcarea curgătoare de pe

M-am urcat în maşina lăsată pe str. Sf. Ionică şi am pornit după ea, încet, hotărât să provoc în dreptul ei o încurcătură care să mă oprească n loc Nu era prea greu în ajunul acesta de An Nou... Când am ajuns, am cerut zgomotos loc... A întors capul tresărind, căci uni cunoştea claxonul. Am privit numai cu coada ochiului Ea a rămas aproape încremenită pe loc şi toată figura i s-a strâmbat uşor ca de durere... Albul ochilor s-a făcut mai mare, mai limpede şi platina cu reflexe liliachii a pupilelor mai intensă, mai alarmată Buza de sus, d,n cauza aurii desfăcute într-un surâs de tristeţe, lasă sa se vadă dinţii albi din faţă îi înflorise toată faţa, mărginită de bordura ca de şapca a

pălăriei cloş de gulerul mare al mantoului care-i înconjura capul şi-l depăşea, de fularul de mătase, care era ca un plastron de culoarea caisei, înfoiat, pe piept. O vedeam în oglinda de la volan şi am întors capul încet... Deşi se uita la mine, n-a prins de veste, de parcă plutea în nereal — şi m-am mirat de asta — căci pe urmă privirile noastre s-au întâlnit... Am ridicat pălăria şi mi-a răspuns liniştit şi cald, parcă ne certasem aseară de parcă s-ar fi trecut patru luni fără să ne salutăm. Am oprit pe dreapta în dreptul Pasajului Română, deşi îmi veneau maşini în fată... Am coborât şi i-am ieşit înainte.

— Sărut mâinile... Şi tremurând aproape: La mulţi ani.

Avea ochii mirat deschişi, mai viorii, cu adevărat ca viorelele, înlăcrămaţi... N-a spus o vorbă şi mi-a luat apoi braţul. Mi l-a strâns, pornind alături, lipită de mine ca o strângere la piept, transformată din cauza locului. Simţeam parcă prin stofa paltonului mângâierea mantoului ei castaniu-verzui.

— Unde mergeai?

Nu mi-a răspuns nimic... Tăcea, aşa, nervos, la braţul meu... fără să mă privească...

Mi se părea că am febră, nu mai am nici un contact direct cu lucrurile. Pe orice aş fi pus mâna n-aş fi putut prinde bine, vorbele nu veneau singure, iar în jurul meu nu mai treceau oameni, ci mergeau forme... De nervos ce eram, simţeam nevoia să vorbească neapărat căutând penibil.

— Pot să te întovărăşesc puţin?...

Era puţin cam caraghios, de vreme ce ea îmi luase braţul şi mi-l ţinea strâns. Abia acum m-a privit liniştit şi voit.

— Mă duceam să mănânc ceva la un mic restaurant aci...

— În pasaj?

— Da... dar acum nu mai pot mânca... Hai, pe stradă...

— Magazinul e închis?

— Nu, a rămas acolo doamna Landrino, care a fost mai devreme la masă.

La Riegler în faţă erau ţigănci care se instalaseră ocazional cu coşuri mari de vâsc şi mimoze; alergau uşor după trecători.

A surâs limpede, cu faţa mereu uşor crispată, ca o strâmbătură de voluptate şi durere în acelaşi timp, iluminată de ochii vii, care parcă descopereau acum lumea. A luat o ramură de mimoză ca un mugur de salcie, mi-a desfăcut paltonul şi mi-a pus-o la butoniera vestonului... A desfăcut apoi poşeta neagră, mare. Am vrut să duc mâna în buzunarul hainei, dar m-a împiedicat, aducându-mi aminte:

— Diseară e Anul Nou.

— A, da! E Anul Nou... Atunci primesc... Primesc cu o condiţie... Să-mi dai voie să-ţi fac şi eu un dar... Şi am scos mimoza ca o ameninţare.

I-a îngheţat faţa şi a capitulat frumos.

— Primesc.

Eram chiar în dreptul marelui bijutier... Nici n-a mai avut timp să protesteze. Pe galantarul acela, care e ca o vitrină de fluturi şi şerpi albi în muzeu, şi-a aşezat coatele nervos şi a început să caute... A descoperit cel mai cuminte inel... ca un fir de sârmă, de aur, cu un safir... de altfel foarte frumos...

S-a întors surâzătoare, arătând încântată, jumătate din dinţii albi de sus, mai limpezi ca bijuteriile mici de fildeş.

— Am găsit.

Am privit glumeţ, scoţându-mi mânuşile groase de piele şi dictând cu o prefăcută energie.

— A nu... Cine oferă aci? Eu sau dumneata?

A devenit palidă, de i-a rămas numai gura roşie în toată faţa şi s-a sprijinit de galantar... În clipa aceea, eu am avut, înţelegând, ca o declanşare fluidă... Fără să mă gândesc, automat, parafrazasem una din glumele noastre cele mai intime, cele mai senzuale: „Mă rog, aici cine iubeşte!” spunea uneori, când o ţineam îmbrăţişată, exasperată de dorinţă şi când, tiranic, sadic, nu-i îngăduiam nici o mişcare, de rămânea cu tot corpul întins, încordat, crispat, în

aşteptare. Am transpirat întreg, ca de un scurtcircuit în artere şi abia după câtva timp am putut vorbi, dar nu către ea, căci între noi totul era epuizat, ca după o posesiune, ci către bijutier, întrebându-l, aşa, stupid, ce rezultat ştie de la Consiliul de coroană din ziua aceea de la Sinaia, unde fuseseră chemaţi toţi şefii de partide şi vreo doi jurisconsulţi. Pe urmă am căutat câteva brăţări, am rugat-o să le încerce, ca să maschez premeditarea, şi privindu-i vinele încheieturii, sub pielea subţire, împletite ca dorinţele, i-am prins în jurul mâinii întoarse, care era ea însăşi o bijuterie, brăţara comandată.

De plătit, fireşte că m-am făcut că plătesc imediat, dar mă întrebasem mereu dacă să-i spun preţul bijuteriei, sau să-l las să-i fie surpriză... Mi-am spus însă că e o copilărie... că ar fi putut să cadă mai târziu pe mâna vreunui şarlatan, şi că era mai bine să ştie preţul adevărat... Am iscălit deci în faţa ei un cec, anulat în prealabil, de 800.000 de lei, cât costase brăţara. Era cel dintâi dar pe care i-l făceam de când ne cunoşteam... Aveam superstiţia stupidă că dacă îi ofer măcar o floare, dragostea noastră se termină... Şi, de aceea, luptând cu mine însumi, în doi ani nu-i oferisem nimic. Cu sufletul alterat de sentimentul irevocabilului, cu care, de altfel, eram de acum familiarizat, resemnat după nădejdi contradictorii şi înfrângeri definitive, îi pregătisem acest întâi dar. Când am ieşit, apăruse, de după norii lânoşi, iar soarele.

— Mai ai o jumătate de oră... Nu ţi-e frig? Mantoul castaniu-verzui, deşi îşi îngusta forma, acoperind cald genunchii, era scurt şi nu ciorapii de culoarea nisipului aveau să-i ţină cald, mai ales că şoşonii erau atât de scăzuţi şi mici. Vrei să mergem să mâncăm împreună la o grădină oarecare?

Am oprit o maşină de piaţă... Niciodată nu primise să meargă în maşina mea... În cei doi ani, iubirea noastră rămăsese oarecum secretă... Din când în când ne refugiam în câte un orăşel de munte, de cele mai multe ori plecând

cu trenul: Deva, Sighişoara, Bran, Nehoiaş sau, când nu era sezon, pe coasta mării. Chiar la teatru, aveam aerul că ne-am întâlnit acolo, la masă eram împreună numai la ea, sau numai la mine în garsonieră, unde ne închideam uneori de sâmbătă până luni dimineaţa, ca nişte condamnaţi ai voluptăţii.

Am mâncat la un restaurant de pe 11 Iunie, singuri în tot salonul, în acest ajun de An Nou. Era pentru mine o bucurie chiar numai s-o privesc, cercetând-o ca pe un tablou... Femeia asta, care la început nici nu mi s-a părut frumoasă, m-a făcut să descopăr frumuseţea. Cădea pe gânduri uneori şi, ferindu-şi parcă privirea de a mea, rămânea în profil. Pălăria părea o glumă, iar marginea ei, ca o mică streaşină, de fetru castaniu, tăia o diagonală sinuoasă ocolind pe deasupra sprâncenei stângi, peste ochiul drept, peste obrazul rumenit de trecerea de la frig la cald, până la lobul urechii, pe urmă,

arcuit spre ceafă, lăsând câteva bucle de un arămiu des, întunecat, afară. Zâmbea lumii gândurilor ei, arătând trist dinţii albi de sus. Sprijinită în cot, îşi rezemase bărbia de dosul mâinii sucite, cu degetele mângâietor lipite de gât. Era într-o vestă de jerse, cu linii-dungi paralele, roşcate, negre, cafenii, pe care o purta, văzusem pe fereastră, şi în magazin.

În asemenea clipe, ca şi atunci când era îmbrăcată pentru serată sau bal, frumuseţea ei avea în ea ceva absolut nepământesc, transfigurat, şi asta explica de ce aţâţi bărbaţi vorbeau despre ea cu un soi de emoţie pe care ceilalţi, care aveau prilejul s-o vadă doar întâmplător, în momentele ei de plictiseală, necazuri sau nedispoziţie, nu o înţelegeau.

Am vorbit despre multe, fără să cerem nici unul, nici altul, explicaţii pentru ce a fost.

— Ce faci diseară? am întrebat, neliniştit că îmi va pleca într-o lume necunoscută.

— Nimic... Vino la mine... şi fără să se gândească: Vreau să bem, diseară, şampanie...

Mi-am simţit obrajii moi şi năclăiţi de o sudoare rece... Să fiu cu ea diseară, în dormitorul fără mobilă, fără covoare, ca o cameră în care azi te-ai mutat, numai cu un pat alb şi o mescioară joasă, fără şifonier pentru haine — căci se dezbrăca într-o odaie alăturată în care erau dulapurile şi masa de toaletă, după ce ieşea din baie. Să fie din nou goală şi să bea şampanie... Ca un sinucigaş care dă totul pe o clipă, îmi vine să zic... da.

— Ce rău îmi pare, nu ştiam că te voi întâlni şi m-am angajat pentru toată seara... M-am gândit la cei care se duc la operaţie, fără anestezie... Dar poimâine, nu la... haide la... Acum e partea cea mai grea... Fireşte oriunde, în afară de: la mine sau la ea acasă... Când iubirea noastră a fost timp de doi ani interioară, va trebui să fie acum numai pe drumuri. E o schimbare ca o răsturnare în existenţă.

— E la Cartea românească expoziţia lui Teodorescu-Sion... Vrei să vii s-o vedem?

A rămas contrariată, cu surâsul trist care îi ridica puţin colţul gurii, arcuindu-i buza de jos, făcând-o paralelă oarecum cu conturul bărbiei; căci atunci când zâmbea, gura i se încadra ca într-un romb instabil, fără cele patru unghiuri, fiindcă unul era înlocuit de nas, altul topit într-o gropiţă în bărbie, iar două schiţate, aproape imperceptibil, în obrajii arcuiţi uşor.

Şi, ridicând din umeri, jucându-se cu mănuşile de piele neagră:

— La 11 dimineaţa?...

Ca şi când ne-am fi descoperit o vocaţie nouă, am vizitat, în cele două săptămâni care au urmat, toate expoziţiile şi muzeele din Bucureşti... Eu eram într-o aiureală de fericire continuă...

Ştiam însă că totul va avea un sfârşit, deci după două săptămâni am început să lipsesc de la *rendez-vous*-uri... M-a găsit o dată, chemându-mă la telefon, şi am rugat-o să mă

ierte, pentru că sunt puţin bolnav... Sunt nevoit să stau în casă. Speriată:

— Ce-i asta?... Ce ai?

— Nu ştiu... puţină febră...

— Dă-mi voie să viu să te văd.

— Eşti prea bună, dacă... nu te reţine nimic...

M-am dezbrăcat numaidecât, am întredeschis buzele ca să mi le ardă puţin respiraţia, am făcut un adevărat exerciţiu de paloare...

A venit, şi-a aruncat mantoul şi pălăria în fotoliu şi s-a aşezat doar jumătate lângă mine, pe divan, cu picioarele lungi, oarecum paralele cu divanul, cu genunchii lipiţi goi şi strânşi în mătasea ciorapului, căci rochia de serj bleumarin era prea scurtă.

Mi-a luat mâna, dând o clipă în lături buclele arămii care-i cădeau pe faţă din cauză că aproape îşi smulsese, preocupată de mine, pălăria.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce ai?

— Nu ştiu, nimic, puţină febră...

Mi-a mângâiat matern părul, m-a privit în ochi, cu zâmbetul acela care-i încadra gura întredeschisă în acel romb inefabil, îndurerat, cu acea strălucire a ochilor viorii de tot, care făcea să fie văzută de departe... Şi pe urmă, hotărât, şi-a lipit buzele de ale mele. Am făcut o grimasă.

— Nu... nu... Cine ştie ce am... A început să mă strângă în braţe...

— Mi-e totuna, orice ai avea... M-am desprins, moale de deznădejde:

— Te rog, astâmpără-te... nu... nu...

Şi ca să nu creadă că ar fi altceva, că n-o iubesc, după ce m-am desprins, i-am sărutat mâinile ca pe unele frumos aşezate dintr-o icoană.

N-avea totuşi mână mică şi cu degetele molatece de madonă, ci lungă şi subţire. Articulaţiile apăreau la orice îndoitură pe dosul mâinii, altfel delicate ca nişte vii accente circumflexe, subliniind vâlceluşele dintre ele, bune de

umezit cu vârful limbii. Degetele albe, prelungi, nu se terminau în unghii ascuţite, ci mai curând late, ca nişte petale mici lăcuite roşu, mâini fără grăsime, nervoase, de prinţesă, pe care, resfirate, le ducea necontenit, când ca să aranjeze o buclă, pe după ureche, imaginar căzută, când ca să strângă mica eşarfă în jurul gâtului, ca un domn care şi-ar potrivi cravata.

— De ce-mi priveşti mâinile? Surâdeam, fără să ştiu ce să spun.

Am prelungit o săptămână boala aceasta închipuită, care mi-o dăruia pe ea în fiecare după-amiază la ora 7 jumătate precis... Mâneam seara împreună, la mine, lângă divanul larg, pe o mescioară joasă, şi o priveam fericit cum îşi plimba mâinile pe olanda feţei de masă, printre cupele joase de cristal albastru de murano, pe tacâmurile de argint, căci totul căpăta viaţă când era ea acolo.

Eram din nou ca în liceu, când visam să fiu bolnav, numai ca să vie îngrijorată, să mă vadă, o doamnă frumoasă, soţia unui prieten al tatei... N-am mai lăsat-o să mă sărute, spunându-i că doctorului îi e teamă de un tifos... Îşi apăsa gura pe a mea cu o dorinţă de împărtăşanie a răului care mă cutremura.

Peste o săptămână, ridicolul situaţiei nu mai putea fi prelungit şi am anunţat că plec în Franţa să-mi recepţionez un avion comandat.

Într-adevăr, am lipsit o lună de zile... Eliberat de groaza apropierii, i-am scris de acolo, în fiecare zi, scrisori de dragoste smintite, cu voluptatea de a urla în fiecare rând că o iubesc, de a mă umili în declaraţii de robire absolută.

M-am întors în zbor pe la începutul lui aprilie şi am început probele de antrenament şi încărcare de benzină... Vream să bat recordul în linie dreaptă fără să mă decid în ce direcţie... Bănuiam că până în cele din urmă voi porni spre Capetown.

Veneam pe la ora 3 acasă foarte obosit, mâneam, fumam o ţigară, şi pe urmă, îmi luasem obiceiul să mă duc s-o văd

la magazin: Era întotdeauna de la 9-1 acolo şi de la 3-7... Se ocupa foarte serios, îşi sfătuia clienţii în alegere, lăsând fetele să se ocupe numai de mărunţişuri... Studia modelele noi în revistele străine de artă, discuta cu maestrul pe care-l aduseseră de la Berlin despre modificări şi materiale... Ajunsese foarte pricepută... De altfel, citea toată ziua, şi nu numai romane, ci tot soiul de cărţi: tratate de drept şi medicină, colecţii de acte, sociologie, dar mai ales istorie... Până şi din cărţile mele, şi nu numai din cele adunate în carieră, ci şi de aviaţie, a citit. Reviste de artă şi literatură (de la ea am luat obiceiul să citesc şi eu *Nouvelles litteraires* şi *Candide*). Dar ceea ce m-a mirat mai mult era că nu lăsa să treacă, nici o zi, ziarele... O dată i-a spus cineva că asta e o apucătură bărbătească.

— Iartă-mă, eu nu mă duc la ceaiuri să aflu „noutăţi” de la cucoanele, care ştiu atâtea; şi nici nu mă interesează cam ce spun ele.

Când se mira cineva că o femeie atât de frumoasă ca ea se ocupă atât de mult de magazin, rămânea totdeauna pe gânduri.

— Munca aceasta înseamnă pentru mine independenţa, banii câştigaţi îmi dau dreptul să fiu eu însămi, să cumpăr cărţi şi lucruri frumoase, să nu fiu jignită de proprietar şi să fiu scutită de oferte necuviincioase.

Avusese norocul ca întreprinderea să realizeze câştiguri foarte frumoase, încât, după doi ani, mai împrumutând bani, izbutise să clădească în Parcul Filipescu, înspre Calea Dorobanţilor, o casă mică, dar foarte modernă, cu două apartamente de închiriat, în afară de cel mic oprit pentru ea.

Nu a lipsit, în decurs de câţiva ani, decât de câteva ori de la magazin, şi numai din cauza mea... dar şi atunci ruga pe asociată să fie prezentă... Nici sâmbătă măcar, nu făcea weekend. Magazinul avea un fel de retragere ca o strană, mare cât o cameră... acolo era o masă groasă modernă, cu câteva fotolii joase în jur, o etajeră cu cărţi şi reviste. Citea,

desena şi aştepta să fie întrebată de fete. Mi se pare că şi dumitale ţi-a răspuns o dată: „Dar asta e viaţa mea... Ce vrei să fac?”

— Te împaci cu gândul că ai să trăieşti 30 de ani aşa?...

— Uneori n-aş vrea să trăiesc deloc... Dar dacă mă gândesc bine... nu e chiar aşa de rău... Stau acolo între lucruri frumoase, alese, uneori gândite, mângâiate de mine... Dacă n-am nimic de făcut, citesc toată ziua şi tot e un câştig. În fiecare seară merg la cinematograf... O lună pe an călătoresc, dar e cinstit să adaog că nu uit interesul magazinului, vreau să văd ce mai aduce nou modernismul în mobilier.

— Dar iubeşti?... Nu eşti geloasă?... Nu eşti neliniştită?...

— Nu cred în iubire.

— Nu crezi dumneata în iubire? Nu te atrage iubirea?...

— Ba da, mă atrage... Poate că e singurul rost al unei vieţi mărginite, comune, cum e viata noastră. Şi-mi place... dar ştiu că nu durează... că nu corespunde unei realităţi... Îmi place mult să privesc o noapte cu lună... şi uneori stau vreme îndelungată la fereastra mea, privind, dar ştiu bine că luna e altceva decât ceea ce pare... Nu întind mâna s-o prind... E mult şi ceea ce dă, fără intenţie şi sforţare.

Aproape toată luna lui aprilie am fost în fiecare după-amiază în magazin. Era o bucurie liniştită, între mobile noi, frumoase... Retras în firida aceea (încăperea fiind prea mare, de când cu criza de magazine, se construise în interior, ca să zic aşa, sau mai bine se împărţise încăperea în două, dar unul dintre magazine, o tutungerie, nu mergea până în fund, lăsând astfel o bună porţiune celuilalt) parcă mă afundam într-un vis.

Am învăţat o mulţime de lucruri în aceste trei săptămâni. Ce nu-mi explica femeia aceasta! Aş fi ascultat orice... Ne consumam într-o iubire rarefiată, prelungită după-amieze întregi. §i totuşi simţeam, nefericit, că nu e cu putinţă ca femeia asta să nu se întrebe de ce n-o chem la mine, de ce, logic, nu transform în fapt pornirea mea. În ajunul Sf.

Gheorghe... catastrofa atât de temută luni de zile n-a mai putut fi ocolită...

După-amiază mi-a trimis un buchet de liliac şi o mică valiză cu pijamaua ei, peria de dinţi, un alt obiect de toaletă mai intimă şi papucii, izmeniţi ca doi porumbei... „Astăzi este aniversarea iubirii noastre... Voi dormi la tine... E cu neputinţă altfel.”

Mi-am dat seama cât de mult mă lăsasem târât de această paralizantă cedare din fiecare zi... Numai un gest disperat putea restabili situaţia... I-am înapoiat totul cu două cuvinte: „Cu neputinţă”.

Probabil că a sosit într-un automobil, căci peste o jumătate de ceas a fost la mine, forţând aproape uşa.

— Fred, ce înseamnă asta?

Cred că eram palid ca dr. Tokkeramo din *Taifun*.

— Nimic... Răspunsul meu. M-a certat cald... gutural.

— Dar Fred... Fred, eşti nebun... Tu mă iubeşti.

Am luat, cu o voinţă de ghilotinat, o atitudine aproape necuviincioasă:

— Doamnă, cred că faceţi o confuzie... Vă preţuiesc nesfârşit ca inteligenţă... şi-mi place prezenţa dumneavoastră... dar nu mă interesaţi ca femeie.

A rămas ca paralizată... i-au dat lacrimile... Nu putea să spuie nimic, scâncea.

— Dar Fred... Fred... mă iubeşti, nu e gest al tău să nu-mi spună că mă iubeşti. Am luat o atitudine de diplomat insultat:

— Doamnă, găsesc că e de un gust îndoielnic şi această presupunere, şi această insistenţă... De altminteri, ţin să vă previn că aştept din moment în moment o femeie... S-a frânt toată, părea mult mai mică... Îşi muşca buzele, cu ochii plini de lacrimi. S-a întors spre fereastră, s-a sprijinit cu cotul de o etajeră de cărţi, cu capul rezemat în palmă. Părul scurt şi fluturat, din cauză că îşi scosese pălăria repede, era tot înapoi, lăsând descoperită fruntea şi urechea. Ochii priveau pe jumătate închişi, îndureraţi; distanţa dintre pleoape şi

sprâncenele chinuitor înălţate se mărise mult. Buzele erau trist întredeschise, puţin de tot, nu se vedeau dinţii. Linia maxilarului de jos se vedea accentuată nervos. În gulerul de batist al bluzei, gâtul îi palpita în gropiţa de la claviculă.

S-a întors ca sub o povară, şi-a luat rar, ca un somnambul, mănuşile, şi-a pus peste *tailleur* blana de vulpe în jurul gâtului şi a plecat. Aşa au luat sfârşit trei luni de trăită nerealitate.

În mai, a avut o legătură de două săptămâni, pe care a rupt-o brusc, pare-se, după ce acumulase destul dezgust... Am fost fericit când s-a împrietenit cu Eleonora Demetriade... Sufăr mai puţin când văd că se interesează de o femeie... Când a plecat la Movilă în august, căci la Berlin nu avea să plece decât în septembrie, m-am dus, bineânţeles, după ea... ca să ajung la conflictul cu Ladima, din grădina „Popovici”. Când nu pot să-mi închipui în amănunte, în cadrul ei, viaţa pe care o duce... mi se aprinde ceva în minte, ia foc totul în mine...

Ar putea fi altfel? De doi ani viaţa mea e un şir de contraziceri stupide, de hotărâri mari şi gesturi curajoase, alternate cu acţiuni gratuite şi greşeli mici, infame, de o inconştientă care mă îngheaţă pe mine însumi şi anulează totul. Emilia îmi flutură mâna în dreptul ochilor, ca şi când ar vrea să mă trezească.

— La ce te gândeşti atâta?

— Nu ştiu, e atât de bine la tine aci. Afară trebuie să fie oribil, până s-o mai răcori puţin.

— A fost azi o zăpuşeală! Mă mir că nu plouă.

Plictisită, mai ales că suportă greu căldura, s-a sculat şi s-a aşezat pe marginea patului, cu trunchiul puţin cam strâmb. Picioarele cu coapsele mari, lăţite de marginea drotului, îi atârnă de la genunchi în jos... Perniţa mică a muntelui lui Venus îi acoperă cu totul, când stă aşa, floarea de mătase. Pântecul, deşi ferm, mai face încă o cută ceva mai sus, paralelă cu perniţa... Sânii par şi mai mult două gutui pline de sevă. Fesa din stânga îi e mai turtită decât

cea din dreapta, aşa cum stă cam aplecată într-o parte... sprijinită într-o mână. S-a gândit parcă la ceva. S-a dat jos şi a căutat o fotografie a lui Stoianovici.

— Numai să vezi...

O cercetez lung, deşi nu mă interesează, dar ca să nu îmi trădez interesul exclusiv pentru scrisori. Pe urmă:

— Hai să mai citim:

Valeria dragă,

Îmi pare rău, dar nu pot să te ascult... Nu mai rămân nici un ceas la gazetă... Am primit două scrisori, de la cine ştii, dare de prisos. N-am alt răspuns. E pentru a treia oară când sunt pus în situaţia asta.

Crede-mă, şi mie mi-e greu să renunţ la o leafă, care, aşa cum e, îmi e atât de necesară. Mi-e greu să renunţ la celelalte avantaje — pe care le enumeri — ale gazetei, dar mi-ar fi silă de mine dacă aş continua.

Nu, Valeria, este peste putinţă... Îmi pare rău de camarazii mei... şi mie mi-era agreabil să lucrez cu ei. Toată viaţa mi-e plină de urâciune. Când alţii au vilă şi casă şi onoruri, pentru că au renunţat la mândria de a fi ei înşişi, mie nu mi-a rămas decât dreptul de a scrie şi mai ales de a scrie ce gândesc. Dacă nu scrii ceea ce gândeşti, de ce să mai scrii? Sunt alte mijloace de făcut bani, mai practice, mai rodnice decât acela de mercenar al condeiului... La urma urmelor, pentru ceea ce mi se propune e prea puţin leafa de gazetar... Domnii aceştia nu mă cunosc. Dacă e vorba să accept asemenea îndeletniciri, atunci vreau să fiu şi eu ministru ca ei, vreau moşie şi castel în Transilvania. Într-o cameră mobilată nu se poate locui bine decât cu o biată conştiinţă limpede.

G.D.L.

Emilia îşi turteşte cu regret buzele una de alta, clatină din cap şi se lungeşte iar, plictisită, lângă mine.

— Ce nerozie a mai fost şi asta! S-a supărat, ca proasta, pe gazetă şi şi-a dat demisia. Ce-am stăruit pe lângă el... Valeria s-a ţinut de capul lui o după-amiază întreagă. „Nu şi nu, că el pleacă.” Abia trecusem revelionul.

Din pricina unui articol în care Ladima denunţa vehement un cartel industrial, Gheorghidiu, care se vedea în scurtă vreme din nou pe banca ministerială, şi de altfel în înţelegere cu tata, au hotărât să se creeze la gazetă o „direcţie politică” pe care au încredinţat-o redactorului-şef, devotat lor. Toate articolele cu caracter politic trebuiau deci revăzute de Mateevici. În realitate nu era prea limpede rostul acestei direcţii, şi mai ales nu era limpede ce rol mai avea în redacţie Ladima. După o zi de încercare, când a văzut ce încurcate sunt atribuţiile respective, el şi-a dat demisia... Cele două scrisori i le-a scris tata, rugându-l să nu se grăbească, să fie înţelegător şi să ia situaţia aşa cum e. L-am rugat şi eu să rămână... Mi-a spus cu un gest dezolat: „Domnule Vasilescu, îţi spun cinstit, chiar dacă aş vrea să rămân, n-aş putea... Nu sunt în stare să scriu două rânduri care să nu vie dintr-o convingere adâncă. Stau înaintea paginii albe câte o jumătate de oră şi nu găsesc nimic, idiotizat. Ce vrei să scriu, dacă nu scriu ce gândesc?...

Nu sunt Mafalda să ştiu ce ar dori alţii.”

Emilia clatină din cap cu părere de rău.

— Necazul cel mare a fost altul... Peste două săptămâni era premiera mea... Tocmai atunci nu mai era el critic. Eu ştiam ce are să fie... Toţi duşmanii lui au tăbărât pe mine...

Nu mai spun de alea din teatru, care atâta aşteptau. Nu-i vorbă, ştiu eu cine mi-a făcut-o.

Mă uit la ea, cum stă culcată pe o coastă, întoarsă spre mine. Sânul de jos e sprijinit de braţul de sub el, cel de sus întinde puţin pielea la baza lui, ca un fruct greu şi se sprijină pe tovarăşul lui de jos. Şoldul îmbelşugat stă arcuit mult şi genunchiul plin dedesubt e adus în faţă. Din pricină că îi e cald a dezbrăcat iar chimonoul.

Nu ştiu dacă „i-a făcut-o cineva”, nu ştiu dacă „duşmanii lui au tăbărât pe ea”. Ceea ce ştiu e că într-o piesă modernă, omenească şi simplă, într-o atmosferă de intimitate, ea s-a apucat să urle ca o disperată. Ceea ce ar fi mers într-o melodramă sau într-o dramă bulevardieră era aci penibil. Emilia era cu totul alături de rol, din care nu pricepuse nimic, şi nemaiştiind ce să facă, deoarece nici regizorul nu ştiuse ce să-i arate, a încercat să plaseze eternul şi teribilul ei cuplet din Modelul, deşi pe alte cuvinte, procedeu justificat doar de faptul că şi aci era vorba de o femeie părăsită. Cum aşa făceau pe vremuri, mi se spune, tenorii de operetă, care rugau pe şeful de orchestră să intercaleze undeva un cuplet cu care, cine ştie când şi unde, avuseseră ei succes.

Nenorocirea a fost că s-a râs în sală, tocmai când Emilia se credea mai dramatică. Şi n-a fost o colegă de vină... Am asistat la premieră şi pot să spun că râsul „era în atmosferă”. A fost destul un mic accident... De la galerie, când ea a terminat, patetică, înclinând capul pe umăr, o frază pe care o credea zguduitoare: „Să te gândeşti din când în când la mine”, un student, probabil, a confirmat apăsat şi grav: „Bine!” şi sala a izbucnit în hohote. De altfel, întregul spectacol a fost foarte „ânjurat” de presă.

Emy dragă,

Ce vrei? Ce sunt eu de vină... De ce îmi trimiţi teancul de cronici?... Pe mine nu mă înjură toţi cei pe care i-a muştruluit pagina literară? Uite Avântul *vorbeşte de un poet ridicol şi agramat: îmi citează o strofă... Am refuzat revuiştilor o cronică făcută de ei înşişi, acum* Gândacul*, uite, scrie despre mine, citeşte tăietura asta, ca să vezi cât de spirituali sunt.,Autorul cunoscutului volum de versuri Spanac (celebrul Ladima, îl ştiţi) a intrat ieri să se tundă, într-o frizerie din centru. A fost o adevărată panică în personal şi mai ales printre muşterii. Atunci patronul, care-*

l ştia după caricatură, din revista noastră, a avut o inspiraţie genială... «Domnule, eu cumpăr Spanacul *d-tale? Nu. Atunci d-ta de ce vrei să fii clientul meu?...» Mândru, Ladima a scos de sub paltonul ros ca o capră râioasă, trei volume de versuri:* Spanac*. «Le ofer gratis... dacă şi d-ta mă tunzi gratis...» Ştefan, patronul, a căzut lat, în mijlocul prăvăliei, şi a fost stropit cu toate flacoa-nele de fricţiuni din galantare, dar până la ora la care închidem gazeta nu şi-a revenit."*

G.

— E adevărat că şi pe el l-au tăbăcit rău. Ce şi-au bătut joc de el! Mereu găseam în cabină ziare însemnate cu creionul. Mi le puneau acolo „inimile bune" din teatru. Că nu s-au lăsat până nu m-au dat afară.

Şi, dezgustată, întoarce capul în partea cealaltă. Se încruntă şi nu se mai interesează de mine. Citesc singur câteva bilete.

Emy dragă,

E absurd să-mi reproşezi mie plecarea ta din teatru... Ce înseamnă asta: „Sunt absolut sigură că dacă nu-ţi dădeai demisia de la gazetă nu aş fi ajuns unde sunt". De ce să crezi că eu

am atras toate duşmăniile prin „polemicile" mele? Si de ce să nu admiţi că a fost o greşită distribuire a ta şi că piesa e proastă? Crede-mă, Emy, sufăr şi eu când văd că eşti batjocorită prin gazete şi reviste. Ai dreptate, în chestia cu scaunul, bănuiesc şi eu că e mâna vreunei colege invidioase... Mă duc mâine la teatru să vorbesc cu directorul.

G.

Emy... era foarte multă lume şi n-am putut intra... voi trece mâine. Diseară eşti acasă?

G.

Am vorbit cu directorul... Spune că el n-are nici o vină... Hotărârea a fost luată de comitet, 130 de angajaţi sunt prea mult pentru Teatrul Naţional... În fiecare zi sunt articole în gazetă pe chestia asta... Şi din 130 de angajaţi 92 sunt femei... E o proporţie exagerată... Spune că a concediat pe cele mai noi dintre angajate. Mi-a adăugat, ridicând din umeri: „Am concediat şase fete, angajate acum doi ani, cărora nici nu li s-au dat măcar roluri de încercare, ca să se vadă dacă au bietele fete talent... D-ra Răchitaru cel puţin a jucat şi, în unanimitate, critica cere s-o dăm afară... Ce vrei să fac? Să îndur campanii pe chestia asta? Să dăunăm teatrului, ca s-o ţinem?...”

Emilia, nu-ţi închipui cât sufăr... nu e decât o singură soluţie... trebuie să montăm cât mai curând un spectacol de avangardă... Am să aleg o piesă care să-ţi convie. Gend ăsta mă exasperează şi el. Pe Sărindar au desfăcut strada ca să repare canalul sau nu mai ştiu ce... Mi-e silă... Scârbos oraş. N-am primit nici o ştire de la Gina... Dacă aş putea să plec. Dacă aş putea să mă odihnesc.

George

Emy dragă,

Nu ştiu de ce ţii atât să mergi la balul acesta... Am auzit că nici nu mai este ce a fost odată!... Înainte de război „Balul sindicatului ziariştilor” era un bal la care venea toată lumea bună... Dar acum... E foarte greu de obţinut invitaţii... Am cutreierat ieri toate redacţiile, deşi îmi venea foarte greu, că am alunecat pe zăpada îngheţată şi mi-am scrântit piciorul. Nu am întâlnit din comitet decât pe Necşulescu... Îmi spune că s-au desfiinţat biletele de favoare... Ca să viu la intrare, că e unul dintre colegi, şi mă

lasă înăuntru... l-am explicat că e vorba de altcineva... Mi-a spus că am dreptul să viu cu o doamnă. E tot ce am obţinut... Îmi pare foarte rău că nu pot să-ţi fac serviciul ăsta... Sunt şi altfel nespus de trist, Emy... În viaţa mea n-am fost atât de trist... Rămâi acasă... Să rămânem sâmbătă seara acasă... Vreau să stăm mult de vorbă... Ah... dezgustătoare iarnă... Mi-e silă de tot... şi sunt obosit... E ceva sfârşit în mine, Emy... Vreau să stau puţin lângă tine... Câteva cuvinte... ale tale ar fi ca un balsam. Dacă ţi-aş ţine o seară întreagă mâna în mâna mea, poate s-ar mai împrăştia gândurile acestea care rotesc deasupra mea ca nişte corbi... S-a sfârşit, Emy.

Cu sărutări de mâini,

George

— Dar ce bal era ăsta?

— Balul ziariştilor, ţineam neapărat să merg. Alea din teatru se pregăteau toate. Nici măcar un bilet nu mai era în stare să găsească.

Îmi aprind obosit o ţigară. Mă învăluie o tristeţe ca o presimţire. Îmi scapă scrisoarea din mână, ca o frunză uscată.

Emy, este imposibil... Deşi spui că ai văzut invitaţia la Gina, mie mi s-a spus că s-au desfiinţat... e posibil să fie altceva, dragă... Comitetul sindicatului colindă ministerele şi băncile, plasând bilete... Fiecare dintre ministere ia câte-o lojă-două, şi douăzeci, treizeci de intrări, pe care ministrul şi secretarul general le împart apoi la prieteni... Probabil că Gina are un astfel de bilet... Dacă aş avea smoching aş merge eu cu tine, şi ai intra cu mine... Însă l-am vândut de acum 5 ani... Dar mai bine ascultă-mă, încă o dată, Emy... nu face să mergi... Vine acum acolo o lume imposibilă: cocotele şi servitoarele, se spune, fac majoritatea femeilor. Dă-mi mie mai bine seara aceea, Emy.

Niciodată n-am fost atât de trist şi părăsit ca acum. Am încercat să răspund infamiilor din Semnul, dar mi-au refuzat în toate părţile articolul... Necşulescu, pe care îl credeam cel mai bun prieten, uite ce scrie:

E alăturat un petec de gazetă, cu un articol pe două coloane. Un pasaj însemnat cu roşu, sub titlul: Nu e nevoie de o lege a presei.

„O lege de cenzură a presei e o aberaţie... Chiar când între gazetari se strecoară aventurieri şi şantagişti, ei sunt repede eliminaţi şi exemplul nenorocitului acela de Ladima, care a dispărut din presă în mai puţin de trei luni, e destul de elocvent.” Prietenii, Emy...

George

Cam la o săptămână după plecare, el a venit la Veacul, cu un articol foarte violent, un fel de răspuns uneia dintre gazete, care-l ataca în fiecare zi. Mateevici i l-a adus seara lui Gheorghidiu, care a ridicat din umeri şi i-a spus să nu-l publice: „Ce să ne mai băgăm în chestiile astea?”

Emy, e o copilărie... Frac şi nici smoching închiriat nu pun pe mine... În nici un caz... orice s-ar întâmpla...

L.

— Mă mir, atâţia inşi împrumută frac şi smoching. Dar n-ai idee ce încăpăţânat era. O privesc lung, ca pe o haină, şi iau altă scrisoare.

Dragă Emy, nu înţeleg de ce atâta insistenţă... Dar, în sfârşit, pentru că ţii tu atât... Vin aşa în haină neagră şi cu un domino... pe care zici că l-ai găsit... Dar trebuie să trec mai întâi pe la Vasiliu... Pe urmă am treabă la S.S.R. Cred

că de acolo scap pe la 8 V2. Mi-e foarte greu să merg prin ger, mă ustură respiraţia. Voi veni la tine imediat după masă...

— Ţineam să merg cu orice preţ pentru că ştiam de la Gina că o să vie acolo Cobâlcea, un basarabean, prieten cu Gheorghidiu... Eu mergeam în rochie de seară

nemascată... Găsisem şi pentru el un domino... In bal, vorba aia, aveam să ne pierdem unul de altul... de la uşă chiar.

Emy dragă,

Îmi pare bine că te-ai convins şi tu că a fost o greşeală să mergem la acel bal... Mai întâi faptul că n-am avut nici măcar domino şi a trebuit să îmbrac o jerpeliturăde costum de conspirator de la operă mi-a stricat de la început cheful... Pe urmă, înghesuiala aceea stupidă de la intrare. Să aştepţi o oră până se mişcă gloata dinaintea ta... Nu mai spun că eu n-am înţeles nimic din tot balul, pentru că toată seara te-am căutat pe tine... Degeaba spuneai că să nu ne pierdem unul de altul, căci era zadarnic... N-am făcut decât să urc şi să cobor scările Eforiei, înghesuindu-mă într-un bâlci de costume de tot soiul, căutându-te de la balcon până pe scenă. Era într-adevăr o striveală şi o căldură înăbuşitoare... Abia se găsea câte un colţ retras... Aş vrea să-ţi spun un lucru... De ce te-ai supărat aseară când ţi-am spus că nu e frumos să vorbeşti cu tinerii aceia, de la altă masă? Tu erai nemascată, Emy, eu de asemeni din cauza căldurii mi-o scosesem... În asemenea cazuri nu mai eşti în necunoscut. O femeie bine, nemascată, chiar la un bal mascat, nu trebuie să îngăduie familiarităţi... Bărbaţii aceştia sunt de o necuviinţă neruşinată... aseară am avut tot timpul impresia că ne-a urmărit un automobil cu farurile

stinse... Când am coborât, ne-a luminat însă de două ori cu farurile brusc aprinse... Cred că au vrut să-ţi fixeze casa...

G.

— Vai, ce am mai păţit la balul acela. Dacă l-ai fi văzut în costum. Ce mutră nenorocită avea... Să râzi să te prăpădeşti... Nu puteam să mă mişc din cauza lui... Aproape că mă ţinea de mână... Şi vorba aia, nu pentru el venisem la bal... Cum ajungeam la înghesuială, şi dispăream... Multă vreme nu i-a trăsnit prin cap să mă caute pe culoare, sus la balcon... Acolo am stat de vorbă cu un tip foarte bine, căruia i-am spus să ne despărţim şi să ne urmărească până acasă la plecare... că vom pleca la 3 fix... Să aştepte să plece cumnatul meu... (i-am spus că Ladima mi-e cumnat) şi pe urmă am să apar la fereastră... Am vrut să nu creadă că sunt singură, că unor bărbaţi le face proastă impresie asta... Pe urmă am mai căutat să mai fac alte cunoştinţe... Dar nu puteam scăpa de el... Nemascat, că spunea că-l înăbuşă masca, era şi mai oribil... Când i-am spus lui Miţi să-l ţie puţin de vorbă... nici n-a vrut să audă... Fugi, dragă, de aici... Ce vrei, să rămân de pomină!... Nu vezi, parcă-i Donchişote. Naiba să-i ia pe bărbaţii de la Operă... Au adus mai multe costume pentru noi, fetele, şi pentru bărbaţi... Dar eu m-am dus prea târziu şi n-am găsit decât costumul ăla de cavaler, pentru el.

O privesc atât de mirat şi de străin, că o clipă am impresia că a înţeles totul. Lumina lămpii de pe noptieră vine însă din spatele meu, încât fata îmi e într-o umbră uşoară, pe când ea e luminată în plină faţă, iar umerii i-au căpătat luciri de sidef.

Emy dragă, am venit prea târziu, am fost după-masă cu un prieten aviator, la aerodrom la Pipera. Îmi pare rău că nu te găsesc. Diseară eşti acasă? Vreau să-ţi vorbesc.

G.

Treceam cu maşina de la restaurant spre aerodrom şi l-am întâlnit pe Academiei. L-am întrebat dacă vrea să meargă cu mine şi am fost bucuros că a primit. Zoream acum antrenamentul, căci vream să plec, cât timpul era favorabil, spre Capetown. Toate încercările din vară eşuaseră şi a trebuit să aduc noi transformări Breguet-ului, schimbând rezervorul, care nu putea lua decât 4.000 de kilograme de benzină — când eu aveam nevoie, ca să încerc şi un record mondial de distantă, de peste 8.000 de kilograme — şi aducând unele modificări terenului de aterizare, zborurile de antrenament erau foarte obositoare mai ales din cauza discuţiilor şi a intrigilor de la aerodromul militar, unde îmi aveam adăpostit avionul... Sunt o seamă de aviatori tineri, foarte curajoşi şi foarte dornici să se distingă cu orice risc— prin biruinţe răsunătoare... Din păcate, nu sunt încercaţi decât arareori, căci, şi pentru ca să concurezi la moarte, trebuie, pare-se, protecţie. În concursuri internaţionale, în raiduri de mare importantă, sunt folosite mai totdeauna cam aceleaşi elemente, aşa cum rolurile se dau la teatru oficial aceloraşi actori favoriţi ai direcţiei. Din pricina asta mocnesc mari nemulţumiri, iar printre cei mai urâţi, în lumea aviatorilor, simt că sunt şi eu. Faptul că dispun de un avion al meu, faptul că am utilajul aerodromului la dispoziţie, faptul că am libertatea oricărei iniţiative îndurerează, ca un memento social, pe cei oropsiţi, care nu-şi pot oferi, la preţ bun de glorie, nici măcar viaţa.

Plecarea mea spre Capetown a fost anunţată în toate ziarele, fără dezvoltare prea mare gazetărească, dar repetată cu destulă stăruinţă... Fixasem întâia dată această plecare la 20 februarie, la 1 noaptea, nădăjduind să ajung în zorii zilei deasupra Mediteranei, să petrec a doua noapte peste Africa şi să pot zbura cea de a treia noapte, peste ţinuturile necunoscute ale Transvaalului... Cum se obişnuieşte, din snobism mai ales, foarte multă lume mondenă şi sportivă a ţinut să asiste la plecare... O

telegramă de la Constantinopol, anunţând vremea rea, m-a făcut să amân raidul cu două zile. Deşi anunţată la aceeaşi oră, lumea n-a mai venit în număr mare, având aerul că „s-a păcălit o dată”. Exasperat însă, a trebuit să amân din nou, din cauza unui incident stupid. Indicatorul de turaj, deşi din vreme controlat, acum era gripat. Am crezut că am să leşin, aşa, de exasperare. Prea era mare ghinionul, prea se amesteca parcă un geniu al răului.

Fireşte că am început să fiu ironizat de către toţi cei care, deşi nu plătiseră intrarea, pretindeau spectacolul după program. Furios, am decis că a doua zi voi pleca fără să anunţ pe nimeni, la 4 dimineaţa, ca să nu mă mai plictisească nepoftiţii pretenţioşi. Am dormit toată ziua în ajun (provocându-mi o insomnie cu o noapte înainte) şi am venit cu două ore mai devreme să văd dacă mecanicul şi inginerul fabricii mi-au pus aparatul la punct. Era un sfârşit de noapte ceţos, cu un orizont alburiu, cu vagi dungi negre-fumurii... Stele puţine, dar reci şi strălucitoare. Deşi eram încă în iarnă, bătea un vânt călduţ, dinspre miazăzi. Terenul verde era fără zăpadă, dar ici-colo cam moale, şi gândul că-l voi străbate cu 8.000 de kilograme de benzină mă irita ca o contrazicere câinoasă. Prin jurul hangarului, pe lângă gheretele sentinelelor, erau muşuroaie de gheaţă înzăpezită.

N-aş putea spune că nu eram emoţionat, dar putea să fie şi din cauza acestor preparative de sfârşit de noapte răcoroasă de tot în februarie, care aveau un mister de pornire la atac în zorii zilei. Sau poate că era şi neobişnuinţa de a fi sculat la o oră atât de mică, aşa ca un condamnat deşteptat pentru execuţie. (Ar fi fost altceva dacă, nedormind, aş fi prelungit o noapte până în zori.)

În afară de inginer şi vreo trei mecanici, de fratele meu, de un căpitan care reprezenta Aero-Clubul pentru omologare, mai erau sora mea şi vreo trei ofiţeri piloţi. Aeroplanul fusese scos din hangar şi adus până în lumina lămpii foto-electrice. Globurile electrice din faţa hangarelor,

din cauza aerului puţin ceţos, rece, dădeau o lumină difuzată, reverberată, de parcă iluminau cavouri aliniate. Îmbrăcasem salopeta ca pe nişte nădragi până la piept, pusesem casca cu ochelarii deasupra şi, învăţat de incidentul din ajun, căci altfel aveam încredere în mecanic şi în inginerul fabricii noastre, am început, dând târcoale păsării mele cu formă de torpilă înaripată net, o verificare personală şi amănunţită: jocul elicei, cablurile comenzilor, conductele de benzină şi ulei. La ampenaj, profundorul îmi pare înţepenit şi tresar, dar respir numaidecât: mecanicul îl încearcă în acelaşi timp cu mine, însă în sens invers. Benzina era pusă, după indicaţia mea, în trei rezervoare. Unul între mine şi motor, iar două laterale. Printr-o apăsare de pârghie, în caz de pericol puteau fi desprinse de aparat, ca să evit incendiul sau prăbuşirea.

De la o vreme, am băgat de seamă o maşină de piaţă închisă, izolată de celelalte maşini cu care veniseră cei prezenţi, şi m-a pătruns deodată fiorul unei bănuieli... Am ghicit, am văzut cu o putere de dincolo de mine, nu ştiu, dar am desluşit pe perna din fund ca o arătare, un chip de femeie. Mi-am simţit tot corpul, mişcarea sângelui în capilare şi mi s-a tulburat respiraţia... Era linia ştiută a hainei de blană şi mai ales gestul mâinii întinse, adus pe rever, în mănuşa muşchetar, ca să acopere pieptul. Aşa cum numai unii au văzut pe apostol în noaptea fugii, eu singur vedeam şi înţelegeam. Venise, fără îndoială, ca să participe cu privirea la preparativele plecării, ca să aibă ultimele clipe... N-am îndrăznit să mă apropii, dar acum era în mine o povară duioasă, care-mi umezea ochii şi, deşi era mai apăsat, mişcările îmi erau mai vii.

Nu mă îmbrăţişez cu nimeni dinadins, de altfel mi se pare şi prea teatral. Când urc în carlingă, cu salopeta la gât, piciorul îmi lunecă pe treapta de aluminiu. Tresar superstiţios şi mă îndârjesc în mine însumi. Aparatele de bord au fost examinate ieri toată ziua, acum mi-arunc ochii doar asupra compasului. Rotesc manşa, apăs cu piciorul

palonierul: comenzile răspund. În oglinda rotundă, aşezată în dreapta, puţin întoarsă ca la automobile, pot privi cu atenţie limuzina de culoare pare-se, neagră. E nucleul viu al câmpului acesta în sfârşit de noapte.

— Contact !...

— Contact.

Motorul porneşte, pocneşte, ies scântei. Tresar... Turajul e ciudat... Întreb cu privirea pe mecanic. Dar şi el asculta încremenit. Înţeleg. Am tras prea repede maneta. Reiau progresiv. Motorul prinde şi vrambajul lui înfioară zările, ca şi vijelia stârnită de helice. Delegatul Aero-Clubului îmi înmânează carnetul de rută, cu viza plecării.

Mi-arunc din nou o privire în oglindă şi fac gestul de înotător, dând braţele înapoi ca să se ridice calele. Flutur mâna către sora mea, care e cu faţa crispată de emoţie. Aparatul a pornit şi iau direcţia în plin vuiet. Tremur tot. Din pricina încărcăturii nu mă pot desprinde. Merg interminabil pe iarbă. Trag furios manşa. Nici un răspuns. Mă cuprinde deznădejdea că nu voi putea decola. Întorc înverşunat, reiau terenul de la capăt şi aştept ca avionul să-mi ceară singur să-l decolez. Gata, hangarele cad jos, orizontul se desface... Noroc... Am şi pornit spre sud.

Peste câmp aleargă după mine, ca un căţel după automobil, o maşină deschisă. O recunosc şi am un fior care se adaugă la cel al aerului rece. Fac un viraj întins, întorc cu totul cobor în dreptul maşinii puţin şi descriu un cerc larg. Reiau apoi direcţia... trag uşor şi sigur de manşă, aparatul cabrează întins spre ultima stea.

De acum voi fi singur între cer, pământ şi ape, ca porumbelul care a zburat peste pământ după potop. Zi şi noapte. Solidaritatea femeii cu mine e ca zborul a două suflete în nesfârşitul lumii. Sunt mulţumit şi de o coincidenţă... Nu-mi închipuisem că are să vie, dar dacă a venit e de o sută de ori mai frumos. Unui tânăr avocat, fost coleg de şcoală, îi lăsasem sigilat, încă din ajun, testamentul meu făcut în dublu (o copie în caseta de la bancă).

„Las tot ce am, tot ce mi se cuvine, doamnei Maria T. Mănescu. Rog pe părinţii mei s-o socotească drept-fiică a lor”...

Vrambajul motorului cutremură toate straturile golului şi mă aşez ca o sentinelă în post, fără sforţări mari de atenţie la început, ca să-mi cruţ puterile, cu ceafa pe spătarul de piele.

Când, m-am întors peste o lună, de la izvoarele Nilului, în cinci-şase etape fără glorie, cu un aparat reparat de mine însumi, între atâtea articolaşe, scrisori şi depeşe, din inimă unele, atâtea ipocrite, era o telegramă care mi-a transformat tot sufletul într-un surâs neântrerupt, câteva zile întregi:

„Nu e nimic, băiat prost, ai să mai încerci o dată.”

Repetam cu voce tare, copilăreşte, textul telegramei şi mereu mă înduioşa ca întâia dată.

Era în cuvintele acestea o familiaritate „oarecare”, dacă vrei, dar o prindeau, cum o prindea orice gest. Avea o eleganţă firească, vie, animalică, dacă pot spune asta, care dădea un alt înţeles, sau un surplus de înţeles, cuvintelor şi o făcea să-şi poată permite orice gest, cât de riscat, orice greşeală împotriva presupunerilor elementare de eleganţă, căci în loc să piardă, dimpotrivă, aceste abateri îndrăzneţe deveneau la ea noi motive de frumuseţe. Putea să ridice şi să fluture mâna într-un cinematograf ca să cheme o prietenă că a găsit loc, însă avea mâna atât de frumoasă, încât acesta era un gest adevărat de ducesă familiară.

Mânca uneori castane pe stradă, cu o lipsă de cochetărie mondenă desăvârşită. Ei bine, şi asta o prindea. Totuşi cred că acest cuvânt nu e poate cel mai îndreptăţit. Căci se poate spune că „âl prinde” pe cineva un gest, când îl face intenţionat şi dacă „âl prinde” implică şi judecata că „a reuşit”. Dar doamna T. numai la examen şi la reuşită nu se gândea. Era atât de proporţională, atât de subţire şi plină femeieşte în acelaşi timp, timp, încât îşi putea îngădui orice atitudine şezând pe scaun şi nu avea nevoie să stea distinsă

ca o nevastă de oficiant. Mai ales între prieteni — căci evita din sensibilitate familiaritatea cu cei străini — şedea la masă sau în fotoliu, sucită, încovoiată, sau, de multe ori, cu capul pe un braţ al lui, cu picioarele trecute peste celălalt, de parcă ar fi fost dusă pe braţe. Aşa cum o pisică, oricum ar sta, e totdeauna elegantă (fără de poza caracteristică din abecedar care e singura urâtă). Cred că o femeie, dacă are ochi inteligenţi, dinţi albi, mâini subţiri şi picioare nervoase, îşi poate îngădui orice. E un anume soi de bunăvoie elegantă, care e chiar opusul eleganţei intenţionate şi care decurge din principiul superiorităţii sufleteşti, aşa cum aş fi vrut să lămuresc când vorbeam de Miţi Mărculeanu şi de comediana de la Paris. Acea atenţie lăuntrică, acea permanentă tensiune intelectuală a doamnei T. nu numai că o scuteau de poze exterioare, dar îi valorificau orice mişcare, dându-i semnificaţie, cum un luminat interior pune în valoare frumuseţea unui vas Galle.

Căci pe când Emilia, de pildă, are ceva dintr-o unealtă prost conducătoare de electricitate, sau îţi dă totdeauna impresia unei baterii descărcate, din pricina proastei fabricaţii, doamna T. pare străbătută necontenit de un fluid, care o face excesiv sexuală, chiar în gesturile de obicei inerte la celelalte femei (de pildă, să aştearnă un şervet pe o mescioară, să scrie atent o scrisoare, să privească mirată un tramvai). Cred că acest curent continuu era de fapt gândire. O gândire adevărată o simţi cum simţi pulsul cuiva, sau mai exact, cum ar trebui să constaţi, atingând, că un corp e viu, numai din senzaţia de circulaţie. Mai că îmi vine să spun lămurit că inteligenţa se poate descoperi şi prin pipăit. Şi cum calităţile la nevoie se cunosc, cred că inteligenţa doamnei T. se vede mai ales în acea grea încercare pentru femei, care e boala. Nimic nu e mai dezgustător decât o femeie proastă, bolnavă... Îţi aminteşte, fără înduplecare, că omul e făcut din maţe. Sunt unele din acestea care vorbesc despre metehnele lor, fără necesitatea unei confidenţe măcar... În tren, în tramvai, în vizită... „A, eu

sufăr de multă vreme de rinichi.” „Nu mai spune? Şi cum vine? că eu am piatră la ficat”... „Nu, la mine e numai băşica... şi la ovare, de la o sarcină...” Şi dau lămuriri despre aceste beteşuguri, cu o mulţumire de sine, ca de nişte performanţe. Mi s-a întâmplat să vorbesc uneori cu doamna T. chiar despre purgativ, fireşte. Ei bine, nu era nici senzaţia de „ruşine”, stupidă şi mahalagească, dar nici vreun fel de publicitate sau aplicaţie, ca şi când ar fi fost vorba de cine ştie ce ispravă, aşa cum am văzut de atâtea ori. Era ca un fel de intenţie-paranteză — ca să zic aşa — cu un surâs puţin dezolat.

— Te doare capul? Va trebui să iei un purgativ...

— (Plictisită, cu o strâmbătură comic jalnică): Vai! (Tocmai când era bolnavă, inteligenţa ei era deasupra, delicată, melancolică, de prinţesă devenită sclavă.)

Să ne întoarcem de la acel Capetown, neatins, fără noroc pentru mine, la această Emilie cu carnea de gutuie moale, la povestea aceasta pe care puteam să n-o cunosc şi totuşi o ştiu eu singur, în toată după-amiaza asta, în tot oraşul. Sting ţigara şi iau un scurt bilet.

Emy, nu pot accepta invitaţia... E o copilărie propunerea ta.

George

— Valeria spunea că de vreme ce Cobâlcea îl invitase şi pe el la masă, dându-l drept cumnat... putea să vie... avea să mănânce şi el o masă bună la „Giordache”. Îi cerusem doar un lucru, să-şi pună un guler curat, că de când plecase de la gazetă era într-o mizerie...

Emy, nu te supărarea ieri am plecat şi v-am lăsat pe voi la expoziţie... Mi-am adus aminte că trebuia să întreb ceva la fotograf. Încă o dată, nu te supăra.

George

Râde gros, plin, sănătos.

— Era altceva... El nu ştiuse că se plăteşte intrarea... Şi, când s-a cerut taxa, s-a făcut ca varul de alb... Cred că deşi ne invitase, crezând că e gratuit, n-avea bani nici pentru el, necum pentru noi două. A început să bâlbâie, de-ţi era milă de el...

Emy, scumpa mea,

Întotdeauna nevoia de a-ţi scrie creste în mine ca o voluptate, dar poate că niciodată ca acum. Dăinuie în mine încă frumuseţea orelor de aseară, aşa cum dăinuie în ghiocul proaspăt vuietul haotic al mării. Asemenea seri justifică şi scuză toate amărăciunile iubirii. Ce împăcare profundă îmi dă surâsul tău aşa de cald, când mă priveşti!

Şi trebuie să fie asemenea seri lungi, petrecute împreună, ca să-mi dau seama cât de puţin te cunosc, ca să-ţi descopăr noi însuşiri.

Niciodată nu ţi-am admirat frumuseţea mai mult ca aseară, Emy... Nu vorbesc de capul tău, care, ţi-am mai spus-o, îmi aminteşte desăvârşit de Lavinia, fiica lui Tiţian, purtând, în tabloul pe care l-am văzut în singura mea călătorie în străinătate, o tavă cu fructe. O impresie de sănătate trupească şi sufletească, de bucurie — luminoasă, bună şi sinceră. E totul numai armonie în tine, Emy. Te ascultam aseară şi te-aş fi ascultat încă ore întregi. Regăseam în tine, ca la începutul de neuitat al iubirii noastre, inteligenţa aceea egală, subtilă şi liniştit pătrunzătoare ca o mireasmă. Niciodată n-am întâlnit un mai firesc bun-simţ, o judecată mai adâncă şi aşa de frumos domoală. Liniştea ta, când povesteşti, iluminată de surâsul plin, cinstit, cu care sublimezi unele momente, mă face să înţeleg cât de fără pereche eşti în această lume cotidiană şi meschină în care trăim. Emy, iubirea ta îmi sporeşte orgoliul de bărbat. Cu cel mai cald şi mai recunoscător sărut,

O întreb surprins, uimit, despre ce e vorba. Surâde larg amuzată.

— Am stat cu el de vorbă, săracu, o seară întreagă. Că ştii... uneori... când nu era nimeni de fată (ca să nu se compromită?) eram drăguţă cu el. M-a pus să-i povestesc fel de fel de lucruri. De la Bârlad. Din teatru. M-asculta ca un copil. Nici nu-i mai venea să plece.

Mi-e cu neputinţă să cred că scrisoarea lui Ladima e sinceră, că toate acele însuşiri erau cu adevărat descoperite. E prea mare deosebirea dintre ele şi ceea ce arată Emilia, ca să fie posibil ca un îndrăgostit, fie el şi Ladima, să le şi creadă, scriindu-le. Socot că el se amăgea, cu oarecare luciditate. Seamănă, într-un anume fel cu Nd., bătrânul care stă de vreo câţiva ani la noi la ţară. E fiul unui fost ministru de prin preajma războiului pentru Independentă. A moştenit o avere frumoasă pe care a pierdut-o la cărţi, toată. Chinuit până la demenţă de acest viţiu, după ce a stors de unde a putut şi cât a putut, făcând datorii ruşinoase, a rămas muritor de foame, prin cafenele, la bătrâneţe. Acum vreo zece ani, tata, făcându-i-se milă de el, i-a spus să vie la una din moşiile noastre şi să rămâie acolo. Are cel puţin casă şi masă, fără grijă. Ca întotdeauna şi acum simte nevoia să joace, dar vechilul şi alţi câţiva mai răsăriţi de pe acolo nu vor să joace cărţi cu el fiindcă n-are parale. Cum face însă rost de bani, de la mine sau de la prieteni, întâmplător, aleargă să-şi caute parteneri. Aceştia, ştiindu-i patima, se lasă greu, spunându-i acum că ei nu au parale. Până în cele din urmă tot el le împrumută banii de joc, numai şi numai să poată juca. Dar la sfârşit rămâne fără nimic, căci ei dacă pierd îi împrumută din nou întruna, dacă dimpotrivă câştigă, nu-i dau înapoi decât datoria, dar lui nu-i împrumută niciodată nimic. Multă vreme am crezut că experienţa asta, măcar în zilele când o încearcă, trebuie să-l

dezguste definitiv de asemenea tovarăşi de joc. Totuşi nu... Mi-a spus-o singur. E mulţumit că a jucat chiar şi aşa.

Ceva din această mulţumire e şi în scrisoarea asta a Iui Ladima, care, pătimaş, împrumută însuşi Emiliei tot ceea ce-i trebuie ca s-o poată iubi şi o iubeşte anume, pentru ceea ce i-a împrumutat chiar el.

Emy, sunt neliniştit... Lenuţa îmi spune că ea treia zi când n-ai coborât din pat... Trebuie să faci să te vadă neapărat un doctor. E îngrozitor... Trei zile am lipsit şi eu, şi trebuia la întoarcere să mi se întâmple ceva...

Vin mâine cu un doctor prieten să te văd.

George

Întorc întrebător capul spre ea, căci tristeţea din mine e tot o apă cu durerea omului acesta.

— Era un raclaj şi, din cauza lui, o infecţie care m-a ţinut în pat aproape o lună... de două ori am crezut că mor... M-am opus, cred şi eu, să vie doctorul lui, să afle ce am... Cobâlcea, care la început îmi dăduse bani pentru operaţie, când a văzut că s-au cam încurcat lucrurile, n-a mai dat nici un semn de viaţă... Gheorghidiu nici el, deşi i-am trimis o scrisoare. În fiecare zi se ducea Valeria cu câte o scrisoare, ca să aducă bani, dar mai totdeauna era degeaba... Bărbaţii sunt scârboşi... Când eşti bolnavă, nu exişti pentru ei.

Ea a deprins ritmul meu sufletesc, s-a angrenat povestirii înseşi, de aceea îmi dă toate explicaţiile firesc şi ca o confidenţă simplă.

Emy,

Am înţeles aseară, dintr-un gest al Valeriei, că o duceţi puţin cam greu, că boala asta cade prost. Sunt sărac, Emy, şi sufăr îngrozitor că la vârsta mea nu sunt în stare să fiu de nici un folos femeii iubite, care suferă atât cât suferi... Ieri, după ce aplecat doctorul, a cărui privire am pândit-o,

ca un câine ochii stăpânului, încercând să ghicesc în ei, am rămas multă vreme sfârşit de oboseală şi pustiu sufleteşte, în sufragerie... Mi-e silă de mine, Emy... Să văd cât de greu izbuteşte Valeria să facă faţă pentru medicamente, pentru hrana zilnică şi să nu pot nimic! Mai ales că am şi eu necazuri... Am fost recunoscător ieri proprietarului care n-a mai insistat... Ce să fac?

George

P.S. Îţi trimit, ca să-ţi mai treacă timpul, cum stai aşa în pat, vreo două cărţi de citit. Îţi trimit şi Cugetul *unde am o poezie.*[{26}]

— Cum îţi spun, am suferit foarte mult, că din toţi bărbaţii care-i vedeam mereu, cât am fost bolnavă, unul n-a mai dat pe la mine... Ladima sta toată ziua pe lângă casă, mereu speriat de orice paloare a mea... Uneori mă plictisea cu tot felul de întrebări prosteşti... Emy, cum te mai simţi?... Emy, ia cutare... e foarte bun pentru apendicită... Că-i spusesem că am apendicită... şi fetele care ştiau ce am — ele veneau, săracele — râdeau să se prăpădească atunci când el da zor cu apendicita. Eşti de vină, Emy, când ai fost la masă la unchiul tău, cu siguranţă că ai mâncat ceva cu sâmburi. Nebunele alea râdeau cu lacrimi, ţinându-se de burtă.

M-am dus ieri la cine ţi-am spus, să vând cinci foiletoane, pe care le-am scris... N-a vrut să-mi plătească înainte decât pe unul. A spus că după apariţie... Mai încerc şi la Adevărul... Am vorbit cu dr. Nicolaevici-El crede că se poate.

— Zău, săracu', avea inimă bună şi noi râdeam ca proastele. Tot Valeria a avut dreptate. Într-o seară, mai de mult, când avea şi el bani, Gina ar fi vrut să mergem undeva să supăm şi aştepta ca el să ne invite, că fusesem împreună la cinematograf. El însă nu ne-a invitat şi atunci Gina ne-a

spus nouă că zgârcit trebuie să mai fie. Dar Valeria ne-a certat rău: „Ia mai tăceţi din gură cu asta. Fiecare îşi ştie mai bine socotelile lui decât i le ştiu ceilalţi... Nu e bine să judeci pe nimeni”.

Şi ai să vezi că, săracu’, tot a găsit bani.

Emy, uite aci alăturat 5.000 de lei... ţi-i trimit mai devreme, căci eu mă duc să fac corectura la foileton şi nu mai e timp — Ţin să ştii de ei cu un sfert de ora mai devreme — Nici nu-ţi trece prin cap de unde-i am. Încercasem în zece locuri să obţin un gir pe o poliţă — A fost imposibil... Sub pretexte caraghioase: că „din principiu nu girez” — sau că „am avut odată un conflict” şi altele, n-a fost unul dintre amicii cu semnătură să nu mă refuze. Când, ieri, l-am întâlnit mergând pe jos, pe Calea Victoriei, pe Nae Gheorghidiu: de zece ori m-am luat după el si de zece ori am renunţat, convins că mă refuză... La un moment dat, s-a întâlnit cu o doamnă cu care a stat în loc, mai sus de Biserica Albă, poate un sfert de oră... Dacă nu aş fi venit până acolo, aş fi renunţat. Parcă aveam tetanos, aşa eram de încordat şi nehotărât totuşi... În faţa porţii lui, după ce am traversat, ca să am aerul că vin din faţă şi că ne întâlnim întâmplător, l-am salutat. Am spus că vreau să-l rog să-mi facă un serviciu şi i-am arătat ce vreau... N-a spus nici da, nici ba, la început... Pe urmă m-a întrebat ce mai lucrez şi dacă l-am mai văzut pe I. Pillat... Mi-a arătat că el se teme de o nouă prăbuşire a leului. Dezolat aproape, i-am amintit sfios: „Domnule Gheorghidiu, dacă mi-aţi da girul d-voastră... mi-aţi face un enorm serviciu...” A răspuns distrat, cu două degete în buzunarul vestei ca de obicei, că ar fi o adevărată nenorocire dacă tulburările antisemite continuă. Nu mai ştiam ce să cred. Peste vreo zece minute, i-am amintit iar... Si am rămas uimit când în modul cel mai firesc, ca o paranteză, mi-a spus: „Sigur, dragă, cada... Se poate... Ai poliţă? Bun. Ai completat-o? Ei, bun.” Eram tot dezorientat. „Să merg înăuntru s-o semnaţi?” „De ce? E de prisos. Du-te colo, reazem-o de fereastră şi trage-i o

semnătură pe dos cu numele meu... La ce bancă o scontezi? 5000? Ce te miri aşa — N-ai de gând s-o scoţi? Atunci ce-ţi pasă?... Semnează acolo cum o fi... Gheorghidiu şi pace... La revedere — Du-te, cred, mai bine la Banca Industrială cu care lucrez eu...”

L-am semnat... M-am dus, am dat poliţa şi în zece minute am luat banii. Emy... În zece minute... mi-a venit rău... Duceam un petec de hârtie si, pentru că era semnată N. Gheorghidiu — luam în buzunar cinci hârtii mari de câte o mie... Aşteptând, am văzut cum cărau acolo, în cuştile sălii mari, coşuleţe şi coşuri chiar, cu teancuri de mii de lei.

Ceea ce arată, până la uimire şi dezolare, cât de complicat este sistemul acesta al relativităţilor în iubire e că în acest timp eu îl invidiam cu emoţie şi admiraţie pe Ladima, care în vremea aceea se ducea foarte des după-amiază să ia o cafea şi să citească reviste la „Arta decorativă”. Când îl întâlneam venind de acolo, eu, căruia acest lucru îi era imposibil ca unui condamnat, aveam impresia că el mai păstrează pe haine un soi de polen sufletesc. De citit, citeam şi eu, acum mai mult ca oricând şi cu un neântâlnit soi de înverşunare, căutând mereu asemănări, cum caută unii bolnavi care nu ştiu gânguri ce au în cărţile de medicină, simptome asemănătoare cu ale lor. Şi ceea ce mă impresiona cu deosebire nu erau analogiile de situaţie şi potrivirile de caracter, oarecum prea tari, prea reliefate care nu-mi spuneau mare lucru, cât un anumit soi de corespondenţe în sensibilitate, care mă înfiorau când le descopeream. Este uimitor cât de mult seamănă, în reacţiile simţirii lor, doi oameni care se iubesc, oricât ar părea că au caracter diferite. (Dar poate că au acelaşi caracter şi de aceea iubesc adevărat?) Determinismul psihologic e atât de mare, încât cu toată iluzia deosebirilor de structură, sunt incidente de asemănare, amănunte care te îngheaţă. Ca pe drumuri diferite să ajungi în acelaşi punct, îţi dă emoţia pe care o

încearcă cel care, în pădure, vede că ori în ce direcţie ar merge drept înainte ajunge mereu de unde a plecat. Şi cu cât e mai mare fineţea şi caracterul de nuanţă al întâlnirilor, cu atât nedumerirea din noi răsună mai interior. Că lucrând fără să ştie unul de altul. Boyle şi Mariotte descoperă în acelaşi timp aceeaşi lege, a gazelor, sau că Newton şi Leibniz, mereu fără să ştie unul de altul, au descoperit fiecare calculul diferenţial, e mai puţin impresionant decât să afli faptul că doi oameni încearcă aceleaşi simptome psihologice din pricina aceleaşi boli fizice, în senzaţii pe care le cred de neexperimentat, indicibil personale. De aci vine prestigiul imens al doctorului care ştie să întrebe pe un bolnav nu despre simptomele puternice, ci despre impresii crezute pur subiective. Nu despre durerea „ân dreapta”, despre crampe sau despre junghiul din piept şi tuse, ci despre cele care trebuie, traduc senzaţii, crezute cu neputinţă de întâlnit la altcineva. Nu-i aşa că uneori ai impresia unui miros de cârpă arsă?... Nu ai adesea senzaţii că pleoapele sunt de carton? Simţi nevoia să te întânzi? Îţi face rău carnea cu fibre mari şi dimpotrivă plăcere cea cu fibre scurte, dese?

Adică dintre cele care-ţi par, implică la medic sagacitate şi deci cunoaştere profundă.

La fel te câştigă prin pătrunderea lui nu autorul care prezintă în carte cazuri şi caractere groase, cam unanim cunoscute, ci anumite nuanţe considerate aproape secrete, care sunt însă cu atât mai revelatoare, căci garantează ele singure şi pentru adevărurile generale de suprafaţă.

Uimirea cea mare, înspăimântătoare uneori, e să descoperi cât de total seamănă între ei oamenii prin ce au mai subtil şi mai secret, când se cred aşa de diferiţi ca aspect.

Cam prin martie am aflat de la Ladima, pe care l-am întâlnit venind într-o după-amiază de la „Arta decorativă”, de oarecare dificultăţi cu care lupta doamna T. şi care se

putea sfârşi într-un mod aproape dezastruos pentru ea. Dar mai întâi ar trebui poate să

spun cum a devenit proprietară, asociată, a acestui magazin, căci e în legătură cu câteva întâmplări.

După divorţ, din pricina prăbuşirilor valutare, care reduceau toată averea părintească la casa din Câmpulung şi la câteva petece de livadă, doamna T. a trecut prin clipe foarte grele. Când mai târziu i se spunea, în glumă fireşte, că este o excelentă negustoriţă, răspundea ades pe gânduri: „De câte josnicii mă scuteşte asta”.

Mie mi-a povestit cât de silă i-a fost de ea însăşi, când la vreun an după divorţ, locuia la o prietenă şi nu se hrănea decât cu câte două ouă la pahar pe zi: „Mi se scâlciseră pantofii şi-mi ardeau ciorapii de atâta purtat, nu puteam să mă spăl în fiecare zi ca lumea ca să nu deranjez prea mult pe prietena care mă găzduise. Devenisem acră, de dezgust trezit, de umilinţe înghiţite şi neajunsuri”. Pe vremea aceea a încercat că intre dactilografă la birourile din capitală ale fabricii noastre (am aflat mai târziu), dar după trei luni Gheorghidiu a dat-o afară... probabil înşelat în aşteptări. Mi-a spus cineva că era urâtă pe vremea aceea şi prost îmbrăcată. După ce a încercat vreo două bănci, ca dactilografă, i-a venit ideea care a salvat-o. Pe Calea Victoriei, o doamnă bătrână, dar de familie bună, ţinea un magazin de mobilier şi obiecte naţionale... Fireşte, pirogravura şi ţesăturile săteşti erau principalele mărfuri ale prăvăliei care mergea acum prost. Doamna T., care trăise doi ani aproape la Berlin, unde arta modernă făcuse începuturi puternice, şi care păstra legături frumoase cu casele de acolo, căci fostul ei bărbat, fiind inginer al unei fabrici de tractoare, frecventa mult industria, s-a gândit să folosească această împrejurare.

S-a adresat bătrânei doamne, propunându-i să facă amândouă tovărăşie. Una aducea magazinul cu chiria plătită, alta un transport de marfă modernă şi serviciul de „directoare”. Cu puţinii bani pe care i-a obţinut de acasă, cu

bunăvoinţa prietenilor de la Berlin, i s-au dat o seamă de obiecte de artă în comision. La început o garnitură de birou, de nuc placat cu lac modern cafeniu, alt birou cu plăci groase de stejar sprijinite pe alte două plăci ca un paralelipiped culcat. Etajere mici, asimetrice, scăzând ca treptele, capricios... biblioteci cubice, de arţar placat şi lăcuit, tot cu rafturi asimetrice... pe urmă lămpi ca zarurile mari, mate, şi nu mai ştiu ce statuete, subţiate, stilizate.

Succesul a fost neântârziat şi-au primit comenzi mai ales pentru bănci. Cum doamna T. cunoştea o mulţime de reviste de artă, peste puţin timp au renunţat complet la pirogravură şi ţesături naţionale, introducând noul stil cubist. Au botezat magazinul: „La Arta decorativă”. (E drept că au început cam în acelaşi timp cu un pictor modernist).

Mai târziu, din pricină că transportul costa foarte scump şi mai ales se sporise vama, doamna T. a adus un specialist din Germania, pentru preparatul placajului de lemn; i-a dat ca ajutoare câţiva lucrători de la Târgu-Mureş şi au instalat pe Şoseaua Iancului un atelier de mobilă şi obiecte moderne.

Ore întregi ea studia retrasă în nişa care semăna cu un birou al magazinului, şi pe urmă, fie că indica direct modelul, fie că făcea schiţe proprii, căci învăţase admirabil desenul, dădea în fiecare zi, timp de o oră sau două, indicaţii şefului de atelier. De altfel, nimic nu se întâmpla în magazin şi atelier fără ştirea ei... Când era invitată se scuza, şi la mirarea celorlalţi adăuga, surâzând cu amărăciune: „E mai bine totuşi decât dactilografă...”

Acum avea cele mai diverse modele şi realizări, pe principalul dispariţiei oricărui ornament înflorat, şi al geometriei chiar în asimetrie, căci luxul sta numai în prepararea şi calitatea lemnului.

Paturi-divane joase, cu o singură tablie la căpătâi, plecată, fără nici un fel de zorzoane, alte paturi-divane, cu nişte lăzi geometrice la un capăt, pe care se putea pune

vase moderne şi statuete stilizate, iar înăuntru aşternutul. Fotolii ca nişte cuburi scobite liniar, sau scaune simple ca acelea ţărăneşti, dar din lemn placat, dădeau o impresie de lux nou. Un paralelipiped, pe el o placă mare pătrată, era o masă de sufragerie. Lămpi-sfeşnice de birou, făcute din arcuri negre simplu, sau lămpi de tavan, în loc de lustre, cu nişte cutii de sticlă mari, mate. Covoare colorate împărţite geometric şi asimetric, împreună cu draperii de culoare întregeau totul.

Cam în vremea asta am cunoscut-o eu. Hotărâsem să-mi montez o garsonieră şi, cum nu ştiam ce îmi trebuie, am intrat aşa, la întâmplare, la „Arat decorativă", atras de vitrină. Am fost întâmpinat de o vânzătoare simpatică. Purta uşor o rochie neagră, serj, cu o floare de piele, neagră, de asemeni, la piept, în stânga. Figura era prea pronunţată în trăsături, ca de băiat, cu ochii destul de mari, dar cam apropiaţi... Mai târziu numai am văzut că sunt viu coloraţi. I-am explicat ce vreau şi mi-a dat sfaturi cu un aer atât de detaşat, atât de indiferent faţă de vânzare sau cumpărare, că m-a convins... Se înţelege că şi asta e o tehnică negustorească mult mai fină şi mai abilă decât lauda deşănţată şi puerilă a mărfii, în principiu. M-a întrebat câte camere sunt, ce formă are garsoniera, ce culoare au tapetele, câte ferestre etc. Şi cred că am spus o mulţime de prostii, căci nu prea ştiam ce vreau. Şi nu înţelegea nimic. Nedumerit şi simţind nevoia să fac o glumă...

— Nu rămâne decât să veniţi s-o vedeţi.

Se aşezase cu coatele pe o vitrină, aducând umerii cam prea rotunzi, ca merele, legaţi în arc la spate, încovoiaţi în faţă, căci rochia deschisă sus, în elipsă, descoperea când pe unul, când pe celălalt.

— Nu văd de ce n-aş trimite un maestru în locul meu, dar nu văd iarăşi, dacă ţineţi să vin, de ce n-aş veni... Şi zâmbea cu o amabilitate de vecină, parcă, atât de îndepărtat şi indiferent, că nu ştiam ce să cred.

Îi priveam mâinile subţiri, nervoase, care nici un moment nu stau în loc, şi contrastau astfel cu imobilitatea limpede şi cu absenţa ochilor.

— Domnişoară, îmi este imposibil să ştiu ce vreau. Spun sincer... Dar uite, dacă eşti bună, spune-mi, suma de 200 de mii de lei, cât vreau eu să cheltuiesc, ajunge pentru ca să-mi mobilezi trei camere? Uite, asta e cheia apartamentului... care e într-o casă nouă şi e gol. Îl poţi vizita, poţi hotărî mobila cum crezi dumneata că e mai bine... După vitrină, văd că în orice caz te pricepi mai bine ca mine... La 22 aprilie vreau cheia şi apartamentul... Te previn, domnişoară, că la nota dumitale voi face o reducere de 20 la sută.

M-a privit foarte mirată, măsurându-mă cu capul întors, lung, spre mine.

— Da, desigur că da...

— Atunci... Şi nedumerită...

— În sfârşit... dacă dumneata vrei aşa...

— De ce nu? Tot acolo ajung... A mai şovăit puţin.

— Da... vreau să spun... ştii... se obicinuieşte un aşa-numit acont?... Cred că l-a cerut pentru că în prima clipă i-am părut neserios.

— A, da... N-am însă bani la mine...

— Nu face nimic. Veţi trimite suma de 50.000 de lei, în cazul acesta, după-masă sau mâine. „Bună negustorită”, mi-am spus.

— Aveţi vreo preferinţă?

— !?

— Spuneţi-mi cel puţin ocupaţia? îmi îngăduiţi să întreb, nu?

— Sunt secretar de legaţie în Ministerul de Externe. În prag i-am repetat:

— În seara de 22 aprilie dorm la mine acasă. Nu?

Cum aş putea să-ţi descriu bucuria pe care am simţit-o intrând în noua mea locuinţă... Era şi ceva din plăcerea cu

care pui întâia oară un rând de haine, dar era de vină şi frumuseţea locuinţei.

După-amiaza era cu soare proaspăt de april, cald, cu razele foarte lungi, parcă umede şi, nu ştiu cum să-ţi spun, mai grele decât de obicei, când am trecut pe acolo. Dar servitoarea, angajată de harnica mea furnizoare, nu m-a lăsat să intru, „că aşa a spus domnişoara”. Este caraghios, însă de-abia aşteptam să văd cum e, aşa cum îţi dai seama că e caraghios să aştepţi să vezi dacă ţi-au reuşit nişte fotografii, dar tot aştepţi cu nerăbdare.

Trebuia să mă duc la club, la o partidă de bridge şi nu m-am dus. Azi mă gândesc de ce puţin depind întâmplările esenţiale din viaţa noastră. Am pornit-o cu „rabla” spre Şosea... Aş fi vrut să fac o plimbare de o oră până la Ploieşti, lunecând uşor, numai ca să simt pe ochi, în jurul gâtului, pe mâini, prospeţimea care adia a primăverii. Dar de la aerodrom gropile îţi tăiau orice poftă de viteză şi de îngândurare la volan.

M-am întors pe la 8 jumătate... Se înserase... Vestiarul nu era gata, n-avea nici măcar cuier şi am trântit pălăria pe parchet, aşa copilăreşte, ca să fac tot ritualul... Din vestiar o uşă, în faţă, da în birou, iar alta, mascată, în stânga, da într-un hol mic... Mi-a deschis ea însăşi când am sunat şi, emoţionat, am intrat în birou... Dădea o impresie de întunecare geometrică intimă. Îl tapetase cu un fel de sac fumuriu. În loc de birou propriu-zis, o masă foarte lungă, fără sertare, ca o blană groasă, de stejar lăcuit afumat... În spate, trona un fel de casă de bani, de stejar lăcuit, cu o uşă groasă, nu cu sertare... Peretele opus era ocupat de un divan-colţar, lung şi îngust, deasupra cu raft de cărţi, în lături cu etajere subţiri, tot pentru cărţi sau vase de flori. Un alt cufăraş lăcuit pentru licheururi, o masă din trei blăni, două întretăiate şi acoperite cu alta pătrată în mijloc. Fotolii mici, cubice. Pe jos un covor de o singură culoare, cafenie-verzuie, ca şi stofa divanului, ca şi draperiile.

— Aci ai să-ţi primeşti prietenii. Aci, nu în dormitor, şi surâdea... Un birou mare, fără sertare, că nu eşti profesor. Dosarele diplomatice, te întorci şi le pui în dulapul acesta masiv. Prietenii dumitale vor vrea să stea comod... de aceea divanul lung... N-am pus jilţuri adânci, ci jumătăţi numai, în jurul acestei mese de licheururi, şi arătându-mi dulăpiorul: acolo păstrezi sticlele de băuturi. Raftul acesta, jos, e mai puţin pentru cărţi, mai mult pentru bibelouri. Cubul acesta e lampa de birou... Lângă divan sunt alte două mai mici cu abajur de hârtie pergamentată.

Ceea ce mă încânta era simplitatea geometrică, fumuriul acela lăcuit pe care luneca privirea... impresia de confort şi strict necesar, în cel mai real lux. Trecând uşa subţire:

— Cu holul ăsta mic era mai greu, că are prea multe uşi... Noroc că trei din ele sunt mai spre capătul acesta. Am pus şi aci un divan larg de tot de forma locului şi taburete, cuburile astea, cu aceeaşi pânză ripsată, căci am impresia că nu vei primi vizite solemne şi oficiale, ci vor fi prieteni care vor să stea tolăniţi. Când îţi vine în birou cineva cu care ai de vorbit mai important, ei pot trece aci. Mescioara asta joasă e pentru lampă, ceaşca de ceai, cafea, dar poate sluji şi ca etajeră de cărţi şi bibelouri. Dar ştii că îţi trebuiesc tablouri? O mescioara pătrată, uite, dacă ei fumează, sau beau cafele. Am pus dormitorul acolo, ca să fie mai ferit. Intri şi de aci din hol, dar mai are dacă vrei o ieşire, sau o intrare, căci prin baie comunică foarte comod cu sufrageria, iar de acolo, cu scara de serviciu. A întregit surâzând: Dar e păcat că şi ieşirea din fund e tot prin gangul de la intrare. Holul era albastru ca sineala.

Dormitorul, dominat de fumuriu lăcuit şi de auriu, căci şi tapetul era cu pătrate de culoarea paiului degradat, avea un pat-divan mare foarte jos, sprijinit pe picioare mici, ca un scaun, scurte şi drepte. Pe el o mare cuvertură de catifea păroasă, aurie, jos un puf, cât o roată, de rips albastru. Un dulap care abia îmi venea până la piept, dar

gros, cu uşi laterale, era între căpătâiul patului şi peretele din fund.

— Să-ţi încapă hainele bărbăteşti, lateral. La noi, cu rochiile înguste e mai uşor. Deşi pare bloc cu patul, se detaşează însă ca să se poată curăţa uşor. Deasupra e suprafaţa lăcuită, cât o masă de mare, poţi pune lampa, cărţi, bibelouri, orice vrei.

Opus dulapului era o oglindă mare dreptunghiulară, cu o monogramă de metal negru în stânga, aşezată deasupra unei lăzi de arţar lăcuit, lungă şi joasă.

— Mobila asta nedefinită e un fel de cuier dacă vrei, de atârnat seara hainele, căci nu mai sunt scaune cu spătar pentru haine, ori de pus obiectele pe el.

Mai erau două fotolii joase, largi, cu spate de divan şi cu răzămătoare laterale de nuc lăcuit, arcuite până în podea, comode, cu duble perne de mătase înfloratã, albastre de tot.

În colţul liber dinspre fereastră, îmi cumpărase, cu o amuzantă competinţă, aparate de gimnastică de cameră, vâsle şi minge de box.

Am trecut apoi în sufragerie prin baie, pe care o lăsase montată cum a fost, adăugase numai o etajeră de sticlă şi nichel, în faţa unei oglinzi mari de cristal. Sufrageria, cu tapete ca nisipul, avea un dulap scăzut şi lung cât peretele, iar în faţa lui o masă lungă...

— Dacă ai prieteni, ori o aşezi în mijloc, ori o transformi în galantar cu gustări... Când mănânci singur acasă, ai masa asta pătrată, din mijloc. Ţi-am pus scaune înalte ţărăneşti, ca formă, dar modernizate. Uşa astălaltă dă în hol, adică e aproape lipită cu uşa biroului, deci când le deschizi pe amândouă, musafirii dumitale pot avea biroul, holul şi sufrageria la dispoziţie, lăsându-ţi odaia de dormit în pace. De aceea i-am pus şi o perdea groasă de stofă... Ştii, uneori e bine să nu ştie camera din stânga ce face camera din dreapta. Mai lipsesc, fireşte, multe lucruri... Tablouri... bibelouri... Poate un aparat de radio, patefon,

telefonul, pentru ca locurile să devină confortabile pentru dumneata.

Treceam ameţit dintr-o cameră într-alta... Azi, mobila cubistă s-a generalizat şi nu mai face impresie, dar acum patru ani nu erau în Bucureşti decât extrem de puţine locuinţe mobilate astfel. Abia dacă începuseră unele bănci. Mie îmi place nespus de mult şi cred că e îndreptăţită această preferinţă a mea... La o masă oficioasă, când eram la legaţia de la Paris, numaidecât după război, se discuta despre epoca noastră... Pe drept cuvânt, un invitat francez spunea că e o epocă mare, căci are în ea războiul mondial cu întâmplările şi forţele manifestate în el. Un scriitor tânăr, de la secţia de propagandă a Ministerului de Externe francez, susţinea însă, dimpotrivă, că e o epocă de imitaţie şi crasă vulgaritate.

„O epocă fără stil — spunea el atunci, în 1919 — o epocă fără spirit de invenţie în artă. Nu vezi, casele noastre mari practică stilul vechiturilor? Resturi: Louis XIV, Louis XV, Louis XVI, Empire etc, cumpărate scump la licitaţie, ceea ce e o ruşine. Obiectele uzuale n-au nici o formă, sunt degenerate din modelele vechi, casele imită tot arhitectura Renaşterii, a barocului, a rococoului.” „ân schimb — a întregit cineva ironic — avem revoluţia în artă: cubismul”, şi toţi au început să râdă. Mi se pare însă, dacă mi-e permis şi mie, un profan, să am păreri în această privinţă, că dacă acest cubism e poate caraghios când desenează capete din triunghiuri diferit colorate sau alte năzbâtii, nu se poate însă tăgădui că în arta decorativă (căci e singura artă care se schimbă de la epocă la epocă, pentru că Shakespeare şi Racine rămân permanent valabili), adică în arhitectură şi mobilier, cubismul a creat „stilul epocii”, cum se va zice probabil mai târziu, dându-ne semnul deosebitor de alte timpuri, şi deci chiar titlul de nobleţe pe care îl cerea tânărul scriitor încă din 1919.

Dacă o fi aşa, dacă n-o fi aşa, eu tot eram plin de bucurie.

— Domnişoară, trebuie să bem neapărat un pahar de vin pentru inaugurarea locuinţei mele. Şi pe urmă, zăpăcit: Dar mai întâi s-o plătesc.

A zâmbit.

— Da, dacă vrei si asta,... nota... este pe birou... Păstreaz-o astă-seară, verific-o... Mâine e Sf. Gheorghe. Treci vineri pe la magazin.

— Da, vineri... Te rog mult însă, domnişoară, să bei cu mine un pahar de vin.

A aprobat, cu un surâs nedecis, cu o ridicare nedumerită a braţelor. Scriam un bilet ca să trimit servitoarea la club, să-mi aducă un *menu* şi câteva sticle de şampanie. Citea peste umăr şi m-a întrerupt.

— Dar bine, ăsta e un banchet întreg...

— Un simplu dineu, *menu-ul* clubului. A privit surâzând, răsfăţat.

— Ştii ce? E obişnuită şampania pentru inaugurări... Eu însă prefer un vin franţuzesc, cu condiţia să nu fie „Bordeaux”... Eventual un „Hermitage” roşu, sau un „Château-neuf-du-Pape”, Nu?

Am privit-o, mirat de preferinţele atât de precise şi oarecum savante. Mi-a cerut apoi lista şi a tăiat tot ce cerusem, scriind: şuncă slabă sau pui rece, brânză albă sau şvaiţer cel mult...

— Un Rocquefort?...

— E dezgustător...

O priveam mirat, căci femeile preferă mâncărurile şi mirosurile complicate. A scris singură abia descifrabil.

— O cutie de compot de caise... „Ştirbey”, căci prăjiturile nu merg cu „Bourgogne”, şi a subliniat marca. Toate acestea se mai pot lua de la băcănia de sub „Athenee Palace”, inclusiv vinul.

Acum venea, fireşte, bucuria de a mânca în garsoniera mea, despre care în oraş se vorbea cu anticipaţie, căci anunţasem că mă mut de acasă. Nu avusesem până atunci

decât o cameră mobilată, bună când întârziam prea mult în oraş.

Parcă eram un copil care se juca de-a menajul...

Şi uite nici azi nu-mi dau bine seama, dar cred că dacă mi-a plăcut s-o reţin la masă, a fost, nu ca femeie, cât ca parte integrantă a acestui moment nou pentru mine... Era aşa de potrivită acestui interior aranjat de ea, încât mi se părea că dacă o să plece, are să plece sufletul casei. Mă gândeam, mai târziu, îndurerat, dacă nu cumva, mobilând atâtea case, ea nu va mai fi făcut cumva parte integrantă şi pentru alţi beneficiari... Ştim vreodată?

Culmea era însă altceva... De. obicei nu era nici o femeie care să nu-mi dea senzaţia că pierd timpul cu ea; în sensul că mi se părea că puteam să fiu, când eram cu ea, mai bine cu alta mai interesantă, într-alt loc, la Şosea, acasă la ea, sau aiurea... Mă plictiseam în mod stupid, râvnind mereu, fără sens, ca să zic aşa, la vrabia de pe gard... Mai ales după posesiune, era ca un fel de grabă plictisită, fără jenă, să plec numaidecât de acasă... Acum, dimpotrivă, nu vedeam ce ar fi putut să fie într-altă parte mai interesant decât ceea ce aveam; mi se părea că la ora asta aci trebuie să fiu, că nicăieri nu ar putea fi mai bine... dar mi-am explicat atunci că e din pricina locuinţei.

Gustarea a fost delicioasă, de-ţi venea să aduni şi firimiturile de pe masă... Are dreptate... Mâncărurile acestea simple sunt mult mai bune.

— Nu-i aşa? mi-a spus ea... Dau o impresie de curat şi sănătos... Nu de putred şi amestecat.

— Nu vă plac... preferinţele complicate?...

Şedea cu amândouă coatele pe masă, cu braţele tinere şi rotunde, îmbrăcate în albul atât de delicat al bluzei, cu mâinile subţiri şi lungi, crescute parcă din manşetele moi de batist şi mereu plimbate în jurul obrajilor, sporindu-le feminitatea. Pe degetul arătător drept, avea un inel cu piatra neagră de onix, banal, dar care o prindea, sporindu-i albeaţa.

— Nu, domnişoară, serios, spune-mi ce preferi?

— Îmi place lumina... apoi pământul... cartea... rochia... fructele... zăpada... tot ce e neprefăcut... net.

Şi-şi ducea mereu mâna gracilă şi nervoasă ca să-şi aranjeze când buclele, care nu-i cădeau de altfel, când rochia care nu i se părea niciodată decentă. Mai târziu m-am mirat mai puţin, când am văzut ce îngrozitor de complicate sunt însă aceste gusturi simple, deşi, de altfel, tocmai pentru acestea şi pentru alte, neaşteptat de simple, o botezasem ciobăniţă, căci avea oroarea oricărui pretins rafinament şi dezgustul oricărei perversiuni (ceea ce nu excludea, dimpotrivă, epuizarea până la demenţă).

Vinul îi încălzise obrajii.

— Luăm cafeaua în birou?

— Nu, în micul hol...

Am rugat-o mai târziu să rămâie la mine.

A zâmbit, privindu-mă cu ochii albaştri, puţin galvanizaţi, cum sta aşa trântită pe perine în colţ, cu mijlocul puţin frânt, cu un picior întins şi cel deasupra îndoit de la genunchi, apărând mulat prin rochie, parcă era la ea acasă — şi gândul acesta mă amuza. Surâdea, mereu, cu ochii vioi strălucitori, în albul uneori verzui şi mat al corneei.

— Vrei să inaugurezi casa?...

— Nu... dar tot eşti aici. Eşti aşa de bine aci... Parcă e un cadru pentru dumneata. A zâmbit iar, îşi rezemase un cot de o pernă de catifea albastră de tot, pătrată, care

ânfăţişa astfel braţul nervos ca pe o decoraţie rară. Din când în când îşi trăgea rochia taiorului dedesubt, căci i se descoperea genunchiul îndoit.

— Motivul e serios... şi lungită acum de-a latul divanului fuma, cu amândouă coatele înapoi, sprijinite nervos şi delicat de spătarul albastru şi molatec, făcut parcă numai din perine scumpe de puf. Dar ştii că la mine acasă am cu totul alt cadru?

Pe urmă a stat mult pe gânduri; încurajat am revenit.

— Ai putea să pleci de aci?

— Vrei să spui de lângă dumneata? şi-i sclipeau ochii viorii de ironie.

— Nu, de pe divanul acesta...

Am venit lângă ea şi am rugat-o – jur — frumos cum n-am rugat nici o altă femeie în viaţa mea.

— Rămâi aci.

Gura foarte mobilă în rombul ei inefabil accentua ironia.

— Nu ai impresia că amorul acesta ia o nuanţă conjugală?

— Dacă pleci de aci... plec şi eu... mă duc la club... oriunde... nu ştiu. A tras din ţigară, s-a gândit îndelung, mi-a întâlnit privirea, care ruga cu emoţie, a examinat parcă abajurul de hârtie pergamentată, albăstrie, sprijinit pe vasul sferic siniliu care purta lampa. Pe urmă s-a întors spre mine, s-a ridicat în picioare.

— Bine, rămân... dar cât e ceasul? 11? Mă duc pentru o jumătate de. oră şi mă întorc.

— Ce mai e şi asta?

— Nu ştiu; dacă vrei.

— Pe cuvântul dumitale că te reântorci?

Îşi pusese peste bluza-cămăşuţă taiorul care-i strângea talia, iar la gât vulpea.

— Mă reântorc.

— Dă-ţi cuvântul.

S-a oprit din încheiatul mănuşilor negre care-i veneau peste mâneci, şi-a ridicat privirea viorie, umedă, spre mine.

— Nu mi-l dau, pentru că e posibil ca jos în stradă să am chef să nu mă mai întorc, dar... cred că... totuşi voi reveni.

ângrozitoare aşteptare... nesiguranţa asta... emoţia că o voi vedea dezbrăcată, deşi părea să aibă corpul mult prea slab... curiozitatea să ştiu cum e în felul ei... când va fi goală prin casă... cum are sânii... Am fumat ţigară după ţigară. S-a întors peste vreo patruzeci de minute. Când am auzit-o jos, m-am speriat ca de o halucinaţie. Aducea un pachet, ca de carton, în hârtie albă. Am crezut că e ceva de la vreo cofetărie.

— Ce mai e şi asta?...

Şi-a aruncat vulpea de la gât, a pus pe un taburet pălăria şi mănuşile negre deasupra.

— Lasă-mă să-l duc în baie... şi l-a desfăcut pe jumătate surâzând comic, ca să-mi arate...

Erau o perie de dinţi, săpun şi încă un anume obiect de toaletă.

— Dă-mi încă un pahar de vin, că prospeţimea de afară m-a trezit... Am cutreierat pe stradă cu maşina, să găsesc o farmacie deschisă, servită de vreo femeie... E stupid, dar mă jenez să cer unui bărbat, fie el şi farmacist, asemenea cumpărături.

— Ţi-e frică să nu ai copii?...

— Nu asta în primul rând, pentru că un copil mi-ar plăcea să am... Dar dacă ameţeala dintâi mă face să accept un bărbat... o clipă după aceea mi-e silă de el... Aş muri, de nu ar fi o cameră de baie alături. Nici chiar bărbatul meu...

— Care bărbat?

— Nu are nici o importanţă că dumneata îmi spui mereu domnişoară, ca încasatoarelor de la tramvai, dar am fost măritată... Sunt divorţată acum.

Am rămas mult pe gânduri... Era ceva foarte jignitor în indiferenţa asta cu care vorbea.

— Dar ştii că e cam dezagreabil pentru un bărbat ceea ce spui?

— Te simţi jignit dumneata?

— Da...

— Nu ştiu, poate că aş putea fi altfel, când aş iubi un bărbat, dar nu l-am iubit nici măcar pe fostul meu soţ, care m-a dezgustat cel dintâi... De ce eşti posomorât? Pot să-ţi spun că-mi placi. Dar nu atât de mult — şi a scăzut vocea — ca să te iubesc.

Şi-a aprins o ţigară şi am imitat-o... Mă liniştisem cu totul şi o simţeam acum puţin cam străină. Aşa a început această întâmplare atât de plină de durere, care a urmat. Nu mă iubea şi n-o iubeam, nici măcar n-aş putea spune că o

doream, căci fusese mai mult enervarea că pleacă, şi despre ea cred că, de asemenea, nu mă dorea. Ostentaţia cu care se ameţea cu vin mă lămurea cu totul în privinţa asta. Hotărâsem amândoi, simplu, un fel de posesiune lucidă, rece. Eram aşa de stins, că o clipă am avut fiorul că nu voi putea fi bărbat, mai ales că acum toată curiozitatea de a o vedea goală dispăruse, căci îmi întărisem aşa, fără motiv, din simplul fapt că se întorsese, bănuiala, provocată de faptul că avea clavicula mlădioasă, dar, oricum, vizibilă, că e prea slabă.

— Mai e vin?

I-am turnat din nou. Era pe colţul divanului, cu mâna sprijinită pe mescioară, cu genunchii mai sus decât mijlocul corpului şi, unul peste altul, picioarele întindeau desăvârşit ciorapii, ca şi când ar fi fost cu intenţia de a-i prezenta.

Fuma foarte îngândurată, şi eu mă întrebam cum să fac s-o sărut.

S-a ridicat hotărât.

— Nu rămân.

Am tresărit încremenind, căci vedeam că se gândise prea mult la ceva şi bănuiam că regretă că a rămas.

— De ce?

Gândul că pleacă îmi dădea din nou senzaţia că pierd ceva de preţ. Şi enumerând comic:

— N-am nici pijama, nici cămaşă... Şi probabil, n-ai nici dumneata Eu ţi-am cumpărat numai puţină rufărie de pat şi de baie... Mă gândeam că ai să trimiţi servitoarea să-ţi aducă lucrurile personale de acasă.

Mi s-a părut aşa de copilăroasă şi comică, încât era să izbucnesc în râs.

— Atunci, te duci înainte, te dezbraci şi te culci... Ce nevoie ai sub cuvertură de cămaşă?

S-a gândit, a tras din ţigară, iar mâna, ieşind din manşeta de batist albă, mi-a dat repetat impresia unui pistil palid, de crin alb, uriaş.

— Bine, mă duc, dar să nu vii decât când te voi chema eu.

Am fumat încă o ţigară cu liniştea unui bărbat care ştie că alături o femeie se pregăteşte pentru el. Faptul că era o femeie pe care nici nu o sărutasem încă făcea totuşi stânjenitor de neobişnuită împrejurarea şi aproape că mă întrebam nedumerit ce are să mai urmeze şi mai ales prin ce treceri.

Am fost chemat pe nume şi am intrat în odaia de dormit... Cu capul pe perină strângea, cu pumnii vârâţi dedesubt, cearşaful, până sub bărbie, sus. Am rămas încremenit... În locul femeii atât de sigură de ea, de până adineaori, atât de conştientă de tot, era acum în pat un cap de fetiţă puţin speriată, cu ochii mari umezi, în care tremura neliniştea, gura îi era crispată într-un surâs, care putea fi şi îndurerat şi pedepsit de emoţie...

M-a înduioşat adânc. Mi s-au împurpurat obrajii de uimire. Am îngenuncheat pe puful mare cât o roată, de lângă patul scund. Mi-am apropiat capul, privind tulbure ochii limpeziţi şi totuşi plini de nelinişte, care cereau o inutilă şi copilăroasă îndurare. Gura sfioasă ar fi vrut mereu să zâmbească, dar nu izbutea să arate decât puţin de tot din albul dinţilor de sus. Am apăsat-o şi am simţit-o puţin umedă şi caldă sub buzele mele. I-am petrecut mâna stângă sub ceafă, cu mâna dreaptă i-am prins bărbia — şi după ce i-am desfăcut şi zdrobit uşor buzele ca să le potrivesc în toată suprafaţa lor gurii mele, am sorbit toată neliniştea şi toată duioşia lor, ca un destin început.

Dar cotul mâinii mele drepte, ale cărei degete îmi apropiau de buze bărbia şi gura ei, a zdrobit, prin pânza cearşafului, un fruct mic şi elastic al pieptului, care m-a înfiorat. Am smuls cearşaful, cu toată opunerea speriată, şi l-am aruncat în mijlocul camerei, ca să nu se mai poată acoperi. Am descoperit atunci un corp de femeie despre care pot spune că la fel n-am mai întâlnit niciodată. Cum stătea aşa, culcată pe spate, sânii mici, priviţi de deasupra, abia se desluşeau, se închega totuşi o zonă molatică, deasupra căreia, sâmburele mic, înconjurat de un bănuţ de

culoarea vinului, odihnea ca pe o perniţă discretă. Când corpul era privit lateral, însă, forma nedefinită a sânului se unduia cald spre subsuoară într-o suavă întorsătură, pentru ca să revie într-o nouă rotunjime, dedesubt, a omoplatului, care invita sub el palma... Toate aceste lunecări calde de linii anulau impresia pe care o făcea când era îmbrăcată că ar fi slabă. Coşul pieptului, lămurit, lăsa să apară ocolul ultimelor coaste, atunci când porneau lateral, iar pântecele se strângea ca un trup de şarpe. Muşchii subţiri, înfăşând strâns talia, creau unduiri sub piele şi dau o impresie de susţinut şi robust. O linie pornea de la gât, se adâncea uşor între sâni, se menţinea mai largă între îndoiturile spre afară ale ultimelor coaste, cuprindea în ea ochiul micuţ şi gingaş din mijloc, aşezat ca pe o perniţă, uşor contractată, şi pe urmă se pierdea în liniştea triunghiului ca mătasea porumbului. Încheieturile coapselor se ghiceau şi ele, răzbătând puţin în marginea molatecă a pântecului, lăudând feminitatea caldă a bazinului, dar la spate şoldurile aveau o rotunzime desăvârşită, tare ca de măr, în aşa fel, încât îţi puteai petrece mâna pe sub şalele înguste de copilandră fără să salţi prea mult mijlocul care-ţi mângâia el palma cu degetele resfirate de sub el. Ce m-a uimit îndeosebi erau însă picioarele, care începeau nu din dreptul şezutului ca la atâtea femei, ci de sus, din şold, lungi, rotunde, robuste, abia îngustate spre genunchi. Înăuntru, liniile gingaşe, cu împletiri de vine uşor transparente, care arătau drumul încheieturilor dintre coapsele rotunjite, tari, şi pântecul, mic şi moale, erau limpezi, tocmai prin această deosebire de densitate, şi lung oblice.

Şi sub apăsarea buzelor simţeai unduirile de floare tare ale acestui corp, sprinten chiar când era nemişcat. Era ceva cu totul de necrezut în toate acestea, o nedumerire sporită probabil prin întorsătura nesperată, faţă de ceea ce bănuiam şi aşteptam, fiindcă o credeam prea subţire şi slabă.

Ca şi când aş fi vrut să văd din nou ce ochi sunt înzestraţi cu un asemenea trup, mi-am apropiat faţa de faţa ei. A întors capul cu un zâmbet rănit, cu ochii de un albastru umed, intens, pe care pupilele, mărite mult, îi făceau aproape negri acum, căutând parcă un sprijin în gol. Ardea toată, cum nu mi se îmtâmplase să întâlnesc un trup arzând... Cu silnicie am vrut să-i stăpânesc ochii, dar i-a întors tot mai mult. I s-a răsucit puţin şi trupul, iar în clipa aceea piciorul dinspre mine cu coapsa lungă s-a îndoit, lăsând să se vadă, pe sub ea, rotunzimea moale, dinăuntru, cu ocoluri de culcuş, a celeilalte coapse. Şi a fost o întunecare a gândului şi a vederii... Ca o răsturnare de oglindă... O arsură a gândurilor. Am adus dintr-un gest cearşaful de olandă, cu suprafaţa ca de zăpadă întărită, şi l-am aruncat peste ea, peste cap, ca un giulgiu, ca să nu mă vadă dezbrăcându-mă. Apoi, torturat de imaginea acelei unduiri, lăuntrice, de coapsă, i-am răstignit în pumni umerii şi, scos din minţi, m-am încăpăţânat să-i privesc silnic ochii şi frângerea buzelor, pândind în întredeschiderea şi frământarea lor vestea urmării de uimiri în frângerea trupului, chinuit.

A stat în camera de baie atât de mult, că am avut timp să fumez trei şi patru ţigări, cu o senzaţie de împăcare, de plinătate, cum n-am avut niciodată în viaţa mea până atunci... Era ca o bucurie egală, liniştită, peste tot ce a fost şi peste tot ce am ştiut, în faţa a tot ce avea să vie, în toată existenţa lumii... Dacă mişcam un braţ, dacă îndoiam puţin un picior, dacă trăgeam din ţigară numai, această senzaţie de bunăvoie adâncă se făcea şi mai simţită, cum se face mai simţită o voluptate continuă când intervin atingeri mini noi.

Când a deschis, revenind, uşa mascată, trupul ei arăta o nouă frumuseţe. Talia şi era lungă, încât sânii săltaţi de tot acum, ca nişte nuferi culcaţi, păreau susţinuţi sus de coşul pieptului, dacă nu ai fi avut impresia că îi trag spre umeri muşchii lungi ascunşi sub piele. Linia plină a coapsei pornea din mijloc, continuând, din şalele înguste şi spatele

prelungit arcuit, întinsă până la genunchi, iar de acolo ocolită nervos pe pulpă, spre călcâiul mic, cu tendoane clare.

Părea puţin zăpăcită de lumină, dar, după ce s-a întors să caute comutatorul ca să stingă, dându-şi seama că e mai aproape patul, a fugit fricoasă spre mine. Când şi-a sucit încă puţin talia ca să caute butonul, am văzut într-o clipă că, privită din profil, linia întreagă a corpului ei, de la creştet la călcâi, vie, puţin oblică, făcea în dreptul şalelor un zigzag dulce şi rotund.

N-am vorbit încă multă vreme, iar începutul, după o îndelungată frământare interioară, a fost o întrebare a mea, cu un zâmbet nedumerit de tot, emoţionat.

— Ascultă, şi iar am privit-o uimit în ochii albaştri, sfioşi, de ce mi te-ai dat?

M-a fixat şi ea lung şi nu mi-a răspuns, avea o linişte înduioşată în privire, care mă tulbura.

Am venit peste cuta de cearşaf care se formase între noi şi ne despărţea corpurile. O simţeam şi prin olandă, caldă ca un trup de pasăre. Am zâmbit nedumerit.

— Mi se pare atât de ciudat că mi te-ai dat. Spune-mi, mă iubeşti?

— Nu...

— Atunci?

Din nou m-a învăluit cu privirea, ridicând pupila spre mine, spre pleoapa ei de sus. Gura i se mărise într-un zâmbet întristat şi trebuie să spun, deşi am vorbit despre el adesea, că atunci întâia dată mi-am dat seama de acel romb vag care-i încadrează neasemănat de frumos gura îndurerată când surâde.

— Nu ştiu... n-aş putea să-ţi explic. M-a impresionat gestul de a-mi da cheia... A dizolvat totul în mine...

— !?

— Trăiesc într-o lume atât de rea... neânţelegătoare. Vocea îi părea înlăcrămată. Şi-a muşcat uşor buza de jos.

— !?

— O lume cupidă, frământată de bănuieli meschine... Gestul cam trăznit... aşa cu voie bună... m-a cutremurat... Simţeam că trebuie să-ţi răspund cu ce e mai bun în mine...

I-am luat mâna caldă, i-am mângâiat părul. Mi-a zâmbit copilăros.

— Ceea ce făcuseşi era drăguţ, iar lucrurile frumoase sunt puţine... dacă le laşi fără răspuns e păcat... Şi arcuind uşor umerii, întorcând iar capul, ca o lămurire mică a gestului ei: Mi-ai cerut asta. Şi-a culcat apoi încet obrazul cu o bucurie tristă pe braţul dus sub căpătâi.

De la o vreme, simt că Emilia mă priveşte cu o linişte penibilă. Mă examinează cu o curiozitate de muscă plictisită. Dar trebuie să merg spre destinul gândurilor mele, pentru că mă duce într-acolo o memorie care scapă oricărui itinerar al raţiunii, cum viaţa vegetativă scapă controlului voinţei. De altfel, această trăire în trecut, aprig şi voluptuos dureroasă, tine, fără îndoială, de ordinul vegetativ. N-aş putea să o provoc oricând vreau şi nu mă pot sustrage ei orice sforţare aş face.

întrebarea Emiliei mi-e penibilă ca o întrerupere dintr-o îmbrăţişare prelungită.

— Ai dormit?

— Nu.

— Erai cu ochii închişi...

— Mă gândeam... Mă gândeam la bietul Ladima acesta... Ceea ce calculasem cu grijă să nu mărturisesc mi se pare îngăduit să afirm acum când mint. Pentru întâia dată, încurajată, Emilia are o vorbă afectuoasă pentru el.

— Era băiat bun, săracu’... Mă mai necăjea el câteodată... Dar îi părea grozav de rău... Venea pe urmă să-şi ceară iertare... Ce puteam să fac?... Mi-era milă de el... Dar... Înţelegea şi el că nu se poate altfel.

O privesc uimit...

— Crezi că înţelegea?

— Daa... mai ales la urmă... sigur că înţelegea... Uite... aşa, cam o săptămână după ce m-am făcut bine... a fost, aci la noi, o scenă grozavă... Iar îl apucaseră aiurelile. Ascultă, nu ştiu dacă tu îţi aduci aminte... Ai venit tu odată la mine. Aşa cam pe la Bunavestire sau pe la Florii... Nu... nu te-ai urcat sus. A venit singură Gina să-mi spuie să mă îmbrac şi să viu jos la maşină ca să mergem la masă...

— E adevărat... dar nu pricep absolut deloc... În ce mod sunt amestecat eu în această întâmplare...

— Să vezi... El era la noi... Abia mă făcusem bine, şi săracul, era foarte bucuros... Adusese prăjitură şi hotărâsem să stăm împreună cu Valeria, toată seara, toţi trei. Vorbea vesel, râdea, povestea...

Când a venit, Gina a văzut situaţia încurcată şi nu ştia ce să facă. Mi-a făcut semn şi mi se pare că el a văzut că are să-mi spună ceva... Am trecut amândouă în dormitor şi mi-a spus că tu eşti cu maşina jos, că mergeţi la masă şi că ea a venit să mă ia şi pe mine, că tot n-am mai ieşit de atâta vreme... Drept să-ţi spun, mi-a făcut mare plăcere asta... De o lună şi mai bine nu mai mâncasem în oraş... şi am început să mă îmbrac numaidecât... Ea a coborât jos, zicea că ai zis că ţi-e urât să aştepţi singur în maşină. I-am spus că vin numaidecât, dar să aştepţi după colţ, căci mi-era frică să nu vie Ladima... Când m-a văzut îmbrăcată... el, care amuţise, m-a privit galben.

— Unde te duci?

— Vorba aia, deşi mă plictisea... i-am spus:

— Fac doi paşi cu Gina pe jos şi mă întorc.

— Ce mai e şi asta?... Ziceai că rămâi acasă?... Spune-i Ginei să rămâie şi ea.

— Dacă-ţi spun că facem doi paşi şi ne întoarcem...

Era foarte abătut şi-şi frângea mâinile... Nu ştia ce să spună. Parcă nu mai putea respira.

— Ascultă, Emilia, te rog nu pleca... Rămâi aci, rămâi cu noi astă-seară. Avea şi el hazul lui, ce să-i faci? Îmi

aranjasem lucrurile în poşetă, îmi căutam mănuşile... Atunci a venit el spre mine fierbând:

— Te rog să-mi spui cine te aşteaptă jos în maşină? Când am văzut obrăznicia asta, m-am enervat... Ţi-am spus eu: sunt bună, bună cât vrei, dar când văd că cineva se obrăzniceşte...

— Asta nu te priveşte pe dumneata...

— A rămas aşa ca năucit.

— Cum nu mă priveşte?

— Da de unde până unde, asta?

S-a apropiat de mine, că zău, drept să-ţi spun, am crezut că o să mă lovească. Îi ardeau ochii.

— Ascultă, Emilia nu ţi-e ruşine să-mi spui asta? Îmi venea să-i trântesc poşeta în cap, dar mi-era milă de el. L-am repezit scurt.

— Te rog să mă slăbeşti şi să nu te amesteci unde nu-ţi fierbe oala.

Am crezut că face spumă la gură... a început să urle la mine, trântind lucrurile pe masă.

— Eşti o mizerabilă... Acum înţeleg mai bine ca oricând. Eşti cu adevărat... Dar ce nu m-a făcut: târâtură, târfă... Eeee! Eeee! Când am văzut asta, am crezut că-mi vine damblaua... Când m-am uitat o dată la el şi când l-am repezit.

— Ia ascultă, domnule Ladima... domnule Ladima... şi Emilia pune pe silaba dom un accent greu, ca spatele ei, iar repetarea numelui o face cu o ironie şuierătoare. Unde te trezeşti, domnule? Dar ce, ai contract cu mine să mă pisezi atâta?... Auzi, asta-i bună... Da ce, dumneata ai plătit chiria aci? Ai numărat dumneata 30 de mii la Bunavestire?... Şi pe urmă i-am arăta tuşa, scurt... Te rog ieşi afară... A început să urle iar... bălăbănind mâinile.

— De plecat am să plec... Atâta neruşinare m-a săturat. Înţelegi, m-am săturat... M-am saturat... Mi-2 silă... Mă sufocă dezgustul... Şi încă din prag, urla furios... „Mi-a silă!...” Am coborât repede, fără să mă sinchisesc dacă mă

aşteaptă şi mă urmăreşte... dar nu s-a luat după mine... A luat-o mergând furios spre dreapta...

A doua zi, pe cine crezi că a văzut Valeria venind, palid, domolit şi pocăit, ca un câine cu coada între picioare? Pe Ladima !... Ea bună, l-a primit, i-a făcut cafea, şi el a stat pe divan, fumând până pe la cinci, când am venit eu. Ei, ce era să fac?... Am stat îmbufnată în dormitor vreo jumătate de oră... pe urmă mi s-a făcut milă şi ne-am împăcat.

Povestea asta pune între mine şi existenţă ca un soi de catifea care împiedică orice contact şi control. Îmi aminteşte organic de toate indigestiile pe care le-am avut. Atât de multe fapte care sunt totuşi în clipa noastră nu le putem bănui în viaţă, la doi paşi de noi... Din cauza mea, Ladima s-a răsucit în el. Şi nici o fibră n-a tresărit singură în mine.

Emy dragă,

Îmi ceri să răspund eu pentru tine la întrebările puse de tânărul gazetar... Lasă atunci pe mâine, Emy, Emy, sunt îngrozitor de obosit. Simt că se macină ceva în mine. Steaua vânătorilor asta nu ar fi o greutate, deşi eu o scriu aproape toată, căci şi articolele pe care le primesc de afară trebuie să le refac în întregime... tot eu o corectez, eu o paginez... Trebuie să răspund şi la corespondenţa pe care o trimit cititorii... Şi pe ce drumuri de viaţă şi de moarte e gândul meu când tai un di ca să pun un de... Sunt obosit... Am şi acasă plictiseli... Nu ştiu dacă am să rămân, pentru că atât cât îmi dau ei nu scot nici chiria şi o cafea cu lapte pe zi... Aş vrea să introduc o cronică dramatică, deşi e o revistă de specialitate, Emy, dar nu ştiu dacă o să-mi dea teatrele bilete. În orice caz, la nevoie, cumpăr şi tot mă duc... Vreau să continui neapărat ceea ce am început la Veacul... Îmi spui că ai primit cu poşta tăieturi din gazeta cu ecouri, în care sunt înjurat... nu e nimic... nimic, Emy...

Nu ştiu dacă tu cunoşti un vers din Rimbaud, care nu-mi mai iese din cap de vreo două luni încoace:

Des serpentes géants dévorais par de punaisés.

Cu astfel de „oameni” lupta e zadarnică...

Anecdota din gazeta lor despre răutatea mea e o stupiditate... Nu cred că sunt aşa cum mă văd ei... Dimpotrivă, simt uneori că e în mine o imensă doză de bunătate inutilă... O bunătate cu care nimeni nu are ce face... O bunătate care se trece ca un fruct necules. O bunătate care se resoarbe, descompusă, ca o otravă.

Cu bine, Emy, draga mea.

G.

P.S. Am trecut ieri pe la cizmar să văd dacă pantofii sunt gata... Trec mâine să ţi-i aduc.

Înţeleg, intens, ca un şurub răsucit în gândul meu, că va trebui, cu orice preţ, să iau aceste scrisori, care nu trebuie să mai slujească, pentru nimeni în viitor, drept afrodiziac.

Mă întreb însă dacă nu va fi nevoie, pentru ca să câştig încrederea Emiliei şi să-i pot cere scrisorile, să mă culc (ca să întrebuinţez barbarismul şi eufemismul acesta) cu ea din nou. Dar numai gândul acesta şi mă, descurajează... Niciodată n-am avut-o de două ori pe Emilia... O dată da, căci vin ameţit de pe drum de imaginea care mă obsedează şi, oricât de mediocră, întâia ei îmbrăţişare nu mă dezmeticeşte decât aproape de urmă. Dar a doua oară nu, căci încep să mi se năzare toate lipsurile ei, şi nimic nu vine să-mi contrabalanseze sugestiile de dezgust care urmează.

Ceea ce mă surprinde însă e constatarea că nu corpul Emiliei mă împiedică s-o am încă o dată, ci capul. În anume sens, corpul ei nu e lipsit de frumuseţe. Aşa cum stă pe spate acum, cu mâinile sub cap, cu un picior îndoit, iar cu celălalt, dinspre mine, întins, nu pot spune că e urâtă. Nici un moment carnea nu atârnă pe ea, căci e tânără. Sânii s-au înmuiat, dar fără să-şi piardă conturul. Şi-au lărgit numai puţin baza... Pântecele nu coboară brusc, când se termină coastele, căci are coşul pieptului lat, ci rămâne aşa între coaste şi încheieturile scurte abia aparente, ale coapselor, ca un vas plin cu câteva ocoluri de gutuie, însă şi care se suge puţin în dreapta şi în stânga. Ochiul mic, închis al buricului e subliniat de o cută uşoară, dintr-o parte într-alta, ca un arc de parantează culcată ce se topeşte uşor spre şolduri. Ceea ce are îndeosebi plastic e perniţa de carne triunghiulară, care precede cei câţiva cârlionţi de mătase blondă ai feminităţii ei. Acolo, încă, are o frumuseţe proaspătă de blondă grasă... E sigur că acolo e, în felul ei,

mai frumoasă decât doamna T., care este acoperită cu un puf arămiu excesiv.

Toate ar fi cum ar fi, dacă n-ar avea capul pe care-l are. Rotund, cu frunte limpede de orice cută, cu nasul frumos, îndreptat în jos, cu arcadele geometrice arcuite spre tâmple. Orbitele ei sunt fără adâncime. Ochii mari, sus, sunt despărţiţi, cu o îndoire, de sprâncenele trase, iar jos obrajii pornesc imediat de sub gene, reducând la minimum pleoapa. O frumuseţe ideală desenată de un profesor de caligrafie, fără nici un mister, care ţine în acelaşi timp şi de acadea şi de parfum prost. Mă gândesc iar: cap de pisică de lemn cu coc la spate.

Se spune adesea: femeile nu trebuie să arate prea mult din corpul lor, căci atunci dispare „misterul atracţiei”... Ca şi când misterul unei femei iar sta în sexul ei, iar nu în sufletul ei. Unii merg mai departe şi se întreabă cu îngrijorare, auzind despre progresele nudismului. Cum? să dispară ceea ce făcea misterul femeii, îmbrăcămintea? Atunci dispare şi feminitatea.

Dar sunt femei goale ca un măr, care au mai mult mister decât zeci de femei îmbrăcate până sub bărbie. Numai cine n-a avut numeroase femei în viaţa lui poate judeca astfel, şi mai ales numai ce care au avut femei care din primele trei cuvinte s-au isprăvit ca farmec. Astfel ar şti că sunt femei care fac, după-amiază, din picioarele lor un colan în jurul gâtului bărbatului, iar seara sunt aceleaşi doamne cărora el le sătură mâna cu emoţie.

Dacă ar fi adevărat că pe măsură ce o femeie se dezbracă pierde din personalitatea ei, ar însemna ca la plajă, de pildă, femeile să fie mai puţin considerate decât pe stradă, ceea ce e cu totul fals. Chiar când e aproape goală şi leneş lungită în nisipul cald, i se vorbeşte unei femei frumoase cu trup de şarpe şi ochii limpezi, fără îndoială mai frumoasă decât îmbrăcată cum i s-ar vorbi într-un salon. De altfel, pe plajă se flirtează întocmai ca într-un salon. Într-o convorbire cu o femeie interesantă, deci deopotrivă de interesantă şi în

costum de baie, ca şi în costum de stradă, după întâiele clipe de examen, ceea ce trece în paranteză, nu e cum s-ar crede, psihicul, ci trupul. După câteva zile mai ales, când căldura animală, a pielii virgine ca să zic aşa a dispărut în plin aer şi în bătaia soarelui, când această epidermă proaspătă şi lâncedă (căreia protecţia rufăriei fine îi dă sugestii de culcuş, păstrând în ea acea căldură animală, care e ca o respiraţie vie a feminităţii) se îngroaşă şi se înăspreşte puţin, trupul se apropie de ineficacitatea statuară. Şi pe urmă raporturile sunt cu o abstracţie mai mult sau mai puţin totală de el; căci rămâne admirat de cunoscători ca o nouă îmbrăcăminte parcă. De altfel, Tekirghiolul-Movilă oferă şi o altă experienţă, pe care am făcut-o cu destulă uimire.

Aşa-zisele băi reci în lac au despărţăminte pentru dezbrăcat, deosebite pentru bărbaţi şi femei... Un gard de uluci, prelungit vreo zece paşi în apă, deosebeşte cele două imperii ale goliciunii totale. În lac însă, mai ales datorită soţilor care caută să-şi regăsească soţiile, despărţirea încetează, deşi nu sunt nici măcar maiouri. Privirile aruncate spre mal îţi oferă viziuni de paradis. Nici un amănunt nu-ti scapă, şi identificările nu sunt grele. Ei bine, seara dansam cu femeile pe care le văzusem „fără mister”, cu aceleaşi sentimente ca la orice bal. Transpusă la altă scară, viata dintr-o staţie de mare e absolut la fel cu viaţa corespunzătoare de la oraş: gelozie, prietenie, bucurie, preocupări de interese, admiraţie, emoţie, pudoare psihologică, dacă mi-e permis să zic aşa.

Nudismul nemţesc e camaraderie, cum camaraderie sunt în genere raporturile lor. Flirt ar fi pentru francezi şi ţigănie pentru ţigani, cum e şi când sunt îmbrăcaţi (dar nu mai mult, căci dispare atunci o parte din obsesia sexuală).

Se spune că unii bolşevici, socotind iubirea cu veleităţi de alegere şi exclusivitate, drept o prejudecată infiltrată de spiritul burghez, au încercat s-o desfiinţeze printr-o educaţie contrară, tratând amorul ca pe un instinct,

asemeni celorlalte, fals împodobit până acum cu o aureolă pasională. A fost redus la stricta lui importanţă prin educaţia neipocrită a sexelor laolaltă, prin nuduri integrale, pe stradă chiar, şi prin încurajarea împerecherilor libere. Eroarea cea mare a fost că au crezut că amorul în acestea rezidă... Dar doi inşi pe o plajă, în care e o învălmăşeală de picioare şi mâini, se gândesc şi se simt ei pe ei înşişi cu totul deosebiţi de ceilalţi, care rămân tot atât de numeroşi şi de asemănători între ei ca pinguinii pe mal. Numai că s-au gândit şi au şi creat o nouă realitate.

Iubirea este preferinţă şi, posedată — după regulament — de opt ateliere întregi, o femeie nu poate fi împiedicată de planton să prefere în gând şi să surâdă cu privirea, cum nimeni nu poate împiedica orgoliul de a te şti preferat şi recunoştinţa înduioşată pentru asta. Căci dacă preferinţa însăşi poate fi interzisă, gândul preferinţei scapă oricărei oprelişti. Mai mult decât atât nu e necesar pentru iubire. În timpul retragerii, am sosit într-o seară, uniformizaţi de noroi, neraşi de o săptămână, sleiţi, la un conac de pe Ialomiţa. O doamnă a improvizat o masă... Nemâncaţi, o parte din camarazii mei s-au năpustit haiduceşte asupra farfuriilor... Asistam, privind, să termine ei, ca să mă servesc şi eu, dar nu mai rămăsese nimic. Atunci am simţit îndreptată spre mine privirea femeii tinere şi frumoase. Mi-a surâs înţelegător şi i-am răspuns zâmbind. Mi-am aprins o ţigară şi am renunţat aproape. După masă, cum se mai schimbau câteva vorbe, m-a întrebat: „N-ai mâncat nimic? Vino, pentru că am spus servitoarei să-ţi prepare ceva...” Şi am mâncat în camera ei, unde am rămas până dimineaţa. E un raţionalism excesiv, programatic, în proiectul egalizării tuturor oamenilor în materialitatea lor, căci deasupra unor mlaştini chiar se ridică adeseori jocul flăcărilor albăstrui, care poate că pentru animalitatea noastră e actul gândirii.

De altfel, femeile „cu mister” adevărat nu sunt cele care fac „lampa mică”, sau pun abajur de hârtie roză (ca acei negustori de stofă care înadins astupă ferestrele, pentru ca,

în semiântunericul prăvăliei luminate scăzut, să-ţi vândă marfă proastă). Căci femeile frumoase sunt iubite şi după ce s-au dat, desfăcând picioarele ca nişte bacante, şi după ce au înşelat, şi după ce au revenit.

Şi oricum, femeile care înseamnă destinul unui om, cele adevărate, care sunt foarte puţine (căci restul sunt femele), îşi încep misterul după ce s-au răsturnat în patul bărbatului.

„Mister” e acel inefabil care face ca o pereche de ciorapi descălţaţi, aruncaţi pe un scaun de o femeie oarecare, să fie o pereche de ciorapi, dar aceiaşi ciorapi să fie cu totul altceva când ţi se spune că aparţin unei femei adevărate... să fie ciorapii tulburători ai doamnei N. sau T.

Mai mult decât o văzusem eu pe această doamnă T. nu poate fi văzută goală o femeie. Doi ani. Şi totuşi astăzi e ca şi când n-aş fi văzut-o niciodată astfel. Răsfrântă în trecut, închipuirea mi-e încă arsă de goliciunea acestei femei. O văd limpede, căci am privit-o cu neruşinare, şi nu mi-e un colt al trupului ei necunoscut, aş putea să-i descriu cu amănunte orice clin. Şi totuşi închipuirea nu-mi satisface curiozitatea, am impresia că e ceva care scapă celei mai îndrăzneţe investigaţii. Atât de chinuit sunt, încât uneori, obsedat de sexualitatea ei, regret că nu o am fotografiată, răsturnată, într-una din acele poze obscene, şi aş vrea-o exasperat de obscenă, aşa cum se oferă pe sub mână, cu fereală de poliţie. Dar simt că şi atunci, cu acel document dinainte, nu aş găsi ceea ce doresc, cum nu-şi poate domoli setea cel cu gura uscată, în vis, oricât ar bea.

O privesc din nou pe femeia de lângă mine, aşa culcată pe spate, oferită neantului, goală şi plictisită. Încolţeşte în mine bănuiala derizorie că din pricina ei, probabil, s-a sinucis Ladima. Din pricina acestei femei lipsite de orice mister lăuntric, pe care el proiectase toată imaginaţia lui ca pe o pânză albă. Mai sunt două-trei scrisori şi nu din ele, fără îndoială, voi afla taina morţii lui.

O privesc lung, dezarmat.

— Ascultă, Emilia, când s-a sinucis Ladima?

Pare-se că se gândeşte, duce un deget la comisura din dreapta a buzelor, cum alţii îl duc la frunte.

— Păi să vezi... Era aşa cam după Sfântul Gheorghe... Aşa... În... aprilie... Ba nu... În mai... acum ştiu... la 2 sau 3 mai.

Aşadar, nu sunt nici patru luni de la moartea lui şi vorbeşte despre el ca despre un mort de pe aceeaşi stradă, sau, aşa, din acelaşi sindicat. Cât de sincer şi total indiferent trebuie să-i fi fost el, dacă ea, nici măcar după moartea lui, nu afectează acea prietenie, superfluă, uşor de acordat morţilor, şi nu joacă măcar de formă acel teatru ancestral al doliului.

Valeria, a fost numai un schimb de cuvinte... N-a fost bătaie... e încă o măgărie gratuită... Nu mai aduna stupidităţile lor... Dacă ţi le trimit, aruncă-le... Spune-i si fetei că am fost ieri la „Banca Industrială" să cer amânarea poliţei si mi s-a spus că a plătit-o Gheorghidiu... M-am dus la el să-i mulţumesc... nici nu ştiam ce trebuie să fac... mi-a spus că nu-i nimic că o să-i plătesc când oi avea... că să nu mă mai gândesc la ea. Eram aşa de emoţionat, că nici nu ştiam cum să-i mulţumesc. În mizeria aceasta... În urâciunea acestor zile, când dezgustul de tot şi de toate mă pătrunde ca o umezeală, omul acesta mi-a adus un surâs şi o lumină. În ceasul cel mai greu al vieţii lui, Dumnezeu să-i ţină socoteală de acest ajutor, dat unui părăsit şi înşelat de toată lumea... S-a sfârşit... simt că s-a sfârşit... Sunt încolţit din toate părţile şi în curând nici o mişcare nu va mai fi posibilă. Vin după-masă la voi, Valeria. Chiar dacă nu-i Emilia... voi mai sta aşa... fumând în sufragerie...

— Era foarte necăjit. I se promisese un post la o gazetă şi se ducea în fiecare zi. Pe urmă nu l-au mai angajat. Cum n-avea ce face, scria poezii. Uite, într-o revistă erau două odată.[{27}]

Cred că i se crease bietului meu prieten o atmosferă aproape irespirabilă, încât într-adevăr era evitat de toată

lumea. Începuse în jurul lui, probabil, acel păienjeniş de intrigi vagi şi insinuări abile, ţesut de acei pe care-i maltratase în scris, cu un aer quasi obiectiv, cu o ipocrită indulgentă, dar tocmai prin această absenţă de interes vădit era de mare putere de sugestie şi se întindea ca o igrasie. Spre uimirea mea, Nae Gheorghidiu, întrebat o dată faţă de mai multă lume, de către un deputat care vrea să scoată o gazetă şi căuta să-şi facă redacţia, din ce motive a plecat Ladima de la Veacul, l-a recomandat pe acesta cu o falsă căldură şi cu o falsă ironie în acelaşi timp.

— A... e bun, e foarte bun... Şi întorcându-se spre tata... Nu-i aşa, Tănase? Numai vezi să ai mărunţişuri în buzunar mereu, că-i cam place să tapeze... Şi în orice caz să nu-i dai mandat să iscălească chitanţele de publicitate. Altfel e băiat bun...

Tata a dezminţit cu un aer îndelungat şi familiar, care a convins mai rău.

— Glumeşte dumnealui aşa... Da, e băiat bun. Nae Gheorghidiu a surâs grav, larg, neconvins.

— Ei, dacă Tănase zice că glumesc, aşa o fi. Că el ştie. Că el era cu fondurile.

Eu, care ştiam că de nimic nu are mai multă oroare lumea asta ca de „tapeuri” şi care ştiam că Ladima nu numai că nu cerea niciodată nimic, căci era normal să-mi ceară mie înaintea tuturor, dar nu mă lăsa să-i plătesc nici măcar când mâncam împreună, fierbeam şi am intervenit hotărât, arătând că nici vorbă nu poate fi despre asta.

Dar Nae, extrem de amuzat, m-a aprobat cu o perfidie groasă.

— Şi ăsta are dreptate... Fred trebuie să ştie mai bine ca oricine că erau asociaţi la... masă.

Toţi au râs zgomotos, găsind, de altfel, că obiectul nu merită prea multă bătaie de cap şi că nu va comite nimeni nici un păcat dacă îl socoteşte pe Ladima şantajist şi tapeur. De la o anumită înălţime poţi să calci râzând pe omizi şi

gândaci. De angajarea unui tip atât de ridicol evident că nu mai putea fi vorba.

— Ce a fost asta, ce s-a întâmplat … ? O ceartă ?

Se gândeşte fără o singură încreţitură a frunţii.

— Era, nu ştiu, cam a treia zi de Paşti… Ba nu… nu… că în toate trei zile de Paşte fusesem în excursie cu automobilul la Sibiu, cu Micropolu, un tip de la «Banca Generală». Ladima venise în fiecare zi, de sărbători, şi stătuse de vorbă cu Valeria… Mai jucau tabinet, mai mâncau cozonaci aşa … ca de Paşte… El ştia că sunt la ţară la Bârlad şi că viu miercuri dimineaţa. Şi cum m-am întors, s-a şi înfiinţat la noi… de nu mai puteam scăpa de el. La 1 trebuia să vie grecul să mă ia la masă… Şi Ladima nici nu se gândea să plece… Atunci am făcut pe gentila cu el, ca să nu bănuiască… Ştii, nu mai vream să mai facă iar scandal… I-am spus că mi-a fost tare dor de el… l-am sărutat … I-am spus că tare aş vrea să mergem împreună la cinematograf … Că acum să mă lase, că sunt obosită! Uite … adorm de-a-n picioarele… Vino la 4 şi jumătate la «Lux»… aşteaptă-mă în hol. El a primit fericit… Mi-a sărutat mâinile… Era foarte vesel! Dar ca naiba eu am uitat de el şi nu m-am dus la «Lux»… Ba a fost şi mai boacănă… Pe la 5 m-am dus să-l iau pe Micropolu de la bancă, pe Smârdan, că lucra şi după-masă… Am ieşit de-acolo amândoi abia pe la 6… şi tocmai căutam o trăsură prin dreptul «Lux»-ului, n-aveam nici o grijă de Ladima, că îl credeam plecat de mult. De unde să-mi treacă prin cap că el o să aştepte un ceas şi jumătate. Ei bine, era acolo. se plimba prin faţa cinematografului. Când m-a văzut la braţ cu grecul i-a venit rău. a venit de-a dreptul acasă. Nici nu putea vorbi de atâta suferinţă. A stat vreo două ceasuri, la masă în sufragerie, cu fruntea sprijinită în palmă. Valeria a încercat să-i vorbească, dar n-a răspuns nimic. Ei i s-a părut la început că plânge, dar zice că nu plângea… Sta aşa, cu fruntea în palmă, trist şi gândea… Pe la 8 a plecat şi abia atunci ia spus Valeriei: «Am văzut-o pe Emy cu un domn la braţ». Zice că a plecat,

surâzând singur, ca un nebun. Atunci eu i-am scris a doua zi un bilet, rugându-l să mă scuze că l-am făcut să aştepte şi să sufere... Ăsta e răspunsul lui.

Dar nu face nimic, Emy... găsesc că aşa trebuie să se întâmple... Eşti prea bună că te interesezi dacă sufăr... Fii liniştită... De altfel, ca să sufăr, ar trebui să mai am orgoliu... să mai fiu în stare de iluzii. Să te mai iubesc. Dar asta nu mai e cu putinţă, deşi îţi pândesc poarta şi gesturile, deşi te aştept şi îmi aranjez viaţa aşa cum îmi e, după tine... Emy, ceea ce simt pentru tine nu e nici dragoste, nici ură. E ceea ce simte somnambulul pentru lună.

Încolo nimic...

G.

Dar peste o săptămână iar a fost scandal... Era la noi când a venit Micropolu, care, tâmpit, se jena de el... Atunci, Valeria i-a făcut semn să plece, că nu vrem să-l pierdem pe grec. El a plecat, dar a aşteptat un ceas la poartă...

A doua zi, mi-a trimis scrisoarea asta, ultima.

Dacă după cele întâmplate ieri te aştepţi de la mine, la o scrisoare furioasă, însângerată, ai să rămâi, fără îndoială, din cale-afară de surprinsă... Loviturile din urmă găsesc locul amorţit. Chiar dacă sunt mai tari sunt simţite ca prin pâslă... ca întâmplate altora... Fireşte, îmi era greu să-mi închipui odinioară că aş putea aştepta la poarta unei femei până i se încheie amantul — probabil întâmplător — la pantaloni, dar acum văd că nu moare nimeni din asta...

Te rog mult, un singur lucru... Înapoiază-mi astăzi chiar, toate scrisorile şi, dacă le mai păstrezi, versurile pe care ţi le-am trimis. Te rog foarte mult asta. Trimite-mi-o înapoi chiar pe aceasta care o primeşti acum.

George Demetru Ladima

O privesc uimit...

— Ei bine, văd că nu le-ai înapoiat?

— Valeria a spus ca să-i răspund că le-am pierdut... A spus că ce e asta să ceară înapoi scrisorile?... Cum poate să ceară asta un om binecrescut?... Dar până la urmă nu i-am răspuns nimic... El a venit singur să le ceară şi i-a spus Valeria că nu mai păstrez nici una.

— Şi pe urmă n-aţi mai vorbit? Nu v-aţi mai văzut? Îşi striveşte a nedumerire buzele caligrafice.

— Nu... că... aşa... cam la două săptămâni s-a omorât. Deci între 1 şi 3 mai.

Se închide în mine un iris uriaş, ca peste o vedere pe ecran. Tac îngândurat şi pe urmă întreb, privind lung, după ce am tras din ţigară:

— De ce s-o fi sinucis?

Nu şovăie nici o clipă, ridicând spre mine ochii ei mari, inutil deschişi.

— Mai întrebi? Din mizerie... Vai de capul lui... Într-o vreme nu mai mânca poate nici o dată pe zi.

Că scrisorile acestea nu trebuie să mai rămâie în mâna Emiliei, pentru mine e o poruncă inexorabilă... Dacă m-aş găsi într-o expediţie periculoasă şi un camarad al meu ar cădea sufocat de nisip, uscat de sete, aş căuta cel puţin să-l îngrop ca să nu-l sfâşie şacalii... Mi se pare de prisos orice negociere cu ea. Cred că ar deveni cu atât mai calculată, cu atât mai prudentă, cu cât aş oferi mai mult. Aş vrea să-i cer scrisorile sub pretext că doresc să le copiez şi eu. Şi pe urmă să nu i le mai înapoiez. Dar chiar faptul că aş manifesta intenţia de a le avea în copie i-ar sugera ei bănuiala că e cine ştie ce valoare la mijloc... Mai mult, aş face-o foarte circumspectă şi n-aş mai izbuti să le fur. Căci astă-seară le voi fura.

Încep prin a mă arăta plictisit... şi arunc scrisorile, pe care nu le voi mai pierde din privire, în lături.

— Cât e ceasul? 10 şi jumătatea... Vai, dar mult timp am pierdut... Şi mi-e o foame...

— Se miră, căci n-am dat nici un semn, în privinţa asta, până acum.

— Ti-e foame?

— Şi ce foame... Ştii ce, Emilia?... Hai să luăm şi pe sora ta... şi să mergem să luăm masa undeva la o cârciumă afară din oraş. Am poftă de mititei şi momiţe... Mergem la „Zahana” (acolo, gândesc eu, nu vom întâlni pe nimeni).

— Păi ce? Ai maşină jos?... Şi e bucuroasă.

— Nu, luăm un taxi. Împrăştii puţin scrisorile, ca s-o fac să le puie la loc imediat... hai, strânge astea, că vreau să mă îmbrac.

A îngenunchiat şi, stând pe călcâie, adună scrisorile din pat. Coapsele, lărgite de sprijinirea pe pulpe, aproape s-au lipit în faţă şi fiecare din ele a făcut parcă un satelit de pulpă, lipit de-a lungul ei. Cârlionţii din mijloc, aurii, au dispărut, căci perniţa de grăsime de deasupra lor s-a lăsat puţin în jos. La fel şi sânii care devin gutui atârnate, iar spatele i s-a lămurit în desfacerea şoldurilor, ca un spate de cal tânăr. Strânge foile dintre cutele cearşafului. Sub zodia acestor dungi, adâncituri şi plenitudini a stat întâmplarea acestei după-amieze de august, în întregime. Va veni o vreme când amorul va dispărea, când cei care suferă din cauza iubirii vor părea ridicoli? Cine ştie? Dar ce poate face starea de lucruri care va fi cândva, pentru cei de acum... pentru cei care şi-au încheiat ciclul revoluţiei pe planetă, sub această zodie de azi?

După ce a strâns scrisorile, fără grabă, Emilia le-a legat din nou cu panglica roză în cruce, le-a aşezat deasupra fotografia, ca eticheta pachetelor de pesmeţi, le-a aşezat în cutie, iar cutia a dus-o în şifonier, în sertarul de jos. De acolo iau pachetul, când se duce, rugată de mine, să-i spuie Valeriei să se îmbrace. Îl vâr apoi în buzunarul de la spate al pantalonilor, singurul care poate fi mascat.

EPILOG I

Am căutat a doua zi toate ziarele şi revistele din săptămâna morţii lui *Ladima*.: Nu mi-era greu, căci faptul intra chiar în colecţiile din anul acesta Gândul acesta singur şi îmi da o tristeţe grea ca un doliu. Peste sinucidere însăşi se trecea cu oarecare discreţie. Ziarele de tiraj păstrau un adevărat echivoc în privinţa aceasta, căci nu aminteau decât „moartea unui poet. Era ca un soi de ciudată pudoare, sau ca o întâmplare nenorocita in familie, care nu trebuie comentată. Altfel, aceste articolaşe — necroloage erau surprinzător de elogioase, contrastând cu ostentaţia cu care era trecut sub tăcere în viaţă. Dar era un fel de laudă gratuita ca şi când cuvintele ar fi fost tocite de sens şi trebuiau umflate: „G.D. Ladima, un strălucit talent”, sau: „a fost unul dintre cei mai lăudaţi (?) poeţi de azi”. Una vorbea chiar de „o mare pierdere pentru literatura românească”. Era în toate acestea un soi de publicitate indiferentă în ceea ce priveşte însuşi obiectul, dar binevoitoare şi amabilă, fiind vorba despre un confrate. Revistele mai mici aveau mai mult accent. Una din ele m-a oprit îndelung şi mi-a umezit ochii: „Unul dintre cei mai mari poeţi ai tipului... hrănit cu oţet, fiere şi dezgust de contemporani, a dus tăcut ţeava rece pe inima caldă şi stupidă şi a domolit-o sfărâmând-o. Noapte bună, poet smintit şi cumsecade.”

Ceea ce unora li s-ar putea părea de o grotescă absurditate, anume, un om ca Ladima să se sinucidă din pricina unei femei atât de vulgare ca Emilia, mie mi se părea destul de explicabil. N-aş putea spune cum... Din capete de experienţă proprie, din cercetarea cu oarecare atenţie a reportajelor de gazetă, din ceea ce ştiu din jurul meu, am ajuns la convingerea că numai femeile vulgare provoacă „drame din amor”, sinucideri sau crime.

Neândoios că din pricina femeilor superioare se suferă mult mai mult, mult mai adânc şi sub forme care ţin de un desfiinţător sadism psihologic. Dar când auzi despre vreo sinucidere sau crimă, aproape totdeauna constaţi uimirea celor ce au cunoscut pe eroină: Cum, pentru asta? Dar nu e nici măcar frumoasă, e vulgară, are o inteligenţă de vânzătoare de mărunţişuri, aprigă la câştig. Tocmai de aceea, din câte femei despre care se spune că sunt bine în Bucureşti — cel puţin aşa ştiu — nici una nu a dus la sinucidere vreun bărbat. Toate dramele din toţi anii, de când sunt atent la lume, sunt din mahalaua sufletească... Cel mai adesea femeile sunt foste prostituate, aventuriere de birjă cu un cal. Adevărul e că suferinţa din pricina unei femei, de inteligentă superioară, delicată, sensibilă, oricât de capricioasă, e ca o boală lungă, cu remiteri trecătoare, cu anumite voluptăţi în suferinţă, cu o adâncire în sine şi cu o iluminare a lumii exterioare nebănuite până atunci. Acele boale despre care un scriitor (pe care l-am citit undeva) spunea că dezvoltă inteligenţa. Dar dacă suferinţa din pricina unei femei „bine” seamănă cu tuberculoza, suferinţa din pricina unei femei vulgare are ceva din usturimea şi exasperarea unei furunculoze, a unei boale ruşinoase. E insuportabilă... Unii bărbaţi aflaţi în condiţii neprielnice, „pierzând începutul” şi nevoiţi să „marşeze” apoi, din lipsă de puncte de control, alţii, lipsiţi de atenţie critică (nu sunt prea mulţi şi nici dramele prea numeroase), cad victime unor asemenea iubite de roman mahalagesc.

(Trebuie să punem în paranteză cazul foarte numeros al sinuciderilor femeieşti din dragoste, în cele mai numeroase împrejurări e vorba de complicaţii, ca sarcina, „nenorocirea” sau părăsirea după fugă, fără nici un adăpost material, care deşi sunt consecinţe ale iubirii, nu înseamnă totuşi că moartea a fost aleasă numai fiindcă sinucigaşa nu putea trai fără o anumită persoană, cum e în genere cazul bărbaţilor, sau al tinerilor care se sinucid împreună.)

O femeie superioară „ânţelege” suferinţa pe care o provoacă, e inflexibilă în cruzimea ei de refuz când crede că aşa trebuie, dar nu o vulgarizează, nu o trivializează prin scene de teatru bărbieresc... Bineânţeles că de multe ori, vrând să aline fără să se angajeze, ea complică totul, adânceşte rana, dar pune în toate acestea o stranie nobleţe pentru care victima îi e încă mai recunoscătoare, căci cunoaşte otrăvuri noi... Cine rezistă mult unui asemenea regim tot se vindecă însă. O asemenea femeie nu trimite un bărbat care cerşeşte un surâs, o clipă: „opt şi cu-a brânzei nouă”. Obicinuită să fie iubită, nu se laudă în tramvaie şi nu-l face pe eroul (?) căzut, să joace public, exasperându-i suferinţa, nu împinge, prin anularea oricărui răgaz de reparaţie, pe un om năucit, la gesturi deznădăjduite, exasperate. Focul de revolver de la urmă nu e decât, în genere, un moment din seria ocărurilor dintre doi amanţi vulgari, a lăturilor zvârlite-n faţă, a feselor bătute-n public, a lui „mă-ta şi ta-tu, pricopsitule”.

Anumite matroane, care au o singură servitoare, o maltratează în faţa musafirilor, ca să arate tuturor că sunt stăpâne... Cine are mulţi servitori în casă nu are nevoie să facă asta... Cine e mult iubită nu trivializează iubirea, nu îi dă publicitate cu orice preţ.

Nu mi-a fost greu să aflu, chiar de a doua zi, cine a fost procurorul de serviciu care a făcut sumara anchetă asupra sinuciderii lui Ladima. După câteva cuvinte schimbate, am aflat, de altminteri, că e şi el tot un poet, care însă, mai prudent decât Ladima, a studiat şi dreptul. L-am rugat să-mi povestească amănunte şi mai ales ce crede despre cauza acestei sinucideri.

— Îţi spun drept... Am rămas trăsnit când mi s-a telefonat ştirea... Eu îl socoteam drept unul dintre cei mai de seamă poeţi ai noştri, de la Eminescu încoace, deşi era aproape necunoscut marelui public. Asta a fost însă totdeauna soarta geniilor. Pe la prânz, servitoarea — locuia într-o curte lungă de pe 13 Septembrie — văzând că e uşa

închisă, împotriva obiceiului, căci, spunea ea, nu închidea niciodată, a bătut în geam, a strigat şi cum asta era a doua zi, a chemat pe proprietăreasă... În sfârşit, când m-am dus eu, zăcea într-un pat îngust de tablă, cu capul căzut de pe perină pe umăr. Îşi trăsese un glonte în inimă, lipind ţeava . Piept şi înăbuşind cu pătura zgomotul... Nu s-a putut afla de unde şi-a procurat revolverul...

De-abia mai puteam respira... Pe pereţii biroului (âl căutasem pe procuror acasă) erau tot felul de fotografii şi obiecte delicte. Cadavre fotografiate, în coşuri sau pe podea, aşa cum fuseseră descoperite, asasin pociţi rebegiţi parcă unii, fălcoşi, alţii priveau cu pasivitate, dintre jandarmi şi poliţişti. În cadrul acesta, comentariul morţii lui Ladima devenea insuportabil de adevărat şi real.

— Credeţi că s-a sinucis din cauza mizeriei?

— Fie că se sinucid sau nu, mizeria e mai totdeauna cauza adevărată a morţii poeţilor români, domnule Vasilescu. Cam toţi evoluează între spital şi ospiciu.

Mă apăsa ca o mână grea ceva pe inimă.

— Domnule procuror, credeţi că Ladima s-a sinucis într-adevăr pentru că nu mâncase de câteva zile?

Cu capul aplecat într-o parte, ca să gândească parcă, probabil un tic, şi-a lărgit gura, puţin amară, cu un accent circonflex de mustaţă tunsă, într-un zâmbet greu.

— De foame? Asta nu... În buzunarul hainei, în ziua sinuciderii, avea o mie de lei, în două hârtii de câte cinci sute. Nu e însă nevoie ca un om de patruzeci şi ceva de ani să îndure chiar foamea pentru ca să se spună că totuşi a murit din pricina mizeriei. Domnule Vasilescu, poetul Ladima s-a sinucis însă din cauza unei femei.

Am încremenit, într-o privire întrebătoare. El, fără să se uite la mine, a mai aranjat puţin tocurile şi tamponul de pe masă şi pe urmă, limpede:

— A lăsat pe masa lui cu cărţi o scrisoare adresată unei doamne.

— !?

— O femeie tânără şi elegantă, dacă vrei frumoasă, deşi mie nu mi se pare. Aştept mereu.

— Pare-se că o iubea de ani de zile, cu un soi de deznădejde înăbuşită.

— Se poate spune cine e această doamnă?

— Desigur că pentru istoria literară nu va fi un secret. Am însă impresia că, din motive pe care nu le înţeleg, doamna aceasta n-a vrut să se dea publicităţii această întâmplare. Cel puţina şa am înţeles din exagerat de prefăcuta ei nedumerire. Avea aerul că nu ştie... că nu pricepe absolut nimic.

— Nu e o actriţă?

— Nu... nu... E cu totul altcineva... E proprietara unui magazin de mobile. Dacă îmi daţi cuvântul dumneavoastră că veţi păstra oarecare discreţie, deşi în definitiv doamna nu e măritată, vă pot spune şi numele. Într-un aviator secret şi secretar de legaţie cred că se poate avea încredere.

— Aveţi cuvântul meu...

— Doamna se numeşte Maria Mănescu şi e o proprietara unui magazin de mobile din Calea Victoriei...

În craniul meu se mişcă spetezele unei mori de vânt.

— Aveţi motive să credeţi că era o scrisoare de dragoste? Caută într-un sertar, scoate o cheie şi descuie cu ea alt sertar.

— Când vă spun ce admiraţie am pentru geniul lui Ladima, vă închipuiţi că am avut şi dorinţa de a păstra măcar o copie fotografiată după scrisoarea în care-şi lămurea pricina hotărârii de a se sinucide.

Mi-am copiat-o şi eu, năucit, cu o absenţă de histeric.

Mă gândeam, doamnă, că această parafă a iubirii mele va mai putea fi amânată. Socoteam chiar că aşa cum dragostea mea s-a mişcat în apropierea dv. ani de zile, neştiută, ca o felină domestică, va continua să se mişte ca o umbră vie, indefinit, de aci încolo. Să viu un ceas, două, pe

zi în refugiul din fundul magazinului, să vă privesc, să vă ascult, reţinut, neânţeles, era pentru mine strict necesar, ca o gravă dietă sufletească. Pentru versurile mele, de ce nu v-aş spune azi? această prezenţă a fost raţiunea şi însuşi procesul naşterii lor. Ce demon m-a îndemnat atunci spre răzvrătire, cine mi-a spus că am dreptul să pretind şi eu bucuria de a mângâia o mână subţire, iubită, că aş avea dreptul să cuprind nişte umeri care-mi sunt dragi, să solicit un zâmbet înduioşat numai pentru mine. Dacă din toamna aceasta am făcut atâtea încercări de a rupe lanţurile nevăzute care mă ţin în mizeria mea sufletească mai rău decât cele de fier, e că nu mai puteam, creştea în mine, străină de mine, o dorinţă mai de neânvins decât orice tărie. Nu m-aţi înţeles cu adevărat? Toate aceste strigăte mute, disperate, să nu fi fost într-adevăr auzite, înţelese de d-voastră, care aveţi mai multe simţuri decât celelalte femei, decât ceilalţi oameni din lume?

Doamnă, versurile mele nu v-au spus nimic, pentru că ele nu vorbesc niciodată de dragoste, dar substanţa lor era, toată, iubirea aceasta eterată si otrăvitoare, care astăzi, neânduplecat, îmi apasă ţeava ucigaşă pe piept.

Căci în ultimul timp când am văzut cu ce indiferenţă dulce, din alt material, răspundeţi nebuniei mele, am înţeles că în această ţară, în această lume, eu sunt un paria blestemat, a cărui simplă atingere obligă la abluţiuni, că am datoria să vă evit.

Doamnă, în clipa morţii, gândesc halucinat ce-ar fi fost iubirea aceasta, despre care nu îndrăznesc să spun „a noastră", şi strig în mine însumi bucuria cumplită că gestul acesta descreierat va scoate în privirea d-voastră alt gând decât afecţioasa indiferenţă de prinţesă îndepărtată, pe care aţi avut-o pentru mine până acum.

George Demetru Ladima

Am căutat să schimb imediat subiectul convorbirii. Tot conţinutul sufletesc mi se clătina în simţuri ca apa într-un

vas purtat. Nu-mi rămânea decât o capitulare neputincioasă, totală ca un leşin. Parcă se despicase o catapeteasmă; parcă se anulase în derâdere o întreagă existenţă. Am ieşit împreună şi l-am condus cu maşina la „Capsa”, unde mi-a spus că-şi ia de ani de zile şvarţul la ora 1 şi un sfert. Acum câştigase câteva minute.

Dacă la început am şovăit mult, gândindu-mă că trebuie să-i vorbesc doamnei T. — pe urmă m-am răzgândit cu disperare. Unde aş fi putut ajunge?... Unde am fi ajuns? Dar adevărul, sau o parte din el, trebuia să-l cunosc. Eram prins ca într-un *remou* circular, din care cu toată rezistenţa comandelor nu mă puteam desprinde. Am căutat să cunosc pe cei trei prieteni ai lui Ladima. Câteva zile de-a rândul am luat câte un şvarţ, la „Capşa” în cafenea, unde nu intrasem până atunci, cred, niciodată, deşi luam în fiecare zi, într-o vreme, aperitivele cu băieţii şi fetele, la ora 1, dincolo în cofetărie.

Întrebam la început discret, după ce aşteptam singur, şi mai ales încet, pe chelner dacă nu e în cafenea domnul Cibănoiu, de pildă, sau într-altă zi, un altul. Pe urmă, când am întrebat anume, cu oarecare hotărâre, chelnerul m-a lămurit prietenos că aceştia nu vin decât între 8 şi 10 seara.

— Aşa sunt clienţii noştri, ai localului... cei adevăraţi... Fiecare are ora lui. Unii vin dimineaţa, să ia cafeaua cu lapte, alţii la 10 pentru rendez-vous-urile de afaceri, alţii, cei mai mulţi, între 12 şi 1 la aperitive. Pe urmă, cei care între 2 şi 4 îşi iau cafeaua şi aşa mai departe... Aproape că unii nu s-au văzut niciodată, între ei, deşi vin de ani de zile, chiar la aceeaşi masă... Domnul Cibănoiu venea la masa de colo, de sub calorifer, seara între 8 şi 10, cu domnul Penciulescu, cu domnul Bulgăran şi cu domnul Ladima... ăl de s-a sinucis.

— Şi acum?

— Acum, unul e mort, domnul Cibănoiu nu mai vine deloc. Iar domnul Penciulescu s-a certat cu Bulgăran.

— Şi nu mai vine nici unul aci?

— Vine, tot între 8 şi 10 seara, domnul Penciulescu.

L-am cunoscut, căci aci se fac uşor cunoştinţe, chiar a doua zi. Avea un cap negricios de actor bătrân, care a jucat numai roluri de senatori romani... El a intrat în vorbă cu mine, fără nici o prezentare, după ce s-a aşezat la aceeaşi masă.

— Ai ţigări?

Am scos tabachera şi i-am oferit.

— „Bucureşti” cu carton? Are şi chelnerul. Nu fumez din astea. Trimite să-mi ia de la debit „Tomis” fără carton.

Puţin cam surprins, am chemat pe picolo şi l-am trimis. Nu ştiam de unde să încep, cum să aduc vorba... M-a întrebat pe urmă el, cu o severitate de judecător de instrucţie, cu gura lăţită.

— Dumneata cine eşti? Cum te cheamă?

I-am spus, dar fireşte numele nu i-a spus nimic. Cu fălcile strânse, cu privirea autoritară:

— Vasilescu, Vasilescu... Dar cu ce te ocupi? Ce faci?... Din ce trăieşti?... Din joc de cărţi?...

În sfârşit, după ce am lămurit şi asta, am căutat mai târziu să aflu ceea ce doream.

— Domnule Penciulescu... L-aţi cunoscut mi se pare pe poetul Ladima?...

— N-am cunoscut nici un poet Ladima.

— Cum? Nu l-aţi cunoscut pe Ladima?

— Pe Ladima? Pe dobitocul ăla? L-am cunoscut dacă vrei... şi vag, neglijent, arătând parcă lămurit că n-avea altceva comun cu el nimic — întorcând capul în partea cealaltă: Venea pe aici, pe la „Capşa”.

— S-a sinucis, nu?...

— Ce vreai să facă altceva?

Rămân uimit, cu ceaşca de şvarţ la buze, pe urmă nedumerit.

— Se zice că era un poet foarte mare.

E indignat, ridică braţele îndoite de la cot a uimire, ca să se apere de un blasfem.

— Poet mare!... auzi, Ladima, imbecilul ăla, poet mare! Ca şi când aş călca în călcâie, de nesigur ce sunt:

— În sfârşit... unul dintre cei mai de seamă poeţi de azi. Acru, cu gura arcuită ca o scoică:

— Ce-i aia „poeţii de azi”? Sunt nişte cretini toţi... n-au nici unul talent... Nu pot decât să îngân:

— Poate că... exageraţi... În sfârşit... despre unii... Aprig, sec, s-a întors trântit spre mine.

— Dumneata ştii ce e poezia?

— !?

— Atunci ce tot spui prostii cu poeţii de azi?

Sunt atât de surprins că nici nu fac gestul să-i dau cu tava-n cap. Pe urmă iau lucrurile aşa cum sunt. Aşa s-o fi vorbind pe aci. Mormăie mereu cu capul într-o parte... „Auzi, poeţii de azi?... au ajuns toţi proştii să aibă păreri despre poezie...” Se întoarce apoi brusc spre mine:

— Să-ţi arăt eu poezie! Şi a început să declame, frumos, mărturisesc sincer:

Tăcere este totul şi nemişcare plină,
Un cântec, sau descântec pe lume s-a lăsat.
Nici frunza nu se mişcă, nici vântul nu suspină.
Şi apele dorm duse şi morile au stat.

Ai auzit? „nemişcare plină” şi explică, ridicând lămuritor un deget, „Un cântec sau descântec pe lume s-a lăsat”... Ei, îţi plac? Convin sincer:

— Sunt într-adevăr foarte frumoase...

— Ei, ştii de cine sunt?

Evident, nu mi se pare greu să ghicesc că sunt de el, dar întreb cu admiraţie voit nesigură:

— De dumneavoastră? Ridică mâinile uluit în tavan...

— De mine? şi parcă nu-şi poate reveni. Auzi, de mine! Mama ei de şcoală, că trec prin ea toţi proştii... Sunt de Ion Heliade Rădulescu, domnule, de Ion Heliade Rădulescu... Şi decât astea nu s-a scris nimic mai bun în româneşte.

A urmat o tăcere, căci eu eram literalmente copleşit de această izbucnire a lui, iar Penciulescu asculta, se vede, ce se vorbea la masa lungă din fund, căci cafeneaua dreptunghiulară, cu canapele roşii laviţele lungi, de jur-împrejur, cu ferestre mari în ziduri groase de închisoare, e destul de mică, încât să se poată vorbi de la orice masă. S-a întors către mine, arătându-mi cu o privire de milă şi de ironie pe cei de la masa din fund şi a vorbit ca să audă toată cafeneaua:

— Auzi! dumnealui, fost deputat şi economist! şi, răstit, către Englejii, domnule, au născocit numai cuvântul *warrant*. Dar procedeul e vechi şi străvechi, poate de la fenicieni... În urmă, l-au reintrodus tătarii în veacul al XIII-lea, când au cucerit lumea, când au înfiinţat tehnica poştei şi au făcut şi depozitele *warrant* de-a lungul drumului, Adriatica-Peking. Şi îndesat, încruntat, cu barba nerasă, aspră: Să nu te laşi, auzi, să nu te laşi până când nu te faci profesor de economie politică... Aşa-i trebuie ţării... mama lui, lui Apolodor din Damasc, că făcut podul peste Dunăre să ne vie toţi guşaţii din Balcani...

A venit picolul cu ţigările şi mi-a adus şi restul la 500. Penciulescu şi-a aşezat dinainte cutia cu ţigări, ca proprietate.

— Eh, cum asta? Bagi hârtiile, aşa, în buzunar fără să te jenezi? Dă-mi o sută de lei, că nu mai găsesc curând un imbecil ca dumneata... Nici măcar n-am zâmbit, căci nici cei de la masa din fund nu răspuseseră nimic şi pe urmă aveam atâta nevoie de el. I-am împins mânios spre pachetul verzui de ţigări.

— Domnule Penciulescu, vream să te rog ceva... Aveai un prieten, în domnul Cibănoiu.

S-a încruntat uşor şi grav, ca un pretorian pe gânduri:

— Cibănoiu!?

— Cibănoiu, fost la Externe... pensionar. Şi net, convins:

— Nu cunosc... Nici n-am auzit de Cibănoiu.

— Cibănoiu, am rectificat.

— Cibănoiu, Cibănoiu... nu cunosc.

— Dar Bulgăran?

— Ăsta da... l-am cunoscut.

— Mai vine pe aci, pe la „Capşa”? Mi-a răspuns convins:

— Nu l-am mai văzut de mult... Trebuie să fie închis pentru escrocherie.

A fost întâia şi ultima mea convorbire cu Penciulescu. Adresa lui Cibănoiu am aflat-o de la Niculae, chelnerul cu înfăţişare de director de minister, al cafenelei. Câteva nopţi nici n-am putut dormi de enervare, dorind să ştiu ce-a fost între Ladima şi doamna T. Fostul cancelar de legaţie nu e un om cu înfăţişarea de bătrân, deşi are mustaţa cărunţită. Stă pe strada General Angelescu, într-o curte mare cu nişte case vechi, care sunt proprietatea lui. Convinsul teozof trăieşte, după cum am aflat, din pensie şi din ceea ce-i vine de la cei câţiva chiriaşi nevoiaşi. Cele două camere-vagon şi antreul în care locuieşte el personal au pereţii literalmente căptuşiţi cu cărţi, pe mai multe rânduri chiar, cum se aşază lemnele în pivniţă. Pe jos, prin colţuri, sunt alte cărţi... Are de asemeni velinţe şi scoarţe rupte, o mulţime de obiecte vechi, unele de artă... Mi-a servit, pe o tavă de alamă, turcească, o cafea într-adevăr foarte aromată.

— L-aţi cunoscut pe poetul Ladima, domnule coleg, dacă-mi daţi voie să vă spun aşa? îl vedeaţi ades?

— Dar, domnule Vasilescu, eram prieteni foarte buni... Ce groaznică nenorocire, sinuciderea lui.

Adaog cu tristeţe:

— Sigur, un poet atât de mare...

— Poet, poate că nu era el... desigur... n-avea talent... Scria şi el aşa... Dar ce om!... Ce inteligenţă!... Parcă mi-a murit un frate... Numai că moartea lui mi s-a părut o nelegiuire...

— !?

— Religia condamnă sinuciderea, domnule Vasilescu... Nu ne e îngăduit nouă să corijăm hotărârile Domnului... Un foarte mare păcat... Din cauza asta eu nici n-am luat parte

la înmormântarea lui. Sunt uimit. Îmi aşez încet ceaşca filigeană pe tavă şi-l privesc serios.

— Dar eu nu ştiam că sunteţi creştin, domnule Cibănoiu, mi se spunea că sunteţi unul dintre şefii mişcării teozofice.

Surâde blând, îşi mângâie mustaţa ca a lui Briand.

— Nu, nu, nu... E drept că mai demult m-am interesat de teozofie... Am studiat de asemeni toate religiile. Uite, am aci cărţi şi dicţionare de tot soiul, dar am ajuns la convingerea că tot creştinismul ortodox e suprema împăcare a sufletului.

Ceea ce mi-a arătat Cibănoiu m-a îngrozit de admiraţie, ca să zic aşa. Niciodată n-am văzut, în felul ei, o bibliotecă atât de completă. Cărţi groase cât ceasloavele, sau colecţii mari, legate, ca enciclopediile franţuzeşti şi nemţeşti despre catolicism, despre sfinţii filozofi, istorici de-ale conciliilor (lexicon iudaic, am descifrat pe o serie de tomuri la fel, în limba germană).

— Vezi dumneata, domnule Vasilescu, ceea ce are neegalat de frumos ortodoxismul e faptul că e singura dintre confesiunile creştine întemeiate pe credinţa adevărată... Catolicismul e raţionalism curat... Dogmele creştin-ortodoxe, prin cuprinsul lor ilogic, şi intenţionat ilogic, menţinut aşa după lupte de sute de ani în sinoade ecumenice, înlăturând orice înţelegere, arată că ortodoxismul nu e o religie de discuţie logică, ci de credinţă totală în creatorul lumii...

— Dar acest creator cum îl înţelegeţi, cum vi-l închipuiţi? A zâmbit blând.

— Dacă l-am înţelege, dacă l-am închipui, ar mai fi deasupra noastră? Când eşti pe o movilă, o vezi toată, o închipui... dar când eşti pe un munte uriaş, care trece de nori, nu vezi nimic. Răspica noastră va fi în viaţa viitoare, când vom vedea şi vom înţelege nesfârşit mai mult decât cei care au avut vanitatea ştiinţei pe lumea aceasta...

— Domnule Cibănoiu, dar după câte ştiu Ladima credea în Dumnezeu...

— Şi, dacă ar fi crezut mai departe, dacă ar fi rămas un bun creştin, ar fi trăit şi azi. Dar a avut nenorocirea să întâlnească în cale pe diavolul însuşi, sub înfăţişarea unui prieten.

Arunc chibritul, fără să mai aprind ţigara.

— Dar Ladima s-a sinucis din pricina unei femei.

— Nu, nu, domnule Vasilescu, a suferit din pricina unei femei, dar s-a sinucis din pricina unui mizerabil, Bulgăran.

N-am nici o tresărire, pentru că mi se pare de necrezut.

— Îngăduiţi-mi să vă întreb: Nu s-a sinucis din pricina unei femei, a unei doamne, Măria T. Mănescu, pe care a iubit-o, se pare, ca un nebun?

Îşi răsuceşte, din cutia de „Macedonia” de dinainte, în care sunt puse câteva felii de cartof ca să păstreze tutunul umed, o ţigară groasă, pe care o pune într-un ţigaret de vişin.

— Ladima a iubit de altfel, domnule, o altă femeie, nu pe aceasta doamnă Măria Mănescu.

— !? Totuşi i-a adresat o scrisoare, în clipa sinuciderii, arătând fără echivoc că din pricina ei se omoară...

Face un semn blajin, de negaţie, ca derivat dintr-o binecuvântare.

— Nu, nu, nu... Şi s-a ridicat, s-a dus la birou, din al cărui dulap a scos o sticluţă, burtoasă ca o eprubetă, de licheur cafeniu, şi s-a scuzat, turnându-mi: Îngăduie să te rog sa guşti acest preparat. Eu ies foarte rareori în oraş şi asemenea plăcută născocire sporeşte mea farmecul cărţilor.

Era, într-adevăr, savuros, cu vreo trei soiuri de gust de drojdie şi arome deodată.

— Domnule Cibănoiu, am vorbit cu procurorul de serviciu... Am văzut fotografia scrisorii lui Ladima.

Nu răspunde nimic, rămâne mult pe gânduri, ca şi când, deşi ştie multe, nu ar vrea să spuie... După ce termină ţigara, scoţând mucul din ţigaret, se decide:

— Domnul Vasilescu, acea doamnă, despre care, de alt tel, ara auzit mult bine, nu e pricina sinuciderii lui Ladima...

Pricina acestei sinucideri e numai acel neruşinat de Bulgăran.

— De ce a scris, atunci, Ladima această scrisoare?

S-a sculat, s-a plimbat puţin prin fata cărţilor lui, şi pe urmă s-a aşezat într-altul din jumătăţile de fotoliu cu catifea roşie, cu ciucuri şi broderii joase.

— Domnule Vasilescu, începu iarăşi cu invocarea numelui meu, ca şi celelalte fraze, mă bucură că vă interesaţi atât de mult de un om ale cărui merite, a cărui inteligenţă şi mai ales cuviinţă creştinească îl îndrituiau spre stima tuturor. Prin urmare, am să vă spun ce ştiu şi — datorită prieteniei noastre până în ceasul sinuciderii — veţi vedea că ştiu oarecare amănunte. A dus mâna la bărbie ca o babă, mi-a turnat din nou din sticla burtoasă ca o eprubetă. Trebuie să ştiţi că nefericitul de Ladima a iubit, cu o patimă nepermisă, de om descreierat, pe o femeie fără suflet, o actriţă, fire netrebnică, în carnea căreia înflorea numai ochiul diavolului.

Am răsuflat şi totul s-a aşezat din nou în mine.

— Am acasă, domnule Cibănoiu, scrisorile lui Ladima, pe care le-am furat, ca să nu mai rămână în mâinile ei.

Erau să-i dea lacrimile, îşi agita degetele de la mâini, amuţit de uimire.

— Ah! domnule Vasilescu, dacă Ladima ar fi avut acele scrisori...

— Vi le voi aduce data viitoare...

— Le-a cerut în scris, a fost să le ia... Am fost şi eu de două ori, dar cum să poţi sta de vorbă cu două femei în care nimic nu aminteşte de Dumnezeu?

— Dacă ai şti de când alerg după lămuriri... Te rog, nu te supăra de întrebările mele directe, de ce a scris atunci acea scrisoare?

Nu răspunde numaidecât, pe urmă reia, cu o nesfârşită tristeţă:

— Domnule Vasilescu, prietenul nostru, din pricina acelei iubiri înjositoare, era un om pierdut. Şi-a dat seama de asta

singur. Mai ales în ultimele săptămâni din viaţă, ţi-era mila să-l priveşti. Parcă se rupseseră în el resorturi, parcă organele nu-i mai funcţionau. Era cu mult mai rău decât bolnav. Se jurase că după o ultimă întâmplare umilitoare, pentru nimic în lume nu se va mai duce la ea. Era el însuşi uimit că a putut să iubească o asemenea femeie, îmi spunea chiar că i-ar fi ruşine dacă ar afla şi altcineva, afară de noi, prietenii. Îşi dădea seama şi de aceea i-a şi cerut scrisorile înapoi... „Mi-e silă de mine însumi, Nicolae, mi-e silă, de parcă am păduchi în suflet.” I-am arătat că numai credinţa în Dumnezeu îl poate îndrepta din aşa cădere... Şi aşa era să fie, căci era un bun creştin, găsea cuvinte frumoase despre bunătatea Celui-preaânalt şi cred că în scurtă vreme s-ar fi împărtăşit din harul împăcării. Negreşit că uneori şovăia: „Niculae, nu mai pot. Sufăr ca un câine greu bolnav. Gândul morţii mă ţine ca

ântr-un cleşte zi şi noapte.” Îl mângâiam cum puteam: „George, dacă moartea e trimisă de Domnul în înţelepciunea lui nemărginită, e o împăcare şi o binefacere, dar omul nu trebuie să se gândească să-şi ia singur viaţa”. „Dumnezeu mă va ierta, Niculae, că ştie ce mult am suferit şi cât l-a lăudat gândul meu, dar acest rău, iubirea asta, mă doare ca o bubă scârboasă şi nu o mai pot îndura. Dacă nu-mi fac seama singur e că m-aş răsuci de dezgust în sicriu, dacă aş bănui că lumea crede că m-am sinucis din pricina acelei femei... sau poate că din cauza foamei... O asemenea moarte singură ar întrece în ruşine urâciunea suferinţelor mele... Orice, dar să nu se ştie că am suferit din pricina acelei neruşinate... sau că, om în toată firea, am suferit de foame...” Mi-a strâns braţul, că era de felul lui zbuciumat, şi mi-a arătat, spre uimirea mea, o hârtie de 500 de lei: „Vezi tu asta, Niculae? Vezi banii aceştia? Sunt preţul morţii mele. Când am rupt cu femeia aceea, am suferit atât de mult, că din prima seară mi-am spus că trebuie să mor. Dar nu trebuie să se ştie că am iubit asemenea femeie şi că în viaţă am suferit de foame, nu trebuie să fie cadavrul meu

fără un ban lângă el, ca să creadă cineva că m-am sinucis din pricina foamei. Aşa nu mă puteam sinucide. Şi atunci am început să adun bani. Am adunat cinci sute de lei, cum se adună o zestre. Mi-au furat viaţa, m-au înjosit, dar mila lor numi trebuie. Îţi pot spune acum, pentru că de ieri mă simt mai bine, gândul morţii m-a părăsit.” Pe urmă s-a mai potolit, era ca o apă care scădea. Am crezut, domnule Vasilescu, în zilele acelea, că îndemnul morţii l-a părăsit şi aşa era. Seara vorbeam îndelungă vreme aci... Regăsise calea către Domnul şi— de ce n-aş spune-o?— îl ajutase să se însenineze şi convingerea lui că e un mare poet: „Mi-am dat această viaţă mizerabilă, pentru una infinită, Niculae... Sufletul meu va trăi o nouă viaţă, iar poezia mea, pe care ei n-au înţeles-o, o vor înţelege copiii lor, care se vor ruşina de neânţelegerea părinţilor lor.” Negreşit că eu nu l-am contrazis despre asta, de vreme ce poate însăşi această credinţă era inspirată de Domnul. Din nenorocire, prietenii care trebuiau să-l ajute cu vorba şi cu gestul lor i-au fost duşmani... Tocmai când, din cauza suferinţei lui neânchipuite, avea nevoie de credinţă, ei i-au zdruncinat orice convingere. În săptămâna morţii ne găseam toţi patru la cafea la Bulgăran, când au început să-şi bată joc de el. Penciulescu, plin de venin, îi spunea tot felul de răutăţi: „De ce ai tu nevoie de nemurirea sufletului, Gedeme? Religia impune o ordine prestabilită. Ai fost dobitoc în această viaţă scurtă, iubind o femeie de stradă... Dacă vei trăi încă o sută de vieţi, nu e nici un motiv ca, fiind tot atât de dobitoc, să nu iubeşti tot femei de stradă... Atunci, la ce-ţi trebuie nemurirea?” Nu poţi să-ţi închipui cât punea bietul Ladima la suflet asemenea glume grosolane. Bulgăran, a cărui bibliotecă de ateu e un adevărat laborator al diavolului, i-a făcut lungi teorii ca să-i dovedească inexistenţa lui Dumnezeu. Sunt nedumerit şi-l întrerup cu o întrebare:

— Iartă-mă, domnule Cibănoiu, îl cunoaşteţi într-adevăr pe domnul Penciulescu, pentru că...

— Desigur că îl cunosc, de vreme ce de vreo cinci-şase ani e chiriaşul meu gratuit, într-o cameră din fundul curţii, aci.

— !?

— Cu cifre, cu păreri de autori, cu poze chiar i-a explicat universul, arătându-i zădărnicia oricărei credinţe într-o fiinţă supremă.

Ai să mă întrebi ce-am făcut eu în această împrejurare, ce am răspuns atacurilor şi argumentelor opuse? Nimic... Existenta lui Dumnezeu nu se poate dovedi şi e un păcat să cauţi s-o explici cuiva. Crezi numai... şi afirmi. *Credo in quia absurdum*. Ladima însă a prins să discute şi să apere, asta i-a fost pierderea.

Peste vreo două zile l-am întâlnit foarte schimbat... Nesfârşit mai trist, ros parcă de un vierme crunt din el. „Niculae, dacă Bulgăran are dreptate?” Era palid şi îi sticleau ochii. „Ascultă, Niculae, dacă sunt ţărână din ţărână, dacă am ieşit din haos întâmplător şi niciodată nu vom cunoaşte o nouă viată, dacă aceasta, pe care am trăit-o, a fost singura posibilă pentru mine dintr-un miliard de posibilităţi, şi eu mi-am sacrificat-o îndurând lipsuri cumplite, iubind pe Emilia Răchitaru? Arde pielea pe mine ca o cămaşă de foc când mă gândesc că asta ar fi posibil.”

I-am spus nedumerit:

— Dar Emilia nu există decât de doi ani în viata ta?

— Dar în aceşti doi ani a istovit toate posibilităţile mele sufleteşti. Totul e stors sau sfărâmat în mine. Dacă n-ar fi credinţa în artă...

În seara următoare au fost noi discuţii. Ladima a spus că, dacă nu există Dumnezeu, el crede în supravieţuirea prin artă, a strigat — deşi Penciulescu râdea de el-că totuşi a folosit cât putea mai bine această viaţă, în orice caz mai bine decât oricare dintre ei, creând o operă care va supravieţui la nesfârşit. „La nesfârşit? Ce înseamnă la nesfârşit? urla Bulgăran... Într-un număr oarecare de ani pământul tot va pieri... Ce înseamnă că opera ta va

supravieţui o sută de ani, un milion, când tot se va împrăştia în haos, împreună cu praful pământului şi al tuturor operelor, distruse într-un cataclism cosmic... Ascultă-mă pe mine, asta-i singura posibilitate de trăire. Asta... Să te plimbi pe bulevard, să vezi soarele, să iubeşti, să citeşti... Asta-i tot, între două nopţi infinite de neant — zece, douăzeci, treizeci de ani de viaţă ireversibilă. Arta e o vanitate ca toate celelalte. Zădărnicia zădărniciilor, toate sunt zădărnicii. Nu facem decât să amânăm o scadenţă.” Ladima era alb ca varul: „Crezi asta, Bulgăran, cu adevărat?... Am trăit patruzeci de ani.” Şi şi-a cuprins fruntea în mâini cu ochii în lacrimi: „Am trăit patruzeci de ani, inutili”.

Bulgăran i-a dat să citească şi nişte articole de revistă, de un ateism blestemat. Singur, de altfel, i le-a cerut... Pe drum îmi spunea: „Niculae, cel puţin dacă m-ar fi iubit Emy, viaţa asta n-ar fi fost zadarnică...” Eram îngrozit, căci vedeam că iarăşi se destramă... A doua zi l-am întâlnit din nou... Acum era însă tăcut... N-am putut scoate o singură vorbă de la el. Mergeam amândoi pe stradă. O singură dată, la încercările mele de a redeştepta în el credinţa, mi-a şoptit îngândurat: „Totul e zădărnicie... Nu mai cred nici măcar în artă. Bulgăran şi Penciulescu au dreptate.” I-am cerut să-mi dea şi mie cărţile care, picătura de apă ultimă, au clătinat şi răsturnat un spirit atât de slab, şi l-am întovărăşit până acasă să le iau. A doua zi, era foarte abătut, ne-am dus să ne plimbăm că era în mai, la Şosea. Când ne-am întors, prin dreptul Teatrului Naţional a trecut Emilia la braţul unui bărbat... El mi-a pus mâna pe umăr... I s-au înălbit buzele şi s-a răsucit ca o frunză... N-a mai fost chip să vorbesc cu el... A fugit de lângă mine ca un nebun... pe scările dinspre strada Matei Millo, şi a doua zi am aflat că s-a sinucis... Am rupt şi cu Bulgăran şi cu Penciulescu... Desigur că au găsit o materie moale ca o pastă, neânstare de rezistenţă... Nu e mai puţin adevărat că trăieşte în ei un mârşav spirit de distrugere.

Am mai stat aproape două ceasuri de vorbă cu Cibănoiu. Felul înţelepciunii lui mi-a plăcut foarte mult. I-am spus că eu socot pe Ladima un poet foarte mare şi că voi aduna tot ceea ce-l priveşte. Mi-a dat fotografia, vreo două cărţi. Ti le alătur la aceste caiete. Aş vrea să mă ajuţi să-i publicăm volumul. Am luat şi nişte reviste cu articolele care pare că l-au tulburat atât. În zilele următoare le-am citit şi eu. Mărturisesc că mi-au dat un fior continuu. Din nou mi-am judecat tot ce-a fost, toate întâmplările cumplite şi zbuciumate în lumina acestui Memento[{28}]. După cum am vorbit aseară la telefon, îţi trimit totul. Eventual voi mai întregi cele povestite, prin amănunte verbale.

P.S. George Demetru Ladima intră cumva şi el în vreuna dintre aceste categorii de fiinţe, aparent desăvârşite, notate însă prin vreun minus, sau prin vreun adaos, care face viaţa grea, imposibilă?

Vreau să spun, talentul sau intransigenţa morală au ceva din surplusurile ridicole şi periculoase ale unui Rhynchophores, ale unui Macrophtalmes sau ale unui Sophonyophore? Să fie într-adevăr poetul un exemplar sortit să fie fatal şi „greu cenzurat de moarte”?

F.V.

EPILOG II

Povestit de autor

De la întâlnirea din dreptul Cercului Militar, când, arătându-mi o trecătoare banală şi gândind la poetul nefericit, Fred Vasilescu simţise un gol în propria lui existenţă, nu ne mai întâlnisem. Ades îi telefonam ca să văd dacă îşi ţine făgăduiala dată.

Până la începutul lui octombrie, nu se decisese să-mi scrie întâmplarea aceasta, din august, care-l tulburase atât.

— Poimâine e 1 octombrie... Încep la 1 octombrie.

I-am arătat că acesta e pretext de şcolar leneş... Numai şcolarii lăsători, leneşi, se decid să înveţe bine „începând în ziua întâia a trimestrului”, sau îşi fac frumos temele numai când inaugurează caiete „noi”.

— Poate că e adevărat... Dar mai e şi altceva... E un reprezentant al unei fabrici engleze de avioane în Bucureşti şi trebuie să mă ocup de el. La sfârşitul lunii pleacă... Într-adevăr s-a apucat să scrie. Mi-a arătat, tot la telefon, că „merge greu”. Că frazele se fac mai mari decât ar vrea el, şi-şi încurcă pro-poziţiunile. I-am recomandat procedeul excelent al parantezelor şi, la nevoie, al frazelor fără sfârşit. A râs şi mi-a promis că aşa o să facă.

Pe la jumătatea lunii ne-am întâlnit la curse. Câştigase un premiu însemnat cu un cal în care pusese mari speranţe şi era aproape fericit... Venind de la cântar, după cursă, distrat de bucurie, m-a luat de braţ şi mi-a spus că „trebuie” să ne întâlnim, că vrea să-mi vorbească... Era oarecare incoherenţă în tonul lui, din pricină că era aşteptat de un grup de tinere doamne, şi eu îl ţineam în loc. Dar pentru că mi se părea totuşi că într-adevăr vrea să-mi vorbească, am stăruit.

— Cum merge subiectul?

Fluid, plutind deasupra momentului...

— Nu ştiu... dacă e bine sau rău... Nu-mi dau seama dacă-ţi va fi de folos, dar de-abia aştept în fiecare zi să mă văd în odaia mea de lucru,la masa de scris... E o adevărată voluptate... Dimineaţa nu scriu, numai zbor... Cum sfârşesc masa, de la restaurant mă duc de-a dreptul acasă... Între 3 şi 9 seara, căci numai atâta scriu pe zi... nu sunt acasă pentru nimeni... De multă vreme n-am mai fost atât de mulţumit... Ascultă, „trebuie” să-ţi vorbesc... Dă-mi mâine un telefon... Şi făcând un gest puţin pripit: Nu cunoşti pe doamna Demetriade?... Hai să te prezint... Am înţeles că bănuia că îl ţiu în loc anume ca să mă prezinte, cum fac unii vizite riscate în timpul mesei, şi am refuzat, mulţumindu-i. M-a bătut cineva pe umăr şi ra-am întors. E un fost colaborator al ziarului Le Progris, de câteva ori deputat, care m-a apostrofat, amical şi mirat:

— Eşti prieten cu Fred Vasilescu?...

Destul de surprins am fost eu de această mirare.

— Da... e un prieten foarte agreabil...

— Ei, ce spunea?... Era radios că a luat două sute de mii de lei?

M-a luat de braţ, protector şi cordial, şi am pornit spre ghereta albă şi spânzurată a potoului... Deşi era o zi de toamnă frumoasă, cu albastrul înalt, era lume puţină... Mai mult obişnuiţii, ca să zic aşa...

M-a surprins acreala cu care fostul deputat şi secretar general m-a întrebat despre prietenul meu.

— Cred că dacă Fred Vasilescu ar urmări să câştige., bani... În primul rând n-ar ţine grajd de cai de curse, nu?

Mi-a răspuns cu un ton indiferent şi ironic:

— Crezi?

— Cum să nu cred... Un grajd de curse costă şi nu aduce nimic. Mi-a repetat automat şi poros:

— Crezi?

— Fără îndoială că da...

A început să-şi însemneze cu creionul în program.

— De unde ştii că Fred Vasilescu nu urmăreşte ceva... cu grajdul lui?

— Ambiţia puerilă de a figura printre proprietari?

E adevărat că oarecare diferenţă de vârstă putea îngădui convorbitorului meu un ton de superioritate, exagera însă în maniera lui condescendent cordială.

— Dragă prietene, Fred Vasilescu ţine cu orice preţ ca la patruzeci-cincizeci de ani să devină membru al Jockey-Clubului.

Mi s-a părut o glumă dintre cele mai năzdrăvane din câte puteam auzi.

— Cum? începe cu cai de curse, la douăzeci şi cinci de ani ca să pregătească o alegere peste un sfert de veac?

— Da, şi nici atunci nu va reuşi.

Mi se părea cu adevărat poznaşă afirmaţia, iar nedumerirea mea era atât de evidentă, atât de profund sinceră, că fostul deputat s-a tulburat.

— Ascultă, dumneata nu ţii de pe acum să fii membru al Academiei?Tot aşa Fred Vasilescu îşi pregăteşte de pe acum alegerea la Jockey-Club. Îmi venea să râd.

— Trebuie să-ţi spun mai întâi că nici prin cap nu-mi trece să ajung la Academie. Dar în sfârşit, Academia e Academie... fie ea şi românească... Dar Jockey-Clubul... românesc? iartă-mi expresia! Şi încă să-ţi faci un ideal din el? E, orice ai spune, puţin comic. Mai vârstnicul meu prieten era foarte iritat acum.

— Dumneata ştii că membri ai Academiei au căzut la alegerea de la Jackey-Club?

— N-am ştiut... şi, îngăduie-mi să ţi-o spun, nu cred nici acum Mi-a citat atunci nume care m-au nedumerit şi a trebuit să convin...

— Bine, înţeleg, aţi refuzat un scriitor, sunteţi oarecum consecvent cu dumneavoastră. Dar Fred Vasilescu e un monden, ca să zic aşa în sfârşit, unul din ai dumneavoastră?...

Fără să mă privească, în timp ce ocoleam tribuna spre paddoc, mi-a spus cu o profundă convingere, cu un accent neaşteptat şi inexplicabil de grav şi de hotărât:

— Dragul meu, băiatul Lumânărarului, orice ar face, nu va fi niciodată membru al Jockey-Clubului.. — De altminteri, ce mai vrea? E imens de bogat, adică tată-său... E tânăr, frumos, are femeile cele mai bine din Bucureşti... Ce e prea mult strică... Mărturisesc că aşa înţeleg lucrurile, şi oricât de comică mi se părea ambiţia de a fi membru al Jockey-Clubului, conveneam că fostul colaborator al lui Marghiloman are dreptate.

Îşi nota acum călăreţii, deşi nu juca, fiindcă era ruinat.

— Şi pe urmă, noi nu înţelegem stăruinţa lui, acum când la Aero-Club a devenit un factor important...

De altfel, cred că niciodată Fred Vasilescu nu s-a gândit mai puţin la Jockey-Club decât în aceasta lună. Din câteva convorbiri la telefon am înţeles ce uimitoare

descoperire a fost pentru el posibilitatea de eliberare prin scris. Refulând ani de zile un mister ca pe un germen distructiv, în adâncul organic, închis cu taina lui în el însuşi, ca şi când ar fi fost încarcerat cu un dement, expresia devenită posibilă căpăta pentru el sensul unei evadări.

— Scriu, mă plimb prin casă, gândesc, mă trântesc pe divan, fumez iar scriu... E o bucurie pe care nu ţi-o pot povesti... Mă lămuresc pentru mine însumi... şi, aşa văzute, chiar suferinţele trecutului capătă un soi de îndulcire care le face suportabile... O durere povestită e o durere nu diminuată, dar armonioasă, aşa ca un soi de operaţie pentru care eşti pregătit cu cocaină. Bucuria scrisului e mai tare ca heroina însăşi. Şi chiar la telefon, i-am simţit prin voce frângerea de înjunghiat: Ah, dacă s-ar putea povesti totul...

Caietele, pagini mari de coală, mi le-a trimis tocmai o zi sau două după cincisprezece noiembrie... Mi-a dat un telefon la gazetă...

— Diseară la nouă vine şoferul meu să-ţi aducă o mapă cu toate prostiile pe care le-am scris.

I-am răspuns cu promptitudine:

— Astă-seară, până mâine dimineaţă la nevoie, citesc tot ce mi-ai trimis.

— Da? vrei să ne vedem mâine?... să-mi spui dacă notele îţi pot fi de folos? Hai să luăm masa împreună mâine seară...

— Negreşit.

— Unde? ai vreo preferinţă?... Şi am fixat un restaurant în oraş. — Vii la timp?

— Mâine de dimineaţă zbor, după-masă dorm, iar la 9 seara vin să stăm de vorbă până dimineaţă, dacă vrei... Voi fi absolut punctual.

La 9 seara n-a venit şi nu va veni niciodată. La Cameră se anunţase un discurs la mesaj de mare răsunet, dar un pisălog lungise oratoria lui provincială, ameninţând să ocupe toată şedinţa de după-masă. Celălalt a trebuit să fie amânat deci pentru a doua zi.

Culoarele circulare, cu fotolii şi draperii verzi de-a lungul pereţilor, erau somnolente, iar la bufet plictiseala incoloră. Mi-am cumpărat ţigări şi am coborât de pe dealul Mitropoliei prin şanţul în fundul căruia era aleea. Toamna târzie era frumoasă, însă în ziua aceea era o lumină gălbuie, ceţoasă, un cer scămos şi scăzut, care nu lăsa fumul şi mirosul de benzină al maşinilor să se ridice. Nu era frig... Abia puţină umezeală. Ici-colo; prin magazine, deşi era numai ora patru, se aprindeau lumini...

În dreptul bulevardului Regina Maria, plin de larmă în vehicule de tot soiul, vânzătorii de ziare strigau ediţie specială... Oricât au abuzat câteva ziare mici de aceste ediţii, când unul dintre cele două cotidiane mari de informaţii scoate o ediţie specială, nu poţi să-ţi stăpâneşti un fior, ca pentru o întâmplare, uneori imens dinamică, în care dăinuirea sau voinţa sunt atinse ca de aripi mari nevăzute.

Erau patru rânduri, cu litere cât nucile negre, cu o cerneală groasă care se lua pe degete.

GROAZNIC ACCIDENT DE AVION

Aviatorul Fred Vasilescu a capotat, voind să aterizeze, din motive necunoscute încă, lângă Ciulniţa. Autorităţile au plecat la faţa locului. Cadavrul zvârlit din nacelă şi decapitat e păzit de jandarmi. S-a deschis o anchetă pentru cercetarea cauzelor.

Şi cu litere mult mai mici urma, jos, o telegramă externă fără importanţă. Se întâmplase în devenirea lumii ceva care nicicând nu se va mai întâmpla. Gândul brutal, aprig, că nu-l voi mai vedea niciodată pe Fred Vasilescu, orice aş face, de s-ar frânge tot fierul din lume, de s-ar prăbuşi sorii, mă copleşea şi mă înspăimânta ca infinitul sensibilizat. Fred Vasilescu nu bănuia că el însuşi, chiar prin ce avea mai bun în el, era un exemplar menit „să fie cenzurat prin moarte”.

Ziarele de a doua zi au adus coloane întregi de amănunte şi numeroase fotografii care, de altfel, erau ele însele un fel de moarte, căci, aşa cenuşii, poroase şi cu liniile simplificate, nu mai înfăţişau nimic din tânărul blond, cu obrazul limpede, cu trăsături regulate şi evidente ca un cap de statuie grecească, doar cu fruntea puţin cam boltită deasupra ochilor verzi adânci. Cu atât mai puţin aminteau de acel corp vânjos din sportivitate diversă, complementară, cu mişcări mlădioase de haiduc tânăr, afemeiat şi gânditor. Încercase, profitând de toamna prelungită, să bată recordul lumii de viteză pe 500 kilometri, pe un avion românesc din propria lor producţie. Deşi vremea era puţin schimbată, nu renunţase la zbor. Avea de făcut trei raiduri deasupra Bărăganului, ca să totalizeze kilometrii necesari. După întâiul, s-a răsturnat încercând să aterizeze din motive nebănuite, pe care avea poate să le lămurească ancheta. Impresia produsă de

moartea lui a fost adâncită şi de faptul că, abia cu două săptămâni înainte, se prăbuşise un tânăr locotenent, alt as strălucit al aviaţiei româneşti.

Toate ziarele subliniau cu o dureroasă uimire că aviaţia românească intrase într-o adevărată serie îndoliată.

Cortegiul mortuar, într-o după-amiază fără soare, dar nu rece, nici umedă, a scos lumea din casă, ca o înmormântare de tenor. A luat parte şi unul dintre membrii regenţei, prieten al familiei.

Eu nu citisem, aşa cum îi făgăduisem, caietele trimise, chiar în noaptea aceea. Le-am descifrat cuprinsul numai în zilele următoare, într-o fierbere sufletească de bătălie. Nu ştiu dacă vreodată aş fi putut să aflu ceea ce constituia dubla lui existenţă, denunţată aci din capete de mărturisiri, din întorsături de frază, involuntare ca lapsusurile, sau, cine ştie, voite de el cu tensiunea de neânlăturat a unei fatalităţi.

Abia în primăvară, după lungi dezbateri sufleteşti, m-am hotărât să aduc la cunoştinţa doamnei T. manuscrisul lui Fred Vasilescu. Teancul-acesta care închidea în el, calde încă de zbucium, două existenţe, îmi dădea un vag fior şi prin această coincidenţă, care făcea ca a doua zi după ce l-a încheiat, Fred să se prăbuşească... A fost, parcă, o moarte amânată până la realizarea unui mod de perpetuare... Frenezia cu care el transpunea, în aceste pagini, ceea ce era transmisibil din existenţa lui mă înfiora... De ce n-aş spune că gândul unei sinucideri amânate îndelung nu mi se pare incompatibil cu întâmplările din urmă. (Şi mai e şi faptul că e foarte greu să ştii dacă un aviator, dintre aceştia, care încearcă totul, definitiv, la început de tot nu e îndemnat cumva şi de isonul unui gând de sinucidere. Căci Fred Vasilescu începuse pilotajul din 1926.) Dar în sfârşit, nu e decât — şi e mult mai logic să fie aşa — o simplă ipoteză dintre atâtea câte se pot face în asemenea împrejurări... Şi ar trebui să-i atribui un soi de duplicitate — fie şi dezinteresată — dar duplicitate, prea brutală...

presupunând că, deşi hotărâse sinuciderea, tot mi-a dat întâlnirea, cu atâta voie bună, la masa de seară.

Totuşi pe doamna T. n-am pulut-o întâlni decât peste o jumătate de an, la începutul lui iunie. A doua zi după incinerarea lui Fred Vasilescu (aşa ceruse încă de pe când era în viaţă), plecase la Viena. Când i se comunicase că e legatara lui — şi numaidecât a fost pe şoptite sfătuită să se intereseze de averea şi mai ales de obiectele rămase, ceea ce a refuzat — fără să spună o vorbă, cu ochii duşi, s-a mulţumit să dea procură unui avocat.

În câteva ceasuri a aranjat totul pentru plecare, lăsând pe asociata ci, şi mai ales pe ajutoare, la conducerea magazinului şi atelierelor.

Trecusem pe la ea pe acasă de câteva ori şi nu primisem decât lămuririle vagi ale servitoarei, o femeie aproape bătrână, cu un aer de guvernantă. Îmi lăsasem adresa, cu rugămintea de a fi înştiinţat îndată ce se întoarce. Într-adevăr, am fost vestit printr-o scrisoare a doamnei T. chiar, care-mi da şi ora la care pot veni.

De două săptămâni ploua întruna şi pavajul oraşului era necontenit spălat de răpăieli relativ liniştite. Spre seară ploaia înceta, iar crepusculul târziu avea inutile luminişuri de sidef; ochiurile de apă prin băltoace măsurau golurile pavajului, iar noaptea se anunţa umedă, căci şi vegetaţia, îmbelşugată după atâtea zile de ploaie, rămânea apoasă.

Revederile acestea sunt penibile prin începuturile convorbirii... În maşină aveam un trac de actor. Ti-e necontenit teamă că n-ai să găseşti tonul just, gestul potrivit. Întâia privire e ca un joc de loterie. Te întrebi dacă ai să aduci vorba despre cel mort, dacă e locul să ici o mutră îndurerată, sau eşti obsedat de ideea de a nu juca, dimpotrivă, teatru.

Am urcat şovăind treptele înguste de beton până la etajul al doilea al casei din Parcul Filipescu... Mi-a deschis singură, fără să-mi spună o vorbă, dar zâmbindu-mi cu prietenie, cu o mişcare nervoasă de identificare. După ce mi-am lăsat

trencicotul în vestiarul îngust ca o celulă, am trecut în camera mare cât un hol, aranjată nepotrivit gusturilor comercializate ale proprietarei de magazin de mobilă modernă... Un divan larg, în colţ, aşternut cu un covor caramanliu, o masă joasă, făcută dintr-o tipsie cât o roată de car — de aramă bătută. Deasupra, etajere negre, nelăcuite, ocolind pereţii, înţesate de cărţi... Alte etajere tot negru-mat umpleau şi ceilalţi pereţi. Pe ele, fel de fel de obiecte, amintind probabil câte ceva. Camera ar fi avut înfăţişarea unui birou dacă în mijloc n-ar fi fost o masă de sufragerie pătrată, acoperită cu un şal mare de toi, din cele cu care se acoperă pianele. In schimb, biroul era un soi de miniatură, abia mai înaltă de o jumătate de metru... La care se sta pe un taburet ca de pian. Un bufet mare de tot reprezenta sufrageria propriu-zis. Un „ucenic fierar” de Ressu, un portret de Marius Bunescu şi un „pod în munte” de Sion erau printre alte tablouri. După ce ra-am instalat într-un mic fotoliu de lemn negru, funinginos parcă, m-a întrebat nedumerită de ce îmi rotesc privirea atât de mirat.

— Mi se pare atât de ciudat şi atât de conform unui proverb, ca dumneata, care eşti socotită printre cei care au introdus mobila cubistă la noi, să păstrezi mai departe mobilierul vechi... Îmi închipuiam că voi găsi aci totul schimbat într-un adevărat studio, acel gen de cameră modernă care foloseşte de sufragerie, odaie de lucru, odaie de primire, în sfârşit de toate, în afară de odaie de dormit.

Zâmbea cu fluiditate şi cu o participare totală, vag îndurerată, ca de obicei.

— Dacă vrei, e un studio, în intenţie, căci corespunde definiţiei dumitale prin arhitectură... Dar mobila n-aş putea s-o schimb niciodată.

Am privit-o mirat, luând din cutia cu ţigări oferită.

— Niciodată? Şi de ce?

— Nu ştiu, mi-ar părea că am murit.

— Dar nu înţeleg deloc.

— Nu pot să mă explic... Dar din interiorul acesta, care c viaţa mea, nu aş putea schimba niciodată nimic.

— N-ai fost ispitită să-l înlocuieşti cu acea minunată decorativă modernă?

— Şi mie îmi pace nesfârşit mobila modernă — şi s-a completat ca în paranteză-bineânţeles când nu e de prisos strâmbată şi împovărată, în loc de ornamentaţia veche de flori, cu muchii inutile şi cu temelii greoaie, care nu înseamnă nici un câştig pentru frumuseţe. Dar poţi să-ţi schimbi familia, chiar dacă o găseşti puţin demodată? Poate că e şi o slăbiciune a mea... Nu ştiu dacă e un fel de oroare de necunoscut şi nou, sau mai mult o înrădăcinare în ceea ce a fost... Sufăr când se strică un obicei vechi, şovăi nesfârşit când trebuie să înlocuiesc o slujnică obraznică sau leneşă, numai la groaza că nu voi mai vedea un obraz care mi-e familiar, fie şi în rău.

Credeam la început că va trebui să mă explic asupra vizitei mele-şi era ceea ce mă preocupa pe drum, dar i s-a părut foarte firească, şi n-a fost nevoie de nici o justificare. Am întrebat-o pe unde a călătorit.

— V-a fost dor de Bucureşti? Părea foarte încurcată şi puţin iritată.

— Uite, trebuie să mă contrazic numaidecât... Nu-mi place tot ce e al meu... chiar şi oraşul acesta, de pildă... Nu... In străinătate e lotul larg... poţi respira în voie... Nu-li împiedică prea mult privirea, să zicem, case ieşite în mijlocul străzii. Nu te apasă nimic... Totul e curat... Înalt... spaţios... Şi pe urmă noutatea străină e totală, nu e ca o spărtură sau cârpitură în ceea ce a fost. Nici o clipă nu m-am gândit la Bucureşti... Dar de odăile acestea ale mele, şi de lucrurile de aci, îmi era un dor stupid.

O privesc şi sunt sub obsesia descrierilor lui Fred Vasilescu. Sta de-a curmezişul divanului... Părul, desfăcut în plete scurte, de un castaniu strict, îi acoperă urechile şi îi subliniază fruntea puţin prea dreaptă, perpendiculară pe tâmple. Cu adevărat linia de jos a maxilarului, de la bărbia

rotundă la ureche, este de o desăvârşire uşoară de arc destins. Orbitele puţin neregulate, cam adânci şi întunecate, sunt înviorate de albul catifelat al corneei, iar albastrul viu al irisului e acoperit uneori de genele lungi. Gura puţin severă, regulată, dar fără puritatea convenţională a desenului, e uşor contractată şi mobilă.

Poartă o rochie neagră încheiată cu nasturi mari într-o parte, care-i lasă gâtul gol, bine înrădăcinat în bust, vânjos ca un trup de şarpe când îl priveşti din faţă. Din profil, gâtul acesta e şi mai Inimos, căci pare scurt la ceafă şi prelung sinuos dinainte. Jocul vizibil al tendoanelor încheiate limpede la capătul pieptului îl fac să arate foarte tânăr. Umerii rotunzi îi sunt aduşi în faţă, acum când a încrucişat mâinile peste genunchii fără nodozităţi, de la suprapunerea cărora picioarele cad unul lângă altul drept în jos, cu pulpele suav înălţate, în ciorapii întinşi, fumurii, care îngăduie să se străvadă pielea. Rochia cade dedesubt, la marginea divanului, drept în jos, lăsând puţin descoperit din coapse, cât ajung ciorapii, fără însă ca de la mine să le pot vedea pielea. Şi această libertate ghicită a coapselor dinspre podea e ca o înrădăcinare a feminităţii ei în materie şi în viaţa care curge cu legile şi instinctele ci.

— Ai de gând să pleci din nou?... Mi se pare mai bună formula asta. Simt că un plural ar părea scrobit în faţa acestei femei adevărate.

— Cred că da... Nu mai e atât nevoie de mine, aci... Magazinul şi atelierele au început să se resimtă de concurenţă, căci toate fabricile de mobile şi-au modernizat producţia — şi pe urmă totul se resimte de stagnarea aceasta.

Trebuie să ajung, chiar Iară tranziţie, de vreme ce testamentul e de domeniul public acum.

— Cu familia lui Fred Vasilescu ai avut dificultăţi?

Protestează jignită, fără nici un gest, numai privirea albastră i s-a întunecat, mistuită.

— Nu... nici urmă de dificultate... Chiar în seara înmormântării... O întrerup nervos:

— Ai fost la înmormântare?

Genele au căpătat un soi de mişcare de deschidere... sprâncenele s-au înălţat în accent circonflex... Şi pe urmă mă priveşte cu recunoştinţa oricăruia dintre cei care au iubit, pentru cei ce se interesează cu simpatie de dragostea lor. În schimb vocea îi e acum ceva mai tăiată de respiraţia reţinută parcă.

— Am fost.

Şi, după ce rămâne un timp îndelung răsfrântă în ea însăşi, reia cu un ton de mărturisire:

— Am suferit mult că n-am putut fi lângă sicriu tot timpul, nici urmări de aproape convoiul... Eram într-o maşină închisă cu ferestre mici, alergând şi aşteptând dricul la fiecare răspântie... Gândul că el e întins acolo, acoperit, mă frângea... mă exaspera... Cred că dacă ar fi fost înmormântat şi nu incinerat, n-aş fi putut pleca acasă, lăsându-l singur, parcă fără apărare, paralizai, în cavou...

Vorbeşte rar de tot, prin fereastra larg deschisă pătrunde înserarea umedă de afară. Rochia se lămureşte vag în umbră, dar faţa apare palidă in penumbre. Se ghicesc de asemeni mâinile şi micile reflexe mătăsoase ale ciorapilor.

— E mai bine aşa... S-a ridicat în fum... Tot i-a plăcut atât de mult să zboare.

— Când au aflat ai lui de testament?

Nu răspunde numaidecât, simt material că gândeşte însă.

— Se vede că după întoarcerea de la cimitir, căci seara au venit, în doliu mare la mine, mama şi sora lui. Servitoarea nu vrea să lase pe nimeni înăuntru... Spunea că sunt bolnavă... Stăteam cu faţa în jos pe divan, plângând tot ce nu putusem plânge pe stradă. Ele au stăruit să intre şi când m-au văzut năucită de durere, au începui şi ele să plângă din nou. Şi cu o nesfârşită părere de rău: Dacă m-ar iubit puţin !...

— Crezi că nu te-a iubit?

— Nu m-a iubit... Mă părăsise de doi ani... Mă evita... Mă umilea...

— Totuşi testamentul?... Desigur că nu avea o avere personală prea mare. Oricum... să desprinzi din lumea întreagă pe cineva... să alegi din tot, o fiinţă anume.

— Averea pe care a lăsat-o e destul de marc: un avion, automobilul, caii de curse, un teren mare în apropierea oraşului, pe care-l cumpărase nu ştiu de ce... Dar asta nu dovedeşte nimic... Era prea bun... avea remuşcări, ştia cât îl iubesc. Uneori îmi părea şi mie că în ceea ce simţea el pentru mine e şi altceva decât bunătate şi recunoştinţă de bărbat iubit fără limită... Încercam să mă conving şi mă loveam ca de o bară de fier... insultată, uneori bruscată de el... Mai târziu renunţasem.

Tac îndelung, înţelegând cât de puţin bănuie cuprinsul caietelor pe care le-am adus înfăşurate sul... şi sunt ispitit să-mi închipui, printr-o anticipare, frământarea şi uimirea ei când le va citi. Îi voi lăsa, desigur, originalul. După un timp, întoarce comutatorul şi o lumină tare readuce la suprafaţă din noapte acest studio demodat şi pe femeia de pe potecile neexistenţei.

S-a întors de la uşă şi s-a aşezat acum într-un fotoliu jos. Stă cu picioarele unul peste altul, cu talia puţin sucită, căci se reazemă în cotul drept şi îşi sprijină capul în palmă. Sub rochia neagră de la şold la genunchi i se lămureşte coapsa tare întinsă. Deşi rochia e ceva mai lungă decât cele scurte impuse de modă, totuşi abia trece de genunchi, acum când stă jos.

Picioarele în ciorapii de mătase fumurii sunt lungi şi de o formă cu totul deosebită. Nu sunt nici groase, nici subţiri şi nici gradat rotunjite ca nişte popice. Sunt vânjoase şi parcă din planuri diferite, cu muchiile topite şi nici un moment fixate într-o formă anume. Jos, la glezna mică şi nesigură, conturul ar putea fi vag şi delicat trapezat, pe care să-l prinzi între arătător şi degetul mare, cât ai urca în sus trapezul s-ar lărgi treptat rotunjindu-şi formele. Parcă în

forma lui dintâi, de la jumătate în jos, sculptorul a tăiat cu lopăţica un plan mai lat în afară, unul mai scurt înăuntrul pulpei, un al treilea şi scurt şi îngust înapoi. Numai în faţă o linie aleargă lung de la genunchi la vârful pantofului, ca un picior de T dictando. Apropiat, aş spune că pulpa înaltă, caldă, e oferită într-un cornet de muşchi, vag dreptunghiular, uşor sucit, vag paralelipedic, lărgit sus cu fineţe. Dă o impresie de robust şi mlădios ca un picior de sălbăticiune. Jos, unde, cambrat, e gata să intre în adăpostul pantofului, două vine mari şi incerte, pe care le vezi cum au pornit din gleznă, trădează prin ciorap un animal de rasă.

Îmi oferă o nouă ţigară, pe care o iau îngândurat. Îmi amintesc apăsător toate descrierile amantului ei şi stăruitoarea menţiune că e mereu fierbinte. Îmi zâmbeşte, cu acel romb, pe care l-a identificat el, încadrându-i gura îndurerată.

Nu numai indiferenţa şi trupul dar şi duioasa ei de soră, privirea şi atenţia ei, modul în care întinde ţigările, până şi melancolia şi bunătatea acestei femei sunt sexuale. „Femeie iubită de toţi bărbaţii.”

Nu ştiu de ce acum simt nevoia să folosesc pluralul de politeţe ca să-i încerc sufletul, cum ai încerca apa adâncă aruncând în ea o pietricică.

— Doamnă, ştiţi că în ultimul timp am fost prieten cu Fred Vasilescu. Din câte am înţeles — cred că vă iubea mult... foarte mult.

A ridicat neâncrezător din umeri.

— Ştii... vreodată? Ai dumneata impresia asta?

— E pentru mine o certitudine...

— Nu poate să fie adevărat... Uneori şi mie mi se părea că mă iubeşte... Erau gesturi care trădau parcă — acesta e cuvântul adevărat — o iubire pătimaş ascunsă.

— Şi cum vă explicaţi atunci faptul că vă ocolea?

— Dar ce ipoteze n-am făcut? Cât nu mi-am ars mintea în îndoieli de tot soiul. Nu ştiu ce ar» fi putut să fie...

— !?

— M-a chinuit uneori până şi bănuiala stupidă, răscolitoare, că într-un accident de automobil sau avion, vreo rană i-a interzis pentru totdeauna să mai poată fi bărbat.

Îmi vine greu să-i spun: „Te rog, spune-mi sincer, ce-ai fi făcut atunci”, dar îmi dau scama, că, lipsită şi de solemnitate şi de familiaritate, femeia aceasta e totuşi mlădioasă psihologiceşte ca o panteră gânditoare.

— L-ai mai fi iubit atunci? — şi surâd, îmi răspunde fără pic de şovăială:

— Da, îţi mărturisesc că m-am gândit de multe ori... Ei bine, l-aş fi iubit şi atunci... Oricum... Dacă ar fi privii cu admiraţie altă femeie, aş fi suferit şi atunci. Iubirea mea era asta şi mai era şi altceva, cu neputinţă de înţeles.

Sufletul omenesc este alcătuit în afară de instincte şi dintr-o funcţie creatoare de iluzii, despre care nu poţi să ştii când devin autosugestii, şi orice sinceritate trebuie suspectată numai cu măsură.

Îmi aduc aminte şi îmi fâlfâie în gând, ca un refren amintitor, pasaje din conferinţa citată a lui sir Jeans:

„Universul ne înspăimântă prin imensitatea nesocotită a depărtărilor lui, prin lungimea de neconceput a perspectivelor de timp, care reduc ţoală istoria omenirii la durata unei clipiri din ochi, prin extrema noastră singurătate, prin neânsemnătatea materială a locuinţei noastre în spaţiu — a milioana părticică dintr-un bob de nisip, printre toate boabele de nisip ale tuturor ţărmurilor din lume. Dar mai presus de toate ni se pare universul îngrozitor, pentru că pare indiferent faţă de orice fel de viată, la fel cu a noastră. Emoţie, ambiţie şi succes, artă şi religie, toate par deopotrivă de străine planului lui.

...Pentru aceste motive mi se pare imposibil ca universul să fi putut fi conceput la origine cu intenţia de a produce viaţa...

Femeia aceasta tânără, din care radiază pătrunzătoare unde nervoase, de parcă c învăluită într-o aură a sexualităţii, va mai fi răsturnată pe pal, picioarele acestea, cine ştie, desfăcute, se vor mai frânge de voluptate, iar mâini bărbăteşti vor mai tresări de căldura acestor coapse care dau fiori fluizi, poate tocmai pentru că simţi că firul viu al gândirii acestei femei trece şi prin rădăcina lor gingaşă. Negreşit, ţoale acestea sunt posibile numai pentru că „atomul de carbon are şase electroni, unul mai mult decât cel de bor, şi unul mai puţin decât cel de azot”. Ceea ce e poate mai greu de explicat e cum electronul acela, al şaselea, se poate gândi pe el însuşi şi iubirea lui. Căci aceasta e voluptatea, conştiinţa voluptăţii înseşi.

Mă ridic şi mă duc pe scaunul din colţ, pe care am pus sulul caietelor.

Alături e un aparat de radio ca o colivie ermetică.

Îmi spune cu vocea scăzută, bănuind că vreau să umblu la el:

— Nu merge... l-am sfărâmat.

— !?

— Eram în timpul mesei şi din cutia aceasta am aflat vestea morţii lui. O frază spusă răspicat şi indiferent culeasă parcă din văzduh. De atunci niciodată nu l-aş mai putea asculta.

Îi aduc caietele şi mă priveşte nedumerită.

— Doamnă, pentru un roman al meu, Fred Vasileseu mi-a scris câteva amintiri din viaţa lui... Cred că vă vor interesa.

A devenit albă ca varul. Nu mai poate respira.

— Toate caietele astea... Întregi?

— Da.

Le-am pus pe colţul mesei şi m-am aşezat pe scaun. Le-a luat cu mâinile crispate şi întrebările mele nu o mai găseau.

— Până când mai rămâneţi în Bucureşti?

— Nu ştiu, foarte puţin...

— Dintre prieteni aţi mai întâlnit pe cineva?

— Nu...

— Acum vreo două săptămâni m-a întâlnit doamna Demetriade şi m-a întrebat dacă v-am văzut... Spunea că vrea...

S-a ridicat fremătând în interior, cu mâinile chinuite, cu privirea mistuită de nerăbdare.

— Te rog, fii bun... lasă-mă cu caietele acestea. Şi-i tremura mâna pe ele. De trei ani n-am vorbit cu el...

M-am ridicat, şi în prag mi-a strâns recunoscătoare mâna în mâna ei fierbinte. Cred că nici n-a închis bine uşa şi s-a năpustit asupra textului. Pe potecile lunecoase ale amănuntelor şi ale interpretărilor va găsi reazem şi o mai adâncă dezlegare? Va afla ceva mai multă împăcare decât acea sete, care nu se poate potoli în vis? De altfel, când e un acord aproape unanim asupra relativităţii spaţiale, de ce n-am crede că sistemul de repercutare al cauzelor nu poate afla nicăieri un punct absolut. Taina lui Fred Vasilescu merge poate în cea universală, fără nici un moment de sprijin adevărat, aşa cum, singur a spus-o parcă, un afluent urmează legea fluviului.

----— Sfârşit ----

[{1}] Aceste „mustrări”, făcute numai din prietenie, n-aveau nici un accent deosebit şi erau mai mult efectul unei nedumeriri pe care scrisorile care urmează e drept că au împrăştiat-o; dar e şi mai drept că au înlocuit-o cu altele noi, descoperiri cu totul neaşteptate, care au dus la alcătuirea acestui „dosar de existenţe” pe care-l înfăţişăm cititorilor.

De altfel, pentru înţelegerea unor referinţe din aceste scrisori, sunt negreşit necesare câteva lămuriri, fie şi cu preţul unui ocol de la început. Am sugerat, ba chiar am propus doamnei T. Mai întâi să apară pe scenă. Am avut întotdeauna convingerea — şi azi mai înrădăcinată ca oricând — că „meseria”, „„meşteşugului” sunt potrivnice artei. În cronicile mele de teatru, de pildă, am cerut adesea, gândind că numai astfel se va regenera arta actoricească la noi, ca directorii de teatru să încerce să-şi recruteze interpreţii principali nu dintre ucenicii care au făcut conservatoarele, cât mai ales atrăgând în lumina rampei dintre personalităţile care şi în alte regiuni şi-au dovedit capacitatea de creaţie. Să aducă pe scenă complexe de experienţă din viaţa reală, aşa cum au procedat câţva mari regizori streini. Cum se gândeşte, cum iubeşte, cum se suferă nu se poate învăţa în orele de curs şi nici atesta prin certificate de absolvire. Elementele modeste, educate cu îngrijire şi discernământ, îşi pot valorifica prin lecţii însuşirile de rând, obţinând acea capacitate standard care face ca majoritatea elevilor intraţi într-o şcoală, fie ea militară, liceu, de bele-arte sau sivicultură, să termine aproape toţi, promovând an cu an, automat şi cu răbdare. Dar teatrul nu poate fi decât, intens, al personalităţilor puternice şi al dislocărilor de conştiinţă (restul e distracţie şi „instituţie culturală”). Nu are deci nici o valabilitate obiecţia care mi s-a dus: că în artă e de la sine înţeles că firile excepţionale n-au nevoie de Conservator, însă această şcoală este absolut necesară pentru temperamentele modeste. Acest răspuns înseamnă, cred, o contradicţie în esenţă. Căci nu are ce face cu aceste temperaturi modeste (care sunt bune cel mult pentru rolurile secundare şi ca să furnizeze scenelor periferice copii după actorii zilei). Arta teatrului are nevoie tocmai de firi de structură excepţională. Din păcate, e ştiut că tocmai acestea sunt excluse iniţial prin însuşi caracterul Conservatorului. În definitiv, după ce criterii îşi aleg profesorii acestor şcoli elevii? Mai întâi „după fizic”. Există aberaţia „fizicului în teatru”, înţeles ca fizic frumos. Când arta cere un fizic apropiat rolului: mare pentru Danton, Othello, Holofern, diform pentru Richard III, Smerdiacoff şi bufonii din toate piesele, tânăr şi frumos pentru Romeo, potrivit şi nervos pentru amantul „modern”, burtos pentru comic, când, în sfârşit, arta cere în fizicul actorului tot atâta variaţie câtă a creat viaţa, comisia profesorilor admite cu preferinţă un fel de tip care „are fizicul”, adică nu e nici mare, nici mic, nici gras, nici slab, nici frumos, nici urât, nici alb, nici negru, în sfârşit, ceva desăvârşit mediocru, incolor şi neexpresiv, un fel de domn cumsecade de 20 de ani, care nu sugerează nimic şi pe care oricând l-ai lua mai curând drept funcţionar comercial decât slujitor al artei.

Altă aberaţie este aceea a „vocii”. Atâţi tineri fără ocupaţie devin actori pentru că au voce, când ar trebui tocmai pentru acest motiv să fie eliminaţi de la clasele de dramă şi comedie. O „voce muzicală”, cu o sonoritate independentă de conţinutul frazei, e totdeauna, patognomonic, o dovadă de lipsă de inteligenţă, de absenţă a temperamentului şi a virilităţii. Tenorii au o reputaţie bine stabilită de sărăcie cu duhul, iar până la începutul veacului

trecut, cântăreţii aleşi pentru anumite mari cariere muzicale erau castraţi, pentru ca vocile să le devină şi mai frumoase. Autentica frumuseţe a glasului e însă cu totul de ordin interior. Ea implică o corespondenţă (şi de aci neregularitatea ei) cu înseşi străfundurile emotivităţii. O femeie — observaţi în jurul dumneavoastră — are voce frumoasă când vorbeşte cu cel care-l iubeşte şi voce urâtă, când porunceşte servitoarei să aducă apă sau să spele vesele.

Adăugaţi la aceste criterii de ordin fizic vechea prejudecată a talentului. Talentul se descoperă, conform celor ştiute, în modul următor: în faţa comisiei aşezate la o masă lungă, un băietan sau o fetiţă sufocată de trac spune fie Latina gintă fie Duşmancele, şi după asta domnii examinatori descoperă talentul, cum medicii de pe vremea lui Moliere aflau de ce suferă un bolnav, pipăind piciorul patului.

În modul acesta clasele se populează cu numeroşi elevi, dintre care unii încă ar mai avea şansa, datorită neprevăzutului dezvoltării ulterioarea, să poată crea în artă dacă n-ar fi obligaţi de maeştrii lor să-i imite, după geniala metodă didactică: „fă ca mine”.

Eu credeam însă că doamna T. ar fi putut arăta posibilităţi de mare artistă şi aş fi fost bucuros să apară în Act veneţian, de pildă. Dificultatea era că pe oricare dintre scene s-ar fi găsit vreo „maestră” care s-o oblige să joace „cum îi arată ea”. Dacă omeneşte e de înţeles sinceritatea acestei severe cenzuri — căci e de presupus că maestra nu concepe nimic superior mijloacelor ei — riscam pe de altă parte să ajungem tocmai la o anulare a intenţiilor dintâi, pentru că, de vreme ce maestra exista, nu mai aveam nevoie s-o dublăm cu concursul doamnei T. Nu mai vorbim că un spirit critic, chiar mediocru exigent, ar fi găsit de prisos chiar pe maestră, originalul însuşi. Găsisem şi aici soluţia unui teatru particular, condus de un strălucit tânăr comic foarte înţelegător, care admitea spectacolul ca „*lever de rideau*” al unei comedii jucate de el, fără nici un alt amestec. Cred că acest spectacol ar fi un început frumos în teatrul românesc.

Nu înaltă şi înşelătoare slabă, palidă şi cu un păr bogat de culoare castanie (când cădea lumina pe el părea ruginiu) şi mai ales extrem de emotivă, alternând o sprinteală nervoasă, cu lungi tăceri melancolice (având, pe deasupra, un comerţ, la propriu şi la figurat, intens cu arta şi cetitul), doamna T. Ar fi dat o viaţă neobicinuită rolurilor de femeie adevărată. Ca fizic, era poate prea personală ca să fie frumoasă în sensul obicinuit al cuvântului. Avea orbitele puţin neregulate, uşor apropiate, pronunţate, cu ochii albaştri ca platina, lucind, fremătând de viaţă, care când se fixau asupra unui obiect, îl creau parcă. Bărbia feminină, delicată, dar prelungirea ei, întinsă frumos până sub ureche, cam aparentă, căci era lipsită de orice grăsime. Gura, foarte mobilă, vie ca o floare, plină. Gâtul lung, robust cu tendoane lămurite la orice întoarcere a capului. E ştiut, de altfel, că marile actriţe au fost totdeauna de un soi de frumuseţe incertă, am spune „pe muchie de cuţit” (cum sunt, de altfel, şi astăzi vreo câteva dintre cele mai reputate interprete ale ecranului, ca Elisabeta Bergner sau Joan Crawford, de pildă). De o tulburătoare feminitate uneori, avea ades o voce scăzută, seacă, dar alteori cu mângâieri de violoncel, care veneau nu — sonor — din cutia de rezonanţă a maxilarelor, ca la primadone, ci din piept, şi mai de jos încă, din tot corpul, din adâncurile

fiziologice, o voce cu inflexiuni sexuale, care dau unui bărbat ameţeli calde şi reci.

Firul care mă dusese la gândul spectacolului era că realiza două dintre indicaţiile pe care, în paranteză, le impunem eroinei din Act veneţian şi pe care eu le socot, în afară de inteligenţă şi cultură, ca adevărate criterii care ar trebui să înlocuiască examenul de admitere în şcolile teatrale. Vorbea adică „repede, cu pauze inteligente între propoziţiunile frazei", nu cu acele penibile pauze între silabe care constituie ceea ce se cheamă în lumea teatrală „dicţiunea" şi care au aerul unor pronunţări răspicate pentru cretinii din sală. Doamna T. vorbea foarte repede, păstrând rostirea rărită, ca o subliniere numai pentru esenţial, când vocea scădea brusc, lungind, adânc tulburător, vocale. Atunci privirea ei vie ca a unui hipnotizator liniştit, spunea mai întâi singură fraza în aşa mod că vorbele „nu făceau parcă decât să repete ce au spus ochii", chiar cum ceream eu în cealaltă indicaţie care păruse, mi-am dat seama mai târziu, în timpul repetiţiilor, cu altă interpretă, de neânţeles.

Până la capăt, însă doamna T. n-a primit. Poate nu atât dintr-un sentiment de neâncredere în ea, cât dintr-un fel de oroare de exhibiţia pe care o complică scena cu rampa ei şi care o făcea, după amânări, să-mi spuie cu o răsfrângere cald interioară:

— Lasă-mă te rog, în magazinul meu de mobile… N-am nimic în mine de arătat, de pe scenă, lumii. Mai târziu, după lungi convorbiri, după-amiază între trei şi cinci, în refugiul acela cu mobilier

geometric şi lăcuit de la „Arta decorativă", am avut de multe ori sentimentul că prin refuzul de expresie al acestei femei, care, preferă în orele pe care le avea libere numai să citească, sau „să trăiască", de altfel liniştit, pentru ea însăşi, se pierde un complex de experienţă şi frumuseţe, inutilă în inefabilul ei voit. Am îndemnat-o atunci să scrie, şi cum, întâmplător, avem posibilitatea, m-am oferit, gata să înlesnesc apariţia oricărei încercări pe care ar fi făcut-o.

Mă privea uimită şi cu un văl de neâncredere în ochii cu albastru cald.

— Dar e cu putinţă ceea ce-mi spui … glumeşti.

— De ce?

Şi izbucnind într-un surâs, căci nu râdea aproape niciodată, şi încă, întotdeauna, oricât de vesel, surâsul ei avea în el un reziduu de tristeţe.

— Dar eu nu ştiu să scriu … Mă întreb dacă n-aş face greşeli de ortografie?

— Arta n-are de-a face cu ortografia … Scrisul corect e pâinea profesorilor de limba română. Nu e obligaţia decât pentru cei care nu sunt scriitori. Marii scriitori sunt mai abundenţi în greşeli de ortografie decât bancherii. Eminescu a scris mai puţin ortografic decât oricare dintre poeţi care l-au urmat şi l-au imitat … E îndreptat, când e tipărit, de editorii lui critic. Ortografia o poate cunoaşte orice elev premial în clasa a cincea de liceu.

Se gândi o clipă şi, ca şi când nu putea asimila ideea, a respins-o:

— Nu pot … Cum o să scriu? … N-am talent.

— Dacă aş vrea să fac o glumă ieftină, aş răspunde: tocmai de aceea… Dar îţi spun serios: nici unul dintre marii scriitori n-au avut talent.

— !? …

— E purul adevăr … Să zicem că a fost o excepţie. Flaubert. Poate şi Maupassant. Să adăogăm fără îndoială pe Anatole France. Dar nici nu sunt

chiar dintre cei mai mari.

Parcă i-am tulburat puţin limpezimea convingerii… Acum şovăie îngândurată.

— Un scriitor fără stil frumos… fără nimic?

— Stilul frumos, doamnă, e opus artei… E ca dicţiunea în teatru, ca scrisul caligrafic în ştiinţă. Acum e revoltată.

Albastrul cald al primăverii a devenit de platină, fixându-mă.

— Atunci ce e un scriitor?

— Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simţit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viaţa, lui şi celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neânsufleţite. Fără ortografie, fără compoziţie, fără stil şi chiar fără caligrafie.

Surâde, aşezându-şi puloverul bleumarin, cu porţiuni geometrice albăstrii.

— Atunci, dacă înţeleg bine, oricine e sincer poate fi scriitor?

— Da, la vreo câteva …

Foarte grav:

— Nu, dar dumneavoastră da.

Îi străluceau ochii ironic şi puţin cochet.

— Asta ai mai spus-o probabil şi altor femei?

— Da, la vreo câteva .

— Al căror nas sau pantof ţi-au plăcut?

— Nas şi pantof ca al lor, şi chiar mai frumos, mai întâlnisem… Nasul şi pantofii lor, de altfel acceptabili, îmi plăceau, însă consecutiv faptului că gândeam că aceste femei ar avea de exprimat o bogăţie lăuntrică, o înflorire a sensibilităţii lor. Doamnă, trebuie să scrie numai acei care au ceva de spus.

I s-a îngreunat privirea, i s-au imobilizat toate gesturile şi pe urmă mi-a spus cu acea voce adâncă şi tulburătoare, cu un soi de închidere de iris peste tot ce e în interior. Răspicat şi trist:

— Eu n-am nimic de spus.

— Nici chiar brutalitatea cu care mai târziu am publicat — cu mici modificări — fără ştirea şi învoirea ei, într-o revistă puţin răspândită, scrisorile acestea, care altfel aveau o destinaţie strict personală şi le primisem cu câteva luni înainte, nici buna înţelegere pe care le-au arătat-o câţiva critici n-au înduplecat-o. Oroarea ei de exhibiţionism, fie şi psihologic, fusese mai tare.

[{2}] Acest T. nu este o iniţială cum s-ar părea, căci a devenit un adevărat nume, şi nu ştiu dacă n-ar fi trebuit să fie scris Te. Mi-a lămurit surâzând, când am întrebat-o, că în aceeaşi clasă a liceului de fete erau două colege cu numele de Măria Mănescu, de altfel verişoare amândouă, şi atunci fetele le deosebeau numai după iniţialele părinteşti. Dar Ve şi Te au rămas domnişoarele Măria Mănescu şi după ce au sfârşit liceul, ba pentru intimi chiar după ce s-au măritat.

[{3}] Dacă m-am convins că într-adevăr D. „nu forma nici pe departe centrul preocupărilor” corespondentei mele, n-aş putea tăgădui că acel enigmatic *** nu îmi aţâţa curiozitatea într-un mod aproape de neângăduit. Cu scuza vagă a unui interes scriitoricesc, nu m-am lăsat până când, nu numai că l-am identificat, dar l-am cunoscut chiar personal, ba încă, după cum se va vedea,

curând am devenit şi prieteni. Era fiul acelui mare industriaş pe care l-am numit convenţional în romanul meu Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război Tănase Vasilescu. Avea acel timbru deosebit, acea vibraţie melodioasă, calmă, pe care o au toţi oamenii, fruntaşi adevăraţi în activitatea lor, oricare ar fi ea: artă, politică, militărie, acrobaţie, dans modern, destin de Don Juan sau box.

De multe ori am stăruit pe lângă el să scrie, fiindcă nu numai că da în convorbire acea impresie unică de trăire adevărată, dar, din ceea ce ştiam despre viaţa lui, despre legăturile lui, despre ceea ce făcea din el un adevărat exponent al societăţii româneşti de azi, mi se părea că ar da la iveală lucruri de un interes documentar puţin obicinuit... I s-a părut atât de absurdă propunerea mea, făcută cu aceleaşi

— Du-te, te mai odihneşte la poarta Cartierului, că de zburat nu prea se zboară acolo. Aci e greu... mâine divizionul dumitale trebuie să atace Coşna.

argumente ca şi cea adresată doamnei T., că nici n-a vrut să stea măcar de vorbă. „Eu şi scriitor? De ce glumeşti în modul acesta?”

Într-o zi însă, pe când eram amândoi prin faţa Cercului Militar, a trecut pe lângă noi o fostă artistă a Teatrului Naţional, o stagiară angajată aproape în fiecare an, căci exaspera pe directori prin tot soiul de intervenţii, şi tot în fiecare an, sistematic eliminată, căci într-adevăr n-avea aproape nimic comun cu arta şi nu îndeplinea măcar nici acel minimum social care îngăduie menţinerea în cadrele acestei instituţii chiar fără talent. A devenit livid.

— O vezi pe asta, pe femeia aceasta cu rochia roşcată? Şi s-a întors, făcându-mă şi pe mine să mă întorc.

Am ridicat din umeri a nedumerire, dar n-am spus că o cunosc, ca să aflu vreo taină, care altfel nu mi-ar fi fost poate mărturisită.

— Nu, dar ce e cu ea?

A rămas îngândurat, tulburat şi nu mi-a răspuns nici când am repetat întrebarea, mereu frământat de amintirea lui...

A reluat abia când trecusem de Teatrul Naţional, ca să ocolească orice lămurire.

— E prea lung şi prea complicat.

Am crezut că mi se oferă prilejul căutat de multă vreme.

— E ceva aşa de extraordinar, într-adevăr?

— Poate că nu, poate că da, nu ştiu... Sunt ca şi bolnav, din asta, de o lună de zile. Un adevărat subiect de roman... S-a întors brusc spre mine: Ai iubit vreodată? Şi fără să mai aştepte răspunsul, frângând ceva din el: Patru generaţii dintr-ai mei n-au gândit cât mă frământ eu de o lună.

Am căutat să exercit asupra lui presiunea care mai niciodată nu dă greş în lumea profană.

— Poate că m-ar ispiti să-l scriu eu — romanul acesta — dacă-l socoti atât de interesant.

— Haide atunci la Şosea (era prin septembrie), să luăm masa şi să-ţi povestesc toată întâmplarea. Am refuzat molatec.

— Nu, dacă mi-o povesteşti nu mi-e de nici un folos. Subiecte mi se oferă toată ziua. Nu e scriitor căruia să nu i se ofere aproape cotidian subiecte. „Extraordinar. Am să-ţi povestesc cazul meu!... Să vezi!... Ai putea să scoţi un roman!...” Dacă vrei să-mi fii cu adevărat de folos, povesteşte-mi totul în scris.

Mai mult decât întâmplarea însăşi, care nu poate fi mai extraordinară, orice ai spune, decât un război, m-ar interesa amănunte, mai ales cadrul, atmosfera şi materialul întâmplării... Fireşte că nu-ţi cer decât o redare, însă e nevoie să fie cât mai amănunţită... Pe urmă eu voi preface totul într-un roman. (Şi spunând asta minţeam, căci nu mă gândeam chiar să scriu un roman.)

Era mereu frământat de vederea lui dinăuntru.

— Ai să fii foarte surprins...

— Nu ştiu; să vedem... Vrei să-mi faci acest mare serviciu? Povesteşte net, la întâmplare, totul ca într-un proces-verbal. (Căci, cu adevărat, bănuiam mai interesante decât întâmplarea însăşi alunecuşurile din condei, digresiile.)

A surâs pe gânduri, descurajat, dar era atât de prins de împrejurare, că pe urmă m-a luat de braţ.

— Ascultă, am să fac şi asta... Deşi mă întreb dacă nu ai să arunci ce scriu eu la gunoi.

— Îmi vei fi de folos numai dacă îmi vei da material, cât mai mult, chiar când ţi-ar părea încărcat ori de prisos, fii prolix, cât mai prolix. Foloseşte când vrei să te explici comparaţia. încolo nimic.

— Bine, într-o săptămână am să-ţi aduc un caiet întreg.

Nu mi l-a adus peste o săptămână, nici peste două, ci abia peste o lună... Ceea ce nădăjduiam s-a realizat. Fred Vasilescu s-a „ambalat" şi întâmplarea a luat proporţii. Mărturisesc că n-am avut nevoie de prea multe modificări, abia ici-colo de am simţit obligaţia unor desluşiri, a câtorva întăriri de imagini, de corijat unele lipsuri (căci multe altele or mai fi rămas) şi mai ales am schimbat câteva nume şi date, complicând puţin lucrurile nude, pe care bănuiesc că el însuşi le mai complicase de asemeni, ca să evit indiscreţiile.

Abia când l-am cunoscut mai de aproape am înţeles de ce doamna T. l-a iubit atât, de ce a suferit aşa de mult din cauza lui. Nu numai datorită frumuseţii lui bărbăteşti, sportive, cât mai ales pentru un soi de loialitate şi delicateţe, un mod de sinceritate a vieţii, care nu seducea numai femeile, ci câştiga şi prietenia bărbaţilor lor, căci puteau să sufere din pricina lui, ca şi ele, dar nu-l urau. Nu jignea niciodată, nici măcar pe cel căruia îi lua nevasta. Cam prea echilibrat, vorbind rar, dar nu fără o privire stăpână pe sine şi ades ironică.

[4] La femme nue, tradusă Modelul, melodrama în patru acte de Henry Bataille (1872— 1922), poet, dramaturg mult reprezentat, cu opere originale sau dramatizări, pe diverse scene româneşti, în perioada interbelică.

[5] Poemul dramatic a lui Zaharia Bâesan (1878 — 1948).

[6] Feeria lui Victor Eftimiu (1889 — 1972).

[7] Melodramă de M.Landray

[8] Pentru cititori care au mai mult timp liber urmează aci în nota şi articolul lui Ladima, care i-a produs neplăceri cu direcţia. Are ceva de om înăcrit şi priveşte capitala de atunci, evident. Poate fi citit după lectura întregii cărţi.

„La suflet noi ne trebuie casă nouă... E neapărat nevoie să mutăm capitala... Trebuie să nu mai fie nimic tot cum a fost. Cine vrea să înţeleagă, să înţeleagă. Argumentele faptice sunt şi ele nenumărate.

Din motive de igienă: Bucureştii sunt un oraş cu ierni cumplite şi veri care descompun de căldură. Canalizarea e primitivă şi complicată, pentru că urmează străzi sucite. Vecinic reparaţii vor împiedica prin tranşee circulaţia. Împrejurimile sunt mocirle şi praf. Nu e loc de recreaţie şi înviorare. În afară de frumuseţea cerului, înalt, totul terfeleşte imaginaţia... Dâmboviţa e meschină, ca un şanţ cu lături... Din iunie până în septembrie oraşul acesta miroase ca o ladă de gunoi. Apa de băut îi vine de departe, iar uzinele electrice vor trebui să întindă cabluri de sute de kilometri peste munţi şi dealuri. În treizeci de ani, circulaţia va deveni atât de complicată, încât străzile actuale vor mai putea sluji numai pietonilor.. Cincizeci de ani de aci încolo, cetăţenii vor fi robi exproprierilor comercializate şi scandaloase... Panamele acestor acestor îndelitniciri vor dezonora oraşul neântrerupt, vreme de o jumătate de veac. Calea Victoriei, ale cărei case sunt în interior ruine mucegăite, igrasioase, întunecoase, puturoase şi pline de şobolani cât căţeii (i-am văzut de atâtea ori eu cu ochii mei), va costa bugetul unui stat întreg. Fiecare metru se va plăti cu sute de mii lei.

Visez o capitală ca o inimă nouă... Pe undeva pe Olt în Ardeal, să zicem la o poştă de Braşov, la Feldioara... Adăpostită de viscole, cu verile plăcute ca într-o staţie climaterică... Totul se poate începe din nou acolo. Restaurantele nu vor avea bucătăriile în grajduri cu rândaşi bolnavi de râie, ci laboratorii de faianţă şi nichel... Iar sălile de mâncare de mâncare, aerisite, căci nu vor fi cu ferestre spre canal... Se vor lăsa locuri pentru grădini, parcuri şi pieţe mari. Împrejurimile vor fi dealuri cu vile, sau înspre Braşov, câmpii cu arene şi stadioane, un hipodrom al frumuseţii... Toată zona apropiată la 30-40 de kilometri, brâul verde şi cărunt sus, al Bucegilor... Se va lucra tot anul în cântec şi bucurie în această cetate a sănătăţii...

Şi poate că... nu poate... sigur... arhitecţii şi edilii de acolo vor găsi posibilitatea să facă bulevardele, străzile şi pieţile aşa de frumoase, ca oamenii săraci să aibă şi ei momente când să uite de urâţenia vieţii. (Aici, în Bucureşti, este prea mare deosebirea între plăcerea pe care ţi-o pot procura cei bogaţi şi înăbuşitoarea atmosferă în care trăiesc săracii, fără nimic oferit ochilor lor.)

În zece ani, până în 1936, e de presupus că se vor tripla, prin construcţii moderne şi mari, numărul şi volumul caselor din Bucureşti... Să le construim aceste vile şi palate, de-a dreptul acolo, şi în zece ani vom avea un oraş de trei sute de mii de locuitori, asemănători oricărui oraş din Elveţia şi Germania, care ar îmbogăţi frumuseţea acestui mare regat... Mussolini vrea să facă nu numai un suflet nou ci şi alt fizic italienilor lui... Nu mai îngăduie nici să se vorbească de măreţia Romei vechi... Vrea o Italie şi italieni noi... Ce avem noi de păstrat din acest Bucureşti, cerut de turci la îndemâna lor? Mormintele noastre sunt la Argeş, la Târgovişte, la Suceava... De ce să ne învinuiască mereu cei dezrobiţi că sunt robii balcanicilor de la Bucureşti?

Şi din punct de vedere ostăşesc această mutare se impune... Acolo, la Feldioara, ar sta între capitală şi oricare eventual duşman, zidul înalt al munţilor... Administrativ? Nu mai încape îndoială că da... capitala s-ar găsi chiar în mijlocul ţării... Tunelul început la vama Buzăului ar pune Brăila şi Galaţii mai aproape decât sunt azi de capitală cu câteva poşte.

Dar nimic nu se va face cu oameni care nu văd dincolo de botul ghetei lor.”

[9] O trecem jos, în notă pentru cititorii care vor s-o cunoască.

PATUL LUI PROCUST
Felie de noroi e ciclul meu,
Spre capătul carent arătat cu greu,
Fuiorul tors al cretei mi-e povară
Şi de mă apăra, mă şi măsoară.
Triunghiul Tău înscrie albatroşii,
Şi doare mlaştina cu viermii roşii,
Mirajul frumuseţii nevalente,
Când ochiul meu spre cruguri, sus, atent e.

Hrăniţi cu putrezime, de asemeni,
Se-ngraşe nuferii suavi şi gemeni.
Eu, plin de bale şi vâscos, greu lupt.
Alăturea, din soare să mă-nfrupt.

Cu burtă flaşcă, la urechi rubin,
Cu clopoţei de slavă şi venin,
Vecin cu mine se târăşte. Totuşi,
Împărăţesc pe baltă albii lotuşi.

Dar ochii mei în mine se întorc,
Să mă cuprind, alt fir încep să torc.
Mai mare sunt decât cei mari, şi mai
Frumos decât un crin în miez de mai.

Spre tine, Doamne, gândul îmi înalţ...
Nici flori, nici aur nu mi-ai pus în smalţ.
Nici gheare. Tu mi-ai dat în loc de ele
Doar cunoştinţa mişeliei mele...

[10] V. ca director al Teatrului Naţional practica anume sistemul audientelor colective pentru ca solicitatorii să se jeneze unii de alţii şi să poată el scăpa astfel mai uşor.

[11] În realitate nici nu ne întâlnisem la teatru, ci la „Capsa”, şi mă rugase foarte stăruitor, aproape umilitor, să accept dublura... De altfel, nu mă interesează decât creatorii rolurilor, căci ei fixează momentul piesei... Restul interesează numai teatrul... Ştiu că direcţia n-a aprobat însă această dublură.

[12] Cam în vremea aceea Ladima m-a rugat să-l aştept la plecarea de la o şedinţă a comitetului S.S.R., ca să mergem împreună. Abia după ce ne-am despărţit de Perpessicius, cu care plecam de obicei, în dreptul hotelului „Athenee Palace" — era în anul când se adăogau trei etaje hotelului. „Splendid” şi circulam numai pe partea cealaltă — Ladima, care mă conducea pe nesimţite spre oraş, m-a întrebat, întâi cu un aer indiferent, detaşat, cum am petrecut la un „ceai” dat de una dintre tinerele angajate ale Teatrului Naţional, dacă m-am amuzat bine, ce lume a mai fost şi, târziu apoi şi cu ocoluri, dacă s-a flirtat, cum mergeau simpatiile, până la ce oră din noapte am

stat (căci am înţeles că, după câte ştie el, s-a stat până la 9 seara). Bănuiam unde vrea să ajungă, şi-a ajuns foarte târziu, cu un surâs galben şi exagerat de vioi.

— E adevărat că a fost acolo şi un tânăr inginer... Traian Justiniu? Un bun prieten al meu...

Îmi dădeam seama cât de mult ţine să afle, şi înţelegeam, în aceeaşi clipă, că nu pot să nu fac parte din acea cumplită coaliţie care se formează de la sine împotriva unui bărbat înşelat... Laşitate, simplă dorinţă de a-ţi simplifica existenta, teama să nu pari poltron, un sentiment de vulgar orgoliu că eşti în clipa aceea deasupra, nu ştiu ce, m-a împiedicat să-i spun ceea ce ştiam, lui Ladima. Poate şi gândul că l-aş face să sufere — şi toţi dispreţuim la alţii suferinţa din dragoste, o credem neserioasă şi găsim că ni se cere prea mult ca să ne „amestecăm in asta”— m-a făcut, cred, să nu-i spun că Justiniu a stat tot timpul cu Emilia, care i-a făcut şi scene de gelozie, că toată lumea fi consideră împreună, că acest ceai s-a sfârşit la nouă, dar a continuat cu o masă la „Roata lumii”, prelungită şi ea, că în zorii zilei Justiniu ne-a condus pe toţi acasă cu maşina, rămânând cu Emilia, care probabil a dormit la el.

{13} Când îl cunoscusem personal pe Tănase Vasilescu, mă surprinsese că poartă ochelarii fumurii şi seara chiar. Mi-a explicat un prieten că aceşti ochelari erau la el o mască, în afară de faptul că îl ajutau să escamoteze drama neştiinţei lui de carte, împiedicau pe cel cu care discuta să-i citească intenţiile în privire, în schimb el putea examina în voie pe cel din faţă. fi punea de aceea, când trata afaceri, chiar seara, în ceea ce priveşte socoteala, e de reţinut că de atunci până acum cifrele au scăzut într-o proporţie de 20-25%.

{14} Cred că pot să confirm, şi din proprie experienţă, în viaţa noastră gazetărească, această impresie că — împotriva aşteptărilor — nimeni nu e mai speriat şi nu-şi pierde capul mai uşor, când e la rândul lui atacat personal, în viaţa lui proprie, decât un „temut pamfletar” Oamenii aceştia sunt în situaţia acelor chirurgi care opresc hemoragiile organelor rupte în accident, desfac vintrele oamenilor, dar devin palizi şi se zăpăcesc când întâmplător se înţeapă la deget şi văd sângele propriu apărând în picături roşii.

{15} E de prisos să mai atragem luarea-aminte că tot romanul aceste este ficţiune pură. Chiar unele întâmplări, aci anonime, sunt născute prin sugestii din altele care s-au întâmplat aivea, dimpotrivă, toate numele autentice, citate negru pe alb, fie ale autorului, fie dintre cele cunoscute, corespund unor momente strict imaginare. Acest „dosar de existenţă”, se înţelege de la sine, este închipuit tot şi numai unele necesităţi de convenţional pe care le impune tiparul neau făcut să i dăm o formă care poate să înşele.

{16} Tânărul Fred Vasilescu, fiul unui industriaş de mai bine de o sută de ori milionar, nu ştie, pare-se, sensul perfect conturat şi fără echivoc al acestui cuvânt în româneşte, el care la 22 de ani era ataşat le legaţia din Londra (probabil că îşi închipuia că pe baza meritelor proprii), ca să fie apoi mutat la Geneva, în timp ce atâţi dintre camarazii săi, cu aceeaşi vechime şi cu plus de

examene, făceau oficiul de copişti în Palatul lui Sturza. Prin urmare, nu ştie că românii se împart în două clase distincte: oameni şi ceilalţi. Un om e cel care are existenţă civilă, adică îşi poate valorifica şi supravalorifica orice merit, căci i se face credit prin simpla prezenţă, pe când ceilalţi nici nu sunt încercaţi. El participă din privilegiul unei foarte restrânse categorii. (Sunt vreo câteva mii de oameni în România, la 18 milioane de locuitori) Dintre oameni se recrutează miniştri de profesie, deputaţi din oficiu, personalul legaţiilor din străinătate, membrii tuturor celor câteva mii de consilii de administraţie, plătiţi cu tantieme care exchivalează titlurile de nobleţă, voiajorii speciali în străinătate, sau, scoborând să zicem, între alţii, directorul Teatrului Naţional, directorul Institutului de radio (cum credeţi că se recrutează altfel?) şi, mai jos, tot soiul de directori şi intendenţi de muzee şi instituţii publice, care acordă locuinţă, luminat, încălzit etc. Fred Vasilescu, care fusese pe front, numai pentru că întâmplător voise el anume asta, nu s-a întrebat deloc după ce criterii sau recrutat atât de numeroşi ofiţeri tineri, ai tuturor cartierelor generale? S-a ţinut oare vreun concurs pentru şefii de popotă? Dar pentru celelalte servicii au fost luaţi din tren la întâmplare? înainte de Revoluţia Franceză, privilegiul era favoarea regală: titlu, deci avere (mai totdeauna), dar acum formula e mai simplă: avere, deci titlu, adică privilegiu, fn războiul pentru-ntregire, soldatul pur şi simplu (adică provenit din locuitor) avea dreptul şi mai ales datoria să meargă zi de zi în linia întâia de tranşee şi de foc, pe când soldatul-om avea dreptul şi datoria (neânscrise, e drept, în Constituţie, dar fixate printr-un ordin al Ministerului de Război) să cumpere un automobil şi să rămână „ataşat", pe lângă el, la cartier, la Iaşi, Bârlad, Bacău, Roman, Botoşani, sau Oneşti etc. E adevărat că ordinul publicat în ziare, în mod cinstit, nu fixa nominal pe cei care aveau acest drept şi această datorie, dar de vreme ce numai „oamenii" aveau bani să cumpere un automobil, chiar dacă sumele proveneau prin fraudă, e de la sine înţeles că restul locuitorilor erau excluşi. Un om are dreptul să fie unde e, chiar dacă altul aduce meritul şi soluţia. Recent, un ministru nu a invitat oare, de pe banca ministerială, mărturisind că n-are soluţii, pe cei care au soluţii pentru remedierea crizei, să vie să i le dea, ca să le aplice el, fiindcă el niciodată n-a făcut presupunerea că dacă n-are soluţii, n-are dreptul să stea în locul acela, căci el se ştia pe sine om? Gheorghidiu avea deci perfectă dreptate şi ştia bine ce spune: Ladima nu era un om. El nu putea fi numit, de pildă, membru în nici un consiliu de administraţie, aşa cum sunt numiţi şi încasează jetoane oameni care n-ar putea să scrie exact titlul mai complicat şi mai nuanţat al vreunei instituţii, în consiliul căreia figurează. El nu putea fi numit nici director de bibliotecă la vreun Senat, nici la vreun muzeu, nici ataşat de presă, ca atâtea zeci, în cine ştie ce capitală străină. Nici Eminescu, de pildă, n-a fost om. N-a putut fi făcut mai mult decât revizor şcolar (şi deşi a fost un excelent revizor, n-a putut rămâne nici acolo). Cu toate că a gândit, a formulat şi a impus doctrina partidului conservator, el n-a fost niciodată deputat, nefiind, cum am spus, om. Toată lumea îl compătimeşte înţelegător pe omul care din pricina vreunei neşanse nu poate „să trăiască după rangul lui", dar Ladima poate să crape într-o mansardă oarecare, în luna iulie, căci toţi ceilalţi oameni vor găsi asta aproape firesc. Bănuiesc că, pentru început, acceptându-l în calitate de paj într-ale „omeniei", Gheorghidiu i-ar fi găsit lui Ladima două-trei sinecure,

mai târziu l-ar fi ales poate, cine ştie, în vreun consiliu de administraţie şi, dacă ar fi dovedit însuşiri şi suficientă domesticitate, poate chiar deputat.

P.S. Atragem doar ca-aminte că tot ce e tipărit cu literă mică în josul paginilor, nu e din cuprinsul caietelor lui Fred Vasilescu, astfel că aceste lungi note, şi cele care vor mai urma, pot fi eventual sărite la lectură.

{17} Iată după colecţia ziarului nota:

„D. Perieţeanu a făcut marele act de curaj de a atrage atenţia că adevăratul dezastru de la C.F.R. îşi are obârşia în combustibilul cu care sunt aprovizionate C.F.R.

Cu venirea d-lui Nicu Teodorescu la Direcţia Generală a C.F.R. s-a instalat la această direcţie o concepţie cu totul diametral opusă. Căile noastre sunt furnizate de întreprinderile particulare cu o cantitate de 250 de vagoane de cărbuni anual.

Deocamdată, şi din primul moment ţinem să se ştie, nu avem nici o obiecţie de făcut în privinţa sprijinului, întregului sprijin la care are drept industria minieră. De existenţa acestei industrii, recunoaştem fără înconjur că sunt legate mari interese de viitor naţional.

Afirmăm însă, pe baza datelor pe care le posedăm şi care vor fi relevate cu ocazia discuţiei la buget, că foarte uşor şi fără nici o atingere serioasă a intereselor industriei miniere se pot reduce cheltuielile la C.F.R. cu mai multe sute de milioane, ba, prin oarecare sforţări, cu miliarde.

Despre asta pe mâine.”

{18} Prin actul de la 4 ianuarie 1926, Parlamentul a votat îndepărtarea prinţului Carol de Hohenzollern de la succesiune şi recunoaşterea fiului său, Mihai, ca principe moştenitor.

{19} Mihai Manoilescu (1891-1950), economist, om politic, subsecretar de stat (Finanţe) în guvernul generalului Averescu (30 mart. 1926 3 iunie 1927) şi ministru de externe în guvernul profascist Gigurtu (1940). La întoarcerea de la Paris, în noaptea de 23 spre 24 octombrie 1927, a fost arestat, autorităţile descoperind asupra lui 4 scrisori ale prinţului Carol către I. I. C. Brătianu (atunci primministru), Iuliu Maniu, N. Iorga şi Averescu, prin care acesta î_i exprima dorinţa de a reveni în ţară. Guvernul a hotărât ca Mihai Manoilescu să fie deferit imediat Curţii Marţiale, în favoarea acuzatului, la proces, s-au pronunţat Averescu, Iorga, Iuliu Maniu şi I. Mihalache. Completul de judecată, dominat de ofiţeri procarlişti, la 14 noiembrie 1927, a decis achitarea lui Manoilescu.

{20} Articolul din *Veacul* e într-adevar de o violenţă surprinzătoare de la titlu: Portofolii putrede şi suflete descompuse, până la afirmaţia că: „ne aflăm nu numai în faţa unui procedeu de un sadic cinism, care impune astăzi statului jefuit să plătească, tot el, păgubaşul, comisioanele prevaricatorilor în sumă probabil de miliarde, dar şi a unui act de demenţă politică, sortit să ducă la ruină statul actual, prin secătuirea tezaurului şi prin distrugerea oricărui prestigiu de guvernământ".

În felul ei redacţia *Veacului* era foarte interesantă. Cu discuţii vecinice… cu vizite de actriţe, căci Emilia venea des cu prietene deale ei. Personal n-am făcut parte dintre redactori… într-o zi însă, ieşind

âmpreună de la o şedinţă a comitetului S.S.R., am stat mai mult de vorbă cu Ladima şi i-am arătat absolut sincer şi fără nici o intenţie (deşi m-aş fi simţit bine la o astfel de gazetă, căci am aflat abia mai târziu că e a lui Gheorghidiu) cât de mult preţuiam atitudinea şi nervul cu care e scrisă foaia... M-a invitat să colaborez, însă numai după un timp de reflexie vagă, mai mult aşa ca o politeţe... N-am putut sămi dau seama dacă succesul o zăpăcise într-atât, încât credea că nu mai are nevoie de nimeni, sau dacă nu era poate cumva faptul că, deşi eram de atâtea ori de acord, mă preţuia totuşi prea puţin. A adăugat mai târziu, e drept puţin cam stânjenit: „Avem un buget penibil... Dămi din când în când câte un foileton... 500 de lei e tot ce putem plăti...”

Am primit şi mă duceam adesea pe la redacţie, unde după un timp începuseră să vie câteva figuri de „suprafaţă politică", dacă e permis cuvântul... Excesiv sentimental, Gh. Ladima lua drept prietenie gestul acestora de a-l vizita poate era şi destul de măgulit de actul lor, de vasalitate oarecum iar ei erau bucuroşi ca, pentru două ţigări fumate acolo, să-şi asigure prietenia unei gazete atât de temute, unde se puteau face dări de seamă interesate, sau publica note, care totdeauna vizau ceva, caricaturi etc. Se făcuse astfel un fel de redacţie onorifică, făcută din foşti şi viitori deputaţi, secretari generali, ba şi vreo doi foşti miniştri, care treceau între 12 — 1 şi 6 — 7, ca „să mai dea bună ziua campionului.”

Birourile ziarului erau tot aşa de primitive ca o baracă improvizată... Pe strada Millo, trei camere mici, de apartament banal, la etajul doi. Una pe dreapta cu anunţ: „Administraţia"... O masă neagră, mare, pe care veşnic erau hârtii în dezordine şi registre încălecate... Expediţia o făcea servitorul la o masă rudimentară. Prin colţuri, colecţii, pe culoar alte teancuri, în stânga era o măsuţă cu maşina de scris... Altă cameră era a secretarului de redacţie şi a redactorilor... O masă de bucătărie, lungă aproape de la un perete la celălalt şi în jurul ei câteva scaune... Nu era vopsită în nici un mod... bradul purta încă urma rindelei... Era doar acoperită cu hârtie albă de ziar prinsă cu pioneze.

E adevărat că niciodată nu erau mai mult de doi redactori acolo... Altfel n-ar fi fost de ajuns nici scaunele, nici cuierul.

Şi mai era biroul directorial... Foarte mobilat în contrast cu sărăcia improvizată a restului... Dar era uşor să vezi că mobilierul era adunat cu pantahuza, de la proprietari probabil... O canapea şi un fotoliu vechi, de piele, scoase din uz, un birou mare de tot, de stejar căptuşit cu foiţe de nuc, scorojite şi căzute ici colo, ca la o casă pereţii leproşi. Pe jos nici un covor... pe pereţi originalele caricaturilor care apăreau în gazetă, înrămate englezeşte, cu chenar subţire negru... Se aşeza fiecare cum putea... Uneori când musafirul era, de pildă, o fostă excelenţă care urca scara numai ca să spuie „una bună”, o replică picantă sau o anecdotă, se antrena povestind, până se instala de a binelea în jumătatea de fotoliu a lui Ladima, care şi aşa se plimba mai mult prin odaie, iar când venea băiatul cu manuscrise sau corecturi, lucra în picioare pe colţul biroului. Am impresia că toată lumea ştia a cui e gazeta şi credea că şi Ladima ştie, dar cu toţi găseau că are atâta libertate ca să poată fi de folos oricui.

Căci oricine era binevenit la redacţie, în afară de o singură categorie de oameni: economiştii. Orice articol de finanţe îl scotea din sărite... *Veacul*

publica din când în când note de batjocură sângeroasă… *Corbii matematici ai mizeriei sau Aventurierii şi şarlatanii improvizaţi medici financiari*. O „casetă" grasă cerea pentru economişti o uniformă deosebită:

„Oameni buni, faceţi-le o uniformă ca la cioclii… Un soi de frac alb cu şireturi negre, ca să-i cunoaştem din depărtare pe stradă, să ne putem feri de ei."

E drept că atitudinea lui era privită cu indulgenţă, căci chiar în redacţia onorifică toată lumea era mai mult sau mai puţin economistă, ca de altfel nouă zecimi din românii în haine negre, între anii 1918 — 1928. Deşi erau însă de părere contrară, răspundeau directorului cu un surâs de acceptare, care părea să spuie că, dacă nu admit ideile, oricum admiră vehemenţa lor literară… Ceea ce e sigur e că în această epocă economiştii erau foarte preţuiţi şi, în orice caz, singurii oameni care aveau, în vremuri aşa de grele, lefuri princiare. Mai ales că, asemeni medicilor în timp de epidemie, erau chemaţi în mai multe locuri o dată şi nu era unul să nu fie în cinci, şase consilii de administraţie sau comisii deodată. Condiţia ca să fii economist era să nu ai nici o profesie şi nici carieră marcată, căci atunci erai socotit „diletant". Făceau bineânţeles excepţie de la aceasta inginerii şi avocaţii, care erau dimpotrivă bineveniţi. Medicii erau admişi numai dacă nu mai practicau. Ceea ce e cert e că mai ales cei necunoscuţi, în nici un fel, şi îndeosebi tinerii se puteau instala, publicând articole cu cifre, drept specialişti.

— Domnule Ladima, cum poţi să susţii asta?

Ladima se-nfuria şi suferea cu adevărat că nu poate convinge. Se plimba furios prin odaie şi vocifera. Hainele negre, largi, de pe el, îi dădeau un aer de pledant patetic. Deşi gulerul scrobit era foarte larg, avea ticul de a-l tot lărgi, cu două degete, ca şi când tot l-ar fi jenat.

— Domnule, toţi avocaţii fără clientelă, toţi studenţii care nu şi-au încheiat studiile acum au devenit, peste noapte, doctori în ştiinţele economice. S-au impus ca nişte intendenţi escroci în familii burgheze şi timorate. Nu e minister fără un oficiu de studii… Ba unele au câte două, trei, şi pentru direcţiile generale… Ei bine, asta nu va împiedica statul ca în curând – ascultă-mă, în curând — să facă disperat apel la experţi străini.

Un fost deputat, voinic ca un luptător de circ, cu cap de copil, surâdea plin de el.

— Ha, ha, ha. Experţi străini… şi-l privea compătimitor. Crezi serios asta, domnule Ladima? Dumneata ştii că economiştii noştri sunt consultaţi de către străini? Ştii ce impresie extraordinară au făcut în comisiile de la Geneva?

Ladima arunca tocul enervat:

— Asta-i…! Lasă-mă… lasă-mă, domnule!… Ascultă ce-ţi spun… Vor fi chemaţi experţi străini… Nu e bancă fără zece economişti improvizaţi directori, cu birouri americane, cu zeci de dactilografe, cu portari în livrea şi cinci călătorii pe an la Berlin Londra Paris… Nu e bancă fără „oficiul ei de studii". Ei bine, asta nu va împiedica jumătate din ele, cel puţin, să se prăbuşească… E un domn director general al uneia, care vrea să ne înveţe săptămâna trecută finanţe, la Fundaţie… Ei bine, prăbuşirea ăstuia va fi ceva mai tragicomică…

Şi, descoperind ceva în gazetă, ridicând mâinile cu manşete burlane, a trântit foaia pe birou ca jignit personal.

— Uite, domnule, un tartor al economiştilor, raportorul general al bugetului, imbecilul de Oromolu. Uită-te şi dumneata. Exprimă în raportul lui nădejdea revalorizării leului… Ai înţeles?… Revalorizarea leului! Miliarde se vor cheltui cu asta… Cu aberaţia revalorizării monetei. Uite ziarul… citeşte.

În timp ce noi ne grămădisem pe foaie, ca să cetim raportul, el a început să-şi ciupească mustaţa, şi a potrivit gulerul şi a redactat o nouă casetă, cu rânduri groase de tot, pe două coloane: *Ministrul „bugetului de aşteptare" crede în revalorizarea leului fi bazează bugetul pe ea… E naiv, nebun sau de rea/credinţă*. (A doua zi a apărut „Raportorul" în loc de „Ministrul" şi asta m-a mirat mult, îndemnându-mă spre tot soiul de presupuneri.)

Altă formulă care-l scotea din sărite era „criza", într-o seară de ninsoare abundentă şi domoală, eram în redacţie vreo cinci sau şase inşi. Fostul ministru care spunea anecdote picante Emiliei şi unei alte colege de la teatru (veniseră să-l ia pe Ladima), un deputat, cunoscut avocat liberal. Ladima, care citea ziarele de seară, şi a aruncat ochii pe caricatura dintr-unul, pe care abia îl despăturise… înfăţişa pe Vintilă Brătianu stând de vorbă cu doi cetăţeni jigăriţi. Avea jos următoarea legendă: „— Lăsaţi, că dacă facem stabilizarea, o să treacă şi criza…

— Domnule ministru de Finanţe, să nu cumva să se stabilizeze… criza."

Ladima a început să trântească tamponul sugătoarei şi tot ce a găsit la îndemână, ca un copil înfuriat, căci era, când se aprindea, copilăros, în desenul cu caricatura pe care o zvârlise cu furie pe birou.

— Ce cruntă prostie… auzi criză!

Deputatul a rămas încremenit, fostul ministru s-a întors şi el spre noi, dar cu mâna tot pe umărul actriţei.

— Cum, domnule Ladima, dumneata crezi sincer că nu e criză?… Poeţii ăştia sunt teribili, domnule… Căci am auzit că eşti poet… Spunea ieri cineva la „Capşa"…

Ladima publica versuri de mai bine de 20 de ani.

S-a oprit din plimbatul în cameră, parcă avea febră, cu ochii albaştri ca un smalţ şters, în orbitele prea mari, cu gulerul scrobit prea larg pentru gât, mustaţa vie.

— Ce-i aia criză?

Şi deputatul avocat, îndesat şi mânios:

— Sărăcie generală, domnule… Sărăcie… Ei, drăcia dracului. E ţara săracă…

— Asta e criza dumitale! Ei, atunci e fals… Nu e criză, e o idioţenie economică… Ascultă ce-ţi spun. Lumea e bogată… e mai bogată ca oricând, orice ar spune economiştii dumitale imbecili. Statul, el, trece însă printr-o criză cumplită. Şi asta e cu totul altceva… Nu e o criză economică… e o criză statului românesc, domnule deputat şi domnule „fost şi viitor ministru…" înţelegeţi!

Fosta excelenţă a surâs indulgent, ca de o enormitate, şi a spus fără emfază:

— Statul e sărac, pentru că e lumea săracă.

Ladima striga, gesticulând, de erau să-i sară manşetele…

— Nu e adevărat… E sărac pentru că nimeni nu-şi plăteşte impozitele. Nimeni, înţelegi dumneata?… Pentru că toţi îl duşmănesc.

— Aci e un cerc viţios... Dacă n-au oamenii, de unde vrei dumneata să plătească?

— Nu-i adevărat... Dovadă că unii plătesc totuşi... Culmea e că plătesc cei mai săraci, singurii... funcţionarii.

Sigur de el, tacticos, ca şi când ar fi făcut o întrerupere în Parlament, fostul ministru se oferi să aducă un argument decisiv cu blândeţe retorică.

— Domnule Ladima... Nu e chiar aşa. Impozitul industrial şi comercial în 1926 a dat 1.461 de milioane. Anul acesta să zicem că va da 1 miliard. Pe urmă ai avea dreptate... aşa ar fi dacă veniturile statului ar fi scăzut numai la impozitele directe... Partea gravă şi care dovedeşte criza este că au scăzut veniturile indirecte. Dumneata eşti poet, cum spune dumnealui, dă-mi voie să-ţi explic pe îndelete asta...

— Nu-mi explica nimic.

— Atunci nu putem vorbi nimic... Eu cum te las pe dumneata? A scăzut adică venitul vămilor, al taxelor pe consumaţie. Au scăzut din cauza sărăciei consumaţiile... şi deci şi veniturile statului... Numai la alcool de la 1 miliard şi jumătate, au scăzut aproape la câteva milioane anual.

Ladima nu se mai putea stăpâni, şi nu conţinutul discuţiei, cât această lipsă de disciplină în discuţie era pentru cei doi o indicaţie despre superioritatea lor.

— Ei, bine, asta e nemaipomenit... Crezi dumneata sincer că se consumă azi mai puţin alcool decât înainte?... Cu adevărat, crezi dumneata că azi se consumă numai câteva vagoane de alcool în toată ţara românească?... Ştii dumneata câte fabrici avem? Poate că mii şi mii... Ştii dumneata câte plătesc impozit astăzi? Mă întreb dacă vor fi două trei care să nu fraudeze. Ştii că mai toate băncile şi industriile lucrează cu două rânduri de registre? (Era în 1927, deci cu câţiva ani înainte de criza mondială.) Aci e jaful cel mai sfruntat... înţeleşi toţi cu agenţii statului, nimeni nu mai plăteşte. Fraudele directe... evaziunile fiscale vor nărui statul românesc... Să-ţi spun eu dumitale, un adevăr, ca fierul înroşit de viu: Nu există duşmani mai mari şi mai aprigi ai statului românesc de azi decât ungurii şi burghezia românească. Statul e sărac, falimentar... Marea industrie îi fură anual, sub pretext de furnituri naţionale, câteva miliarde. Prin jocul taxelor vamale protecţioniste, mai jefuieşte pe consumatori am cetit un articol foarte interesant în privinţa asta încă de vreo 8-9 miliarde anual. în schimb, nu ştiu dacă două trei industrii plătesc impozite. Îţi spun eu că niciodată nu au existat un număr mai mare de bogaţi decât acum... Dacă s-ar desface safeurile băncilor ar ieşi la iveală miliarde.

Devenise furios şi avea în colţul gurii şi puţin pe buza de jos câteva fire de spumă. Mustaţa i se zbârlise.

— De unde ştii asta... ai darul Mafaldei?

— Nu e nevoie să fii prea inteligent ca să ştii asta... Toată lumea se vaită că lipsesc banii din circulaţie... Da sau nu? E adevărat că nu sunt destui... Dar şi aşa... sunt vreo douăzeci de miliarde. Ghici ghicitoarea boului: unde se găsesc cel puţin 14 miliarde absente din circulaţie, azi?... Domnule, dacă s-ar publica listele deponenţilor, ai rămâne uimit de ce ai afla... Dacă s-ar deschide safeurile... Bagă de seamă că nu vorbesc măcar de depunerile în străinătate, nici de valuta străină pusă la adăpost. Acesta e semnul timpului... Burghezia

îşi distruge propriul ei stat. Nici de armată, care e pavăza şi formula ei psihologică, nu mai îngrijeşte. E în plină criză de inconştienţă şi iresponsabilitate. Suntem la o răspântie istorică.

Era aplaudat, ca să zic aşa, cu surâsuri şi glume admirative, în aparenţă mai mult, căci în fond îl găseau extravagant şi-l dispreţuiau cu indulgenţă. Fostul ministru, rotofei şi revărsat, l-a bătut pe umăr.

— Simpatic eşti, domnule... Zi-i poet, şi pace. Dar cum îţi explici asta... că toată lumea se vaită?... Băncile depun bilanţurile... concordatele sporesc în fiecare zi.

— Ei şi? Ce înseamnă asta?... Unul dintre aspectele crizei e şi această văicăreală generală, care are cântecul ei. Domnule, să-ţi spun ceva semnificativ şi uimitor: a apărut la noi în *Veacul*, acum două săptămâni, un articol optimist şi aşezat, intitulat *Sfârşit de criză?*, în care se arată că un soi de afaceri cunosc o revenire în Ardeal... Ei bine, redactorul nostru a fost apostrofat tocmai de cel pe care credea că-l obligă: ce vrei, domnule, să deştepţi atenţia fiscului?

— Sinuciderile se înmulţesc şi dumneata găseşti că nu e sărăcie? Ai scris ieri un articol care mi-a dat lacrimi, vorba aia, despre muncitorul de la Petroşani care din cauza mizeriei şi-a legat un cartuş de dinamită de pântece şi i-a dat foc... (Fusese o sinucidere care a înfiorat toată opinia publică.) Ai scris singur alt articol despre avocatul acela care sa sinucis din mizerie. Adineaori erai înduioşat de băiatul care a fost prins furând o pâine şi arestat... Cum poţi să susţii că nu-i mizerie?

— Dar cine a susţinut asta?... E mizerie cumplită, dar numai într-o parte din populaţie, pentru că suntem imbecili... Nu e sărăcie generală... criză... E altceva: e o proastă distribuţie... şi ca şi când a făcut o descoperire: Uite, mi-am găsit subiect pentru mâine... Trecu la birou unde însemnă vreo două rânduri ca să ţie minte.

A doua zi, într-adevăr, *Veacul* avea în mijloc, cu literă mică, dar neagră, următorul articol:

PROASTA CIRCULAŢIE

Sergentul din mijlocul străzii ridică şi coboară bâtul, parodiind în faţa Operei pe dirijorul în frac dinăuntru. Automobilele cu fotolii adânci ca mormintele, gătite şi iluminate pe dinăuntru ca nişte budoare, dintr-o lume ireală, se urmează, cerându-şi nerăbdător, cu ţipăt aristocratic de claxoane, drum. E astă seară mare manifestare de artă, v-o spunem serios, şi fotoliul, scăldat într-o baie de lumină electrică, a fost plătit cu 1.000 de lei, exact preţul a două sute de pâini.

Iată acum, aliniate ca un parter de flori şi plante, femeile cu umerii rotunzi, gâturi marmoreane mângâiate de coliere, mâinile albe încheiate cu cătuşe de aur şi platină. Suntem, domnilor, o ţară bogată, fără îndoială. Asta a putut constata ieri şi băieţaşul care, flămânzind de două zile pe străzile capitalei după ce a privit vreme îndelungată galantarele de la băcăniile împinse până în stradă şi până în nările celor flămânzi, s-a decis să fure o pâine de la o gheretă din marginea oraşului.

Nu l-au tentat nici homarii şi langustele de la Ciobanu, nici şalăul cu spinarea lată de o palmă de la Teişani, nici rodiile, nici perele învelite în vată

ca nişte păsări bolnave. El nu vrea decât o pâine şi e mai greu pentru unii, în această ţară, să aibă o pâine, decât pentru alţii să trimită acasă un coş cu icre negre, brânză scump putrezită şi pateuri cultivate încă înainte de gâtuirea păsării.

Băiatul acesta n-avea decât 16 ani, dar mintea lui necoaptă a putut gândi stupid că e mai bine să fure, cu pereţii stomacului uscaţi şi lipiţi de foame, o pâine, decât să aştepte şi să încerce a obţine de la stat o furnitură. Greşeală scump plătită, căci a fost împuşcat de către simbolul ordinii noastre sociale, domnul sergent din post. Coliba puturoasă, cu trupuri măcinate de mizerie, alături de palate cu multe camere, în care pe divanuri, pe mescioare, fiecare obiect, aruncat parcă la întâmplare, reprezintă o valoare care ar schimba destinul unui om, asta e capitala simbolică a noastră. E o proastă distribuţie în ţara asta, ca într-un corp bolnav, distribuţia sângelui. Unele organe plesnesc de congestionate ce sunt, pe când altele, care lâncezesc, se atrofiază, se descompun, pentru că până la ele, în acelaşi corp, nu ajunge nici o picătură din lichidul nutritiv.

E neândoios că dacă un aeroplan ar putea zbura deasupra acestei capitale şi pilotul ar putea privi, ca în poveste, prin acoperişuri, ar vedea în acelaşi timp, alături de aşternutul cu zdrenţe în care femeia cu trupul mâncat de tuberculoză îţi alăptează copilul, şi dormitorul luxos, cu trupul curtezanei neroade frământat de voluptate, după ce a fost aţâţat de bunătăţi, plătite din jaful banului public.

Sufletele copiilor se ofilesc de la duhoarea vieţii din jurul lor încă de mici. La 16 ani sunt împuşcaţi adolescenţi pentru că fură o pâine, iar la 20 de ani studenţii îşi strâng tâmplele în mâini deasupra cărţii, nu numai pentru că ameţiţi nu mai pricep nimic, dar ca să şi potolească, printr-o crispare, crampele foamei.

Ce viitor ne pregăteşte această hidoasă congestie a organismului social, ce posibilităţi să putem întrevedea în ţara lefurilor de 4 milioane anual, care stau în cântar cu pensiile de 500 lei lunar?

Ce suflete pot creşte într-o astfel de mocirlă morală?

Lişiţă tremurătoare, scoici flasce şi nuferi, frumoşi poate, dar paralitici, când noi avem nevoie de stejari şi brazi, de animale sănătoase, îmbătate de aer proaspăt.

Trebuie să luăm aminte. E prea multă suferinţă aci şi prea multă juisare neruşinată. Organe prea bine nutrite, năclăite de grăsime… şi inimi prea secătuite şi deznădăjduite.

Se pare că în asemenea maladii chiar şi medicina a revenit acum la anumite procedee terapeutice, care în ultimul timp cereau numai câteva lipitori, dar care într-o vreme foloseau şi operaţii curajoase.

G. D. LADIMA

P.S. Pentru o mai bună înţelegere a momentului, pentru a facerea o justificare a violenţelor lui Ladima şi pentru a realiza mai verosimil atmosfera acestor întâmplări, adăugăm, acum, când se tipăreşte cartea, la mai bine de patru ani de la moartea lui, şi reproducerea întocmai a unei scrisori apărute de curând într-unui din marile cotidiane, sub titlul gros pe două coloane:

ÎN JURUL CUMPĂRĂRII FABRICII „ASTRA" DIN ARAD

Din partea d-lui general M. Ionescu, directorul general al Căilor Ferate, primim următoarea scrisoare:

Domnule Director,

În ziarul *Universul*, nr. 282, cu data de joi, 13 octombrie 1932, a apărut o notă în care se exprimă surprinderea că în timpurile grele de astăzi se cumpără fabrica „Astra" din Arad pentru suma de 360 mii. lei.

Pentru lămurirea acestei chestiuni, socotim necesar să vă dăm următoarele lămuriri: Calea Ferată, printre alte contracte de reparaţiuni de material rulant, încheiate cu diverse fabrici particulare, are şi contracte legi încheiate cu consorţiul „Astra" şi „Romloc", în valoare totală de 445 milioane lei anual, cotă obligatorie şi cu o valabilitate a contractului până la 1 mai 1936.

Cum în prezent, prin reducerea traficului, s-au redus implicit şi necesităţile de reparaţiuni pe de o parte, iar pe de alta o clauză din contract impunând Căilor Ferate să plătească ca beneficiu net 20% din valoarea contractului în cazul că nu se va da în lucru materialul rulant destinat reparaţiunii, deşi nu a lucrat nimic, şi cum contractul cu fabricile „Astra" şi „Romloc" se cifrează la suma de 445 milioane lei anual, numai prin faptul nepredării de reparaţiuni, Calea Ferată ar trebui să plătească anual suma de lei 89 milioane (0,2 x 445 milioane lei), iar pe întreaga durată a contractului ar urma să plătească 383 milioane lei (89.000.000 x 4,3 ani) fără a avea nimic în schimb, aceasta fiind o penalitate obligatorie a contractului lege, care nu se poate modifica sau anula sub nici o formă.

În asemenea condiţiuni, consiliul de administraţie a hotărât a se începe tratative pentru cumpărarea fabricilor „Astra" din Arad şi „Romloc" din Braşov, pentru lichidarea acestor contracte, în baza ofertei prezentate în acest sens.

Printr-o comisiune compusă din trei membri ai consiliului de administraţie, un subdirector general şi un delegat al contenciosului, s-a ajuns la înţelegerea ca aceste fabrici să fie cumpărate pentru suma de 360 milioane lei, iar ca rezultat al tratativelor uşor se poate vedea că e mai avantajos să plătim 360 milioane lei şi să dobândim în proprietate cele două fabrici cu toate instalaţiunile lor decât să plătim 382 milioane lei fără a repara nimic, fiind obligaţi să respectăm clauzele contractului.

Menţionăm că şi suma de 360 milioane lei se va plăti tot din cotele anuale ce se înscriu în buget pentru reparaţiunile materialului rulant în fabricile particulare, modalitatea de plată a acestei sume globale fiind următoarea: 120 milioane lei se va plăti fabricilor „Astra" şi „Romloc" din cota bugetară a anului 1932; 120 milioane lei din cota anului 1933 plătibilă în patru rate, iar restul de 120 milioane lei sunt datorii ale celor două fabrici către Banca Naţională, sume pe care Calea Ferată le va lichida ulterior cu aceasta bancă.

Consiliul de administraţie, prezidat de d-l ministru al Comunicaţiilor, a aprobat tranzacţia în forma propusă de acea comisie specială 18 august 1932 (procesul-verbal nr. 35), iar tot dosarul s-a înaintat Ministerului de Comunicaţii, care urmează a supune chestiunea aprobării Consiliului de

Miniştri. În felul acesta, se face o serioasă degrevare a bugetului Căilor Ferate, iar administraţia intră în stăpânirea a două importante fabrici, care vor completa nevoile de reparaţii ale Căilor Ferate în cele mai bune condiţiuni.

Primiţi, vă rog, domnule director, încredinţarea distinsei mele stime.

Director general C.F.R.
General de divizie
M. IONESCU

N. B. Publicăm această întâmpinare primită prea târziu, rezervându-ne dreptul să revenim în numărul de mâine cu comentarii, din care se va vedea că autorul acestei nemernicii este tot faimosul M., pe care regimul de azi l-a mai cocoţat şi delegat la Societatea Naţiunilor.

{21} Da, spiritual şi abil, câtă vreme nu intrase în marile afaceri, care nu numai că îl amuţiseră, dar îl şi demascaseră. Evoluţia aceasta de la spiritual (aparent) la veros e normală la politicienii români.

{22} Succesul lui Gheorghidiu a fost într-adevăr remarcabil... Dacă într-unele gazete, atât interpelarea, cât şi răspunsul n-au luat decât abia câteva rânduri mai mult decât o comunicare despre un pod rupt („d-l Gheorghidiu în chestie personală"), Viitorul şi gazetele cu tendinţe liberale au publicat coloane întregi. Veacul avea fireşte titlul pe o întreagă pagină. Spulberarea unui sistem de calomnii... Şi în cuprinsul paginii, numeroase subtitluri, pe câte două sau trei coloane. Evident că nu e locul să-l redăm aci în întregime, deşi ni se pare caracteristic şi pentru personaje, şi pentru viaţa politică, şi pentru modul în care statul românesc e servit. Iată totuşi câteva fraze şi momente de la început şi altele de la sfârşit:

„Domnule preşedinte, domnilor deputaţi,

Onoratul meu coleg de Galaţi a pus domnului ministru al Industriei şi Comerţului câteva întrebări care denotă la domnia-sa o curiozitate de invidiat aproape, căci psihologia ne învaţă, domnilor, că această însuşire e caracteristică inteligenţelor dezvoltate... Peştii, de pildă, s-a dovedit ştiinţificeşte, nu manifestă în nici o împrejurare nici un soi de curiozitate. (Mare ilaritate.)"

Ilaritatea era provocată nu atât de calitatea spiritului cât de agresivitatea aluziei... Căci, chiar în ajun, Veacul publicase nişte scrisori din care reieşea că interpelatonil fusese în tinereţe întreţinut de o femeie, pe care azi nici măcar nu mai vrea s-o recunoască, deşi era, biata, în mizerie.

„Nemulţumit cu răspunsul care i s-a dat, a dezvoltat în faţa d-voastră o lungă interpelare, dovedind, cum s-ar zice, grai excesiv (ilaritate), dar, după cum vă vom dovedi, în detrimentul şi al său propriu... şi al intereselor ţării, şi — îngăduiţi-mi s-o spun — şi al bunului-simţ.

Mi-a făcut onoarea unui capitol întreg din romanul d-sale, atât de specializat în romane... (Ilaritate.) Domnilor, nu mă supără că am devenit erou de roman, dimpotrivă, aceasta mă flatează — socot însă că şi prin caracterul meu, prin gesturile mele, prin coloritul şi prin pitorescul meu natural, înfăţişez destule note pentru un roman, şi că nu e necesar ca fantezia fără scrupule a unui autor prost să-mi atribuie altele care dovedesc cel mult un spirit sărac de invenţie, bineânţeles atunci când nu e în beneficiu propriu. (Ilaritate.)

Trec, domnilor, peste nota naivă, de soi mahalagesc, că aş fi miliardar. Averea mea e mult mai modestă, din păcate, şi nu eu, de pildă, aş fi împotriva unui proiect de lege care ar pretinde justificarea averilor. (Aplauze.)

.....

Domnilor, am fost acuzat că am lovit în interesele ţării, eu, care totuşi am putut pune la dispoziţia apărării naţionale o fabrică de muniţii şi pentru reparat materialul de război, în campaniile pentru eliberarea Ardealului, pentru care actualul prim-ministru mi-a adus mulţumirile sale... Sunt acuzat eu, care în vremea neutralităţii, cu două luni înainte de începerea ostilităţilor, am izbutit să smulg Germaniei douăzeci şi cinci de vagoane de aramă, care s-au transformat în obuze întoarse împotriva năvălitorului. (Aplauze puternice.)

O voce ironică: Dând în schimb o sută de vagoane de grâu...

— Nu ştiu de unde a venit întreruperea, dar bănuiesc că e a unui om de onoare şi de conştiinţă, fi întreb deci loial: „Crede domnia-sa sincer că a fost o faptă rea acest schimb care sporea cât de puţin mijloacele de luptă, aşa de puţine, ale unei armate viteze, impunând în schimb oarecare lipsă — uşor de suportat într-o ţară agricolă — celor rămaşi acasă? (Aplauze puternice.)

După război aceeaşi grijă pentru stat şi neam, înscrisă în tradiţia partidului nostru, m-a făcut să iau o serie de iniţiative, toate menite să sporească mijloacele de apărare ale ţării... Că mă lovesc de critici cu atât mai îndârjite cu cât sunt mai nedrepte?... Nu trebuie să ne sperie aceasta... Nimeni nu aruncă cu pietre decât în pomii cu rod... De altfel, domnilor, partidul liberal e obicinuit cu astfel de atacuri... Îngăduiţi-mi să amintesc, domnilor, un mic episod din trecutul nostru... (E supărătoare această repetare a unor cuvinte, dar e cu totul obicinuită în oratoria parlamentară, ca un tic, care probabil înlesneşte ritmul gândirii, sau respiraţia. De obicei, la corectură, oratorul o suprimă, dar Gheorghidiu n-a făcut-o — N. R.) Domnilor, s-a dus împotriva partidului nostru şi îndeosebi împotriva actualului preşedinte al Consiliului una dintre cele mai sălbatice campanii, s-au ridicat cele mai deşănţate acuzaţii de necinste împotriva unui om despre a cărui onestitate azi nu e nimeni în cuprinsul României Mari, oricât de adversar, să se mai îndoiască.

De ce era denunţat, de ce trebuia înfierat cu «fierul roşu» primarul Vintilă Brătianu? (Aplauze puternice.) Pentru că dăruise acestei capitale tramvaiele electrice... (Aplauze puternice.) Mai e cineva azi să nu-şi dea seama ce binefacere a fost pentru această capitală minată de război, ca să se găsească, după încheierea păcii, măcar cu o reţea de tramvaie, în locul ruşinoaselor cotigi cu un cal care îi străbăteau străzile. Asta a fost una din crimele partidului liberal. (Aplauze prelungite.)”

Abilitatea lui Gheorghidiu de a trage în rândul atacaţilor cu el pe Vintilă Brătianu, pe o chestie care a produs la timpul ei dezbateri atât de pătimaşe, a fost incontestabil dintre cele mai reale şi mai pline de efect, mai ales că reportajul indica în fruntea miniştrilor prezenţi... pe şeful guvernului. Interpelatorul produsese liste întregi de cifre şi rapoarte, care dovedeau că fabrica de muniţii al cărei preşedinte de consiliu de administraţie era Nae Gheorghidiu, şi acea de avioane, al cărei administrator delegat era, nu produc decât foarte puţin, de calitate inferioară şi mult mai scump decât am putea obţine din străinătate.

Timp de 3 ore Gheorghidiu a citit alte cifre şi rapoarte din care rezulta că fabricile produc, că produsele sunt de o calitate excepţională şi că nu sunt deloc mai scumpe decât cele străine, dimpotrivă. Şi ca o concluzie…

„Dar eu vă întreb altceva… domnilor… Poate fi prea scumpă o industrie naţională, care ne-ar permite în caz de război să fabricăm avioanele şi armamentul de campanie în ţară, în loc să mai aşteptăm, aşa ca în 1917, ca ele să ne sosească prin Dardanelele închise sau prin Arhanghelskul îngheţat — adică să nu ne sosească, aşa cum nu ne-au sosit? (Aplauze îndelungate pe băncile majorităţii.)

Domnilor, dacă m-au îndurerat atacurile primite în ceea ce priveşte persoana mea, m-au revoltat cele aduse împotriva intereselor ţării.

Domnilor, ştiu care-c gândul nemărturisit al celor ce mă atacă, dar nenorociri se pot întâmpla oricărei familii… Sublocotenentul în rezervă Ştefan Gheorghidiu şi-a găsit pedeapsa în fundul ocnei… şi nimeni dintre noi, dintre cei de acelaşi sânge cu el, n-a făcut vreodată cel mai mic demers ca pedeapsa să nu fie executată până la ultima ei literă… Găsesc că este însă o neiertată lipsă de scrupule să fie atacat, fie şi numai prin aluzii perfide, unchiul care a contribuit la înarmarea armatei române, pentru vina nepotului care a trădat această armată… (Vii aplauze.)

Domnilor, am fost atacat cum puţini oameni din ţara românească au fost. Puţin îmi pasă când ştiu că acţiunea mea e spre folosul obştesc. Nici n-am căutat să răspund vreodată insultelor, care, recunosc, au devenit, nestânjenite, avalanşe… în ziua însă în care calomnii de cafenea şi de club cu cagnotă (aplauze vii) au ajuns până la tribuna Parlamentului, aduse de un om fără răspundere, atunci din respect pentru această adunare m-am simţit obligat să lămuresc acest caz, chiar cu riscul de a-i răpi din preţiosu-i timp (aplauze prelungite), nu fără speranţa că asemenea uşuratice acuzaţii nu vor mai fi formulate aci împotriva nimănui. (Aplauze puternice, repetate.)”

Din pricină că nici o gazetă nu mai îndrăznea, nu să-l atace, dar nici măcar să comenteze atacurile altora, succesul lui Gheorghidiu s-a prelungit şi în săptămânile următoare în cercurile politice. A dat câteva zile impresia că e un neânţeles, un nedreptăţit, un element de sprijin al statului, calomniat. „Orice-ai zice, îmi spunea un fost ministru, într-o seară, la teatru, dar statele nu se creează şi nu durează prin oameni ca Ştefan Gheorghidiu, ca George Ladima (cred că ar fi adăugat şi pe Fred Vasilescu, dacă l-ar fi cunoscut), ci prin contribuţii pozitive ca Nae Gheorghidiu. Pentru un stat e mult preferabil un constructor, chiar veros, unui individualist oricât de strălucit, dar dizolvant… Nae Gheorghidiu a apărut-asta e impresia mea — într-o altă lumină Camerei, a izbutit să schimbe punctul de vedere, a convins… şi asta a fost cauza succesului lui, care a fost realmente foarte mare, şi impresia unanimă e că va fi rechemat pe viitor în orice guvern liberal.”

Adevărul e că s-a vorbit din nou, după ce înainte se ceruse atât de stăruitor, „epuraţia partidului”, de oamenii de afaceri şi de reintroducerea în minister a unor elemente „constructive” ca „deputatul de Oraviţa”.

{23} Avram Imbroane (1880-1938), cunoscut de Camil Petrescu în perioada când politicianul era redactor şef al ziarului Banatul (1919), transformat în Banatul românesc şi scos la Timişoara. Stabilit la Bucureşti, a colaborat cu articole politice la Epoca, Universul, Adevărul Un timp a fost membru al

partidului averescan, după care sa înscris în partidul naţional liberal şi a fost ales deputat în 1927 şi vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor (1931) (n. ed.).
{24} Această reputaţie de prost şi incult, de care se bucura Fred Vasilescu „Lumânăraru”, era una dintre cele mai false din câte se pot închipui. Am vorbit eu cu el foarte adesea şi m-a surprins prin spiritul lui domol oarecum, e drept dar foarte aplicat. Nu mai vorbesc de priceperea lui în motoare, electricitate, sau cai de curse, care era cu totul remarcabilă, fi ascultam adesea îndelung, explicându-mi calităţi, particularităţi... Dar şi aşa, cum fusese câţiva ani ataşat de legaţie, călătorise mult, văzuse multe, avea o lectură de tânăr diplomat francez şi de amator de cai, englez, în acelaşi timp, făcută, în afară de cunoaşterea oarecum anecdotică a istoriei, cerută de carieră, şi dintr-o lectură de magazin ilustrat englezesc, la curent cu noutăţile şi curiozităţile practice ale culturii, foarte interesantă... Dar cum lumea arareori admite că o femeie frumoasă e şi inteligentă, hotăra că un monden pieptănat, lipsit de spirit (adică incapabil de „spirite, glume, jocuri de cuvinte, căci altfel nu era lipsit în convorbire de un umor abia perceptibil, dar pătrunzător), blond, ca un amorez de teatru englez, uneori prea tăcut, e neapărat prost.
{25} În 1927, fireşte. Căci acum, în 1933, a revenit.
{26} E în numărul de pe martie al *Cugetului*.

SAMARCANDA

Muntele sticlos din fund e la trei nopţi
Depărtare cu privirea. Şahi răscopţi
Plâng ce-a fost cu ochii scoşi. Oigurii mei
Cresc în vaduri, văile vuiesc de ei.

Merg spre turnul nalt, cât norii albi de grindeni,
Margini nu se ştiu, priveliştea n-are,
Ţările vecine-l văd de pretutindeni,
Caravanseraiuri fumegă-n hotare.

Sus pe munţi spânzurători cât cerul gol
Cheamă trecătorii şuierând domol.
Muşte cât găinile rotesc. Leproşii
Vămuiesc chervanele, aprind chiparoşii.

Curcubeul peste Asia întreagă
Cheamă-nţelepciunea voastră să aleagă.
Iată flăcări, stele, luminează albastre,
Naşterea pe scurt a seminţiei noastre.

Bajazet fnchis cu amintirea-n cuşcă
Gratiile ca zăbalele îşi muşcă.
Hoarda, hoarda mea de aur peste tot.
Prapur cu minciună, cepeleag despot.

P.S. Am avut foarte adesea, lungi şi nervoase discuţii cu Ladima, la redacţie, la S.S.R. sau la cafenea despre poezie. Dispreţului meu, de altfel

numai verbal, pentru această falacioasă preocupare, el îi opunea un dispreţ de mag pentru orice altă formă literară decât poezia, în acest sens, după câte am înţeles, folosea el expresia „poezia pură”, voind adică să însemne cu ea anume opera acelor poeţi care n-au scris şi nu vor scrie niciodată nici teatru, nici romane, nici critică, genuri, după Ladima, vulgare. El concepea structura sufletească a poetului ca o deosebire de speţă, nu ca o simplă polaritate. Creatorul de poezie e un profet, un iluminat, e construit altfel decât ceilalţi oameni, are simţuri în plus şi darul de a transforma orice atinge. Pentru el frumuseţea, tradusă prin muzicalitate, era un rit, îndeplinea un oficiu esoteric. Ironiilor mele pe care le găsea „lipsite de înţelegere”, le opunea esenţa imaterialităţii lui.

Îl indignau poeziile cu înţeles curent, cu „morală” sau chiar cele cu un tâlc oarecare.

— Atunci eşti partizanul „poeziei pure”, aşa cum o înţelege abatele Bremond, ca o pură incantaţie muzicală, indiferentă faţă de conţinutul material al vorbelor, preţuind numai unicitatea lor formală, fncercam eu să-l determin să-şi formuleze sentimentul interior al ordinii lui poetice.

Spre surprinderea mea, protesta cu îndârjire:

— Nici vorbă, nici vorbă! Abatele e un rătăcit, un impostor. Nu există o poezie pur formală. E o aberaţie. Poezia trebuie să aibă un conţinut, trebuie să exprime ceva.

— Dar atunci nu e poezie normală, „impură”, ca să zic aşa? Ridica braţele nervos şi indignat de cursa pe care i-o întindeam:

— Nu, nu, nu…ânţelege!… Ceea ce e normal nu poate fi poezie.

— Atunci eşti întocmai de părerea suprarealistului Andre Breton, care socoate că poezia are ca obiect subconştientul, exprimat mai bine în incoherenţa paraliticilor generali, frenetici, a căror modalitate suprarealiştii caută s-o realizeze cu oarecare pietate.

Ladima se îmbufna şi declara că nu mai discută cu mine, că sunt iremediabil neânţelegător. Mă prefăceam uimit.

— N-ai spus singur că poezia trebuie să exprime anormalul?

— Da… Nu însă orice anormal… Nu mai sunt şi alte stări, supranormale?

— În sensul acesta, un fizician de geniu e şi el supranormal… îi înglobezi activitatea în poezia pură? Hotărât, indignat, mişca braţele ca nişte vâsle.

— Nu…

— Atunci?

După o lungă pauză, cu emoţie, aproape:

— Dar visul? Conveneam numaidecât, nu fără ipocrizie:

— Acum te înţeleg. Eşti un adept al onirismului… E un punct de vedere care se poate susţine. Oniricul şi orficui au fost delimitate de multă vreme ca perimetre ale poeziei… Dar atunci revii la lipsa de conţinut. Visul şi muzicalul sunt pură incoherenţa

Mă privea cu o adevărată oroare, şi explica domol:

— Nu… Nu… Nici chiar aşa… şi căutând mereu: Există indivizi care au anumite vise, un fel de realitate transfigurată. Ca viziunea unei supralumi… Nu ştiu dacă e construită numai cu elemente din realitatea normală, sau e viziunea unui alt plan de existenţă. E un peisaj deformat, dar nu într-un mod

vulgar, ca într-un vis de pensionar care a mâncat mult, ci după un potenţial superior, care este de esenţa poetului.

— Dă-mi un nume de astfel de poet, pe care-l socoti apropiat de dumneata.

— De ce nu? Gerard de Nerval, Edgar Pol, Baudelaire, Huysmans, în proza lui.

— Da… pare-se că ne apropiem…

— Am să-ţi citez o strofă din Gerard de Nerval, care e, dacă vrei, semnul sub care stă destinul versurilor mele:

Je suis le ténébreux, le veuf, l'inconsolé,
Le prince d'Aquitaine î la tour abolie.
Ma seule étoile est morte. Et mon luth constellé
Porte le soleil noir de la mélancolie.

— Da… În sfârşit, ne apropiem… E întrebarea dacă e realizat în operă. Aşteptăm volumul promis de vreo zece ani… Poeziile dumitale sunt prea risipite prin reviste.

— Nu ştiu dacă-l voi publica nici zece ani de aci încolo.

{27} Sunt două poezii apărute în *Logos*, numărul pe martie.

CER FINAL

Dar iezerele unul lângă altul sute,
Când râd arhipelagurile lumii mute ?
Geyserii lungi lumina descompun,
Cu munţii de cristal şi alun.

Iradiază sorii albi, când doi, când patru,
Terasele de ape vii în amfiteatru…
Grădinile Semiramidei, lateral,
Din răsărit pân’ la apus, în sus de val.

Azvârle orgile planetei jerbe grele
De imnuri spre spiralele de stele…
Când evantalii latescente trec domol,
Ca reci comete dincolo de gol.
Făşii de lumină caută gândind
Sfârşitul lumii. Rar se sting şi se aprind…
Aşa era… aşa era întâiul ceas.
De nu m-ar fi chemat pe cruce aş fi rămas.

PARAFĂ…

Marea crâncenă de plumb visează salbe
Şi resoarbe înveninată spume albe.
Pe deasupra-i sârma-ntinsă între munţi,
Pentru paşii mei alături, şi mărunţi.

Doamne, din ce gropi, din ce canal,
Mă azvârli ca pe un cadavru, sideral,
Ce descrie cu picioarele lipite
Traiectorii în ocol, de monolite?

Timpul se dilată-n gol şi vin prin spaţii
Către mine, flămânzite constelaţii...
Sorii noi au nimburi tari de sfinţi. Eu trec
Ca o pasăre salvată de înec.

Semnul e de aur, ştiu, blestem de soi...
Negreşit, Steaua Polară. Dar apoi?

[{28}] Se pot da aci în notă, ca să poată fi sărite, două articole, din două reviste dintre cele împrumutate de la Bulgăran şi însemnate cu sublinieri de către Ladima, şi care, de altfel, se pare că l-au impresionat foarte mult. Cel dintâi e o conferinţă a savantului sir James Jeans, ţinută la Universitatea din Cambridge, sub titlul *Soarele care moare*.

„Cunoaştem stele care abia de sunt mai mari ca pământul, cele mai multe sunt atât de mari, că sute de pământuri ar încăpea în fiecare din ele şi tot ar mai rămâne loc destul; ba ici-colo întâlnim câte o stea uriaşă care ar putea cuprinde milioane de pământuri. Şi numărul total al stelelor este, fără îndoială, învecinat cu numărul total al firelor de nisip de pe toate ţărmurile tuturor mărilor din lume. Atât e de mică locuinţa noastră în spaţiu în comparaţie cu substanţa totală a universului.

Mulţimea aceasta imensă de stele rătăceşte prin spaţiu; unele se grupează pentru a călători împreună, dar cele mai multe sunt călătoare solitare. Şi ele pribegesc prin universul atât de spaţios că apropierea unei stele de alta e un eveniment de o raritate aproape neimaginabilă. Majoritatea lor călătoresc într-o izolare splendidă, ca un vapor pe un ocean pustiu, într-un model în care stelele ar fi ca nişte vapoare, fiecare vapor s-ar afla în medie la mai mult de un milion de mile de vecinul său cel mai apropiat, astfel că se înţelege lesne pentru ce asemenea corabie arareori poate ajunge să se întâlnească cu altă corabie.

Noi credeam, totuşi, că acum vreo două miliarde de ani acest rar eveniment s-a împlinit şi că o stea, în goana sa oarbă prin spaţiu, s-a nimerit să se întâlnească cu soarele nostru. Precum soarele şi luna provoacă mare pe pământ, Iot aşa steaua aceasta trebuie să fi stârnit maree pe suprafaţa solară. Dar cât de deosebite, fireşte, de mareele plăpânde pe care le ridică masa modestă a lunii pe oceanele noastre! Un val gigantic trebuie să fi străbătut suprafaţa soarelui, spre a alcătui în cele din urmă un munte de o înălţime prodigioasă, mărindu-se necontenit pe măsură ce se apropia cauza acestei tulburări. Apoi, mai înainte ca steaua străină să fi început a se depărta din nou, atracţiunea ei devenise atât de puternică, încât muntele acesta a fost sfărâmat şi s-a împrăştiat în fragmente mici până la mari depărtări, întocmai cum coama unui val îşi aruncă departe spumele. Şi de atunci acele mici fragmente gravitează neâncetat împrejurul soarelui, părintele lor. Sunt planetele, cele mari şi cele mici, dintre care una e pământul nostru.

Soarele şi celelalte stele pe care le vedem pe cer sunt toate de o căldură imensă-mult prea mare ca viaţa să se poată stabili pe ele. La fel erau, fără îndoială, şi fragmente expulzate din soare în clipa sfărâmării lor. Încetul cu încetul, însă, ele s-au răcit atât de mult, că azi nu le-a mai rămas căldură proprie, temperatura lor actuală fiind datorită în întregime radiaţiei pe care Ie-o dăruieşte soarele. Pe urmă, nu ştim nici cum, nici când, nici de ce, unul din aceste fragmente în curs de răcire a dat naştere vieţii. A început cu organisme simple, care nu erau capabile a face altceva decât să se reproducă şi să moară. Din aceste umile începuturi însă a izvorât un curent vital care, progresând prin complexităţi tot mai mari, a sfârşit prin a produce fiinţe ce îşi fac un temei al vieţii din emoţiile şi ambiţiile lor, din judecăţile lor estetice şi religiile lor, în care sunt conservate cu evlavie speranţele lor cele mai înalte şi aspiraţiile lor cele mai nobile.

Nu putem afirma nimica, dar e cu totul verosimil că omenirea în acest chip şi-a dobândit existenţa. Instalaţi pe microscopicul nostru fragment de fir de nisip, am ajuns a ne sili să pătrundem natura şi scopul universului care ne înconjoară locuinţa noastră în spaţiu şi timp. Prima noastră impresie e ceva ce seamănă cu groaza. Universul ne îngrozeşte prin imensitatea nesocotită a distanţelor sale, prin lungimea de neconceput a perspectivelor sale de timp, care reduce toată istoria omenirii la durata unei clipiri din ochi, prin extrema noastră singurătate, prin neânsemnătatea materială a locuinţei noastre în spaţiu – a milioana părticică a unui fir de nisip dintre toate firele de nisip de pe toate ţărmurile lumii. Dar mai presus de toate ni se pare îngrozitor universul, fiindcă pare a fi indiferent faţă de orice fel de viaţă asemănătoare cu a noastră; emoţia, ambiţia şi succesul, arta şi religia, toate acestea par străine de planurile sale. Ar trebui poate chiar să se spună că universul pare ostil oricărei vieţi asemănătoare cu a noastră. Spaţiul gol, în cea mai mare parte, e atât de rece, că distruge prin îngheţ orice vietate; partea cea mai mare a materiei răspândită în spaţiu e, tocmai dimpotrivă, atât de arzătoare, că face imposibilă orice viaţă; spaţiul e brăzdat şi corpurile astronomice sunt bombardate neâncetat de felurite radiaţii dintre care multe sunt probabil defavorabile vieţii, ba chiar sunt capabile s-o nimicească.

Într-un astfel de univers am picat noi oamenii, fără să prea ştim cum, dacă nu cumva din greşeală, în orice caz prin efectul a ceea ce se poate numi cu multă dreptate un accident. Întrebuinţarea acestui cuvânt nu înseamnă că ar fi surprinzător că pământul nostru există, căci accidente vor fi totdeauna, şi dacă universul va mai dura destul timp, e probabil că toate accidentele ce se pot concepe se vor realiza la timpul lor. Huxley, mi se pare, a spus că dacă am pune şase maimuţe să bată, fără nici o noimă, la nişte maşini de scris mai multe milioane de milioane de ani, ele ar ajunge în mod fatal, cu timpul, să scrie toate cărţile ce se păstrează la British Museum. Dacă, examinând ultima pagină compusă de o astfel de maimuţă, am constata că, întâmplător, ţăcăneala ei orbească a produs un sonet de Shakespeare, am avea dreptul să socotim acest accident remarcabil, dar dacă am trece în revistă milioanele de pagini, produse într-un număr imens de milioane de ani, noi putem fi siguri dinainte că undeva seva găsi un sonet de Shakespeare, produs al jocului orb al întâmplării. La fel e şi cu milioanele de milioane de stele ce rătăcesc orbeşte timp de milioane de milioane de ani prin spaţiu; prin firea lucrurilor

ele trebuie să întâmpine tot felul de accidente posibile; aşa încât vor trebui în mod necesar să dea naştere, cu timpul, unui număr determinat de sisteme planetare. Totuşi, numărul acestora va fi infim în comparaţie cu numărul total al stelelor de pe cer.

Raritatea aceasta a sistemelor planetare e un punct important, fiindcă, după câte vedem, viaţa, aşa cum o cunoaştem noi, nu poate lua fiinţă decât pe planete ca pământul nostru. Ca ea să poată apărea, trebuiesc condiţii fizice convenabile, între care cea mai importantă e tot temperatura care să permită corpurilor să existe în stare lichidă.

Stelele însele trebuiesc date la o parte, fiindcă sunt prea calde. Le putem socoti ca o imensă multitudine de focuri împrăştiate prin spaţiu, răspândind căldură într-un climat care nu trece de circa patru grade peste zero absolut, cam 269°C, şi care e chiar mai rece în vastele spaţii ce se întind dincolo de Calea Laptelui. Departe de focurile stelare stăpâneşte acest frig inimaginabil de sute de grade; în apropierea lor e însă o căldură de mii de grade, care face să se topească toate corpurile solide şi să se evaporeze toate lichidele.

Viaţa nu poate exista decât înlăuntrul unei zone temperate ce înconjoară pe fiecare dintre focurile acestea cereşti la o distanţă anume. În afară de zonele acestea, viaţa ar fi ucisă de frig, mai înlăuntru ea ar fi arsă de căldură. Un calcul sumar arată că zonele înlăuntrul cărora viaţa este posibilă, adunate toate laolaltă, formează mai puţin de o miliardime de milionime a spaţiului întreg. Apoi chiar înlăuntrul acestor zone viaţa trebuie să fie extrem de rară, căci faptul de-a proiecta departe planete, cum a fost soarele nostru, e un accident atât de puţin frecvent pentru un soare, încât probabil de abia una la 100.000 de stele posedă o planetă care se învârteşte în jurul ei în zona aceasta redusă unde viaţa e posibilă.

Pentru acest motiv pare imposibil ca universul să fi fost conceput la origine cu scopul de a produce viaţa; dacă ar fi fost aşa, ne-am fi putut aştepta să găsim o proporţie mai echitabilă între enormitatea mecanismului şi rezultatul obţinut. La prima vedere cel puţin, viaţa pare a fi numai un subprodus fără nici o importanţă; noi, fiinţele vii, suntem într-un fel alături de linia principală.

Nu ştim dacă nişte condiţii fizice convenabile sunt suficiente în sine pentru a produce viaţa. O anume şcoală pretinde că pe măsură ce pământul s-a răcit, a fost natural şi aproape inevitabil să se nască viaţa. Alta susţine că un prim accident dând fiinţă pământului, un al doilea a fost necesar pentru a produce viaţa. Constituanţii elementari ai unei fiinţe vii sunt atomi chimici cu totul ordinari: carbon, aşa cum îl găsim în seu ori în funingine, hidrogen şi oxigen, aşa cum se găsesc în apă; azot, aşa cum alcătuieşte cea mai mare parte a atmosferei; şi aşa mai departe. Toate felurile de atomi necesari vieţii au trebuit să existe pe pământul nou-născut. Din când în când întâmplarea a putut face ca un grup de atomi să se grupeze întocmai în felul cum sunt grupaţi în celula vie. De fapt, într-un răstimp suficient de lung, trebuia cu certitudine să se grupeze astfel, cu aceeaşi certitudine cu care cele şase maimuţe trebuiau într-un răstimp suficient să sfârşească prin a tapa pe maşinile lor un sonet de Shakespeare. Dar atunci atomii aceştia astfel grupaţi alcătui-vor oare ei o celulă vie?

Cu alte cuvinte, o celulă vie este ca o simplă grupare de atomi ordinari potriviţi într-un fel insolit oarecare, sau este ceva mai mult? Este ea numai un

ansamblu de atomi, sau ansamblu de atomi plus viaţa? Sau iarăşi, cu alte cuvinte, un chimist suficient de abil ar putea oare crea viaţă plecând de la atomii necesari, cum un copil creează o maşină cu piesele din cutia de jucării, şi pe urmă să o facă să funcţioneze? Ignorăm răspunsul. Când va veni, el ne va indica dacă alte lumi nu sunt locuite ca a noastră şi, prin urmare, va influenţa considerabil interpretarea noastră asupra sensului vieţii; s-ar putea chiar ca acest răspuns să producă mai mare revoluţie în gândirea umană decât sistemul astronomic al lui Galilei sau doctrina biologică a lui Darwin.

Ceea ce ştim perfect totuşi este că dacă materia vie se compune din atomi cu totul ordinari, aceia din care se compune în mare parte au o aptitudine specială de a se coagula în grupări, în „molecule" deosebit de voluminoase.

Cei mai mulţi atomi nu posedă proprietatea aceasta. Atomii de hidrogen şi de oxigen, de pildă, se pot combina pentru a forma moleculele de hidrogen (H2 sau H3), de oxigen sau de ozon (O2 sau O3), de apă (H2O), sau de apă oxigenată (H2O?), dar nici unul din aceşti compoziţi nu cuprinde mai mult de patru atomi. Adăogirea azotului nu schimbă mare lucru: compuşii hidrogenului, oxigenului şi azotului cuprind toţi relativ puţini atomi. Dar o adăogire ulterioară de carbon transformă complet tabloul; atomii de hidrogen, de oxigen, de azot şi de carbon se combină pentru a forma nişte molecule cuprinzând sute, mii şi chiar zeci de mii de atomi. Corpurile vii sunt alcătuite în esenţă din asemenea molecule. Cu vreun secol în urmă se admitea încă, obicinuit, că ar fi necesară un fel de forţă „vitală" pentru a produce aceste molecule, uriaşe, precum şi celelalte substanţe care intră în compoziţia corpurilor vii. Dar iată că Wohler, în laboratorul său şi prin procedeurile fireşti ale sintezei chimice, a produs ureea (CO2) (NH2), care este un produs tipic animal; pe urmă s-a realizat sinteza şi altor elemente ale corpurilor vii. Azi fenomenele ce se atribuiau odinioară „forţei vitale" se interpretează unele după altele prin mijlocirea procedeelor ordinare ale fizicii şi ale chimiei. Deşi problema e încă departe de soluţia ei, devine din ce în ce mai probabil că ceea ce deosebeşte special materia corpurilor vii este prezenţa, nu a unei „forţe vitale", dar a acestui element cu totul banal, carbonul, totdeauna în combinaţie cu alţi atomi, cu care împreună formează molecule excepţional de voluminoase.

Dacă este aşa, atunci viaţa nu există în univers decât pentru că atomul carbonului posedă anume proprietăţi excepţionale. Interesul pe care-l prezintă carbonul din punct de vedere chimic rezidă, fără îndoială, în faptul că acest element formează un fel de tranziţie între metale şi metaloide, dar până acum nu se cunoaşte în constituţia fizică a atomului de carbon nimic ce ar putea explica aptitudinea-i cu totul specială de a lega împreună alţi atomi. Atomul de carbon se compune din şase electroni care se învârtesc în jurul unui sâmbure central ca şase planete gravitând în jurul unui soare; el pare a nu se deosebi de cei doi vecini ai săi mai apropiaţi în tabloul de elemente chimice, atomii de bor şi de azot, decât că posedă cu un electron mai mult decât primul şi cu un electron mai puţin decât al doilea. Totuşi această uşoară diferenţă trebuie să explice în ultimă instanţă toată diferenţa dintre viaţă şi absenţa de viaţă. Fără îndoială, raţiunea pentru care atomul cu şase electroni posedă aceste proprietăţi remarcabile îşi are originea în vreo lege primordială a naturii, pe care fizica matematică încă n-a ajuns s-o pătrundă.

Chimia mai cunoaşte şi alte cazuri similare. Fenomenul magnetismului permanent apare într-un grad exagerat în fier şi într-un grad mult mai redus la vecinii săi, nichelul şi cobaltul. Atomii acestor elemente posedă câte 26, 27 şi 28 de electroni. Proprietăţile magnetice ale celorlalţi atomi sunt, în comparaţie, aproape neglijabile. S-ar părea deci că, deşi nici aici fizica matematică n-a lămurit încă chestiunea, magnetismul ar depinde de proprietăţile particulare ale atomilor cu 26, 27 şi 28 de electroni, şi mai cu seamă de ale celui dintâi. Un al treilea exemplu ni-l oferă radioactivitatea care se limitează, în afară de excepţii aproape neânsemnate, la grupul de atomi posedând de la 83 la 92 electroni; „ici aici nu ştim pentru ce. Astfel singurul lucru ce ni-l poate spune chimia este că viaţa trebuie pusă în aceeaşi categorie ca magnetismul şi radioactivitatea. Universul e construit în aşa fel, încât să funcţioneze după anumite legi. După aceste legi, atomii care posedă anume număr definit de electroni, adică 6, de la 26 la 28 şi de la 83 la 92, au anume proprietăţi speciale care se manifestă în fenomenele vieţii, ale magnetismului şi ale radioactivităţii. Un creator atotputernic, pe care nu l-ar fi împiedicat nici o limitare, n-ar fi fost redus la legile care guvernează universul actual; el ar fi putut alege să construiască un univers conform cu oricare din infinita multiplicitate de grupuri de legi posibile. Dacă ar fi adoptat un alt ansamblu de legi, alţi atomi particulari ar fi putut poseda alte proprietăţi speciale legate de constituţia lor. Nu putem spune care anume, dar că viaţa şi magnetismul şi radioactivitatea, poate să nu fie decât o consecinţă accidentală a grupului particular de legi care cârmuieşte universul actual.

Este adevărat că cuvântul „accidental” se pretează la discuţii. Căci pentru ce creatorul universului n-ar fi ales un grup special de legi, tocmai pentru că aceste legi aveau să tragă jupă ele apariţia vieţii? De ce n-ar fi fost acesta felul său de a crea viaţa? Atâta timp cât considerăm pe creator o fiinţă antropomorfică, animată de sentimente şi de interese asemănătoare cu ale noastre, nu se poate răspunde la obiecţia aceasta decât cel mult prin observaţia că, o dată admis postulatul unui astfel de creator, nici o discuţie nu poate adăuga mare lucru la ceea ce s-a acceptat dintru început. Dar dacă alungăm din spiritul nostru orice urmă de antropomorfism, nu mai avem nici un motiv să presupunem că legile actuale ar fi fost alese înadins pentru a produce viaţa. Ar fi fost tot atât de raţional, de pildă, să gândim că ele au fost alese pentru a produce magnetismul sau radioactivitatea ba chiar mult mai raţional, fiindcă, după toate aparenţele, fizica joacă în natură, incomparabil, un rol mai mare decât biologia. Dacă o considerăm dintr-un punct de vedere strict material, extrema neânsemnătate a vieţii ar putea contribui mult la distrugerea opiniei că viaţa aceasta ar fi putut interesa cândva deosebit pe marele arhitect al universului.

O comparaţie familiară va limpezi poate mai bine situaţia. Un marinar fără imaginaţie, obicinuit a face noduri, nu ar putea crede în posibilitatea trecerii oceanului dacă n-ar exista posibilitatea de a face noduri. O funie însă nu se poate înnoda decât într-un spaţiu cu trei dimensiuni: nici un nod nu e susceptibil de a se realiza într-un spaţiu de 1,2, 3, 4, 5, sau orice alt număr de dimensiuni. De aci marinarul nostru fără imaginaţie ar putea deduce că un creator binefăcător trebuie să fi luat pe marinari sub protecţia sa deosebită; că acest creator a voit ca spaţiul să aibă trei dimensiuni, anume pentru ca în

universul creat de dânsul să se poată face noduri şi să se treacă oceanul — cu un cuvânt, că spaţiul are trei dimensiuni pentru ca să poată exista marinari. Acest raţionament pare a avea aceeaşi valoare la argumentul de mai sus; într-adevăr viaţa, considerată în ansamblul ei, şi facultatea de a face noduri au cam aceeaşi importanţă; şi una şi cealaltă nu alcătuiesc decât o fracţiune cu totul fără însemnătate a activităţii totale a universului material.

Deci, după actualele date ale ştiinţei, în acest fel surprinzător am ajuns să existăm. Iar mirarea noastră nu poate decât să sporească, îndată ce căutăm să trecem de la problema originilor la aceea a scopului existenţei noastre, adică dacă încercăm să prevedem ce rezervă rasei noastre destinul.

Viaţa, aşa cum o cunoaştem, nu poate exista decât în condiţii convenabile de lumină şi căldură; noi înşine nu existăm decât pentru că pământul primeşte de la soare exact cantitatea necesară de radiaţie; dacă s-ar rupe echilibrul într-un sens sau altul, exces sau lipsă, viaţa ar dispărea inevitabil de pe globul nostru. Şi trăsătura esenţială a situaţiei este că echilibrul se poate rupe foarte lesne.

Omul primitiv trăind în zona temperată a pământului a trebuit să vază cu un fel de groază epoca de gheaţă coborând peste aşezările lui; în fiece an gheţarii ajungeau mai jos în văi; în fiecare an soarele părea mai puţin capabil de-a furniza căldura pe care o reclama viaţa. Pentru el, ca şi pentru noi, universul părea a fi ostil vieţii.

Noi, care trăim acum în zona îngustă temperată din jurul soarelui şi care căutăm să străbatem depărtările viitorului, vedem că suntem ameninţaţi de o epocă de gheaţă cu totul diferită. Întocmai precum Tantal, stând în picioare într-o apă destul de adâncă încât aproape să-l înece, era totuşi condamnat să moară de sete, la fel este destinul tragic al rasei noastre de a fi condamnată să moară de frig în timp ce cea mai mare parte a substanţei universului va rămâne atât de arzătoare că în ea viaţa nu se va putea adăposti. Soarele, neavând nici o sursă exterioară de căldură, va emite fatal din ce în ce mai puţine radiaţii generatoare de viaţă şi prin aceasta chiar zona temperată a spaţiului în care viaţa poate exista va trebui să se reducă încetul cu încetul şi să alunece spre frig şi spre întunecimile exterioare.

Pe cât putem prevedea ele vor continua să activeze până când frigul va fi ucis viaţa pe pământ afară dacă vreo ciocnire sau vreun cataclism nu vor interveni şi nu vor distruge viaţa mai curând printr-o moarte mult mai rapidă. Acest destin în perspectivă nu e rezervat numai pământului nostru; alţi sori vor muri ca şi al nostru şi viaţa care ar putea exista pe alte planete va avea şi acolo acelaşi sfârşit fără glorie.

Fizica ne ţine acelaşi limbaj ca şi astronomia. Căci independent de orice consideraţie astronomică, principiul general al fizicii, cunoscut sub numele de a doua lege a termodinamicii, prezice că universul nu poate avea decât un singur sfârşit, o „moarte termică”, atunci când energia totală a universului va fi distribuită uniform şi când toată substanţa sa va avea aceeaşi temperatură. Temperatura aceasta va fi însă atât de joasă, că va face imposibilă orice viaţă. N-are importanţă pe ce cale se va ajunge la această stare finală; toate drumurile duc la Roma şi sfârşitul călătoriei nu poate fi altul decât moartea universală.

Dar atunci la atâta se reduce viaţa? A cădea aproape din greşeală într-un univers care n-a fost făcut pentru viaţă şi care, după toate aparenţele, îi e complet indiferent sau chiar hotărât ostil. A rămâne cramponaţi pe un fragment de fir de nisip până ce frigul morţii ne va fi nimicit; a ne pavana un răstimp de o oră pe teatrul nostru minuscul, ştiind foarte bine că aspiraţiile noastre sunt toate condamnate la un eşec final şi că tot ce vom fi făcut va trebui să piară împreună cu rasa noastră, lăsând universul ca şi când noi n-am fi existat?

Astronomia pune întrebarea, dar cred că răspunsul trebuie să-l cerem fizicii. Căci astronomia poate să ne demonstreze aranjamentul actual al universului, vidul şi imensitatea spaţiului şi neânsemnătatea locului ce-l ocupăm noi într-ânsul; ea poate chiar să ne spuie câte ceva şi despre natura schimbărilor produsă de trecerea timpului. Dar trebuie să pătrundem adânc în natura fundamentală a

lucrurilor înainte de a putea spera un răspuns la întrebarea noastră. Iar aceasta nu mai ţine de domeniul astronomiei; dimpotrivă, ancheta aceasta ne duce de-a dreptul în inima fizicii moderne.”

Fragmentul de mai jos e scos din celălalt articol împrumutat de Bulgăran, publicat într-o mare revistă franceză, şi intitulat Evoluţia e oare revolută?

„Fiinţele vii sunt departe de a fi toate capodopere. Cum notase deja Theophraste d'Eresos, sunt în natură multe lucruri rău făcute, sunt multe note false în pretinsa «simfonie a adaptărilor», care ar fi lumea animată.

Se cunosc animale care se împiedică în ghearele lor prea lungi, altele care pot abia să se mişte, abia să mănânce, sau abia să se reproducă; în sfârşit, animale atât de defectuoase şi de greşit făcute, cât pot să fie, aşa cum sunt ele. Nedinţatele şi cetaceele sunt, spune Guye'not, «colecţii de monstruozităţi»; furnicarul merge greu pe cioatele lui cu gheare. Mezoplodonul are dinţi mediani şi îndoiţi înăuntru, care îi închid aproape cu totul gura; Leneşul are gheare aşa de mari, că nu poate să meargă şi e silit să rămâie agăţat de ramurile arborilor.

Iată păsări dăruite cu ciocuri straniu de incomode: Rhyncops, a cărui mandibulă inferioară întrece cu mult pe cea superioară; Anastomus, cu ciocul deschis, Cataoul, cu ciocul prea masiv, Avocetta, cu ciocul prea subţire. Iată tritonii Molge, Waltilii şi Tylotriton, ale căror coaste sunt aşa de ascuţite, că le găuresc pielea. Iată Cetoniile crematoşilide şi clavigeride, pe care o gură prea astupată le face incapabile să trăiască fără ajutorul furnicilor. Iată fluturi, frigani şi efemere care n-au trompă. Iată larve de monstrilide lipsite de tub digestiv. Alături de aceste fiinţe, care abia trăiesc, iată încă fiinţe baroce prevăzute cu structuri fanteziste inutile şi jenante: Rhynchophores, cu gâtul peste măsură de mare, Macrophtalmes, cu ridicole peduncule oculare, Sophonyophore, cu uimitoare excrescenţe frontale, Acanthocines, cu antene nedefinite.

În prezenţa acestor creaturi schiloade, pocite, caricaturale, cum să nu convii cu ipoteza mutaţionistă care face să iasă lumea vie dintr-o serie de întâmplări greu cenzurate de moarte?”